วารสารสังคมศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2562)

Journal of Social Sciences
Faculty of Political Science
Chulalongkorn University
Vol.49 No.2 (Jul-Dec 2019)

สังคมศาสตร์

วารสารสังคมศาสตร์ (Journal of Social Sciences)
เป็นวารสารราย 6 เดือน ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ
(ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม)
มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งตีพิมพ์และเผยแพร่ความรู้ด้านรัฐศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวข้อง

สำนักงาน

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนอังรีดูนังต์ แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน
กรุงเทพฯ 10330
โทร. 0-2218-7333
E-mail: cusocscij@gmail.com

ที่ปรึกษา

คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

นางนฤมล กิจไพศาลรัตนา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.อัมพร ธำรงลักษณ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.อัชกรณ์ วงศ์ปรีดี คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รศ.ดร.นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.อรอร ภู่เจริญ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.จิตติภัทร พูนขำ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.ภัทรพรรณ ทำดี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อ.ดร.กีรติ ชื่นพิทยาธร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ดร.กัลยา เจริญยิ่ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ออกแบบปก

นายเทวัญ จารุรัตนาภรณ์

ออกแบบและพิมพ์ที่

บริษัท จามจุรีโปรดักส์ จำกัด
26 ถนนพระรามที่ 2 ซอย 83 แขวงแสมดำ
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150
โทร./โทรสาร 0-2415-8320-1

เจ้าของและผู้จัดพิมพ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ความเห็นและข้อความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนไม่ใช่ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บทความทุกเรื่องที่ตีพิมพ์ในวารสารจะผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewer) ในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 - 3 คน ตามกระบวนการที่กองบรรณาธิการกำหนด

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้เริ่มจากบทความของ อภิชาต สถิตนิรามัย เรื่อง “คนชั้นกลางกรุงเทพฯ ผู้ไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยกับทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization Theory)” ซึ่งชวนถกเถียงและตั้งคำถามต่อทัศนคติของคนชั้นกลางในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเชื่อมโยงกับพลวัตและบทบาทของคนชั้นกลาง

ส่วน ชาย ไชยชิต ในบทความ เรื่อง “ความคลุมเครือของแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจในงานศึกษาการละเมิดอำนาจรัฐสภา: กรณีศึกษางานวิจัย เรื่อง ‘แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา’ ของ พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย” เป็นการตั้งคำถามต่อผลงานวิจัยที่เสนอให้มีการพิจารณาบทบาทของรัฐสภาในฐานะองค์กรสูงสุดที่ยึดโยงกับประชาชนผู้เป็นอำนาจอธิปไตย แต่บทความตั้งคำถามต่อความคิดดังกล่าวและพยายามอธิบายโดยเสนอว่า ทิศทางขององค์กรใช้อำนาจนั้นมีแนวคิดแตกต่างกันและมีแนวโน้มเป็นอิสระจากกันมากขึ้น

บทความของ อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ และ สุพัฒน์ วงศ์สุขุมอมร เรื่อง “ความคาดหวังว่าผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็นตัวกำกับความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองและข้อตัดสินใจเลือก” เป็นการศึกษาการตัดสินใจเลือกลงคะแนนกับผู้สมัครลงรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2554 จากการสำรวจของสถาบันพระปกเกล้าและสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยชี้ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีแนวโน้มจะลงคะแนนให้กับผู้สมัครที่ “มีโอกาสชนะ” โดยคำนึงถึงกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพด้วย

ในบทความของ นญา พราหมหันต์ และ ภาวิกา ศรีรัตนบัลล์ เรื่อง “อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง” ได้ชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่ากระบวนการสร้างมโนทัศน์ความรุนแรงจะกระทำผ่านความรุนแรงในวัยเด็ก แต่มนุษย์สามารถปลดปล่อยตัวเองจากมโนทัศน์ดังกล่าวและมีอิสระจากโครงครอบในมโนทัศน์ดังกล่าวได้

สัญญา เคณาภูมิ ในบทความเรื่อง “ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง” อธิบายหลักคิดในการเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองว่ามีบทบาทสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

ฐิติเทพ สิทธิยศ ในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการของความร่วมมือในเกม Prisoner’s Dilemma” เป็นความพยายามอธิบายแนวคิดสำคัญในทฤษฎีเกมว่า พฤติกรรมของคนจะมีการร่วมมือหรือหักหลังกันผ่านการทดสอบในทฤษฎีเกมอย่างไร เพื่อนำผลไปย้ำเตือนการวางนโยบายว่า ควรตระหนักถึงความแตกต่างในพฤติกรรมการตัดสินใจทางนโยบาย

บทความของ ชญาน์ทัต ศุภชลาศัย เรื่อง “Under Drone Attacks: Lacan and Trauma in International Politics” พยายามทำความเข้าใจความรุนแรงโดยรัฐและบาดแผลทางใจของคนผ่านวิธีคิดของลาก็อง

บทความชิ้นสุดท้ายโดย ศุภวิชญ์ แก้วคูนอก เรื่อง “Hydroelectricity Generation and the Dynamics of India-Bhutan Relations” ที่ได้ให้ภาพของความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับภูฏานภายหลังการทบทวนสนธิสัญญาพันธมิตรใน พ.ศ. 2550 ซึ่งนับว่าเป็นสัมพันธภาพที่เปลี่ยนไปและมีลักษณะพิเศษที่ภูฏานมีต่ออินเดีย แต่ก็ทำให้ภูฏานต้องพึ่งพาเศรษฐกิจและการลงทุนจากอินเดีย ขณะที่อินเดียมีความมั่นคงด้านพลังงานมากขึ้น

บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ

สารบัญ

Articles / บทความวิชาการ

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 7-32
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

The Bangkok Middle Class' Non-commitment to Democracy and Modernization Theory**

Apichat Satitniramai*

Abstract

This study proposes two main points. Firstly, it tries to answer empirically the question of who are the supporters of the movement of People's Alliance for Democracy (PAD) and the People's Democratic Reform Committee (PDRC), and what are their socio-economic attributes and political values. Secondly and contrary to the conventional tendency, it applies modernization theory to analyze why these middle class participants did not adhere to democratic values. This paper argues that re-interpreting the democratic values of the Bangkok middle class through modernization theory is still beneficial.

Keywords: *modernization theory, middle class, Yellow-Shirt, PDRC, PAD*

*Lecturer of Faculty of Economics, Thammasat University, 2 Prachan Road, Phranakorn, Bangkok 10200. Email: apichat@econ.tu.ac.th

**This article is a part of the research project, "Good Man's Politics": Political Thoughts, Practices and Identities of the "Change Thailand Movement Supporters" (RDG5810002) sponsored by the Thailand Research Fund (TRF).

Received September 13, 2018; Revised December 13, 2018; Accepted January 17, 2019

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 7-32
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คนชั้นกลางกรุงเทพฯ ผู้ไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยกับทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization Theory)**

อภิชาต สถิตนิรามัย*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายสองประการคือ หนึ่ง ศึกษาชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ที่เป็นผู้สนับสนุนขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และขบวนการคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) นั้นคือใคร มีลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมอย่างไร และพวกเขามีทัศนะหรือค่านิยมที่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ อย่างไร สอง ปรับใช้ทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization theory) ทำความเข้าใจว่า เหตุใดพวกเขาจึงไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย เพื่อโต้แย้งว่าแนวคิดในสายนี้ หากตีความใหม่ ยังคงมีประโยชน์ในการเข้าใจบทบาทของชนชั้นกลางกับการเปลี่ยน (ไม่) ผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: *ชนชั้นกลาง, ทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่, เสื้อเหลือง, พธม., กปปส.*

*อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 อีเมล apichat@econ.tu.ac.th

**เนื้อหาของบทความนี้มาจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยในโครงการ "'การเมืองคนดี': ความคิด ปฏิบัติการ และอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน 'ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย'" ("'Good Man's Politics': Political Thoughts, Practices and Identities of the 'Change Thailand Movement' Supporters") ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเป็นผู้ให้ทุนแก่โครงการวิจัยนี้ ตามสัญญาเลขที่ RDG 5810002 ผู้เขียนต้องขอขอบคุณอาจารย์วรรณวิภางค์ มานะโชติพงษ์ และอาจารย์ชานนท์ เตชะสุนทระวัฒน์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่กรุณาอนุญาตให้ใช้ข้อมูลตลอดจนทำการคำนวณในบางประเด็นเพื่อช่วยผู้เขียนตอบปมปัญหาบางประการสำหรับบทความนี้

ได้รับบทความ 13 กันยายน 2561; แก้ไขปรับปรุง 13 ธันวาคม 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 17 มกราคม 2562

บทนำ

บทความนี้มีเป้าหมายสองประการคือ ประการแรก ต้องการทำความเข้าใจเชิงประจักษ์ว่า ชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ที่มักถูกบรรยายว่าเป็นกลุ่มผู้สนับสนุนทางการเมืองของขบวนการที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือที่เรียกกันรวม ๆ ว่า เป็นคน “เสื้อเหลือง” นั้นคือใคร มีลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมอย่างไร และพวกเขามีทัศนะหรือค่านิยมที่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ อย่างไร กล่าวอย่างเจาะจงมากขึ้นแล้ว “เสื้อเหลือง” ในที่นี้ประกอบด้วยบุคคลผู้สนับสนุนการเคลื่อนไหวมวลชนสองระลอกใหญ่ คือ การเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และขบวนการคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ประการที่สองจะทดลองใช้ทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization theory) ทำความเข้าใจว่า เหตุใดพวกเขาจึงไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย

บทความนี้จะแบ่งออกเป็นสี่ส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่ง คือ บทนำ ส่วนที่สอง จะตอบคำถามว่า เสื้อเหลืองคือใคร ส่วนที่สาม จะเสนอต่อไปว่า ชนชั้นกลางมีทัศนคติทางสังคม-การเมืองเช่นไร ในขณะที่ส่วนสุดท้าย จะเป็นบทสรุปและอภิปรายผลการศึกษาผ่านมุมมองจากทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ ซึ่งมักจะถูกปฏิเสธจากวงวิชาการว่า ใช้อธิบายบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนกรุงเทพฯ เช่น งานของ Sinpeng and Arugay (2015) งานชิ้นนี้จะเสนอว่า หากตีความทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ในมุมมองที่กว้างขึ้นแล้ว ก็อาจปรับใช้บางส่วนของทฤษฎีในสายนี้ได้เช่นกัน

ชนชั้นกลาง “เสื้อเหลือง” กรุงเทพฯ คือใคร

Kanokrat Lertchoosakul (2017) เสนอว่า งานเขียนส่วนมากอธิบายขบวนการเสื้อเหลืองต่อต้านทักษิณในฐานะการรวมตัวอย่างหลวม ๆ ของเครือข่ายกลุ่มการเมืองที่หลากหลายของชนชั้นกลาง ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม และชนชั้นนำเสรีนิยม งานส่วนใหญ่แม้ว่าจะให้น้ำหนักกับตัวแสดงที่แตกต่างกัน แต่งานจำนวนมากมักรวม “ชนชั้นกลาง” เข้าเป็นองค์ประกอบของขบวนการฯ เช่น Giles Ji Ungpakorn (2009, 76, 82) เห็นว่า ผู้สนับสนุนของขบวนการฯ ประกอบด้วยชนชั้นกลางและชนชั้นนำผู้ร่ำรวย ในขณะที่ Stent (2012, 32) อธิบายขบวนการดังกล่าวในฐานะขบวนการข้ามชนชั้นที่ประกอบด้วย กลุ่มชนชั้นนำ คนส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ และชนชั้นกลางในต่างจังหวัด โดยเฉพาะในภาคใต้ รวมทั้งชาวชนบทและแรงงานระดับล่างในเมืองจำนวนหนึ่ง ในขณะที่การ “ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย” โดย Apichat Satitniramai, Yukti Mukdawijitra and Niti Pawakapan (2013) เห็นว่า เสื้อเหลืองคือกลุ่ม “ชนชั้นกลางระดับบน” ประกอบด้วยกลุ่มชนตั้งแต่ชั้นกลางระดับกลางขึ้นไป

แม้งานเหล่านี้จะชี้ให้เห็นว่า นอกจากชนชั้นนำประเภทต่าง ๆ แล้ว องค์ประกอบหลักของมวลชนคนเสื้อเหลืองคือ “คนชั้นกลาง” ทว่ายังไม่ได้ศึกษากลุ่ม “คนชั้นกลาง” เหล่านี้เป็นการเฉพาะในเชิงประจักษ์อย่างละเอียด งานเหล่านี้เน้นการศึกษาที่กลุ่มแกนนำของขบวนการว่าประกอบด้วยใคร กลุ่มใดบ้าง มีผลประโยชน์อะไรเป็นแรงจูงใจในการเคลื่อนไหว มีแนวคิดทางการเมือง หรืออุดมการณ์การเมืองประเภทใด ทำไมจึงต่อต้านแนวคิดประชาธิปไตย ทว่าไม่ได้ศึกษากลุ่มชนชั้นกลางเสื้อเหลืองว่าคือ

ใคร มีลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงปริมาณ แม้กระทั่งงานของ Apichat Satitniramai, Yukti Mukdawijitra and Niti Pawakapan (2013) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปริมาณชิ้นแรก ๆ ก็ไม่ได้เจาะลึกในประเด็นนี้ สรุปอย่างหยาบ ๆ เพียงว่า มวลชนเสื้อเหลืองคือผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า อยู่ในภาคเศรษฐกิจที่เป็นทางการมากกว่าเมื่อเทียบกับมวลชนเสื้อแดง รวมทั้งยังไม่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงกลุ่มมวลชนผู้สนับสนุนขบวนการ กปปส. อีกด้วย บทความชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาคนเสื้อเหลืองทั้งสองกลุ่มนี้ในเชิงปริมาณอย่างละเอียด ทั้งในลักษณะเชิงประชากรศาสตร์และทัศนคติทางการเมือง เมื่อประกอบกับการสำรวจของมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation 2014) พบว่ากลุ่มตัวอย่างของผู้เข้าร่วมชุมนุม กปปส. ร้อยละ 54 มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ส่วนที่เหลือร้อยละ 46 มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 38) มาจากภาคใต้ ตามด้วยภาคกลาง (ร้อยละ 37) ขณะที่ภาคอื่นๆ มีจำนวนน้อย (ไม่ถึงร้อยละ 10 ในภาคเหนือ อีสาน ตะวันออก และตะวันตก) ดังนั้นงานชิ้นนี้จะทำการสำรวจเฉพาะคนกรุงเทพฯ และจะแสดงให้เห็นว่าพวกเขามีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งทัศนะทางการเมืองอย่างไร

ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ก่อนจะอภิปรายถึงคนกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นชนชั้นกลางระดับบนตามข้อเสนอของ Apichat Satitniramai, Yukti Mukdawijitra and Niti Pawakapan (2013) ซึ่งเป็นมวลชนกลุ่มหลักกลุ่มหนึ่งของ "ขบวนการเสื้อเหลือง" ควรทำความเข้าใจลักษณะและการก่อตัวของชนชั้นกลางระดับบนในระดับประเทศก่อน ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างเสื้อสีต่าง ๆ โดย Apichat Satitniramai, Yukti Mukdawijitra and Niti Pawakapan (2013) ซึ่งใช้ข้อมูลจากการสำรวจโดยเก็บแบบสอบถามทั้งหมด 2,200 ชุด ใน 5 จังหวัด คือ 1) กรุงเทพมหานคร 2) พระนครศรีอยุธยา 3) พิษณุโลก 4) อุดรธานี ซึ่งเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีสัดส่วน "เสื้อแดง" สูง 5) นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีสัดส่วน "เสื้อเหลือง" สูง ช่วงเวลาที่เก็บแบบสอบถามอยู่ระหว่างวันที่ 17 เมษายน ถึง 15 มิถุนายน พ.ศ. 2555 งานชิ้นนี้สรุปว่า ความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวเป็นความขัดแย้งที่มีลักษณะทางชนชั้น กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางระดับบน (เสื้อเหลือง) ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกว่ากับชนชั้นกลางระดับล่าง (เสื้อแดง) ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า เช่น มีระดับการศึกษาต่ำกว่า มีอาชีพที่มีความมั่นคงน้อยกว่า (อยู่ในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ) รายได้มีความผันผวนสูงกว่า เป็นต้น แต่มวลชนเสื้อแดงก็มิใช่กลุ่มคนที่จนที่สุดในประเทศหรือเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนในระดับที่มีรายได้หรือรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจน ดังนั้น Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017, 11) จึงเลือกใช้เกณฑ์จัดแบ่งประชากรไทยออกตามชนชั้นทางเศรษฐกิจ โดยตั้งอยู่บนฐานคิดว่า ระดับความยากจนควรจะเป็นเกณฑ์สัมบูรณ์ ส่วนระดับความร่ำรวยนั้นควรจะเป็นเกณฑ์สัมพัทธ์ โดยเลือกใช้ระดับการบริโภคที่ 1.1 เท่าของเส้นความยากจนที่คำนวณโดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเส้นแบ่งระหว่างคนจนกับคนไม่จน การกำหนดที่ 1.1 เท่าของเส้นความยากจนนี้ เพื่อให้เป็นเกณฑ์ขั้นต่ำของชนชั้นกลางที่จะทำให้ระดับคุณภาพชีวิตไม่อยู่ใกล้เส้นความยากจนเกินไป และใช้เส้นแบ่งเชิงเปรียบเทียบ

ด้านบนที่แบ่งระหว่างคนรวยกับคนไม่รวย โดยถือว่าคนรวยคือคนร้อยละ 5 ของสังคมที่มีระดับการบริโภคสูงที่สุด จากเส้นแบ่งสองเส้นนี้จะทำให้ได้คนตรงกลางที่เราเรียกคนกลุ่มนี้โดยรวมว่า “ชนชั้นกลาง” ลำดับต่อมาเป็นการแบ่งระหว่างชนชั้นกลางบนและชนชั้นกลางล่างโดยใช้วิธีการ *“k-means clustering”* ซึ่งเป็นเครื่องมือทางสถิติที่ช่วยแบ่งแยกกลุ่มตัวอย่างให้เป็นจำนวน *k* กลุ่ม ซึ่งสมาชิกภายในแต่ละกลุ่มจะมีคุณลักษณะคล้ายคลึงกันมากกว่าการจัดกลุ่มแบบอื่น การใช้เครื่องมือนี้แบ่งกลุ่มคนตรงกลางเป็น 2 กลุ่ม (k = 2) ทำให้ได้กลุ่มชนชั้นกลางบนและชนชั้นกลางล่างที่มีระดับการบริโภคที่ไม่แตกต่างกันมากภายในกลุ่มแต่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม

จากการแบ่งกลุ่มข้างต้น Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017, 13) ทำการศึกษาต่อไปถึงการเติบโตในแง่จำนวนของชนชั้นกลางบน ภาพที่ 1 ชี้ว่าจำนวนชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ยกเว้นช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 และจนกระทั่ง พ.ศ. 2556 ขนาดประชากรของชนชั้นกลางบนมีประมาณ 14.3 ล้านคนหรือราวร้อยละ 21 ของประชากร ในขณะที่จำนวนคนชนชั้นกลางล่างมีประมาณ 36 ล้านคนหรือราวร้อยละ 54 ของประชากร

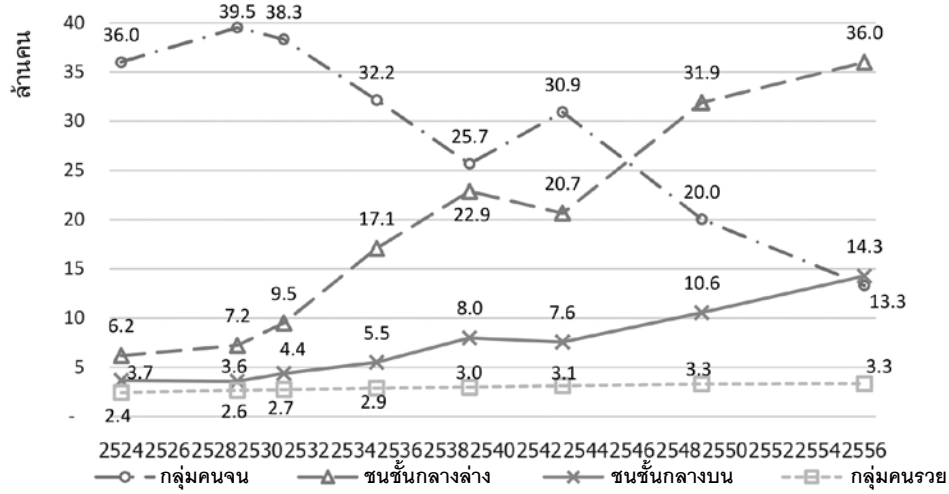

ภาพที่ 1 จำนวนประชากรจำแนกตามชนชั้นทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2524-2556

ที่มา: Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017) คำนวณด้วยข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: ปรับค่าถ่วงน้ำหนักประชากรให้สอดคล้องกับข้อมูลสัดส่วนประชากรในและนอกภาคชนบทจากฐานข้อมูล World Development Indicators จัดทำโดย ธนาคารโลก

หลังจากนั้นมีการศึกษาต่อว่า ปัจจัยใดมีความสำคัญต่อระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนชนชั้นกลางไทย ซึ่งพบว่าปัจจัยด้านถิ่นที่อยู่ ระดับการศึกษา และอาชีพ เป็นตัวแปรที่สำคัญ (Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat 2017, 15-17) ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของ

ปัจจัยดังกล่าวที่มีต่อชนชั้นกลางบนและชนชั้นกลางล่างเพื่อพิจารณาว่า ปัจจัยทั้งสามมีผลต่อลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของชนชั้นกลางไทยทั้งสองกลุ่มในช่วง พ.ศ. 2524-2556 อย่างไร

ปัจจัยแรกด้านพื้นที่ ภาพที่ 2 เปรียบเทียบสัดส่วนคนชั้นกลางบนในแต่ละพื้นที่ระหว่าง พ.ศ. 2524 และ 2556 พบว่า พื้นที่กรุงเทพฯ ภาคกลาง และภาคใต้เป็นภูมิภาคที่มีชนชั้นกลางบนหนาแน่นที่สุดเรียงตามลำดับ ใน พ.ศ. 2556 ราวร้อยละ 47 ของคนกรุงเทพฯ เป็นคนชั้นกลางบน รองมาเป็นเขตเทศบาลในภาคกลาง (ราวร้อยละ 35) และในภาคใต้ (ราวร้อยละ 32) ในขณะที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีความหนาแน่นของชนชั้นกลางบนน้อยที่สุด นอกจากนี้ ภาพที่ 2 ยังชี้ถึงนัยยะของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาด้วย คือ การเติบโตของขนาดชนชั้นกลางบนไทยเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมในทุกภูมิภาค กรุงเทพฯ มีสัดส่วนชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นสูงสุดในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเพิ่มขึ้นสุทธิราวร้อยละ 23 รองลงมาเป็นพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตเทศบาลที่สัดส่วนชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นสุทธิร้อยละ 19.7 ในภาคกลาง และร้อยละ 16.4 ในภาคใต้ จึงสรุปได้ว่ากรุงเทพฯ เป็นมหานครที่ส่งเสริมการเติบโตของชนชั้นกลางบนมากที่สุด รองลงมาเป็นเขตเมืองในพื้นที่จังหวัดภาคกลางและภาคใต้ตามลำดับ

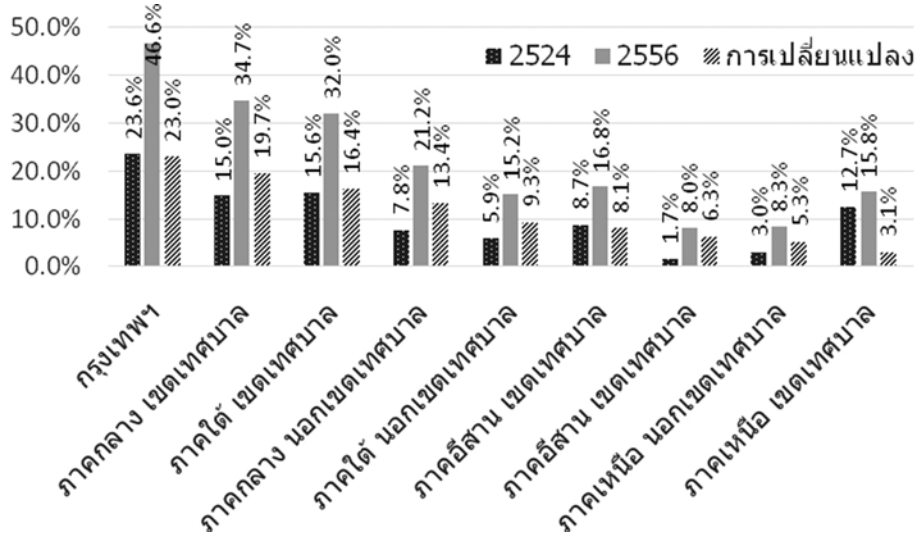

ภาพที่ 2 สัดส่วนชนชั้นกลางบนในแต่ละพื้นที่ พ.ศ. 2524 และพ.ศ. 2556 (เรียงตามการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนสุทธิจากมากไปน้อย)

ที่มา: Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017, 16) คำนวณด้วยข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: สัดส่วนชนชั้นกลางบนในพื้นที่เท่ากับจำนวนชนชั้นกลางบนในพื้นที่นั้นหารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่นั้น การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนสุทธิ คือ การนำสัดส่วนดังกล่าวใน พ.ศ. 2556 ลบด้วยสัดส่วน พ.ศ. 2524

ส่วนด้านการศึกษา นอกจากระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนชนชั้นกลางบนนั้นจะสูงกว่ากลุ่มคนจนและชนชั้นกลางล่างแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาคือ ชนชั้นกลางบนเปลี่ยนจากชนชั้นที่เต็มไปด้วยคนมีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตามลำดับ เป็นชนชั้นของผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาดังภาพที่ 3 เมื่อเทียบกับคนชนชั้นกลางล่าง การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการศึกษาที่เกิดขึ้นแตกต่างกับชนชั้นกลางบน คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากกลุ่มคนไม่ได้เข้าเรียนไปเป็นกลุ่มคนที่มีคนมีการศึกษาระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าชนชั้นกลางบนไทยประสบความสำเร็จมากกว่าในการส่งมอบการศึกษาขั้นสูงให้แก่คนรุ่นหลังของตน

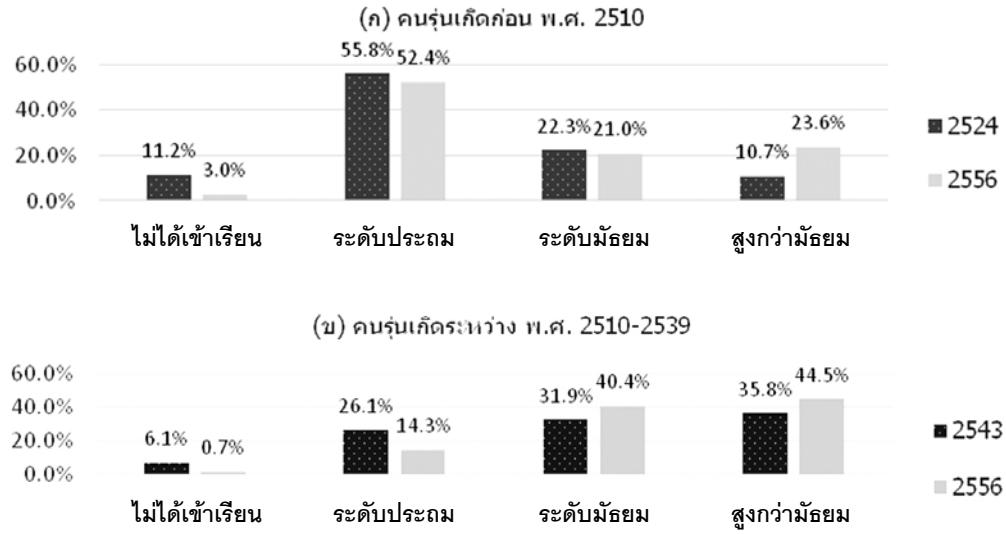

ภาพที่ 3 สัดส่วนระดับการศึกษาของชนชั้นกลางบนสองรุ่น

ที่มา: Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017, 17) คำนวณด้วยข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ในด้านการเปลี่ยนผ่านลักษณะงานของชนชั้นกลางบนจาก พ.ศ. 2524 นั้น คนส่วนใหญ่มีอาชีพในภาคเกษตร (ร้อยละ 31.6 ของชนชั้นกลางบน) และแรงงาน (ร้อยละ 21.9) ไปสู่การเป็น “ลูกจ้างอื่นๆ” (งานเสมียน พนักงานบริการ หรือพนักงานขาย) ในช่วงก่อนวิกฤต 40 หลังจากนั้นโครงสร้างอาชีพการงานของชนชั้นกลางบนได้เปลี่ยนไปอีกครั้งหนึ่ง จาก “ลูกจ้างอื่นๆ” เป็น “คนจ้างตนเอง” (เจ้าของธุรกิจแบบไม่มีลูกจ้าง) “นายจ้าง” และ “คนทำงานวิชาชีพขั้นสูง” (ข้าราชการระดับกลางและสูง ผู้บริหาร ผู้จัดการ ผู้มีใบประกอบวิชาชีพ ผู้เชี่ยวชาญ หรือช่างเทคนิค) ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีสัดส่วนในชนชั้นกลางบนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนใน พ.ศ. 2556 กลุ่มอาชีพเหล่านี้มีสัดส่วนราวร้อยละ 48.7 ของคนทำงานชนชั้นกลางบนดังภาพที่ 4 เมื่อเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางล่างแล้ว ลักษณะงานมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยใน พ.ศ. 2556 คนชั้นกลางล่างประกอบอาชีพในภาคเกษตรร้อยละ 56 รองลงมาเป็นคนจ้างงานตนเอง

เพียงร้อยละ 17.4 และแรงงานร้อยละ 13.7 ส่วนอาชีพนายจ้าง วิชาชีพขั้นสูง และลูกจ้างอื่น ๆ นั้น มีสัดส่วนเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้คือ 1.2%, 3.4% และ 8.3% แสดงให้เห็นว่า คนชนชั้นกลางล่างยังพึ่งพิงภาคเกษตรมากกว่าครึ่ง ในขณะที่ร้อยละ 78.2 ของชนชั้นกลางบนไม่ได้อยู่ในภาคเกษตร กล่าวอีกแบบคือ ในขณะที่ชนชั้นกลางบนมีสัดส่วนระหว่างอาชีพนอกภาคเกษตรต่อภาคเกษตรถึง 3.6 เท่า แต่สัดส่วนเดียวกันนี้ของชนชั้นกลางล่างมีค่าเพียง 0.78 เท่านั้น ในอีกแง่หนึ่งนั้น อาชีพนายจ้าง คนจ้างตัวเอง และวิชาชีพขั้นสูงของชนชั้นกลางบน (5.7%, 23.3%, 19.7%) ก็มีสัดส่วนที่สูงกว่าชนชั้นกลางล่างอย่างเห็นได้ชัด (1.2%, 17.4%, 3.4%)

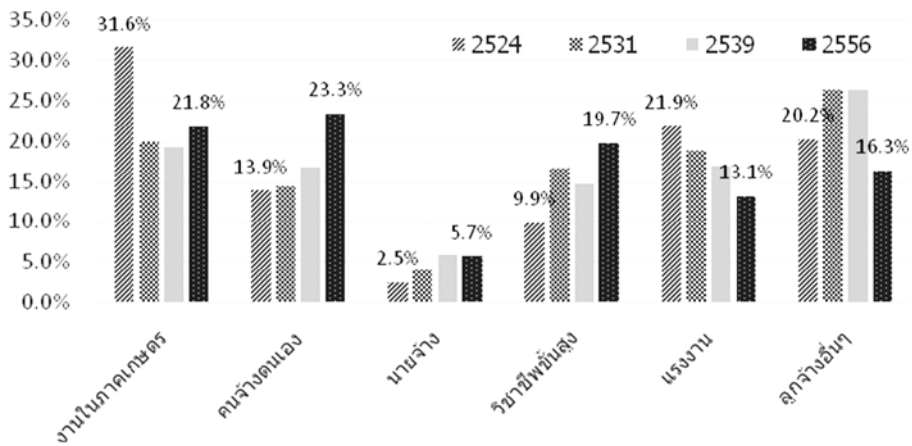

ภาพที่ 4 สัดส่วนลักษณะงานของชนชั้นกลางบน (คนรุ่นเกิดก่อน พ.ศ. 2510) พ.ศ. 2524-2556

ที่มา: Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017, 18) คำนวณด้วยข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากข้อมูลข้างต้น อาจสรุปถึง "สูตรสำเร็จ" ของการกลายเป็น (หรือคุณลักษณะของ) **ชนชั้นกลางระดับบน**ของสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2524 – 2556 ได้ว่า "**เป็นคนกรุงเทพฯ (หรือเป็นคนเมือง) มีการศึกษาสูงและมีการงานที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม เป็นเจ้าของกิจการ (ทั้งมีและไม่มีลูกจ้าง) หรืออยู่ในสาขาวิชาชีพขั้นสูง**" ดังนั้นงานชิ้นนี้จึงขอใช้นิยามความหมายของชนชั้นกลางระดับบนตาม**ความหมายเชิงประจักษ์**นี้ ในแง่นี้ บทความนี้ไม่ได้นิยาม "ชนชั้นกลาง" จากมุมมองเชิงทฤษฎีเป็นฐานตั้งต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดแบ่งชนชั้นกลางตามทฤษฎีในสายมาร์กซิสต์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ชนชั้นกลาง "ใหม่" ชนชั้นกลาง "เก่า" และชนชั้นกลาง "ชายขอบ" เป็นต้น และไม่ได้ใช้การแบ่งตามแนวคิดสายเวเบอร์ (Weberian) เป็นหลัก แม้ว่าการแบ่งแบบนี้จะเข้าใกล้แนวทางการศึกษากลุ่มคน หรือชนชั้นในงานแบบช่วงชั้นทางสังคม (social stratification) ก็ตาม เหตุที่เน้นนิยามตามความหมายเชิงประจักษ์นี้ก็เพราะคนกลุ่มนี้เป็นมวลชนชั้นกลางในจำนวนที่มีนัยยะสำคัญรุ่นแรกของสังคมไทยที่คลี่คลายพัฒนาต่อเนื่อง

มาถึงปัจจุบันและเป็นกลุ่มคนที่งานหลายชิ้นให้ความสำคัญกับบทบาทของพวกเขาในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยที่ผ่านมา

ความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจสังคมและแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน (lifestyle) ระหว่างกลุ่มตัวอย่างชนชั้นกลางระดับล่าง (เสื้อแดง) กับชนชั้นกลางระดับบน (เสื้อเหลือง) ในเขตกรุงเทพฯ

การสำรวจของ Wanwiphang Manachotphong and Apichat Satitniramai (2017) โดยเก็บแบบสอบถามทั้งหมด 1,800 ชุด เมื่อเดือนกันยายน 2558 ในกรุงเทพมหานครพบว่า ลักษณะฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของมวลชนผู้สนับสนุนขบวนการทางการเมืองเสื้อเหลืองในหมู่ประชากรกรุงเทพฯ สอดคล้องกับลักษณะชนชั้นกลางระดับบนที่เสนอโดย Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017) ข้างต้น และมีความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติกับผู้สนับสนุนขบวนการเสื้อแดงหลายประการ เช่น มีระดับการศึกษาที่สูงกว่า มีอาชีพการงานที่มั่นคงกว่า เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Wanwiphang Manachotphong and Apichat Satitniramai (2017, 37) แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามความฝักใฝ่ทางการเมืองกลุ่มต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. แบบ PDRC_Only คือ ผู้เข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยกลุ่ม กปปส. อย่างเดียว ไม่เคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มพันธมิตรฯ หรือกลุ่มเสื้อแดง โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 7.83

2. แบบ PDRC หรือ PAD คือ ผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่ม กปปส. และอาจจะเคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มพันธมิตรฯ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 17.61

3. แบบ YELLOW (PDRC และ/หรือ PAD) คือ ผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่ม กปปส. หรือกลุ่มพันธมิตรฯ ก็ได้ แต่ไม่เคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเสื้อแดง โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 20.78

4. แบบ RED คือ ผู้เข้าร่วมชุมนุม หรือเอาใจช่วยกลุ่มเสื้อแดง แต่ไม่เคยเข้าร่วมชุมนุมหรือเอาใจช่วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มพันธมิตรฯ หรือ กปปส. โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายร้อยละ 3.83

ข้อค้นพบประการแรกคือ กลุ่มตัวอย่างฝ่ายแดง (ตารางที่ 1 ด้านซ้าย) มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า และมีแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันที่แตกต่างจากอีกขั้วการเมืองหนึ่ง (ฝ่าย “เหลือง” ตารางที่ 1 ด้านขวา) ดังรายละเอียดบางประการต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน ระหว่างกลุ่มตัวอย่างแดงกับกลุ่มเหลือง

ตัวแปร	แดง			เหลือง			Mean test
	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	p-value*
เพศหญิง	69	1.49	0.50	374	1.49	0.50	0.958
อายุ	69	46.86	14.39	374	38.39	13.06	0.000
จำนวนปีการศึกษา	69	11.88	5.29	374	14.97	2.97	0.000
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	69	3.29	1.74	374	3.17	1.63	0.591
รายได้ต่อหัวครัวเรือน (บาท)	69	22,592	23,586	374	26,886	32,038	0.289
เป็นคนกรุงเทพโดยกำเนิด	69	0.35	0.48	374	0.45	0.50	0.129
จำนวนปีที่อยู่ในกรุงเทพ	45	21.67	11.20	206	19.07	6.83	0.044
(1 = ไม่เคยเลย, 2 = นาน ๆ ครั้ง, 3 = บ่อย, 4 = เป็นประจำ)							
ไปจับจ่ายที่ห้างพารากอน	69	1.57	0.72	374	1.92	0.57	0.000
ไปจับจ่ายที่ห้างเซ็นทรัล	69	2.10	0.83	374	2.39	0.66	0.001
ไปจับจ่ายที่ห้างเทสโก้	69	2.67	0.80	374	2.68	0.75	0.879
ไปท่องเที่ยวที่ประเทศในเอเชีย	69	1.41	0.75	374	1.74	0.88	0.003
ไปท่องเที่ยงในยุโรป	69	1.20	0.58	374	1.33	0.65	0.125
(1 = ใช่, 2 = ไม่ใช่)							
มีบัตรเครดิต	69	0.29	0.46	374	0.52	0.50	0.000
มีบัตรอิออน	69	0.17	0.38	374	0.22	0.42	0.373
อ่านหนังสือพิมพ์หรือเว็บไซต์ข่าวภาษาอังกฤษได้	69	0.07	0.26	374	0.20	0.40	0.014
อ่านหนังสือภาษาอังกฤษได้จบเป็นเล่ม	69	0.23	0.43	374	0.42	0.49	0.004
ไปทานอาหารระดับภัตตาคาร	69	0.29	0.46	374	0.48	0.50	0.004
ไปดื่มกาแฟในร้านกาแฟที่ตกแต่งสวยงาม	69	0.14	0.35	374	0.34	0.48	0.001
ตั้งใจจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิด	45	0.51	0.51	207	0.36	0.48	0.064
อาชีพ (dummy = 1)							
มีความรับผิดชอบระดับบริหาร	69	0.19	0.39	374	0.29	0.46	0.079
ข้าราชการ	69	0.03	0.17	374	0.10	0.30	0.060
พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	69	0.06	0.24	374	0.16	0.36	0.033
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน (งานประจำ)	69	0.13	0.34	374	0.23	0.42	0.059
รับจ้าง (freelance)	69	0.09	0.28	374	0.09	0.28	0.973
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (ไม่มีลูกจ้าง)	69	0.30	0.46	374	0.10	0.30	0.000
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (มีลูกจ้างไม่เกิน 5 คน)	69	0.06	0.24	374	0.06	0.25	0.846
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (มีลูกจ้างเกิน 5 คน)	69	0.06	0.24	374	0.05	0.22	0.806
รับจ้างใช้แรงงานทั่วไป (งานประจำ)	69	0.01	0.12	374	0.01	0.10	0.784
รับจ้างใช้แรงงานทั่วไป (งานไม่ประจำ)	69	0.03	0.17	374	0.02	0.14	0.580
นักเรียน/นักศึกษา	69	0.04	0.21	374	0.10	0.30	0.140
แม่บ้าน	69	0.06	0.24	374	0.04	0.20	0.578
ว่างงาน/ไม่มีงานทำ	69	0.12	0.32	374	0.04	0.19	0.006
อื่นๆ	69	0.01	0.12	374	0.00	0.00	0.020

ลักษณะที่อยู่อาศัย (dummy = 1)							
บ้านเดี่ยว	69	0.29	0.46	374	0.36	0.48	0.239
คอนโด	69	0.10	0.30	374	0.11	0.32	0.792
ทาวน์เฮ้าส์	69	0.19	0.39	374	0.19	0.39	0.978
แฟลต/ห้องเช้า/หอพัก	69	0.23	0.43	374	0.22	0.41	0.778
ตึกแถว	69	0.19	0.39	374	0.12	0.32	0.107

**ถ้าค่า p-value นี้มากกว่า 0.05 เราจะไม่สามารถบอกได้ว่าค่า mean ของสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน*

หมายเหตุ: ประมวลข้อมูลจากแบบสอบถามใน (Wanwiphang Manachotphong and Apichat Satitniramai 2017)

กล่าวเฉพาะตัวแปรลักษณะอาชีพที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่ม “เหลือง” ทั้งสามกลุ่ม (PDRC_Only, PDRC หรือ PAD, PDRC และ/หรือ PAD) มีแนวโน้มจะเป็นพนักงานของรัฐ/ลูกจ้างของรัฐหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจมากกว่า สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มแดงพบว่า มีแนวโน้มเป็นพนักงานของรัฐ/ลูกจ้างของรัฐหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจน้อยกว่า แต่มีแนวโน้มอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (ไม่มีลูกจ้าง) มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มแดงเป็นผู้ว่างงานในอัตราที่สูงกว่าด้วย หรือกล่าวได้ว่าฝ่ายเหลืองมีอาชีพที่มีความมั่นคงสูงกว่า ทั้งในแง่อาชีพมีลักษณะเป็นงานประจำ (ไม่ใช่งานชั่วคราว) และอยู่ในภาครัฐจึงมีทั้งรายได้ที่ผันผวนน้อยกว่าและมีสิทธิในสวัสดิการสังคมรองรับ เช่น การรักษาพยาบาล เงินบำนาญ ฯลฯ ในแง่นี้ก็ไม่แปลกที่พบด้วยว่า ฝ่ายเหลืองมีระดับการศึกษาสูงกว่า (เกือบ 15 ปี หรือประมาณปริญญาตรี) ฝ่ายแดงอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ (เกือบ 12 ปี หรือประมาณมัธยมศึกษาตอนปลาย) เช่นเดียวกัน ในแง่ของแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวัน (lifestyle) กลุ่มเหลืองทั้งสามกลุ่มมีแบบแผนการใช้ชีวิตที่สะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่สูงกว่าฝ่ายแดงอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ เช่น มีบัตรเครดิตเป็นสัดส่วนมากกว่า สามารถอ่านสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ และนิยายภาษาอังกฤษจนจบเป็นเล่มได้มากกว่า ไปจับจ่ายใช้สอยในห้างสรรพสินค้าระดับหรู (เช่น พารากอน เซ็นทรัล) ไปทานอาหารระดับภัตตาคาร ดื่มกาแฟในร้านหรู รวมทั้งไปเที่ยวต่างประเทศในย่านเอเชียบ่อยครั้งกว่า จึงอาจสรุปได้ว่าฝ่ายเหลืองมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแบบชนชั้นกลางในระดับสูงกว่าฝ่ายแดง แม้ว่าระดับรายได้ของทั้งสองฝ่ายจะไม่แตกต่างกันในเชิงสถิติก็ตาม

กล่าวโดยสรุป งานศึกษาเชิงปริมาณชิ้นนี้ชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างมวลชนของฝ่ายเหลืองและแดงที่สุ่มจากประชากรกรุงเทพฯ นั้น ยังคงมีลักษณะความแตกต่างเชิงชนชั้น กล่าวคือ ฝ่ายเหลืองมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางระดับบน ซึ่งมีการศึกษาสูงกว่า มีอาชีพที่มั่นคงกว่า มีแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันที่หรูหราและสะดวกสบายกว่ามวลชนฝ่ายแดง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อเสนอในงานทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทยของ Apichat Satitniramai, Yukti Mukdawijitra and Niti Pawakapan (2013)

ชนชั้นกลางกรุงเทพฯ กับประชาธิปไตย

บทบาทของชนชั้นกลางทั้งในทางบวกและทางลบต่อระบอบประชาธิปไตยนั้น มีข้อโต้แย้งทางทฤษฎีมาอย่างยาวนาน บทความนี้มิได้มีวัตถุประสงค์จะนำเสนอข้อถกเถียงนี้อย่างครอบคลุม เพียงแต่ต้องการนำแนวคิดในสายทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่ที่ถูกตีความ-ขยายความในระยะหลัง ๆ มาทดลองปรับใช้กับชนชั้นกลางไทยเท่านั้น Prajak Kongkirati (2016) เห็นว่า อาจแบ่งทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย[1] ออกได้เป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางแรก เสนอโดยบทความของ Lipset (1959) ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมสมัยใหม่ เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรม การเติบโตของเมือง ความมั่งคั่ง และการศึกษาจะกลายเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้การเติบโตของชนชั้นกลางจำนวนมาก (large middle class) ที่เอื้อให้เกิดประชาธิปไตย เพราะปัจจัยเหล่านี้จะนำไปสู่ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย แนวทางที่สอง คือ ทฤษฎีเชิงโครงสร้างสายมาร์กซิสต์ เน้นคำอธิบายไปที่โครงสร้างและความขัดแย้งระหว่างชนชั้นต่าง ๆ เมื่อสังคมเศรษฐกิจกลายเป็นระบบทุนนิยม โดยเห็นว่าจะกลายเป็นประชาธิปไตยหรือไม่นั้นเป็นผลจากการต่อสู้ทางชนชั้น งานของ Moore (1966) เป็นตัวแทนของงานในสายนี้ แม้ว่างานของสายนี้จะมีฐานเริ่มต้นทางทฤษฎีและจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ก็เห็นร่วมกันว่าตัวแปรเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย ส่วนแนวทางสุดท้ายเห็นว่า การเกิดขึ้นของประชาธิปไตยนั้นเป็นผลจากการเจรจาต่อรอง การต่อสู้ทางยุทธศาสตร์-ยุทธวิธีระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ที่ต้องการหรือต่อต้านประชาธิปไตย พูดอีกแบบคืองานสายนี้เน้นไปที่การเป็น "ผู้กระทำการ" (agency) ของตัวละครต่าง ๆ และเห็นว่า เปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อการกลายเป็นประชาธิปไตยน้อยกว่า อาจถือได้ว่างานของ Rustow (1970) และ O'Donnell and Schmitter (1986) เป็นตัวแทนของแนวทางนี้ ทฤษฎีเปลี่ยนผ่านทั้งสามแนวทางนี้มักถูกวิจารณ์ว่ามีลักษณะ "เทววิทยาทางการเมือง" (political theology) หรือ "กำหนดนิยม" (determinism) เนื่องจากทั้งสามแนวทางมีข้อสรุปท้ายสุดว่า ไม่ว่าเส้นทางสู่ประชาธิปไตยจะคดเคี้ยวเพียงใดก็ตาม แต่ถึงที่สุดแล้วเมื่อทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้างและปัจจัยการเป็นผู้กระทำเหมาะสม สังคมก็จะกลายเป็นประชาธิปไตยในท้ายที่สุด

การตีความทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านในระยะหลังปฏิเสธลักษณะกำหนดนิยมนี้ (Wucherpfennig and Deutsch 2009, 2) และชี้ว่าแม้แต่งานของ Lipset เองนั้นก็เพียงแต่ชี้ถึงแค่ความน่าจะเป็น (probabilistic, not deterministic) ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับประชาธิปไตยเท่านั้น กล่าวคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางจำนวนมากนั้นเป็นเพียงปัจจัยส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์หรือเอื้อกับประชาธิปไตย (correlation, not causal) เท่านั้น และอย่างมากที่สุดปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมเหล่านี้ก็หาใช่ปัจจัยที่เพียงพอต่อการกลายเป็นประชาธิปไตย Wucherpfennig and Deutsch (2009) เสนอว่า งานในสามแนวทางข้างต้นถูกผสมผสานเข้าด้วยกัน (unify) เป็นกรอบใหญ่ในการวิเคราะห์ เช่น งานของ Boix (2003) ที่ผสมปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Lipset 1959) ความสัมพันธ์เชิงชนชั้น

[1] เราอาจจัดว่าทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่นั้น เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน

(Lipset 1959; Moore 1966) และการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์เข้าด้วยกัน (O'Donnell และ Schmitter) ในแง่ของปัจจัยเชิงโครงสร้างและการตัดสินใจของตัวแสดงต่าง ๆ นั้น Wucherpfennig and Deutsch (2009, 4-5) เห็นว่า งานในระยะหลัง ๆ เสนอว่าตัวแปรความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เป็นกลไกสำคัญที่สุดที่มีผลต่อประชาธิปไตย ในขณะที่ทัศนคติ-ค่านิยมของตัวแสดงเป็นกลไกที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเข้ากับการกระทำ-การตัดสินใจต่อสู้ทางการเมืองเพื่อประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานของ Acemoglu and Robinson (2006) ที่ให้ความสำคัญกับตัวแปรความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ และงานของ Haerpfer, Bernhagen, Inglehart and Welzel (2009) ที่เน้นตัวแปรเชิงทัศนคติ-ค่านิยมของตัวแสดงต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงการตัดสิน

Acemoglu and Robinson (2006) เสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นผลจากการต่อสู้ต่อรองในการกระจายทรัพยากรระหว่างชนชั้นนำและมวลชน (ชนชั้นล่าง) กล่าวอีกแบบคือ ระดับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจของชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง และมวลชน ในกระบวนการต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการสู่ประชาธิปไตย (democratization) และการทำให้ประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่น (consolidation) Acemoglu and Robinson (2006) เสนอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำกับการกลายเป็นประชาธิปไตยรวมทั้งการทำให้ประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่นนั้น มีลักษณะอักษรตัวยูทรงคว่ำ (∩) กล่าวคือ ในสภาพความไม่เท่าเทียมในระดับที่ต่ำสุดนั้น ชนชั้นล่างจะไม่มีแรงจูงใจที่จะต่อต้านระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยซึ่งชนชั้นนำกุมอำนาจอยู่ ดังนั้นสังคมนี้ก็จะอยู่ในระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยต่อไป แต่เมื่อระดับความไม่เท่าเทียมเพิ่มขึ้น แรงจูงใจของชนชั้นล่างที่จะสู้เพื่อประชาธิปไตยจะเพิ่มขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายการกระจายทรัพยากรที่เท่าเทียมกัน เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยหมายความว่าคนส่วนใหญ่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกนโยบายที่ตนต้องการได้ และเมื่อสังคมกลายเป็นประชาธิปไตยแล้ว แรงจูงใจของชนชั้นสูงในการทำการรัฐประหารจะมีไม่มาก เพราะทรัพยากรที่เขาสูญเสียไปกับนโยบายการกระจายทรัพยากรนั้นไม่คุ้มกับต้นทุนที่จะเกิดขึ้นจากการทำรัฐประหาร ดังนั้นในสังคมแบบนี้เมื่อกลายเป็นประชาธิปไตยแล้ว ความเป็นประชาธิปไตยก็จะเป็นปึกแผ่น (consolidated) แต่ในขั้นถัดมาเมื่อระดับความไม่เท่าเทียมเพิ่มขึ้นไปอีก แรงจูงใจของชนชั้นนำที่จะยินยอมให้มีระบอบประชาธิปไตยก็จะน้อยลง เพราะผลประโยชน์ของชนชั้นตัวเองที่จะต้องสูญเสียไปจากนโยบายการกระจายทรัพยากรจะสูงขึ้น ทำให้ทางเลือกในการกดปราบหรือการรัฐประหารในสายตาของชนชั้นนำคุ้มค่ามากขึ้น ผลก็คือในสังคมแบบนี้หากการกลายเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ในตอนแรกก็จะไม่ยั่งยืน เนื่องจากชนชั้นนำพร้อมที่จะทำรัฐประหารเพื่อพิทักษ์รักษาความไม่เท่าเทียมในระดับสูงนี้ต่อไป ในสังคมแบบสุดท้ายที่ความไม่เท่าเทียมสูงมาก ๆ นั้น การกลายเป็นประชาธิปไตยจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากชนชั้นนำพร้อมที่จะใช้การกดปราบตลอดเวลา เนื่องจากหากปล่อยให้เป็นประชาธิปไตยแล้ว ชนชั้นตนต้องสูญเสียผลประโยชน์มหาศาลจากนโยบายการกระจายทรัพยากร

ส่วนชนชั้นกลางนั้น Acemoglu and Robison (2006) เห็นว่า เป็นผู้ที่มีบทบาทเชิงบวกต่อทั้งการกลายเป็นประชาธิปไตยในฐานะเป็นผู้มีบทบาทนำ (driver) ของขบวนการต่อต้านระบอบเดิม และ

การทำให้ประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่นในฐานะที่เป็นตัวกันชน (buffer) ระหว่างความขัดแย้งของชนชั้นนำกับชนชั้นล่าง ในฐานะแรกนั้น เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษาที่ดีกว่าชนชั้นล่างทำให้ชนชั้นกลางมีความพร้อมมากกว่าในการเข้าร่วมทางการเมือง และกลายเป็นหัวหอกของการเคลื่อนไหวเพื่อลดอำนาจของชนชั้นนำในประวัติศาสตร์ของหลายประเทศ และนี่เองที่อธิบายได้ว่า ทำไมการทำให้กลายเป็นประชาธิปไตยยุคแรก ๆ ของยุโรปตะวันตกจึงมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การขยายสิทธิทางการเมืองของชนชั้นกลาง เพราะสำหรับชนชั้นนำแล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขยายสิทธิไปถึงชนชั้นล่างหากเขาสามารถดึง (co-opt) ชนชั้นกลางเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองได้ จวบจนในชั้นหลัง ๆ จึงค่อย ๆ ขยายสิทธิไปครอบคลุมชนชั้นล่าง

ส่วนบทบาทของชนชั้นกลางในฐานะกันชนระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นล่างนั้นเป็นไปได้ เพราะด้วยฐานะที่ดีกว่าชนชั้นล่างทำให้ชนชั้นกลางไม่เรียกร้องนโยบายการกระจายทรัพยากรในระดับเดียวกับชนชั้นล่าง หรือกล่าวอีกแบบว่า แนวนโยบายของชนชั้นกลางนั้นใกล้เคียงกับชนชั้นสูงมากกว่าชนชั้นล่างทำให้ในสังคมที่มีชนชั้นกลางฐานะดี (โดยเปรียบเทียบกับชนชั้นล่าง) จำนวนมากนั้น การกลายเป็นประชาธิปไตยเป็นไปได้ง่ายขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางจะไม่เรียกร้องนโยบายการกระจายทรัพยากรมากจนทำให้ชนชั้นนำพร้อมที่จะใช้การกดปราบเพื่อรักษาสถานภาพเดิม ในขณะเดียวกันนโยบายที่ชนชั้นกลางเรียกร้องนี้ก็พอเพียงที่จะทำให้คนชั้นล่างไม่ก่อการปฏิวัติ และในทำนองเดียวกัน สังคมคนชั้นกลางแบบนี้ก็ช่วยจรรโลงประชาธิปไตยด้วยเพราะมันทำให้การประนีประนอมระหว่างชนชั้นทำได้ง่ายขึ้นทำให้ชนชั้นนำมีแรงจูงใจที่จะก่อการรัฐประหารน้อยลง

Haerpfer, Bernhagen, Inglehart and Welzel (2009) เห็นว่า คำถามที่สำคัญนั้นไม่ใช่ว่าประชาชนจะสนับสนุนประชาธิปไตยหรือไม่ แต่เป็นว่าประชาชนจะสนับสนุนประชาธิปไตยด้วยเหตุผลอะไร เขามองว่า อรรถประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการประชาธิปไตยมากที่สุดคือ ทรัพยากรผ่านนโยบายสาธารณะ สวัสดิการ และการเข้าถึงทุนการผลิต เราจึงต้องพิจารณาว่าก่อนจะมีประชาธิปไตยประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้มากเท่าไหร่และประชาธิปไตยทำให้พวกเขาเข้าถึงทรัพยากรได้มากขึ้นหรือไม่ ที่สำคัญที่สุดคือ ความต้องการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนมีเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ เพราะแม้ประชาธิปไตยจะทำให้การเข้าถึงทรัพยากรทำได้ง่ายขึ้น แต่หากประชาชนไม่มีความจำเป็นที่จะเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้น หรือระบอบการปกครองเก่าสามารถกระจายทรัพยากรให้แก่พวกเขาได้อย่างเพียงพออยู่แล้ว ประชาธิปไตยก็ไม่มีความจำเป็นสำหรับพวกเขา ตรงจุดนี้เองที่การทำให้เป็นสมัยใหม่มีความสำคัญ เพราะกระบวนการดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้ความต้องการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนมีสูงขึ้นเพื่อให้พวกเขาสามารถอยู่รอดได้ในเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อีกทั้งการทำให้เป็นสมัยใหม่ยังมาพร้อมกับความซับซ้อนของสังคม ตัวแสดงทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายขึ้น ทำให้รัฐที่ปกครองในระบอบอำนาจนิยมไม่สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายดังกล่าวได้ แต่ประชาธิปไตยสามารถทำได้ ดังนั้นประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียวจึงไม่มีผลในการทำให้คนตระหนักถึงคุณค่าของเสรีภาพทางการเมือง แต่การทำให้เป็นสมัยใหม่ต่างหากที่จะทำให้ประชาชนตระหนักในอำนาจ เสรีภาพ ความเป็นผู้กระทำ (agency) ความเท่าเทียม และความไว้วางใจในตัวผู้อื่น ซึ่ง Haerpfer, Bernhagen, Inglehart and

Welzel เรียกค่านิยมดังกล่าวว่า “ค่านิยมแห่งการปลดปล่อย” (emancipative values) และเรียกมวลชนที่มีค่านิยมดังกล่าวว่า “มวลชนเพื่อการปลดแอก” (emancipative mass) ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นแค่ชนชั้นกลางเท่านั้น มวลชนเพื่อการปลดแอกนี่เองที่จะมีบทบาทสำคัญในการ “สร้างแรงกดดันให้กับชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อเรียกร้องเสรีภาพทางการเมือง เมื่อมันถูกปฏิเสธ ปกป้องมันเมื่อมันถูกท้าทาย และขับเคลื่อนมันเมื่อมันหยุดชะงัก” (Haerpfer, Bernhagen, Inglehart and Welzel 2009, 84) เขาย้ำว่า การเรียกร้องทางการเมืองที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมวลชนที่ออกมาเรียกร้องมีค่านิยมแห่งการปลดแอกเท่านั้น

จากการสำรวจงานวิชาการข้างต้น Wanwiphang Manachotphong and Apichat Satitniramai (2017) จึงได้สำรวจต่อไปถึงทัศนคติหรือค่านิยม (values) ของประชากรในเขตกรุงเทพฯ โดยมีสมมุติฐานว่า ทัศนคติของคนกรุงเทพฯ ที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ/หรือ กปปส. หรือคนเสื้อเหลืองนั้นไม่ใช่ค่านิยมแห่งการปลดแอก กล่าวอีกแบบคือ แม้ว่าคนกรุงเทพฯ อาจจะมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมเป็นชนชั้นกลางก็ตาม แต่ความเป็นชนชั้นกลางโดยตัวมันเองก็ไม่ใช่ทั้งปัจจัยที่จำเป็นและปัจจัยที่เพียงพอที่จะทำให้เขาสนับสนุนประชาธิปไตย แต่เขาต้องมีทัศนคติหรือค่านิยมที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยด้วย

Wanwiphang Manachotphong and Apichat Satitniramai (2017, 42-49) ใช้แบบจำลอง Structural Equation Model (SEM) เพื่อทดสอบว่าประชากรกรุงเทพฯ มีทัศนะ-ค่านิยมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยหรือไม่ โดยใช้คำถามว่า “ภายใต้สถานการณ์บางอย่างการใช้ระบอบเผด็จการจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า” เพื่อวัดความยึดมั่นต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นผู้ที่เห็นด้วยกับข้อความนี้จึงไม่ใช่ผู้ที่ยึดมั่นหรือเชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตย ส่วนตัวแปรที่ใช้อธิบายความไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยนั้นแบ่งเป็นสองประเภท คือ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคม เช่น ระดับการศึกษา ระดับรายได้ ฯลฯ ซึ่งพบว่า ไม่สามารถอธิบายความไม่ยึดมั่นฯ อย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติได้เลย ยกเว้นตัวแปร “วิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลาง (lifestyle)” ส่วนตัวแปรเชิงทัศนคตินั้นพบว่า สามารถใช้อธิบายความไม่ยึดมั่นฯ ได้อย่างมีนัยยะสำคัญเชิงสถิติ 3 ตัวแปรด้วยกัน คือ ความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ อำนาจนิยม (authoritarianism) ระเบียบสังคมที่ถูกท้าทาย (old order) ส่วนตัวแปรเชิงทัศนคติที่ไม่สามารถอธิบายความไม่ยึดมั่นฯ นั้นคือ ความรู้ความเข้าใจด้านการเมือง (knowledge), แนวโน้มที่จะเห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง (violence), เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุผลทางการเมือง, ทัศนะที่สนับสนุนความเท่าเทียม (equality), ทัศนะทางการเมืองที่มีลักษณะเชิงศีลธรรม (moral politics), ทัศนะแบบชาตินิยม (nationalism) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวแปรแบบแผนวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle)

ตัวแปรแบบแผนวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) นั้น Wanwiphang Manachotphong and Apichat Satitniramai (2017) ใช้คำถามต่าง ๆ เช่น ไปเที่ยวต่างประเทศทั้งในและนอกเอเชีย เข้าห้างสรรพสินค้าระดับบน (พารากอน เซ็นทรัล) ใช้บริการของภัตตาคารและร้านกาแฟที่หรูหรา การมีบัตรเครดิต

เพื่อวัดว่า ผู้ตอบคำถามเป็นผู้มีวิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางระดับสูงหรือไม่ ซึ่งในบริบทของกรุงเทพนั้น วิถีชีวิตประจำวันเช่นนี้สะท้อนฐานะทางสังคมเศรษฐกิจของชนชั้นกลางระดับบนและพบว่าแบบแผนการมีวิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางระดับบนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย หรืออาจกล่าวอีกแบบได้ว่าชนชั้นกลางระดับบนเป็นผู้ที่มีแนวโน้มจะไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย

ระเบียบทางสังคมถูกท้าทาย (old order)

ตัวแปร "ระเบียบทางสังคมถูกท้าทาย" (old order) วัดโดยใช้คำถาม เช่น "คนสมัยนี้ไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนให้ดี เอาแต่เรียกร้องสิทธิเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล" หรือ "คนสมัยนี้ใช้จ่ายเกินตัว (ไม่พอเพียง/บริโภคนิยม)" คำถามเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อวัดว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนะที่ยึดมั่นใน "ระเบียบทางสังคม" ที่มีลักษณะเชิงประเพณีมากน้อยเพียงใด ในขณะเดียวกันก็เพื่อที่จะวัดว่า คนเหล่านี้รู้สึกว่าระเบียบสังคมที่พวกเขายึดถือถูกท้าทายหรือถูกทำให้อ่อนแอลงหรือไม่ ดังเช่นคำถามที่ว่า "ประชานิยมทำให้คนลุ่มหลงในวัตถุนิยมบริโภคนิยม" และ "ประชานิยมทำให้เกิดการใช้ภาษีอย่างไม่เหมาะสม เช่น เป็นเครื่องมือให้นักการเมืองใช้ในการหาเสียง" ดังนั้นความสัมพันธ์ที่เราพบว่ามีทิศทางเดียวกันระหว่างตัวแปรระเบียบทางสังคมกับความไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยจึงอาจหมายความว่า ผู้ที่ยึดมั่นในระเบียบทางสังคมเชิงประเพณีรู้สึกว่า สิ่งที่ตนยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามมีคุณค่ากำลังถูกท้าทายหรือเสื่อมสลายลงไป ทำให้เขาไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย

อำนาจนิยม (authoritarianism)

ชุดคำตอบที่ใช้วัดว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมหรือไม่นั้น ใช้คำตอบต่อไป คือ ผู้ตอบว่าตนชอบคำว่า "หน้าที่" มากกว่า "สิทธิ", ชอบคำว่า "ระเบียบวินัย" มากกว่า "เสรีภาพ", ชอบวลี "การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่" มากกว่า "การเป็นตัวของตัวเอง", หรือชอบวลีว่า "ให้สังคมเห็นพ้องต้องกัน" มากกว่า "ให้สังคมมีความหลากหลาย", ผู้ที่เห็นด้วยกับคำถามว่า "หลักการเลี้ยงเด็กที่ดีควรให้มีระเบียบวินัย เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่มากกว่าตามใจให้เด็กแสดงออกตามประสาเด็ก" และผู้เห็นด้วยกับคำถามว่า "เนื่องจากประเพณีเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมา เราควรปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด" ตัวแปรอำนาจนิยมนี้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับตัวแปรความไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันหมายความว่าผู้ที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยมคือผู้ที่มีแนวโน้มจะไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย

ความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่

ตัวแปรนี้ใช้วัดว่า ผู้ตอบคำถามรู้สึกว่าตนและครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่มั่นคงทั้งในปัจจุบันและในอนาคตหรือไม่ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ผู้ที่ไม่เห็นว่าชีวิตตนและครอบครัวมีความมั่นคงทั้งในปัจจุบันและอนาคตจะเป็นผู้ที่ไม่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ที่รู้สึกว่าตนไม่มีความมั่นคงจะยอมรับระบอบเผด็จการได้ โดยใช้คำถามสามข้อ คือ 1) ปัจจุบันท่านและครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่มั่นคง 2) ในอีก 5-10 ปีข้างหน้า ท่านคิดว่าชีวิตของท่านและครอบครัวจะ

มีความมั่นคง 3) บุตรหลานของท่านจะมีชีวิตที่มั่นคงและสุขสบายกว่าท่าน

สิ่งที่ควรจะได้รับการอธิบาย ณ จุดนี้ก็คือ เหตุใดผู้ตอบคำถามชาวกรุงเทพฯ จึงมีความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของตน จะเข้าใจสิ่งนี้ได้ต้องพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของการกระจายรายได้ของสังคมไทยในรอบเวลาประมาณ 30 ปีที่ผ่านอันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

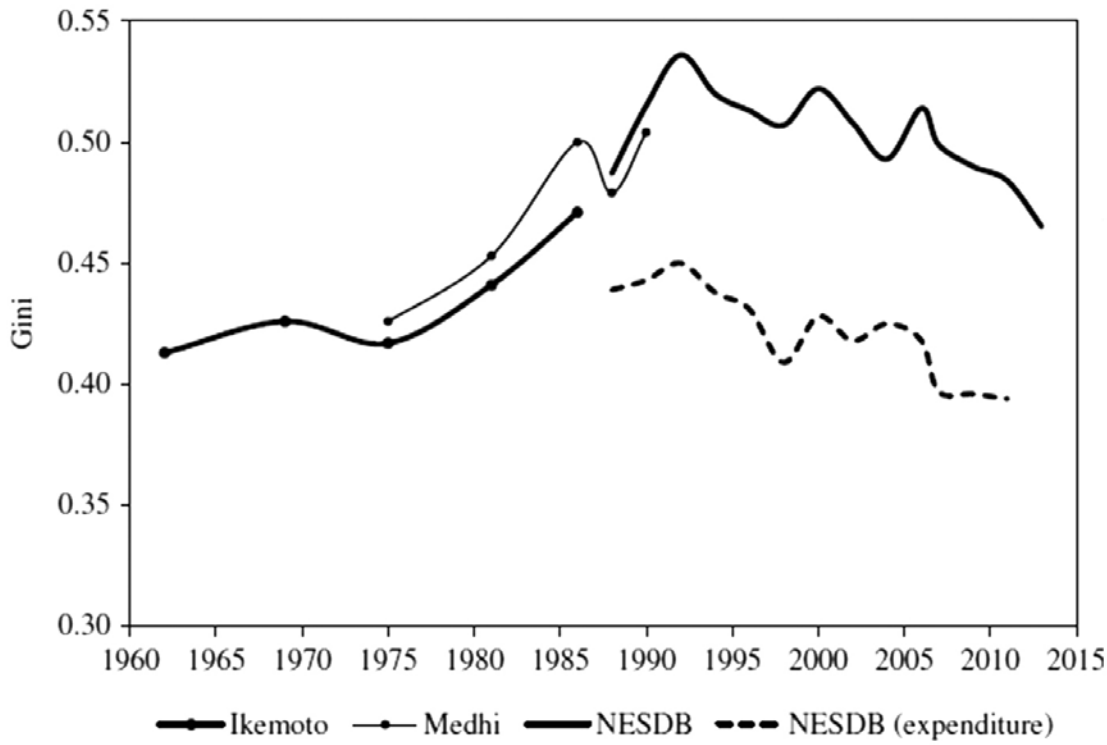

ภาพที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของระดับความเหลื่อมล้ำ

ที่มา: Pasuk Phongpaichit (2016, 3)

จากภาพที่ 5 จะเห็นได้ว่า ระดับความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้นั้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 2500 จาก พ.ศ. 2505 ที่ความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยมีค่าใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของประเทศกำลังพัฒนา แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2535 ระดับความเหลื่อมล้ำของไทยก็มีค่าสูงสุด ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับบรรดาประเทศที่ความเหลื่อมล้ำสูงลำดับต้น ๆ ของโลก อย่างไรก็ตาม ระดับความเหลื่อมล้ำของไทยก็เริ่มลดลงหลัง พ.ศ. 2535 (Pasuk Phongpaichit 2016, 3)

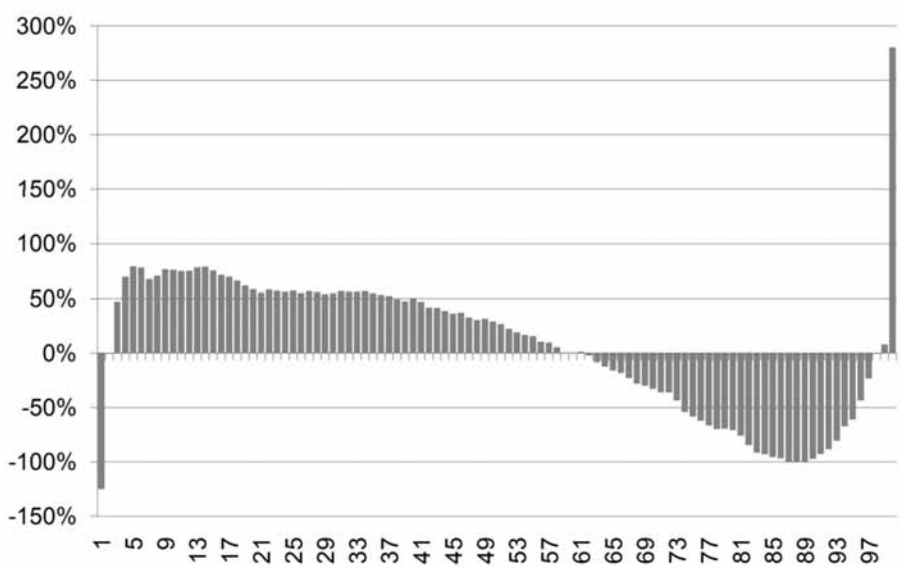

ภาพที่ 6 การเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยเปรียบเทียบระหว่างชั้นรายได้แบบ percentile
ที่มา: Kobsak Pootrakool (2013, 37) คำนวณด้วยข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ความเหลื่อมล้ำในภาพรวมที่เริ่มลดลงหลัง พ.ศ. 2535 นั้น ในด้านหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2531- 2554 ที่รายได้ของคนในชั้นรายได้ที่ต่ำกว่าชั้นที่ 60 percentile โดยประมาณลงมา เพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าชนชั้นกลางบนที่ระดับประมาณ 61 percentile ขึ้นไป แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุด 1 percentile แรกกลับมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของรายได้ในช่วงเวลา 20 ปีเศษนี้นั้น กลุ่มชนชั้นกลางบนถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากกลุ่มชนชั้นล่าง ในขณะที่คนกลุ่มนี้ถูกทิ้งห่างออกไปเรื่อย ๆ จากกลุ่มชนชั้นบนสุดของสังคม ดังแสดงในภาพที่ 6 (Kobsak Pootrakool 2013, 37)

ในอีกด้านหนึ่งของความเหลื่อมล้ำนั้น เมื่อพิจารณาจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดหรือลดความเหลื่อมล้ำแล้ว Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat (2017, 25-32) ชี้ให้เห็น 2 ปัจจัยที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คือ ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่ (ปัจจัยเชิงพื้นที่) และการมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม ปัจจัยทั้งสองนี้ทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2524-2535 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ความเหลื่อมล้ำโดยรวมเพิ่มขึ้น แต่กลับกลายเป็นปัจจัยที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำลงในช่วง พ.ศ. 2535-2556 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ความเหลื่อมล้ำโดยรวมลดลง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากปัจจัยทั้งสองถูกกระทบจากเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐอย่างสำคัญ ดังนี้

ระดับการบริโภคเฉลี่ยในพื้นที่ (ปัจจัยเชิงพื้นที่)

ในช่วงก่อน พ.ศ. 2531 การเปลี่ยนแปลงปัจจัยเชิงพื้นที่ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นสูงมาก ซึ่งเกิดจากผลตอบแทนของการอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มี

ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจดีอยู่แล้วเติบโตได้เร็วกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ เขตเมืองในภาคกลาง เมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเมืองภาคใต้ ตามลำดับ หลังจาก พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2539 ปัจจัยการอาศัยอยู่ในเขตเมืองมีแนวโน้มอธิบายความเหลื่อมล้ำลดลงแต่กลับมาเพิ่มสูงอีกครั้งใน พ.ศ. 2543 แต่หลังจาก พ.ศ. 2543 ปัจจัยเชิงพื้นที่นี้เองกลับทำให้ความเหลื่อมล้ำลดลงจากการขยายความเป็นเมือง (urbanization) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่ประชากรในภูมิภาคนอกพื้นที่กรุงเทพฯ ระบุ ว่าอาศัยอยู่ในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวเกิดพร้อมกับช่วงรัฐบาลสมัยทักษิณได้ดำเนินนโยบายแบบ Dual Track คือ มีแนวทางมุ่งกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าผ่านกลุ่มนโยบายอย่าง กองทุนหมู่บ้าน กองทุนพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (S-M-L) และส่งเสริมหนึ่งผลิตภัณฑ์ในหนึ่งตำบล (OTOP) นอกจากนี้ปรากฏการณ์สำคัญที่อาจส่งผลต่อการขยายเมืองและการพัฒนาพื้นที่ภูมิภาค คือ กระบวนการกระจายอำนาจทางการคลังให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งกระบวนการและแนวนโยบายเหล่านี้น่าจะหนุนเสริมให้เกิดการไล่กวดทางเศรษฐกิจในช่วงรัฐบาลที่มาจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ตัวชี้วัดที่สำคัญอีกประการที่ชี้ให้เห็นการไล่กวดจากภูมิภาค คือ หลัง พ.ศ. 2544 เศรษฐกิจภูมิภาคไทยมีอัตราการเจริญเติบโตรวดเร็วกว่ากรุงเทพฯ โดยระหว่าง พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2550 ก่อนวิกฤตการเงินสหรัฐ รายได้ภูมิภาคมวลรวมต่อหัวประชากรของกรุงเทพฯ เติบโตโดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 4 ต่อปี ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ เติบโตโดยเฉลี่ยระหว่างร้อยละ 8-13 (Office of the National Economic and Social Development Board 2017) ปัจจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ภูมิภาคอื่น ๆ นอกกรุงเทพฯ ที่เดิมมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจต่ำกว่าได้พัฒนาต่อเนื่องอย่างรวดเร็วกว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2543

การมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม

ปัจจัยการมีอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรมส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำสูงขึ้นเป็นเพราะภาวะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำใน พ.ศ. 2524, พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2543 ราคาที่ลดลงประกอบกับการที่ครัวเรือนที่อยู่ในภาคเกษตรมักเป็นครัวเรือนที่มีระดับการบริโภคน้อยอยู่แล้วทำให้ครัวเรือนที่มีเกษตรกรอยู่ด้วยจะมีระดับการบริโภคน้อยกว่าครัวเรือนแบบอื่นโดยเฉลี่ยมากขึ้น ซึ่งทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้น ส่วนการที่ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำลดลงในช่วง พ.ศ. 2549-2556 เนื่องจากราคาสินค้าเกษตรที่ดีขึ้นทั้งจากตลาดโลกและจากนโยบายการแทรกแซงราคาโดยหลายรัฐบาล

กล่าวโดยสรุปก็คือ หลัง พ.ศ. 2535 การอยู่อาศัยในพื้นที่ซึ่งมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำกว่า เช่น พื้นที่นอกเขตกรุงเทพฯ หรือนอกเขตเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ มีความเสียเปรียบพื้นที่ที่มีการพัฒนามาก่อนน้อยลง ในขณะเดียวกันราคาพืชผลการเกษตรต่าง ๆ ก็ปรับตัวสูงขึ้นในช่วงหลังทำให้ภาคชนบทและเกษตรกรรมไล่กวดเข้าใกล้ภาคเมืองมากขึ้น ซึ่งนโยบายรัฐก็มีบทบาทสำคัญต่อการไล่กวดนี้ทำให้ระดับความเหลื่อมล้ำลดลงหลัง พ.ศ. 2535

เมื่อใช้ระดับการบริโภคของครัวเรือนโดยเปรียบเทียบระหว่างชนบทกับเมืองเป็นมาตรวัดแล้วเราจะเห็นปรากฏการณ์ที่เขตชนบทไล่กวดเขตเมืองอย่างชัดเจน จากภาพที่ 7 ข้างล่างนี้ ชนบทไล่กวดเมืองสองระลอกระหว่างช่วง พ.ศ. 2529-2539 และช่วง พ.ศ. 2543-2556 ในขอบข่ายทั่วประเทศ

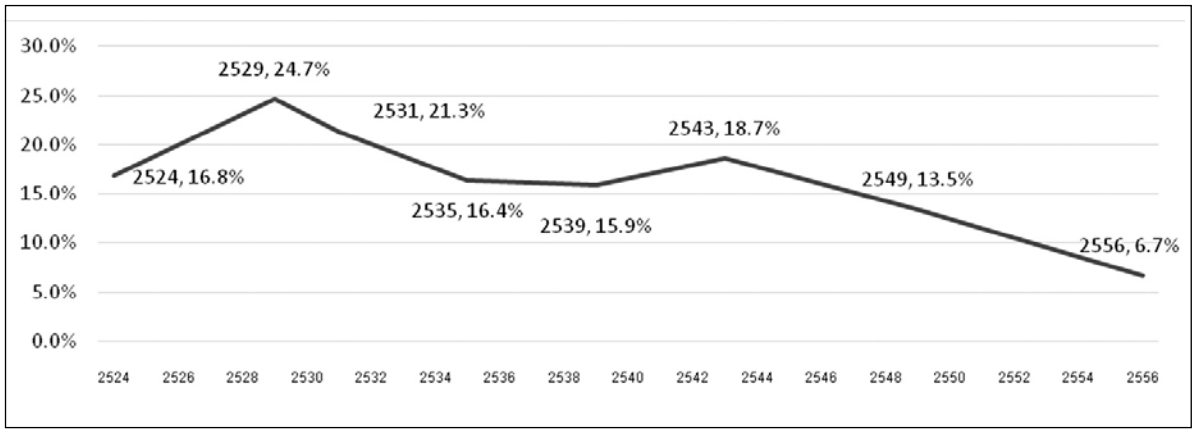

ภาพที่ 7 ระดับการบริโภคเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนในเขตเมืองที่มากกว่าครัวเรือนในเขตชนบท

ที่มา: ผลการทดสอบสมการถดถอยด้วยข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ: ตัวอย่างการแปลข้อมูลจากภาพ เช่น ใน พ.ศ. 2524 ระดับการบริโภคต่อหัวของครัวเรือนในเขตเมืองสูงกว่าครัวเรือนในเขตชนบทอยู่โดยเฉลี่ยร้อยละ 16.8 เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นคงที่

สรุปได้ว่า ความรู้สึกที่ไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเองและครอบครัวทั้งในปัจจุบันและอนาคตอาจเกิดจากการที่ชนชั้นกลางระดับบนถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากชนชั้นที่มีฐานะต่ำกว่า ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถจะไล่กวดชนชั้นสูงสุดส่วนน้อยได้ทันทำให้ถูกทิ้งห่างไปเรื่อย ๆ นอกจากนี้ในเชิงพื้นที่ ชนชั้นกลางบนของกรุงเทพฯ หรือในเขตเมืองอื่น ๆ ก็ถูกไล่กวดจากคนในเขตชนบท หรือ "คนบ้านนอก" ทำให้ช่องว่างระหว่างพวกเขากับชาวบ้านนอกเหล่านั้นหดแคบเข้าด้วยเช่นกัน สิ่งต่าง ๆ นี้อาจช่วยอธิบายว่า ทำไมคนชั้นกลางบนชาวกรุงเทพฯ (ชาวเมือง) รู้สึกถึงความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของตน ซึ่งอาจกลายเป็นพื้นฐานของอารมณ์ความรู้สึกที่ทำให้เขายอมรับระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยได้

จากการอภิปรายในหัวข้อที่ 2 ซึ่งนิยาม "ชนชั้นกลางระดับบน" ในสังคมไทยว่า หมายถึง "ผู้ที่มักอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ หรือในเขตเมือง มีการศึกษาสูง และมีการงานอยู่นอกภาคเกษตร มีฐานะเป็นเจ้าของกิจการ (ทั้งมีหรือไม่มีลูกจ้าง) หรืออยู่ในสาขาวิชาชีพชั้นสูง รวมทั้งมีวิถีชีวิตประจำวัน (lifestyle) แบบหรูหรา" และชนชั้นกลางระดับบนนี้เป็นมวลชนกลุ่มหลักกลุ่มหนึ่งที่สนับสนุน "ขบวนการเสื้อเหลือง" ส่วนการอภิปรายของหัวข้อนี้ชี้เพิ่มเติมว่า ชนชั้นกลางระดับบนในกรุงเทพฯ ผู้มีวิถีชีวิตประจำวันแบบ "หรูหรา" นั้น กลับมีความรู้สึกว่าชีวิตตนและครอบครัวไม่มีความมั่นคงทั้งในปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ในขณะที่พวกเขาก็ไล่ตามชนชั้นสูงของสังคมไม่ทัน และถูกทิ้งห่างออกไปเรื่อย ๆ ยิ่งกว่านั้น คนกลุ่มนี้รู้สึกด้วยว่า ระเบียบทางสังคมที่เขายึดถือว่า

ดีงาม ซึ่งสะท้อนผ่านคำถามว่า “คนสมัยนี้ไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนให้ดี เอาแต่เรียกร้องสิทธิเพื่อรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล” หรือ “คนสมัยนี้ใช้จ่ายเกินตัว (ไม่พอเพียง/บริโภคนิยม)” ก็กำลังถูกท้าทาย หรือถูกทำให้อ่อนแอลง ดังคำถามที่ว่า “ประชานิยมทำให้คนลุ่มหลงในวัตถุนิยมบริโภคนิยม” หรือ “ประชานิยมทำให้เกิดการใช้ภาษีอย่างไม่เหมาะสม เช่น เป็นเครื่องมือให้นักการเมืองใช้ในการหาเสียง” ในขณะเดียวกันเขาก็มีค่านิยม-ทัศนคติที่มีลักษณะอำนาจนิยมอยู่แล้ว เช่น ชอบคำว่า “หน้าที่” มากกว่า “สิทธิ”, ชอบคำว่า “ระเบียบวินัย” มากกว่า “เสรีภาพ”, ชอบวลี “การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่” มากกว่า “การเป็นตัวของตัวเอง”

ในแง่นี้ Haerpfer, Bernhagen, Inglehart and Welzel (2009) ย้ำว่า การเรียกร้องทางการเมืองที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมวลชนที่ออกมาเรียกร้องมีค่านิยมแห่งการปลดปล่อย (emancipative values) ซึ่งก็คือ “อำนาจ เสรีภาพ ความเป็นผู้กระทำ (agency) ความเท่าเทียม และความไว้วางใจในตัวผู้อื่น” แต่เห็นได้ชัดจากการอภิปรายข้างต้นว่า ชนชั้นกลางระดับบนของไทยไม่ได้ยึดถือค่านิยมแห่งการปลดปล่อย ดังนั้นพวกเขาจึงไม่ได้มีบทบาทแบบ “มวลชนเพื่อการปลดแอก” (emancipative mass) ซึ่งจะ “สร้างแรงกดดันให้กับชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อเรียกร้องเสรีภาพทางการเมืองเมื่อมันถูกปฏิเสธ ปกป้องมันเมื่อมันถูกท้าทาย และขับเคลื่อนมันเมื่อมันหยุดชะงัก” (Haerpfer, Bernhagen, Inglehart and Welzel 2009, 84) เพราะเหตุนี้ จึงไม่แปลกที่มวลชนชนชั้นกลางระดับบนกรุงเทพฯจะไม่ยึดมั่นหรือ “หันหลัง” ให้กับระบอบประชาธิปไตยและกลายเป็นมวลชนของขบวนการเสื้อเหลือง ชนชั้นกลางระดับบนของกรุงเทพฯ จึงไม่ใช่ผู้มีบทบาทสนับสนุนประชาธิปไตย ตรงกันข้าม ชนชั้นนี้กลับกลายเป็นมวลชนที่สนับสนุน (หรือไม่ต่อต้าน) การรัฐประหารโดยกองทัพ

บทสรุป: บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางกรุงเทพฯ กับทฤษฎีการทำให้เป็นสมัยใหม่

การศึกษาบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ ที่ผ่านมา มีทั้งงานที่เห็นว่า ชนชั้นกลางเป็นหัวหอกของกระบวนการกลายเป็นประชาธิปไตยในระยะทศวรรษ 2513 และ 2523 ดังเช่น Anderson (1998) และ Anek Laothamatas (1992) และงานที่เสนอว่า บทบาทของชนชั้นกลางกรุงเทพฯ นั้นไม่ได้เป็นคุณต่อประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 เป็นต้นมา จนถึงยุคความขัดแย้งเสื้อสีเหลือง-แดงในปัจจุบัน เช่น งานของ Sinpeng and Arugay (2015) และบทความชิ้นนี้ เป็นต้น ดังนั้นคำถามสำคัญ ณ จุดนี้ก็คือ เราจะเข้าใจได้อย่างไรว่า ทำไมชนชั้นกลางกรุงเทพฯ บางครั้งก็สนับสนุนประชาธิปไตย เช่น ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และพฤษภาคม 2535 บางครั้งก็เพิกเฉยต่อการก่อรัฐประหาร เช่น กรณี พ.ศ. 2534 หรือบางครั้งก็ต่อต้านประชาธิปไตย เช่น การเคลื่อนไหวของขบวนการเสื้อเหลือง ความโลเลไม่แน่นอนของชนชั้นกลางกรุงเทพฯ นี้ หมายความว่าทฤษฎีในสายทำให้เป็นสมัยใหม่นั้นใช้ไม่ได้โดยสิ้นเชิงในกรณีของไทย จริงหรือไม่

บทความนี้เห็นว่า ความไม่แน่นอนของบทบาทชนชั้นกลางทางการเมืองโดยตัวมันเองนั้นไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่สามารถใช้ปฏิเสธทฤษฎีสายทำให้เป็นสมัยใหม่นี้ได้อย่างสิ้นเชิง งานระยะหลังใน

สายนี้ไม่ได้เน้นความสนใจไปที่ตัวแสดงชนชั้นกลางเป็นแกนกลาง แต่ชี้ว่า ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงโครงสร้างนั้นเป็นกลไกที่มีผลต่อบทบาทของชนชั้นกลาง โดยเชื่อมร้อยกับทัศนคติ-ค่านิยมของตัวแสดงอีกทีหนึ่ง ตีความในแง่นี้แล้ว ชนชั้นกลางจึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีบทบาทไปในทางลบหรือทางบวกต่อประชาธิปไตยเสมอไป บทความนี้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของระดับความไม่เท่าเทียมของสังคมไทยทั้งในช่วงก่อนและหลังปี 2535 ดังหลักฐานที่เสนอไว้ข้างต้น อาจจะมีผลอย่างสำคัญต่อความเข้าใจบทบาทที่ไม่แน่นอนของชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ดังที่จะได้ทดลองเสนอการตีความต่อไปนี้

งานในสายแรกที่มองชนชั้นกลางในแง่บวก เช่น Anderson (1998) และ Anek Laothamatas (1992) เห็นว่า ผลสำคัญจากการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยของชนชั้นกลางไทย คือ ระบอบการเมืองแบบผสม/พันทางที่รู้จักกันในชื่อระบอบ "ประชาธิปไตยแบบครึ่งใบ" ระบอบนี้ตีความได้ว่าโดยสาระสำคัญแล้วก็คือ มีเพียงชนชั้นสูงและชนชั้นกลางบน (เหลือง) รวมทั้งนายทุนหรือนักธุรกิจเท่านั้นที่มีสิทธิมีเสียงทางการเมืองทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ ส่วนชนชั้นกลางล่าง (แดง) นั้น แม้ว่าจะมีสิทธิเลือกตั้ง แต่เสียงเหล่านั้นกลับไม่มีผลในทางปฏิบัติ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะยังคงถูกครอบงำด้วยข้าราชการระดับสูง เทคโนแครต กลุ่มทุน และนักการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง (Rangsan Thanapornpan 1989) ดังนั้น จึงไม่แปลกที่นโยบายสาธารณะของรัฐไทยจะยังคงเข้าข้างกรุงเทพฯ (เมือง) มากกว่าต่างจังหวัด (ชนบท) ซึ่งก็แปลว่า เข้าข้างชนชั้นกลางบนมากกว่าชนชั้นกลางล่างต่อไป แม้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยภาพรวมจะค่อย ๆ ยกระดับให้คนจำนวนมากหลุดพ้นความยากจน จนกลายเป็นชนชั้นกลางล่างนับแต่ประมาณทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมาก็ตาม ดังนั้น ระดับความไม่เท่าเทียมจึงยังคงเพิ่มขึ้นจนกระทั่งสูงสุดในปี 2535 ในแง่นี้การเป็นหัวหอกต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในระยะทศวรรษ 2513 และ 2523 นั้นจึงไม่น่าแปลกใจ เพราะระบอบครึ่งใบนี้เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นกลางบน มากกว่าชนชั้นกลางล่าง

กล่าวในแง่นี้ เราอาจประยุกต์ใช้แนวคิดของ Acemoglu and Robison (2006) ที่เสนอว่า ชนชั้นกลาง (กลางบนในบริบทของไทย) เป็นผู้ที่มีบทบาทเชิงบวกต่อทั้งการกลายเป็นประชาธิปไตยในฐานะเป็นผู้มีบทบาทนำ (driver) ของขบวนการต่อต้านระบอบเดิม เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษาที่ดีกว่าชนชั้นล่าง (กลางล่างในบริบทของไทย) ทำให้ชนชั้นกลางมีความพร้อมมากกว่าในการเข้าร่วมทางการเมืองและกลายเป็นหัวหอกของการเคลื่อนไหวเพื่อลดอำนาจของชนชั้นนำในประวัติศาสตร์ของหลายประเทศ และนี่เองที่อธิบายได้ว่า ทำไมการทำให้กลายเป็นประชาธิปไตยยุคแรก ๆ ของยุโรปตะวันตกจึงมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การขยายสิทธิทางการเมืองของชนชั้นกลางเท่านั้น เพราะสำหรับชนชั้นนำแล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขยายสิทธิไปถึงชนชั้นล่างหากพวกเขาสามารถที่จะดึง (co-opt) ชนชั้นกลางเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองได้ ในแง่นี้อาจตีความได้ว่า "ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ" ซึ่งใช้กติกาการเมืองที่มีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 เป็นแม่แบบ จนกระทั่งก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 คือระบอบที่ชนชั้นนำสามารถดึง (co-opt) ชนชั้นกลางบนมาเป็นพวกได้ในขณะเดียวกันก็กีดกันคนชั้นกลางล่างออกจากกระบวนการทางการเมืองได้ (Apichat Satitniramai 2013, 285-324)

ดุลยภาพภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบครึ่งใบแบบนี้กลับถูกทำลายไปอย่างไม่ตั้งใจโดยรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้และรัฐบาลจากการเลือกตั้งหลังปี 2544 เป็นต้นมา ได้เอื้ออำนวยให้เกิดนโยบายที่มีผลต่อการลดความเหลื่อมล้ำ จนทำให้กลุ่มชนชั้นกลางบนถูกไล่กวดทางเศรษฐกิจจากกลุ่มชนชั้นกลางล่าง ในขณะที่คนกลุ่มนี้ถูกทิ้งห่างออกไปเรื่อย ๆ จากกลุ่นชนชั้นสูงของสังคม ภายใต้ภาพรวมของความเหลื่อมล้ำที่เริ่มลดลงหลังปี 2535 เป็นไปได้ว่าการถูกบีบจากทั้งข้างบนและข้างล่างนี้จะทำให้ชนชั้นกลางบนในกรุงเทพฯ ผู้มีวิถีชีวิตประจำวันแบบ “หรูหรา” นั้น กลับมีความรู้สึกว่าชีวิตตนและครอบครัวไม่มีความมั่นคงทั้งในปัจจุบันและอนาคต ประกอบกับมีค่านิยมพื้นฐานที่ไม่ได้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยอยู่แล้ว จึงผันตัวไปสมาทานแนวคิดทางการเมืองแบบพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ กปปส. และกลายเป็นฐานมวลชนสนับสนุนระบอบเผด็จการของชนชั้นนำในปัจจุบัน ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ชนชั้นกลางบนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นกันชนทางชนชั้น ซึ่งจะช่วยการจรรโลงประชาธิปไตยดังแนวคิดของ Acemoglu and Robison (2006) แต่กลับกลายเป็นแนวร่วมกับชนชั้นนำก่อการรัฐประหารเพื่อปกป้องไม่ให้มีการกระจายทรัพยากรสู่ชนชั้นล่างเพิ่มเติม ซึ่งทำให้การกลายเป็นประชาธิปไตยไทยไม่ยั่งยืน

โดยสรุป เราอาจตอบคำถามได้ว่า เหตุใดชนชั้นกลางกรุงเทพฯ ที่มีบทบาทเชิงบวกต่อการกลายเป็นประชาธิปไตยในทศวรรษที่ 2513 และ 2523 หันมาต่อต้านประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษเศษที่ผ่านมานี้ ได้สั้นๆ ว่า บทบาทเชิงบวกในช่วงแรกนั้นไม่ได้เกิดจากการสมาทานความเชื่อแบบปลดปล่อย พวกเขาอาจมีความเชื่อที่ไม่แตกต่างจากปัจจุบันมาตั้งแต่ช่วงเวลานั้นแล้ว พวกเขาหันมาสู้เพื่อประชาธิปไตยในช่วงนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตัวเอง โดยขอมีส่วนแบ่งอำนาจการจัดสรรทรัพยากรจากชนชั้นบน ส่วนสาเหตุที่พวกเขาหันมาสนับสนุนระบอบอำนาจนิยมของชนชั้นสูงในช่วงหลัง ไม่ว่าจะโดยตระหนักรู้หรือไม่ก็ตามก็เป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพวกเขาอีกเช่นกัน โดยพยายามกีดกันชนชั้นกลางระดับล่างออกจากอำนาจการจัดสรรทรัพยากร

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ตระหนักดีว่าการศึกษาชิ้นนี้เป็นเพียง**การทดลองเสนอการตีความ**ทฤษฎีในสายการทำให้เป็นสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถอธิบายครอบคลุมบทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางบนตั้งแต่ทศวรรษที่ 2513 ถึงปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่า บทความนี้ยังคงมีข้อด้อยอยู่ในบางประการ ซึ่งคงต้องอาศัยการศึกษาชิ้นต่อๆ ไปในอนาคตเพื่อยืนยันหรือปฏิเสธบททดลองเสนอชิ้นนี้

References

Acemoglu, D., and J. A. Robinson. 2006. ***Economic Origins of Dictatorship and Democracy***. New York: Cambridge University Press.

Anderson, Benedict. 1998. "Withdrawal Symptoms." In ***The Spectre Comparisons: Nationalism, Southeast Asia and the World,*** edited by Benedict Anderson, 139-173. London: Verso.

Anek Laothamatas. 1992. ***Business Associations and the New Political Economy of Thailand: From Bureaucratic Polity to Liberal Corporatism***. Boulder: Westview Press.

Apichat Satitniramai. 2013. ***Rat Thai Kap Kan Patiroop Setthakit: Chak Kamnoet Thunniyom Nai Thanakhan Thueng Wikrit Setthakit 2540.*** [Thai State and Economic Reforms: From the Emergence of Banking Capitalism to the 1997 Economic Crisis]. Bangkok: Fah Deaw Kan. (in Thai)

Apichat Satitniramai, Yukti Mukdawijitra, and Niti Pawakapan. 2013. ***Khrongkan Wichai Thopthuan Phumithat Kanmueang Thai.*** [A Research Study Re-Examining the Political Landscape of Thailand]. Bangkok: Thai Universities for Healthy Public Policies. (in Thai)

Boix, Carles. 2003. ***Democracy and Redistribution.*** Cambridge: Cambridge University Press.

Giles Ji Ungpakorn. 2009. "Class Struggle between the Coloured T-shirts in Thailand." ***Journal of Asia Pacific Studies*** 1(1): 76–100.

Haerpfer, Christian W., Patrick Bernhagen, Roland F. Inglehart, and Christian Welzel. 2009. ***Democratization***. Oxford: Oxford University Press.

Kanokrat Lertchoosakul. 2017. ***Phatthanakan Lae Phonlawat Khong Khabuankan Totan Thaksin: Chak Khabuankan Seri Niyom An Laklai Su Khabuankan Anurak Niyom Khemkhon.*** [Development and Dynamics of the Anti-Thaksin Movement: From a Diverse Liberal Movement to an Intensely Conservative Movement]. Bangkok: National Policies and International Relations Division, The Thailand Research Fund. (in Thai)

Kobsak Pootrakool. 2013. ***Khunnaphap Kan Charoen Toepto Chak Miti Khong Kan Krachai Raidai: Panha Lae Thang-ok.*** [Quality of Growth in the Dimension of Income Distribution, Problem and Solution]. Bangkok: Bank of Thailand. Accessed August 10, 2018. https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/SymposiumDocument/Presentation4_2556.pdf (in Thai)

Lipset, Seymour Martin. 1959. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." ***The American Political Science Review*** 53(1): 69-105.

Moore, Barrington. 1966. ***Social Origins of Dictatorship and Democracy***. New York: Beacon Press.

O'Donnell, Guillermo, and Philippe C. Schmitter. 1986. ***Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies***. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Pasuk Phongpaichit. 2016. "Inequality, Wealth and Thailand's Politics." ***Journal of Contemporary Asia***. Accessed August 6, 2016. DOI: 10.1080/00472336.2016.1153701. http://dx.doi.org/10.1080/00472336.2016.1153701.

Prajak Kongkirati. 2016. ***Wikrit Prachathippatai Lok Wikrit Prachathippatai Thai: Ong Khwamru Lae Botrian Chak Kansueksa Prachathippatai Choeng Priapthiap.*** [Global Democratic Crisis, Thai Democratic Crisis: Knowledge and Lessons from Comparative Democratic Studies]. Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)

Rangsan Thanapornpan. 1989. ***Krabuankan Kamnot Nayobai Setthakit Nai Prathet Thai: Bot Wikhro Choeng Prawattisat Setthakit Kanmueang Pho So 2475-2530.*** [Economic Policy Formation Process in Thailand: A Politico-Economic Historical Analysis]. Bangkok: Kob Fai. (in Thai)

Rustow, Dankwart. 1970. "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model." ***Comparative Politics*** 2(3): 350-361.

Sinpeng, Aim, and Aries A. Arugay. 2015. "The Middle Class and Democracy in Southeast Asia." In ***Routledge Handbook of Southeast Asian Democratization***, edited by William Cass. New York: Routledge.

Stent, James. 2012. "Thoughts on Thailand's Turmoil, 11 June 2010." In ***Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand***, edited by Michael J. Montesano, Pavin Chachavalpongpun and Aekapol Chongvilaivan. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Thailand. Office of the National Economic and Social Development Board. 2017. ***Phalittaphan Phak Lae Changwat.*** [Regional and Provincial Gross Product. Accessed August 10, 2018. http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=gross_regional. (in Thai)

The Asia Foundation. 2014. ***Profile of the "Bangkok Shutdown" Protestors: A Survey of Anti Government PDRC Demonstrators in Bangkok.*** Bangkok: The Asia Foundation.

Thorn Pitidol, and Chanon Techasunthornwat. 2017. ***Kan Toepto Lae Kan Hanlang Hai Kap Prachathippatai Khong Khon Chan Klang Radap Bon Nai Prathet Thai.*** [The Rise of the Upper-Middle Class in Thailand and Its Turning Back on Democracy]. Bangkok: National Policies and International Relations Division, The Thailand Research Fund. (in Thai)

Wanwiphang Manachotphong, and Apichat Satitniramai. 2017. ***Phuenthan Thatsanakhati Lae Kan Hai Khunkha Thang Sangkhom Watthanatham Lae Kanmueang Khong Khon Krungthep.*** [Attitudes and Social, Cultural and Political Values of Bangkokians]. Bangkok: National Policies and International Relations Division, The Thailand Research Fund. (in Thai)

Wucherpfennig, Julian, and Franziska Deutsch. 2009. "Modernization and Democracy: Theories and Evidence." ***Living Reviews in Democracy*** 1: 1-9. Accessed August 10, 2018. http://www.livingreviews.org/lrd-2009-4.

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 33-59
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Ambiguity in the Notion of the Separation of Powers in the Study of the Contempt of Parliament: A Case Study of Pornson Liengboonlertchai's the Concept of Contempt of Parliament**

Chai Chaiyachit*

Abstract

The theory of the separation of powers between legislative, executive, and juridical branches is the foundation of modern constitutionalism. Although the theory was developed during the course of the seventeenth and eighteenth centuries, it still plays a significant role in political debates and discourses up to the present time. A recent study entitled *The Concept of Contempt of Parliament* is an example of an attempt to analyze constitutional politics in Thailand with reference to the separation of powers principle. However, the study exhibits unclear interpretation and a lack of understanding of the complexity and dynamics of the separation of powers theory. Today, the so-called pure Montesquian model of three distinct organs exercising power independently is subject to considerable skepticism about its contemporary fit.

Keywords: *separation of powers, contempt of parliament, constitutional history*

*Ph. D. Candidate, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Henri Dunant Road, Pathumwan District, Bangkok 10330. Email: chaiyachit@hotmail.com

**This article is part of Ph. D. dissertation on "The Role of the Constitutional Court in Thai Politics (1998-2014)" funded by Dissertation Grant, The Office of the Constitutional Court.

Received April 27, 2018; Revised June 28, 2018; Accepted July 27, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 33-59
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความคลุมเครือของแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจในงานศึกษาการละเมิดอำนาจรัฐสภา: กรณีศึกษางานวิจัย เรื่อง "แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา" ของ พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย**

ชาย ไชยชิต*

บทคัดย่อ

ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เป็นรากฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมสมัยใหม่ แม้จะเป็นแนวคิดทางรัฐธรรมนูญที่พัฒนาขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ18 แต่หลักการแบ่งแยกอำนาจก็ยังคงถูกยกมาอ้างในข้อโต้แย้งและวาทกรรมทางการเมืองในปัจจุบัน งานวิจัยเรื่อง *แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา* เป็นตัวอย่างของความพยายามนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาปรับใช้ศึกษาการเมืองในมิติรัฐธรรมนูญของไทยอย่างเป็นระบบ แต่คำอธิบายหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ปรากฏในงานวิจัยดังกล่าวสะท้อนถึงความเข้าใจที่คลุมเครือ ขาดมิติความซับซ้อนและพลวัตของทฤษฎี เนื่องจากปัจจุบันตัวแบบการแบ่งแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ต่างกัน เพื่อให้แต่ละฝ่ายเป็นผู้ใช้อำนาจแต่ละด้านอย่างเป็นเอกเทศจากกันตามแนวคิดของมองเตสกิเออร์นั้น ถูกตั้งข้อกังขามากขึ้นถึงความสอดรับกับบริบทที่เป็นจริง

คำสำคัญ: *การแบ่งแยกอำนาจ, การละเมิดอำนาจรัฐสภา, ประวัติรัฐธรรมนูญ*

---

*นิสิตระดับปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนอังรีดูนังต์ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมล chaiyachit@hotmail.com

**บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์เรื่อง "บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการเมืองไทย (พ.ศ. 2541-2557)" ได้รับทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์จากสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ได้รับบทความ 27 เมษายน 2561; แก้ไขปรับปรุง 28 มิถุนายน 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 27 กรกฎาคม 2561

บทนำ

"การแบ่งแยกอำนาจ" เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญทั้งในการศึกษารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ คำอธิบายแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ นอกจากจะปรากฏให้เห็นในตำราพื้นฐานวิชาทฤษฎีการเมืองและวิชานิติปรัชญาหรือหลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนแล้วยังปรากฏผ่านข้อโต้แย้งถกเถียงเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทางการเมืองอีกด้วย ความพยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อนำทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจมาปรับใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายปัญหาการทำงานของสถาบันการเมืองอย่างจริงจัง ปรากฏให้เห็นในงานวิจัยเรื่อง *แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา* ของ พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย ซึ่งเป็นหนึ่งในงานวิจัยภายใต้ "โครงการเพื่อการปฏิรูปประเทศอย่างยั่งยืน" ของสถาบันพระปกเกล้า (Pornson Liengboonlertchai 2015)

งานวิจัยชิ้นนี้มีความน่าสนใจคือ เป็นความพยายามสร้างคำอธิบายปรากฏการณ์ความเขม็งตึงเชิงสถาบัน ซึ่งปรากฏขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภากับศาลรัฐธรรมนูญ โดยผู้วิจัยได้นำ "หลักการแบ่งแยกอำนาจ" และ "หลักการว่าด้วยเอกสิทธิ์ของรัฐสภา" มาเป็นฐานการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในระบบการเมืองแบบรัฐสภาของไทย ซึ่งนำมาสู่ข้อสรุปว่า การทำงานของศาลรัฐธรรมนูญในบางกรณีถือได้ว่าเป็นปัญหา "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ข้อค้นพบหลักของงานวิจัยชี้ว่า "*การปราศจากการดำรงอยู่ของแนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภาในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญส่งผลให้รัฐสภาไม่มี '**เครื่องมือในการปกป้องตนเอง**' (self-defensive tool) ซึ่งนำไปสู่การทำหน้าที่ที่ล่วงล้ำกล้ำกลืนใน '**เขตแดนของรัฐสภา**' ขององค์กรอธิปไตยอื่น ไม่ว่าจะเป็นคณะรัฐมนตรี หรือศาล... ส่งผลกระทบต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) ที่มีวัตถุประสงค์ให้องค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยแต่ละองค์กรมีอิสระในการทำหน้าที่ของตนเอง ไม่มีองค์กรหนึ่งองค์กรใดเข้ามาแทรกแซง (intervention) การทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนั้นเสียเองมีอันต้องพลังทลายไป ซึ่งเป็นเรื่องอันตรายอย่างยิ่งต่อระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญและโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยในองค์รวม*" (Pornson Liengboonlertchai 2015, 12) (เน้นข้อความโดยต้นฉบับ)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อสังเกตและข้อโต้แย้งต่อการสร้างคำอธิบายและข้อสรุปของงานวิจัยดังกล่าวผ่านการอภิปรายถึงปัญหาทางทฤษฎีของงานวิจัยชิ้นนี้ โดยมุ่งเจาะจงวิเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นฐานรองรับการวิเคราะห์ปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภาในประเทศไทยและกรณีศึกษาต่างประเทศ การอภิปรายเริ่มต้นจากประเด็นข้อสังเกตต่อการออกแบบงานวิจัย ปัญหาความเข้าใจเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจในงานวิจัยเกี่ยวกับมิติความผันแปรของแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจในบริบทของพัฒนาการรัฐธรรมนูญและการขาดความตระหนักในความสำคัญของมิติทางประวัติศาสตร์ของความคิดทางการเมืองเรื่องการแบ่งแยกอำนาจในโลกตะวันตก

"การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ในฐานะปัญหาการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ

ผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะเป็นข้อค้นพบที่สามารถนำไปสู่การเพิ่มพูนองค์ความรู้สำหรับใช้ทำความเข้าใจปัญหาและหาทาง

ออกในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องได้มากน้อยเพียงใด หรือนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความประณีตรัดกุมของการออกแบบการวิจัยเป็นสำคัญ เพราะการออกแบบการวิจัยจะกำหนดวิธีการมองว่าเรื่องใดเป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหา และผู้ศึกษาจะมีวิธีทำความเข้าใจปัญหานั้นจากมิติใด ด้วยเหตุนี้งานวิจัยใดที่มีการออกแบบอย่างประณีตรัดกุม จึงสามารถดูได้จากวิธีการตั้งโจทย์วิจัย (research questions) ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายและทิศทางการดำเนินการในทุกขั้นตอนของกระบวนการศึกษา รวมทั้งตีกรอบการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลให้มีขอบเขตชัดเจนและครบถ้วนครอบคลุม นอกจากนี้คำถามวิจัยยังเป็นสิ่งที่รับประกันว่า คำตอบที่นักวิจัยสร้างขึ้นมาจากข้อค้นพบนั้นจะมีส่วนยกระดับองค์ความรู้ที่มีอยู่ในทางใดทางหนึ่ง มิใช่เพียงการผลิตซ้ำความรู้เดิม (ดู Halperin and Heath 2012, 101-103)

หากนำหลักเกณฑ์ข้างต้นมาพิจารณาเนื้อหาของงานวิจัยเรื่อง *แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา*จะพบว่า รายละเอียดในส่วนการออกแบบการวิจัยมิได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนนักว่า "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" เป็นประเด็นปัญหาสำคัญในบริบทการเมืองไทยอย่างไร ดังจะเห็นได้ว่าในหัวข้อ "ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา" นั้น ไม่ปรากฏให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภากับปรากฏการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นที่มาของปัญหาการวิจัย เพียงแต่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาว่า *"แนวคิดว่าด้วย 'การละเมิดอำนาจรัฐสภา' ปรากฏอย่างชัดเจนในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ อาทิ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา เป็นต้น...สำหรับประเทศไทยเอง แนวคิดว่าด้วย 'การละเมิดอำนาจรัฐสภา' กลับไม่มีการกล่าวถึงและชัดเจนอย่างเป็นระบบมากนัก หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่มีการกล่าวถึงเลยก็ว่าได้"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 32) อาจสรุปได้ว่า สภาพปัญหาอันเป็นเหตุผลที่จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยนี้ ก็คือปัญหาการไม่มีแนวคิดว่าด้วย "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษา "*เพื่อพิสูจน์ถึงการดำรงคงอยู่จริงของแนวคิดว่าด้วย 'การละเมิดอำนาจรัฐสภา' ในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทย*" (Pornson Liengboonlertchai 2015, 34) โดยผู้วิจัยพยายามชี้ให้เห็นว่า การไม่มีแนวคิดและหลักการว่าด้วย "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏว่าผู้วิจัยได้แสดงหลักฐานพิสูจน์ความถูกต้อง มีน้ำหนักเชื่อถือได้ของข้อโต้แย้งดังกล่าวในบริบทการเมืองไทย หากมีเพียงการอ้างถึงข้อสรุปในบริบทต่างประเทศ โดยกล่าวว่า *"ปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภานั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการเมืองการปกครองของประเทศซึ่งประเทศอย่างอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดาต่างตระหนักในปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงส่งผลให้มีการประดิษฐ์คิดค้น "กลไก" บางอย่างขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา "ความล้มเหลว" ในการปฏิบัติภารกิจของฝ่ายนิติบัญญัติผ่านหลักการทางกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าด้วยหลักการการละเมิดอำนาจรัฐสภา (Principle of Parliamentary Contempt) ที่ให้อำนาจรัฐสภาในการลงโทษแก่บุคคลใด ๆ ที่มีการกระทำเป็นการขัดขวางการทำหน้าที่ของรัฐสภาได้"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 10)

ข้อสังเกตดังกล่าว สามารถเห็นได้จากการวิเคราะห์ปัญหาของประเทศไทยเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา ซึ่งผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์กรณีศึกษาเกี่ยวกับการละเมิดอำนาจรัฐสภาในประเทศไทย 2 กรณี คือ 1) กรณีศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับยับยั้งการลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และ 2) กรณีการปิดล้อมที่ทำการรัฐสภาของกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมือง ทั้งที่ในกรณีศึกษาต่างประเทศกลับไม่ปรากฏว่ามีกรณีตัวอย่างใดที่ใกล้เคียงหรือสามารถเปรียบเทียบกันได้ปรากฏให้เห็น เพราะทั้งอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา ล้วนไม่มี “ศาลรัฐธรรมนูญ” (constitutional court) ดำรงอยู่ นอกเสียจากผู้วิจัยจะเข้าใจว่า ระบบการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญตามตัวแบบภาคพื้นยุโรป (European constitutional review) เหมือนกับระบบการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยผู้พิพากษาในศาลทั่วไปตามตัวแบบอเมริกัน (American judicial review) หรือแม้จะต่างกันแต่ผู้วิจัยก็เห็นว่าสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้อย่างไม่ผิดฝาผิดตัว[1]

แม้ว่าการทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญโดยองค์กรตุลาการทั้งสองระบบนั้นเป็นปรากฏการณ์ในลักษณะเดียวกัน แต่ผู้ศึกษาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบควรมีความตระหนักและเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะทางสถาบันและกระบวนการทำงานที่แตกต่างกันเป็นพื้นฐานด้วย กล่าวคือ ในระบบการทบทวนโดยตุลาการ ดังเช่นที่ปรากฏในสหรัฐอเมริกา ศาลต่าง ๆ ได้รับการยอมรับในฐานะองค์กรฝ่ายหนึ่งในองค์กรสามฝ่ายของรัฐบาล ซึ่งทำหน้าที่เป็นเอกเทศจากฝ่ายอื่น ๆ แต่ก็อยู่ในสถานะเสมอภาคกัน ภายใต้ระบบการถ่วงดุลและตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญ บทบาทหน้าที่ของศาลทั้งหมด คือ การจัดการยุติข้อพิพาททางกฎหมาย ประกอบด้วยคดีความต่าง ๆ และข้อพิพาทโต้แย้งในเรื่องที่เกิดขึ้นภายใต้กฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ “รัฐธรรมนูญ” ถือเป็นกฎหมายฉบับหนึ่งในบรรดากฎหมายทั้งหมดซึ่งศาลมีหน้าที่นำมาปรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี

ภายใต้ระบบดังกล่าว คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถยกประเด็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญขึ้นมาต่อสู้คดีที่อยู่ในศาลได้ ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลทุกศาลจึงจำเป็นต้องมีอำนาจในการนำบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาปรับใช้ในการพิจารณาทบทวนตรวจสอบบทบัญญัติของกฎหมายใด ๆ ที่ใช้บังคับกับคดีในศาลได้ โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในกรณีนั้น ๆ ให้เป็นที่ยุติ การทบทวนตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายถือเป็นอำนาจหน้าที่หนึ่งในการปฏิบัติงานตามปกติของผู้พิพากษาในศาลทุกศาล ด้วยเหตุนี้ ตัวแบบการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยผู้พิพากษาในศาลอเมริกันจึงถูกเรียกว่าเป็น “ตัวแบบกระจายอำนาจ” (decentralized model) เนื่องจากอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่นำมาใช้บังคับในคดีถือเป็นอำนาจของศาลทั้งหมดทุกศาล

[1] คำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุที่ระบบการทบทวนตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยผู้พิพากษาตามตัวแบบอเมริกันไม่เป็นที่ยอมรับในภาคพื้นยุโรปในบริบทความคิดทางรัฐธรรมนูญ ดู Stone Sweet (2003) คำอธิบายทางทฤษฎีถึงความแตกต่างระหว่างสองตัวแบบดังกล่าว ดู Kelsen (1942)

ในขณะที่ระบบการทบทวนตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญตามตัวแบบศาลรัฐธรรมนูญในยุโรปนั้น เป็นการรวมศูนย์อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายไว้กับองค์กรตุลาการที่รัฐธรรมนูญจัดตั้งขึ้นเพื่อให้มีเขตอำนาจนี้โดยเฉพาะ คือ "ศาลรัฐธรรมนูญ" จึงมักถูกเรียกว่า "ตัวแบบรวมศูนย์อำนาจ" (centralized model) (Cappelletti 1971, 45-68) หรือ "ตัวแบบยุโรป" เนื่องจากมีต้นแบบมาจากศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียและได้รับความนิยมแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ ซึ่งโดยจารีตแล้วถือว่า การทบทวนตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยผู้พิพากษาเป็นเรื่องต้องห้าม ดังนั้นแม้บรรดาผู้ร่างรัฐธรรมนูญในประเทศเหล่านั้นจะปรารถนาให้มีกลไกพิทักษ์ปกป้องสิทธิต่าง ๆ อย่างได้ผลจริง แต่ในเวลาเดียวก็ยังต้องการธำรงรักษาหลักการที่ถือว่า อำนาจสูงสุดอยู่ที่ฝ่ายนิติบัญญัติ (legislative sovereignty) เอาไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ด้วย (Stone Sweet[2] 2012, 818)

ยิ่งกว่านั้น กรณีปัญหาตัวอย่างในประเทศกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยยกมาส่วนใหญ่มักเป็นปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดเอกสิทธิ์ของรัฐสภาและคณะกรรมาธิการรัฐสภา ได้แก่ กรณีที่รัฐสภาอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 19-20 ได้สั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่ปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือเมื่อรัฐสภาได้ออกคำสั่งเรียกให้บุคคลนั้น ๆ มาให้ข้อมูล หรือเอกสารต่าง ๆ ฐานขัดขวางการทำหน้าที่ของรัฐสภาอันมีลักษณะเป็นการละเมิดอำนาจรัฐสภา กรณีสภาอาณานิคมอเมริกันในปี ค.ศ. 1722 ได้ใช้อำนาจลงโทษบุคคลเรื่องการตีพิมพ์บทความต่าง ๆ ของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ถือเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีของสภาอันถือเป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสภา กรณีสภาแห่งสมาพันธรัฐในปี ค.ศ. 1795 มีคำสั่งให้หยุดการให้เงินเดือนผู้ว่าการรัฐเวอร์จิเนีย ค.ศ. 1776 เนื่องจากได้ทำหนังสือเรียกให้สภาผู้แทนราษฎรแห่งมลรัฐเวอร์จิเนียทำการประชุมซึ่งเป็นการละเมิดอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติโดยตรง กรณีสภาผู้แทนราษฎรในสภาคองเกรสมีมติให้ลงโทษบุคคลที่เสนอให้สินบนกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อแลกเปลี่ยนกับการดำเนินการผ่านตัวบทกฎหมายอันมีลักษณะเป็นการเอื้อประโยชน์ ซึ่งเป็นความผิดอันมีลักษณะเป็นการพยายามบิดเบือนแทรกแซงการทำหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้ ยังมีการยกตัวอย่างกรณีวุฒิสภาสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1800 มีคำสั่งลงโทษบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายหนึ่งฐานละเมิดอำนาจวุฒิสภาเนื่องจากเลือกปฏิบัติที่จะไม่มาให้ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มีลักษณะเป็นการหมิ่นประมาทวุฒิสภาและคณะกรรมาธิการ กรณีสภาผู้แทนราษฎรสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1809 สั่งลงโทษบุคคลเนื่องจากปรากฏพฤติกรรมข่มขู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรณีสภาผู้แทนราษฎรสหรัฐอเมริกามีคำสั่งลงโทษบุคคลที่ไม่เดินทางมาให้ถ้อยคำต่อสภาผู้แทนราษฎร และกรณีกฎหมายว่าด้วยรัฐสภาของประเทศแคนาดา ค.ศ. 1875 บัญญัติให้การกระทำฝ่าฝืนคำสั่งอันเป็นอำนาจโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญของวุฒิสภาถือเป็นการล่วงละเมิดเอกสิทธิ์ซึ่งวุฒิสภาสามารถใช้อำนาจในการลงโทษได้ (Pornson Liengboonlertchai 2015, 85, 87-89, 91-93, 103-104)

[2]ในงานเขียนก่อน ค.ศ. 1996 Alec Stone Sweet ใช้ชื่อ Alec Stone แต่ในงานเขียนที่ปรากฏตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมา เปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า Alec Stone Sweet

หากพิจารณาในแง่นี้ ก็อาจก่อให้เกิดคำถามอีกหลายประการตามมา เช่น ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ใดในการพิจารณาเลือกกรณีศึกษาปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภาในประเทศไทย เมื่อปัญหาที่ยกมาไม่ใช่ปัญหาที่ปรากฏในประเทศกรณีศึกษาที่ยกมาเป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ แล้วกลไกที่ประเทศเหล่านั้นสร้างขึ้นมาเพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่ต่างกันจะสามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาของรัฐสภาไทยที่ผู้วิจัยยกมาวิเคราะห์ได้อย่างไร การละเมิดอำนาจรัฐสภาโดยขัดขวางการปฏิบัติภารกิจของรัฐสภานั้นเป็นปรากฏการณ์ปกติทั่วไปของระบบการเมืองไทย จนส่งผลให้รัฐสภาไทยไม่มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่หลักทั้งหลายจริงหรือไม่ อย่างไร เหตุใดผู้วิจัยจึงตัดสาเหตุปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของรัฐสภาไทยไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมออกไปจากการวิเคราะห์ปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของรัฐสภาไทยในภาพรวม เช่น ระบบพรรคการเมือง ความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง กลุ่มทุนพรรค การครอบงำเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรโดยฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง การกำกับความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารต่อรัฐสภา เป็นต้น

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า ปัญหาการวิจัยอันเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยมองว่างานวิจัยนี้มีความสำคัญ คือ ปัญหาการไม่มีแนวคิดและหลักการว่าด้วย “การละเมิดอำนาจรัฐสภา” ในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทย ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้การดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติในประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่มีกลไกภายใต้หลักการดังกล่าว ดังที่ผู้วิจัยได้อธิบายว่า “*ปัจจัยสำคัญของปัญหาดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยเอกสิทธิ์ของรัฐสภา (parliamentary privilege) อย่างถูกต้องครบถ้วนตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญสากล*” (Pornson Liengboonlertchai 2015, 205)

มุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ในลักษณะดังกล่าว ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อผู้วิจัยกล่าวถึงผลที่ตามมาจากการไม่มีแนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภาในแวดวงวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญและระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทย ดังนี้ *“ในระบบกฎหมายไทยปรากฏหลักการแบ่งแยกอำนาจในรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่ผ่าน ๆ มาทุกฉบับ แต่กลับไม่พบร่องรอยแห่งความคิดในเรื่องการละเมิดอำนาจรัฐสภาอยู่ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมเกิดปัญหาที่เป็นผลสะท้อนตามมา คือ การที่รัฐสภาอันเป็นตัวแทนของประชาชนและเป็นองค์กรสำคัญในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐฝ่ายบริหารไม่ได้รับการคุ้มครองการใช้อำนาจและศักดิ์ศรีจากการล่วงละเมิดผ่านการใช้อำนาจขององค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยอื่นอย่างเท่าเทียม ด้วยเหตุนี้ ย่อมเป็นการง่ายที่จะมีการลดทอนคุณค่าและขัดขวางการใช้อำนาจที่เกี่ยวข้องกับอำนาจนิติบัญญัติ ส่งผลให้รัฐสภาลดระดับความสำคัญลดน้อยถอยลงไปกว่าองค์กรอธิปไตยอื่นๆ โดยปริยาย”* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 184-185)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้กล่าวถึงผลเสียจากการไม่มีแนวคิดเรื่องหลักการละเมิดอำนาจรัฐสภาในรัฐธรรมนูญไทยอีกด้วย กล่าวคือ “*ส่งผลกระทบต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) ที่มีวัตถุประสงค์ให้องค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยแต่ละองค์กรมีอิสระในการทำหน้าที่ของตนเอง ไม่มีองค์กรหนึ่งองค์กรใดเข้ามาแทรกแซง (intervention) การทำ*

หน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนั้นเสียเอง มีอันต้องพังทลายไป ซึ่งเป็นเรื่องอันตรายอย่างยิ่งต่อระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญและโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยในองค์รวม" (Pornson Liengboonlertchai 2015, 12) อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้วิจัยมิได้สำรวจหรือหยิบยกงานวิชาการที่ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับ "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ในบริบทการเมืองไทยมาสนับสนุนการให้เหตุผลและความสำคัญของปัญหาการวิจัยนี้ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งอาจเกิดคำถามตามมาได้ว่า ปัญหาการวิจัยที่ผู้วิจัยยกมากล่าวอ้างนั้น เป็นปัญหาสำหรับตัวผู้วิจัยเองหรือเป็นปัญหาที่แวดวงวิชาการและสังคมการเมืองสามารถตระหนักถึงความสำคัญได้โดยไม่มีเหตุผลให้สงสัยได้อีก กล่าวอีกนัยหนึ่ง งานวิจัยนี้มิได้แสดงให้เห็นว่ามีวรรณกรรมทางวิชาการที่ผ่านมาซึ่งศึกษาเกี่ยวกับรัฐสภาไทยชิ้นใดบ้างที่สามารถให้คำตอบได้ว่า "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" เป็นปัญหาในระบบการเมืองไทยหรือไม่ อย่างไรและเป็นปัญหาเดียวกับ "ความไม่มีประสิทธิภาพ" ในการทำงานของรัฐสภาไทยหรือไม่ อย่างไร เพราะหากปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภาเป็นปรากฏการณ์สำคัญทางการเมืองตลอดช่วงที่ผ่านมาก็ย่อมจะมีงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรัฐสภาไทยที่ได้วิเคราะห์ปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภาปรากฏให้เห็นไม่มากก็น้อย

เมื่อพิจารณาเหตุผลและความสำคัญของงานวิจัยนี้ในแง่การต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการที่ปรากฏในวรรณกรรมหรืองานศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องไม่ปรากฏว่าผู้วิจัยได้สำรวจหรือวิเคราะห์วรรณกรรมวิชาการที่ศึกษาประเด็นปัญหาในลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกันในบริบทการเมืองไทยไว้อย่างชัดเจนเป็นระบบ หากพิจารณาจากรายชื่อหนังสือและบทความภาษาไทยซึ่งปรากฏในบรรณานุกรมจะเห็นได้ว่า มีงานเขียนที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับรัฐสภาในประเทศไทยโดยตรงเพียง 3 ชิ้น จากจำนวนงานเขียนที่ปรากฏทั้งหมด 24 ชิ้น และไม่มีแม้แต่ชิ้นเดียวที่มีชื่อเรื่องหรือคำสำคัญระบุถึงปัญหา "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ซึ่งเป็นหัวข้อประเด็นการวิจัย อย่างไรก็ตามอาจเป็นไปได้ว่าผู้วิจัยได้สำรวจงานวิชาการที่ผ่านมาแล้วพบว่าไม่มีงานเขียนหรืองานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าวมาก่อน เมื่อถือว่างานวิจัยนี้เป็นงานศึกษาบุกเบิกในหัวข้อดังกล่าวเป็นชิ้นแรก ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงไม่จำเป็นต้องมีบทสำรวจทบทวนงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการทำงานของรัฐสภาไทย และอีกส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้วิจัยมีข้อทึกทักว่า การไม่มีแนวคิดเรื่อง "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ปรากฏในงานวิชาการไทยนั้นเป็นปัญหาอันเป็นที่มาของการวิจัยนี้ตั้งแต่แรกจึงไม่จำเป็นต้องหาข้อยืนยันอีก

ในหัวข้อความเป็นมาและอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาไทย ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไว้ทั้งสิ้นจำนวน 3 หน้า โดยสรุปสาระสำคัญจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่ระบุถึงองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของรัฐสภา ส่วนเนื้อหาคำอธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการความเป็นมาของรัฐสภาไทยผู้วิจัยก็อาศัยการสรุปเรียบเรียงจากแหล่งเดียวคือ "เว็บไซต์พิพิธภัณฑ์รัฐสภา" (Pornson Liengboonlertchai 2015, 66-69) ยิ่งกว่านั้น แม้ว่างานวิจัยจะไม่ปรากฏเนื้อหาที่เป็นผลการศึกษาสำรวจทบทวนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทำงานของรัฐสภาไทยในช่วงที่ผ่านมาอย่างเป็นระบบ แต่ผู้วิจัยกลับสามารถชี้ให้เห็นว่า *"หากได้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งในเชิงเปรียบเทียบ (in-depth comparative study) แล้วก็จะพบว่า*

ชุดคำอธิบายแนวคิดว่าด้วยเอกสิทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในตำราว่าด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทยเล่มต่าง ๆ หาได้มีใจความที่ครบถ้วนชัดเจนเฉกเช่นเดียวกันกับนานาอารยประเทศไม่" นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถชี้ถึง *"การขาดหายไปในคำอธิบายแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยเอกสิทธิ์องค์กรอันมีความเชื่อมต่อกับความดำรงคงอยู่ของแนวคิดและหลักการละเมิดอำนาจรัฐสภาในตำรากฎหมายรัฐธรรมนูญไทย"* ได้อีกด้วย (Pornson Liengboonlertchai 2015, 176, 179)

ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยชี้ต่อไปว่า ถึงแม้หลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภาจะไม่ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยและวรรณกรรมวิชาการไทย แต่ระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยและตำรากฎหมายไทยที่ผ่านมา ก็มีแนวคิดและหลักการที่ใกล้เคียงกันปรากฏอยู่ นั่นคือ แนวคิดและหลักการเรื่อง "เอกสิทธิ์ของรัฐสภา" ทั้งที่ในเนื้อหาผลการศึกษาไม่ปรากฏว่าผู้วิจัยได้สำรวจทบทวนและวิเคราะห์งานวิชาการในหัวข้อดังกล่าวไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้วิจัยได้ศึกษาสำรวจไว้แล้ว เพียงแต่ไม่ได้นำมาเขียนไว้ในรายงานวิจัย เพราะจะเห็นได้ว่าผู้วิจัยสามารถให้ข้อสรุปอย่างหนักแน่นได้ว่า *"วงการวิชาการด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทยมิได้มีการอรรถาธิบายถึงแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยเอกสิทธิ์ในแง่องค์กรอย่างชัดเจน ย่อมส่งผลให้ 'ทางปฏิบัติ' แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภาไม่ได้รับการบรรจุไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (constitutional provision) ไทยด้วยเช่นกัน"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 177) หากผู้วิจัยมิได้สำรวจงานวรรณกรรมวิชาการด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญในประเทศไทยอย่างครบถ้วนแล้ว ย่อมไม่อาจนำเสนอข้อสรุปเช่นนี้ไว้ในงานวิจัยได้

นอกเหนือจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความสำคัญของการวิจัยดังกล่าวมาแล้ว ข้อสังเกตเกี่ยวกับการออกแบบการวิจัยอีกประการหนึ่งที่พึงกล่าวถึง ก็คือ เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกรณีศึกษาต่างประเทศ ทั้งนี้ ผู้วิจัยชี้ว่าการศึกษาของตนนั้น *"มุ่งศึกษาในรูปแบบของการเปรียบเทียบ (comparative study) อันนำไปสู่การกำหนดเนื้อหาสาระอธิบายในแต่ละประเทศ กล่าวคือ มีการกล่าวแบ่งแยกเป็นรายประเทศไปไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 106) สำหรับเหตุผลในการเลือกประเทศกรณีศึกษา 3 ประเทศดังกล่าวนั้น *"ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษารัฐสภาในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา อันเนื่องมาจากว่าทั้งสามประเทศต่างมีรัฐสภาที่โดดเด่นน่าสนใจเป็นอันมาก รัฐสภาอังกฤษเป็นต้นแบบของการปกครองระบบรัฐสภาของทั้งโลก ในขณะที่สภาคองเกรสของสหรัฐอเมริกาคือตัวแทนของรัฐสภาภายใต้ระบบประธานาธิบดีที่เข้มแข็งและดีที่สุดในโลก สำหรับรัฐสภาแคนาดานั้น เด่นชัดด้านการพัฒนาข้อความคิดเรื่องการละเมิดอำนาจรัฐสภาอย่างชัดเจน"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 50)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา "เปรียบเทียบ" ดังกล่าวข้างต้น กลับไม่ปรากฏคำอธิบายว่า "รัฐสภา" ของประเทศกรณีศึกษาแต่ละประเทศเหล่านั้น มีมิติใดที่สามารถนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างกับรัฐสภาไทยได้บ้าง ผู้วิจัยอาศัยเกณฑ์การวิเคราะห์เปรียบเทียบในมิติใดเป็นฐานในการคัดเลือกประเทศกรณีศึกษา คำอธิบายเท่าที่ปรากฏมีเพียงการชี้ให้เห็นถึงมุมมองที่ผู้วิจัยมีต่อ "รัฐสภา" ในประเทศกรณีศึกษา กล่าวคือ *"รัฐสภาในประเทศอังกฤษถือได้ว่าเป็น*

รัฐสภาต้นแบบของรัฐสภาในประเทศต่าง ๆ และมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน" ส่วน *"รัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาหรือที่เรียกว่า "สภาคองเกรส" นั้น มีการปฏิบัติงานที่เข้มแข็งและมีวิวัฒนาการทางอำนาจหน้าที่ที่น่าสนใจ"* และ *"รัฐสภาในประเทศแคนาดานั้นมีความเด่นชัดในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการละเมิดอำนาจรัฐสภา"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 37-38)

หากพิจารณาจากหลักพื้นฐานของการสร้างกรอบการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (comparative framework) (Wiarda 2005) ก็อาจเกิดคำถามตามมาได้ว่า การเลือกศึกษาระบบ "การลงโทษฐานละเมิดอำนาจรัฐสภา" ในประเทศเหล่านั้นจะสามารถนำมาอธิบายปัญหาเดียวกันในที่อื่น ๆ ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร สภาพปัญหาการทำงานของรัฐสภาไทยมีแบบแผนหรือลักษณะที่เทียบเคียงหรือร่วมกันกับสภาพปัญหาของรัฐสภาในประเทศเหล่านั้นหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยได้นำเงื่อนไขด้านความแตกต่างในเชิงโครงสร้างระบบการเมือง ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ ระบอบรัฐธรรมนูญ สภาครองเกรสในระบบสหพันธรัฐและรัฐสภาในรัฐเดี่ยว ระบบประธานาธิบดีหรือนายกรัฐมนตรี ระบบศาลและกระบวนการยุติธรรม ระบบการทบทวนตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญโดยองค์กรตุลาการ ฯลฯ มาพิจารณาประกอบการเลือกประเทศกรณีศึกษาหรือไม่ อย่างไร

ทั้งนี้ การตระหนักถึงลักษณะเฉพาะของพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญของประเทศกรณีศึกษานอกจากจะช่วยให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับ "การแบ่งแยกอำนาจ" ที่ปรากฏผ่านการจัดโครงสร้างระบอบการเมืองของประเทศเหล่านั้นแล้วยังจะช่วยให้เข้าใจถึงความแตกต่างของ "ระบบการถ่วงดุลและตรวจสอบ" ที่ปรากฏในแต่ละประเทศได้ชัดเจนด้วย ตัวอย่างเช่น ในกรณีประเทศอังกฤษนั้น แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจที่ถูกอธิบายภายใต้แนวคิดระบอบการปกครองที่ได้สมดุล มีผลให้เกิดระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลขึ้นระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจบริหารและองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างดุลยภาพในการใช้อำนาจระหว่างกษัตริย์และรัฐสภา และควบคุมการใช้อำนาจของทุกฝ่ายให้อยู่ภายใต้เป้าหมายในการปกป้องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Lemmings 2016, xxx-xxxii)

ส่วนในสหรัฐอเมริกานั้น แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยการผสมผสานลักษณะเด่นของทฤษฎีการปกครองแบบผสมเข้ากับทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจตามแนวคิดของมองเตสกิเออ มีผลให้เกิดการสร้างหลักประกันทางรัฐธรรมนูญว่า องค์กรที่ใช้อำนาจทั้งสามฝ่าย คือ สภาทั้งสองในสภาคองเกรส ประธานาธิบดี และศาลแห่งสหพันธ์จะไม่สามารถควบคุมการทำหน้าที่แต่ละด้านของรัฐบาลสหพันธ์ได้โดยอิสระเพียงฝ่ายเดียว ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างกันขององค์กรสามฝ่ายของสหพันธรัฐ จึงมีเป้าหมายเพื่อเป็นกลไกสกัดกั้นการใช้อำนาจออกนอกขอบเขตขององค์กรแต่ละฝ่าย โดยองค์กรในฝ่ายหนึ่งสามารถแทรกตัวเข้าไปในการทำหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่งได้ด้วยการทำให้การกระทำของฝ่ายนั้น ๆ ไม่อาจมีผลได้โดยสมบูรณ์ (Lane 1996, 128; Vile 1998, 173) เป็นต้น

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ "หลักการแบ่งแยกอำนาจ"

จากข้อโต้แย้งหลักของงานวิจัยที่ว่า การไม่มีแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภาอยู่ในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาไม่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้วิจัยได้อธิบายปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภาโดยอาศัยหลัก "การแบ่งแยกอำนาจ" เป็นฐานในการชี้ให้เห็นว่า การไม่มี "กลไกปกป้องตนเอง" (self-defensive mechanism) ของรัฐสภามีผลคือ *"รัฐสภาจึงไม่สามารถทำให้พันธกิจของตนสำเร็จเสร็จสิ้นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด สืบเนื่องจากความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ (autonomy of parliament) ได้ถูกล่วงละเมิด อันเป็นการกระทบกระเทือนถึง 'เขตแดนขององค์กรหลักที่ใช้อำนาจอธิปไตย' ที่หลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) ได้แบ่งแยกการทำหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน มีอันต้องมลายหายไป อันจะนำไปสู่วิกฤตปัญหาในเชิงโครงสร้างการทำหน้าที่ของสถาบันการเมืองในท้ายที่สุด"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 180-181)

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในส่วนที่ว่าด้วยหลักการแบ่งแยกอำนาจ มีเพียงข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุผลที่ผู้วิจัยนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาเป็นฐานในการอธิบายแนวคิดว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา กล่าวคือ *"แนวคิดเรื่องการละเมิดอำนาจรัฐสภา (contempt of parliament) ถือเป็นแนวคิดสำคัญที่สืบสาวและคลี่คลายตัวมาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 184) ข้อความดังกล่าวสะท้อนว่า ในมุมมองความเข้าใจของผู้วิจัย แนวคิดว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภามีความเกี่ยวโยงโดยตรงกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ แต่กระนั้น ในผลการศึกษาหัวข้อหลักการแบ่งแยกอำนาจ ผู้วิจัยกลับไม่ได้ชี้ให้เห็นแม้แต่น้อยว่าแนวคิดเรื่องการละเมิดอำนาจรัฐสภา *"สืบสาวและคลี่คลายตัว"* มาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างไร หากมีเพียงการอธิบายถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจในฐานะ *"องค์ประกอบพื้นฐานสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ของหลักนิติรัฐ"* โดยอ้างอิงคำอธิบายหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกิเออร์เป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็อธิบายพัฒนาการของหลักการแบ่งแยกอำนาจโดยอ้างอิงคำอธิบายและข้อโต้แย้งของนักคิดสำคัญ ๆ ด้วย ได้แก่ อาริสโตเติล จอห์น ล็อก จอห์น อาดัมส์ เจมส์ เมดิสัน รวมไปถึงวูดโรว์ วิลสัน (Pornson Liengboonlertchai 2015, 40-42) แต่กระนั้น การอ้างแนวคิดของนักคิดทั้งยุคคลาสสิกและสมัยใหม่เหล่านี้ ก็มิได้นำไปสู่คำอธิบายถึงอิทธิพลที่มีต่อความเข้าใจและการตีความหลักการแบ่งแยกอำนาจในบริบทของประเทศต่าง ๆ ที่งานวิจัยนี้เจาะจงศึกษาถึงหลักการละเมิดอำนาจรัฐสภาแต่อย่างใด

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ชัดแจ้งว่า *"การศึกษาข้อความคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับ 'การละเมิดอำนาจรัฐสภา' ในเบื้องต้น สมควรทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจและรัฐสภาเสียก่อน"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 37) สำหรับคำจำกัดความหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ผู้วิจัยเห็นว่า *"ครอบคลุมที่สุด"* และอนุมานได้ว่าเป็นคำนิยามที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ ก็คือ *"หลักการแบ่งแยกอำนาจ" (the doctrine of the separation of powers) หมายถึง การปกครองโดยอำนาจที่แบ่งแยกออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยแต่ละอำนาจมีการแยกใช้โดยแต่ละองค์กรและมีกระบวนการที่ใช้แตกต่างกันและแต่ละ*

ฝ่ายมีการตรวจสอบและถ่วงดุลกันโดยปราศจากการก้าวก่ายซึ่งกันและกัน" (Pornson Liengboonlertchai 2015, 43) ผู้วิจัยเน้นย้ำว่า *"คำว่า 'แยก' เป็นการแยกในเชิงองค์กรผู้ใช้อำนาจเป็นหลักนั่นเอง"* อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่า เนื้อหาการทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อ "หลักการแบ่งแยกอำนาจ" ซึ่งเป็นฐานแนวคิดหลักเรื่องหนึ่งของงานวิจัยนี้ กลับมีเนื้อหาเพียง 8 หน้า อ้างอิงงานทั้งหมด 8 ชิ้น ในจำนวนนี้มีงานที่มีหัวข้อเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจโดยตรงเพียง 2 ชิ้นเท่านั้น ได้แก่ บทความของ เดือน บุนนาค เรื่อง "การแยกอำนาจ" (Duean Boonnak 1981a) และบทความของวรพจน์ วิศรุตพิชญ์ เรื่อง "ศาลปกครองกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ" (Woraphot Witsarutphit 1997) ฉะนั้น หากงานวิจัยชิ้นนี้จะวางอยู่บนความเข้าใจต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจแบบหลวมๆ ย่อมเป็นเรื่องที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้

ผลของการอาศัยคำจำกัดความแบบง่ายทำให้งานวิจัยชิ้นนี้วางอยู่บนความเข้าใจความเป็นจริงของการจัดโครงสร้างสถาบันทางการเมืองในมุมมองที่ขาดความซับซ้อน ดังที่ผู้วิจัยอธิบายถึงการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจตามคำนิยามดังกล่าวมาพิจารณาประเทศเสรีประชาธิปไตยในปัจจุบัน ดังนี้ *"สิ่งที่แตกต่างกันเพียงประการเดียวคือ มีการยึดถือหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างเคร่งครัดมากน้อยเพียงใดเท่านั้นเอง...ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น จากการจัดโครงสร้างองค์กรและสถาบันการเมือง พบว่ามีการแบ่งแยกอำนาจที่ค่อนข้างชัดเจนและเด็ดขาด คือแยกฝ่ายบริหารโดยประธานาธิบดีออกจากฝ่ายนิติบัญญัติ (สภาคองเกรส) อย่างเด็ดขาดทั้งในเชิงที่มาและตัวบุคคล...สำหรับประเทศไทยมีการแสดงออกให้เห็นถึงการยอมรับนับถือหลักการแบ่งแยกอำนาจในรัฐธรรมนูญ แต่ก็เป็นการแยกอำนาจอย่างไม่เด็ดขาด คือที่ผ่านมามีการบัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต้องมีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร"* และ *"สิ่งสำคัญสำหรับหลักการแบ่งแยกอำนาจที่นักวิชาการต่างยอมรับกันคือหน้าที่ในการ 'ตรวจสอบและถ่วงดุล' (checks and balances) ระหว่างกันของฝ่ายต่าง ๆ"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 44-45)

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า คำจำกัดความ "การแบ่งแยกอำนาจ" ในงานวิจัยนี้ไม่ต่างไปจากคำอธิบายแบบสูตรสำเร็จซึ่งสามารถพบได้ในตำราหลักกฎหมายมหาชนและรัฐศาสตร์เบื้องต้นในประเทศไทย ลักษณะทั่วไปของคำอธิบาย "หลักการแบ่งแยกอำนาจ" แบบฉบับดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้ *ประการแรก* อำนาจอธิปไตยแบ่งออกเป็น 3 อำนาจ ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ตามทฤษฎีของมองเตสกิเออ *ประการที่สอง* การแบ่งแยกอำนาจทำให้เกิดกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างอำนาจฝ่ายต่าง ๆ โดยให้อำนาจหนึ่งมีอำนาจถ่วงหรือยับยั้งอำนาจหนึ่งได้ *ประการที่สาม* การแบ่งแยกอำนาจมี 2 ลักษณะ คือ การแบ่งแยกแบบเด็ดขาด และการแบ่งแยกอำนาจแบบไม่เด็ดขาด *ประการที่สี่* ในทางปฏิบัติไม่มีประเทศใดที่แบ่งแยกอำนาจแต่ละด้านออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่ให้องค์กรฝ่ายต่าง ๆ มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันอยู่ และ *ประการสุดท้าย* การแบ่งแยกอำนาจโดยให้แต่ละฝ่ายมีความเกี่ยวพันกันในลักษณะต่าง ๆ นำไปสู่การจัดระบบการเมืองออกเป็น 3 แบบ คือ ระบบประธานาธิบดี ระบบรัฐสภา และระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา (ดู Duean Boonnak and Pairoj Jayanam 1934, 271-272; Duean Boonnak 1981b, 21-22; Dejchart Wongkomonchet 1972, 330-338; Yud Sang-uthai 1995, 91-96, 113-122;

Kriangkrai Chareunthanawat 2004, 175-179; Somyot Chueathai 2011, 103; Worajate Pakeerat 2014, 166-168, 170-171)

การมีความเข้าใจ “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” ตามแบบสูตรสำเร็จดังกล่าวส่งผลให้คำอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเรื่อง “การละเมิดอำนาจรัฐสภา” กับเรื่อง “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ มีลักษณะเป็นการนำคำอธิบายเรื่อง “การตรวจสอบและถ่วงดุล” มาปนเปกับคำอธิบายเรื่องการละเมิดอำนาจของรัฐสภาเพื่อนำไปสู่ตรรกะที่ว่า ปัญหาการตรวจสอบและถ่วงดุลเป็นปัญหาเดียวกับการละเมิดอำนาจรัฐสภา ดังเห็นได้จากข้อโต้แย้งหลักของงานวิจัยที่ว่าเมื่อกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยองค์กรอื่นๆ ก่อให้เกิดการละเมิดเอกสิทธิ์ของรัฐสภาก็จำเป็นต้องมีเครื่องมือปกป้องรัฐสภาจากการรุกล้ำโดยอำนาจของฝ่ายอื่น เพื่อรักษาสมดุลของระบบการแบ่งแยกอำนาจไว้ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเนื้อหาในหัวข้อหลักการแบ่งแยกอำนาจกลับไม่ปรากฏคำอธิบายอย่างเป็นระบบว่า แนวคิดเรื่อง “การละเมิดอำนาจรัฐสภา” เกี่ยวข้องกับพัฒนาการจุดใดของข้อโต้แย้งเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจดังที่ผู้วิจัยได้อธิบายมา หรือกลไกปกป้องตนเองของรัฐสภาเกี่ยวข้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างไร และความแตกต่างระหว่างการแบ่งแยกอำนาจแบบเด็ดขาดและไม่เด็ดขาด มีนัยต่อสภาพปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภาในแต่ละประเทศอย่างไร และอะไรคือสมดุลของระบบการแบ่งแยกอำนาจที่ผู้วิจัยได้อ้างถึง

ข้อสังเกตดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จากข้อความที่ปรากฏในงานวิจัย ดังนี้

หลักการแบ่งแยกอำนาจในปัจจุบันยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สามารถแบ่งออกได้เป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหาร โดยอำนาจทั้งสามนี้ต่างมีศักดิ์และระดับความสำคัญที่เท่าเทียมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ “การแบ่งแยกอำนาจในแนวระนาบ” (horizontal separation of powers) ส่งผลให้ทุกอำนาจและองค์กรผู้ใช้อำนาจดังกล่าวอันได้แก่ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลมีสถานะเทียบเท่ากันหมดในเชิงสถาบัน หากมองในแนวระนาบเดียวกัน โดยลักษณะตามธรรมชาติของหลักการแบ่งแยกอำนาจดังกล่าวนี้เมื่อแต่ละองค์กรต่างมีสถานะและศักดิ์ศรี (dignity) ขององค์กรเท่ากัน ส่วนหนึ่ง เนื่องจากต่างก็ถืออำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดเพื่อปกครองประเทศด้วยกันทั้งสิ้น จึงสมควรได้รับความคุ้มครองที่เท่ากันตามแนวคิดที่ว่าสิ่งที่เหมือนกันย่อมได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน แต่กระนั้นก็ตามในระบบกฎหมายไทยปัจจุบันกลับยอมรับนับถือแต่เพียงข้อความคิด (concept) การเข้าคุ้มครองในเฉพาะบางองค์กรเท่านั้น (Pornson Liengboonlertchai 2015, 183-184)

“หลักการแบ่งแยกอำนาจ” (the separation of powers) ที่ถือว่าองค์กรอธิปไตยทั้งสามองค์กรต่างมีสถานะและศักดิ์ศรีเทียบเท่ากันหมด เมื่อองค์กรนิติบัญญัติได้รับการคุ้มครองและคำนึงถึงในระบบกฎหมายน้อยกว่าองค์กรอธิปไตยอื่นและขาดเครื่องมือทางกฎหมายที่จะปกป้องตนเองจากการใช้อำนาจล่วงล้ำเขตแดนทางอำนาจจากสถาบันการเมืองอื่นที่อยู่ในระนาบเดียว (horizontal self protection) ย่อมไม่อาจทำได้ ผลลัพธ์ที่เกิดจากปัญหาดังกล่าวนี้ จะส่งผลทำให้คานแห่งอำนาจเสียสมดุล ดังนั้น “การตรวจสอบและถ่วงดุล” (checks and balances)

อันเป็นหัวใจสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย...หากปราศจากการยอมรับนับถือเรื่อง "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" (contempt of parliament) และมิได้มีเครื่องมือในทางกฎหมายในเรื่องดังกล่าว ในท้ายที่สุดอาจกล่าวได้ว่า ประเทศนั้น ๆ มิได้มีหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างแท้จริง (Pornson Liengboonlertchai 2015, 186)

ด้วยเหตุที่การศึกษาประเด็นปัญหาในโลกทางการเมืองมักจะเป็นประเด็นที่ได้รับการโต้แย้งถกเถียงระหว่างมุมมองต่าง ๆ อยู่เสมอ การทบทวนวรรณกรรมควรจะช่วยให้ผู้อ่านเห็นได้ว่า นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้ศึกษาในประเด็นเดียวกันนั้นไว้แล้ว มีมุมมองการให้คำอธิบายโต้แย้งหรือข้อเสนอแนะที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร และข้อถกเถียงทางทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ คลี่คลายไปอย่างไรในปัจจุบัน (ดู Heath 2012, 107) มิใช่เพียงการสำรวจคำนิยามกว้าง ๆ จากงานเพียงไม่กี่ชิ้น และเนื้อหาคำอธิบายส่วนใหญ่ก็เป็นการอ้างต่อมาจากงานอื่นอีกทีหนึ่ง แทนที่จะริเริ่มค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อสรุปด้วยตัวเอง (การสำรวจนิยามในลักษณะนี้ ดู Pornson Liengboonlertchai 2015, 38-44)

ทั้งนี้ ผู้อ่านย่อมคาดหวังได้ว่า การศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ควรจะสามารถชี้ให้เห็นแง่มุมความเชื่อมโยงระหว่างหลักการแบ่งแยกอำนาจและแนวคิดเรื่องการละเมิดอำนาจรัฐสภาได้ไม่มากก็น้อย มิใช่เพียงการสำรวจคำนิยามทั่วไปของหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งสามารถหาอ่านได้จากงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้อยู่แล้ว ฉะนั้น ผู้วิจัยย่อมมีหน้าที่สำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เห็นถึงสถานะของการโต้แย้งถกเถียงเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจในมิติที่เกี่ยวข้องกับหลักการละเมิดอำนาจรัฐสภาที่ปรากฏในกระแสวิชาการปัจจุบัน เช่น ข้อถกเถียงภายใต้แนวคิด "การแบ่งแยกอำนาจแนวใหม่" (new separation of powers) ซึ่งมุ่งสร้างคำอธิบายโครงสร้างสถาบันทางการเมืองของรัฐในศตวรรษที่ 20 และชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจในงานเขียนยุคศตวรรษที่ 18 นั้น มีข้อบกพร่องในการอธิบายสภาพความเป็นจริงของระบบประชาธิปไตยในปัจจุบันอย่างไร เป็นต้น (อาทิ Ackerman 2000; Vibert 2007; Carolan 2009; Hansen 2010; Möllers 2013)

การยึดคำอธิบายหลักการแบ่งแยกอำนาจตามแบบฉบับที่ยึดตามกันมา แทนที่จะสำรวจทบทวนวรรณกรรมในเรื่องดังกล่าวอย่างเหมาะสมตามมาตรฐานทั่วไปของการทำวิจัย ย่อมส่งผลให้งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดอย่างยิ่งในแง่มุมมองความเข้าใจทางทฤษฎี โดยเฉพาะการมองไม่เห็นถึงพัฒนาการของแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจในแต่ละบริบท และความแตกต่างผันแปรของชุดคำอธิบายเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ปรากฏในโลกวิชาการสากล กล่าวให้ชัดยิ่งขึ้นคือ ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม งานวิจัยนี้วางอยู่บนความเข้าใจเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจบางชุดในบรรดาคำอธิบายที่มีอยู่หลากหลายชุด และยึดความเข้าใจชุดดังกล่าวเป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ใด ๆ ก็ตามที่เรียกว่า "การแบ่งแยกอำนาจ" ในลักษณะเดียวกันทั้งหมด ดังเห็นได้จากคำอธิบายที่ว่า *"หลักการแบ่งแยกอำนาจในปัจจุบันยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสามารถแบ่งออกได้เป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหาร โดยอำนาจทั้งสามนี้ต่างมีศักดิ์และระดับความสำคัญที่เท่าเทียมกัน...โดยลักษณะตามธรรมชาติของหลักการแบ่งแยกอำนาจดังกล่าวนี้ เมื่อแต่ละองค์กรต่างมี*

สถานะและศักดิ์ศรี (dignity) ขององค์กรเท่ากัน ส่วนหนึ่งเนื่องจากต่างก็ถืออำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดเพื่อปกครองประเทศด้วยกันทั้งสิ้น จึงสมควรได้รับความคุ้มครองที่เท่ากันตามแนวคิดที่ว่าสิ่งที่เหมือนกันย่อมได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน" (Pornson Liengboonlertchai 2015, 183-184)

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าผู้วิจัยมุ่งหยิบยกหลักการแบ่งแยกอำนาจในทฤษฎีรัฐธรรมนูญอเมริกันมาปรับใช้โดยเฉพาะ วัตถุประสงค์ของการยกหลักการแบ่งแยกอำนาจชุดดังกล่าวขึ้นมาก็เพื่อสร้างน้ำหนักให้แก่ข้อสรุปที่ว่า การไม่มีกลไกและเครื่องมือปกป้องตนเองจากการละเมิดอำนาจรัฐสภาเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาการแทรกแซงหรือล่วงล้ำเขต "ปริมณฑลของฝ่ายนิติบัญญัติ" (legislative area) โดยองค์กรอธิปไตยอื่น (Pornson Liengboonlertchai 2015, 12) อีกนัยหนึ่งคือการตอกย้ำข้อสรุปที่ว่า การละเมิดอำนาจรัฐสภาเท่ากับการทำลายหลักการแบ่งแยกอำนาจและนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายซึ่งประกอบด้วย "หลักประชาธิปไตย" และ "หลักนิติรัฐ" จะขาดหลักการหนึ่งหลักการใดไปมิได้นั้น ย่อมต้องมีเครื่องมือตามแนวคิดและหลักการละเมิดอำนาจรัฐสภาอยู่ด้วยเสมอ (Pornson Liengboonlertchai 2015, 38)

"การแบ่งแยกอำนาจ" ในฐานะทฤษฎีรัฐธรรมนูญ

ปัญหาการยึดความเข้าใจเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นฐานของการออกแบบรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา เป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ใด ๆ ก็ตามที่เรียกว่า "การแบ่งแยกอำนาจ" คงจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้วิจัยได้ลงแรงสำรวจวรรณกรรมในหัวข้อการแบ่งแยกอำนาจอย่างจริงจัง เพราะอย่างน้อยที่สุดก็ไม่น่าจะปล่อยให้หนังสือที่ถูกอ้างอิงถึงมากที่สุดเล่มหนึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจหลุดรอดสายตาไปได้ นั่นคือหนังสือของ M. J. C. Vile (1998) เรื่อง *Constitutionalism and the Separation of Powers* หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1967 โดยสำนักพิมพ์ออกซ์ฟอร์ด นับเป็นงานพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีรัฐธรรมนูญในโลกภาษาอังกฤษ และมักถูกอ้างถึงเสมอในงานศึกษาที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ แต่กลับไม่ปรากฏในรายการอ้างอิงของงานวิจัยนี้

หากหนังสือคลาสสิกดังกล่าวไม่ตกหล่นไปจากการสำรวจวรรณกรรมในงานวิจัยนี้ ความเข้าใจเรื่องการแบ่งแยกอำนาจของผู้วิจัยก็คงจะมีมิติลุ่มลึกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล็งเห็นถึงลักษณะแปรผันและพลวัตของแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจในกระแสภูมิปัญญาตะวันตก ซึ่งหลักการแบ่งแยกอำนาจได้รับการปรับแต่งดัดแปลงให้แตกต่างกันไปในหลายลักษณะ โดยปรากฏผ่านการจัดวางโครงสร้างและกลไกเชิงสถาบันที่มีลักษณะเฉพาะตัว หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจที่ซับซ้อน และมีความระมัดระวังอยู่เสมอเมื่อกล่าวถึง "การแบ่งแยกอำนาจ" กล่าวคือ ตระหนักว่าหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ตนกำลังกล่าวถึงนั้น มีความหมายตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ "แบบบริสุทธิ์" (pure doctrine of the separation of powers) หรือมีความหมายตามแนวคิดหลักการแบ่งแยกอำนาจ "แบบดัดแปลง" ชุดใดชุดหนึ่งโดยเฉพาะ (modifications of the doctrine of the separation of power) เช่น แบบฉบับอเมริกัน แบบฉบับอังกฤษ แบบฉบับฝรั่งเศส เป็นต้น

Vile (1998, 12-13) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาหลักประการหนึ่งที่มักพบในงานเขียนเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ก็คือ ผู้เขียนน้อยคนนักที่จะให้คำจำกัดความว่าแท้จริงแล้วหลักการนี้หมายความว่าอะไร องค์ประกอบอันเป็นแก่นของหลักการนี้มีอะไรบ้าง และหลักการนี้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับแนวคิดชุดอื่น ๆ อย่างไร ฉะนั้น วิธีการศึกษาหลักการแบ่งแยกอำนาจในมิติประวัติทฤษฎีรัฐธรรมนูญต้องเริ่มต้นจากการนิยามหลักการแบ่งแยกอำนาจ "แบบบริสุทธิ์" (pure doctrine) ขึ้นมาเสียก่อน เพื่อช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า มีแนวคิดอะไรบ้างที่ประกอบกันขึ้นเป็นหลักการอันเป็นแก่นแท้ของทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งจะช่วยให้สามารถชี้ต่อไปได้ว่ามีแนวคิดอะไรบ้างที่เป็นแนวคิดฉบับแก้ไขดัดแปลง (modifications) หรือแนวคิดที่ผันแปรไปจากหลักการแบ่งแยกอำนาจขนานแท้ (deviations) และแนวคิดแต่ละชุดเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ตามคำจำกัดความของ Vile (1998, 14, 17) หลักการแบ่งแยกอำนาจแบบบริสุทธิ์ขนานแท้ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ดังนี้ *ประการแรก* การแบ่งแยกองค์กรออกเป็นฝ่ายที่ต่างกัน (separation of agencies) 3 สาขาหรือฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ มีความจำเป็นยิ่งสำหรับการสถาปนาและธำรงรักษาเสรีภาพทางการเมือง *ประการที่สอง* บทบาทหน้าที่ทางการปกครองต้องแบ่งเป็น 3 ด้านที่แตกต่างกัน (three specific functions of government) โดยแต่ละฝ่ายต้องมีหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ ได้แก่ ด้านนิติบัญญัติ ด้านการบริหาร และด้านตุลาการ *ประการที่สาม* บุคคลที่ทำหน้าที่ในแต่ละฝ่ายต้องแยกจากกันเป็นเอกเทศ (separation of persons) หน่วยงานทั้ง 3 ฝ่ายของรัฐบาลต้องประกอบขึ้นด้วยกลุ่มคนที่มีคุณสมบัติต่างกัน โดยไม่มีแม้แต่บุคคลเดียวที่ได้รับอนุญาตให้ดำรงตำแหน่งในองค์กรมากกว่าหนึ่งฝ่ายในเวลาเดียวกัน และ *ประการสุดท้าย* แต่ละฝ่ายของรัฐบาลต้องถูกจำกัดให้อยู่ในวงเขตการทำหน้าที่ของตนเท่านั้น ไม่อาจล่วงล้ำเข้าไปในวงเขตการทำหน้าที่ของฝ่ายอื่น ๆ ได้เด็ดขาด เมื่อแต่ละฝ่ายต่างถูกจำกัดให้ทำหน้าที่เฉพาะด้านของตนเองเท่านั้น และไม่สามารถกระทำการเกินเลยออกนอกขอบเขตของตนไปควบคุมหรือมีอิทธิพลต่อฝ่ายอื่น ๆ ได้ ก็จะไม่มีกลุ่มคนใดเพียงกลุ่มเดียวสามารถควบคุมกลไกทั้งหมดของรัฐได้ เมื่อนั้นหลักประกันเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจึงจะเกิดขึ้นได้จริง

หลักการแบ่งแยกอำนาจขนานแท้นี้ เรียกอีกอย่างว่า "หลักการแบ่งแยกอำนาจในรูปแบบสุดโต่ง" (extreme form) ในความเป็นจริงแล้วหลักการแบ่งแยกอำนาจในรูปแบบสุดโต่งนี้ ไม่ค่อยได้รับการยึดถือนักและมีการนำมาปฏิบัติจริงน้อยมาก กรณีที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมีเพียงในรัฐธรรมนูญของรัฐเพนซิลวาเนีย ค.ศ. 1776 และในรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ. 1791 เท่านั้น ข้อจำกัดประการสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจแบบสุดโต่ง คือ การมองว่าเพียงแค่หน่วยงานต่าง ๆ ทำหน้าที่ตัดสินใจดำเนินภารกิจแต่ละด้านอย่างเป็นเอกเทศในตัวเองก็เพียงพอต่อการหยุดยั้งการกระจุกตัวของอำนาจในมือคนกลุ่มเดียวแล้ว องค์กรแต่ละฝ่ายไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่แข็งขันในการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายอื่น ๆ เพราะการทำเช่นนั้นจะเป็นการ "ก้าวก่ายแทรกแซง" (interfere) การทำหน้าที่ของฝ่ายอื่น (Vile 1998, 7, 14, 19, 207, 212)

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจฉบับสุดโต่งนี้ ก็ไม่ได้ชี้ให้เห็นว่า ในกรณีที่องค์กรหนึ่ง ๆ หรือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งซึ่งใช้อำนาจหน้าที่ของ

ฝ่ายนั้น ๆ พยายามใช้อำนาจของตนไปในลักษณะไม่เหมาะสม โดยล่วงล้ำเข้าไปในขอบเขตการทำหน้าที่ของฝ่ายอื่น ๆ แล้วจะมีวิธีการทำให้หน่วยงานดังกล่าวตกอยู่ภายใต้การยับยั้งควบคุมมิให้ทำเช่นนั้นได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ วิธีการควบคุมการใช้อำนาจการปกครองตามหลักการแบ่งแยกอำนาจขนานแท้จึงมีปัญหาในการปฏิบัติจริงและนำไปสู่การนำแนวคิดชุดอื่น ๆ มาผสมผสานดัดแปลงเพื่อเติมเต็มจุดอ่อนของหลักการแบ่งแยกอำนาจฉบับเดิม โดยผสมผสานองค์ประกอบเดิมบางส่วนเข้ากับหลักการอื่น ๆ ที่แตกต่างกันออกไปเพื่อสร้างชุดความคิดรองรับการสร้างกลไกจำกัดการใช้อำนาจขององค์กรฝ่ายต่าง ๆ ของรัฐบาลที่มีความซับซ้อนขึ้นมาใหม่ กรณีที่สำคัญมากที่สุดก็คือ การหลอมรวมหลักการแบ่งแยกอำนาจเข้ากับทฤษฎีการปกครองแบบผสม (theory of mixed government) ทฤษฎีระบอบรัฐธรรมนูญที่ได้สมดุล (theory of balanced constitution) และทฤษฎีการตรวจสอบและถ่วงดุล (theory of checks and balances) (Vile 1998, 20)

ทฤษฎีดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อเปิดช่องสำหรับรับเอาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างกลไกการใช้อำนาจในเชิงบวกเพื่อตรวจสอบฝ่ายอื่น (a set of positive checks) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของหลักการแบ่งแยกอำนาจ กล่าวคือ ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจฉบับดัดแปลงนั้น เสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะได้รับการปกป้องไว้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรแต่ละฝ่ายต้องได้รับอำนาจในการควบคุมเหนือฝ่ายอื่น ๆ โดยตรงได้ในระดับหนึ่งด้วย โดยได้รับมอบอำนาจหน้าที่ในการมีบทบาทบางส่วนในกระบวนการทำหน้าที่ของฝ่ายอื่น ๆ แม้ว่าจะเป็นบทบาทที่จำกัดยิ่งก็ตาม เช่น ฝ่ายบริหารได้รับอำนาจยับยั้งกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้น หรือฝ่ายนิติบัญญัติได้รับอำนาจถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารได้ เป็นต้น ฉะนั้น หัวใจของหลักการแบ่งแยกอำนาจสูตรดัดแปลงก็คือ อำนาจในการ “แทรกแซง” (power to interfere) การทำหน้าที่ของฝ่ายอื่นเช่นนี้ ต้องเป็นอำนาจที่ใช้ได้โดยจำกัดภายใต้เงื่อนไขหนึ่ง ๆ เท่านั้น เพื่อให้แนวคิดพื้นฐานเรื่องการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ทางการปกครองออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ (division of functions) ยังคงได้รับการรักษาไว้ต่อไปได้ แม้จะถูกแก้ไขดัดแปลงไปโดยแนวคิดที่ว่า แต่ละฝ่ายสามารถใช้อำนาจหน้าที่บางส่วนในขอบเขตของบทบาทหน้าที่ทางการปกครองทั้ง 3 ด้านได้ก็ตาม

จากคำอธิบายดังกล่าว Vile (1998, chapter 3, 6, 7) ได้แจกแจงให้เห็นถึงตัวอย่างรูปธรรมของหลักการแบ่งแยกอำนาจสูตรดัดแปลงใหม่ในกรณีต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บริบทพัฒนาการรัฐธรรมนูญที่แตกต่างกันและนำไปสู่การจัดวางโครงสร้างเชิงสถาบันที่มีลักษณะสำคัญต่างกัน ได้แก่ การควบรวมหลักการแบ่งแยกอำนาจเข้ากับทฤษฎีการปกครองแบบผสมและทฤษฎีการตรวจสอบและถ่วงดุล ซึ่งก่อรูปเป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา การควบรวมหลักการแบ่งแยกอำนาจเข้ากับทฤษฎีระบอบรัฐธรรมนูญแบบสมดุล ซึ่งกลายมาเป็นรากฐานการจัดกลไกแบ่งแยกบทบาทหน้าที่เพียงบางส่วน (partial separation of functions) ขึ้นในระบบการปกครองแบบรัฐสภาของอังกฤษ รวมถึงการผสมผสานหลักการแบ่งแยกอำนาจแบบสุดโต่งเข้ากับทฤษฎีอำนาจอธิปไตยของปวงชนในฝรั่งเศส ซึ่งคลี่คลายไปเป็นหลักการอำนาจสูงสุดของฝ่ายนิติบัญญัติในฐานะองค์กรที่แสดงเจตจำนงทั่วไปของประชาชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเข้าใจเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ปรากฏในโลกวิชาการภาษาอังกฤษนั้น มีความซับซ้อนมากกว่าเพียงการ

เข้าใจว่า หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นชุดความคิดเดียวที่มีรากฐานอยู่ในงานของมองเตสกิเออ หากจะมีความแตกต่างก็เพียงการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจไปปรับใช้ในทางปฏิบัติในลักษณะต่างกัน คือ หากไม่เป็น "แบ่งแยกอำนาจแบบเด็ดขาด" ก็ต้องเป็น "การแบ่งแยกอำนาจแบบไม่เด็ดขาด" ผลของการแบ่งแยกอำนาจแบบเด็ดขาดก็คือ การจัดรูปแบบระบบการปกครองแบบประธานาธิบดี ส่วนผลของการแบ่งแยกอำนาจแบบไม่เด็ดขาดก็คือ การจัดรูปแบบระบบการปกครองแบบรัฐสภา ซึ่งในทางความเป็นจริงไม่มีประเทศใดใช้การแบ่งแยกอำนาจแบบเด็ดขาด แต่มีการให้แต่ละฝ่ายเข้ามาเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เพราะการปกครองประเทศต้องอาศัยการทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันระหว่างทั้ง 3 ฝ่าย ซึ่งเป็นความเข้าใจอย่างง่ายและเป็นแบบฉบับคำอธิบายที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปในตำราพื้นฐาน

ความเข้าใจแบบหลวมๆ ในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในงานวิจัย *แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา* ค่อนข้างชัดเจน ดังคำอธิบายที่ว่า *"ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น จากการจัดโครงสร้างองค์กรและสถาบันการเมือง พบว่า มีการแบ่งแยกอำนาจที่ค่อนข้างชัดเจนและเด็ดขาด คือ แยกฝ่ายบริหารโดยประธานาธิบดีออกจากฝ่ายนิติบัญญัติ (สภาคองเกรส) อย่างเด็ดขาดทั้งในเชิงที่มาและตัวบุคคล...สำหรับประเทศไทยมีการแสดงออกให้เห็นถึงการยอมรับนับถือหลักการแบ่งแยกอำนาจในรัฐธรรมนูญ แต่ก็เป็นการแยกอำนาจอย่างไม่เด็ดขาด คือ ที่ผ่านมามีการบัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต้องมีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร...สิ่งสำคัญสำหรับหลักการแบ่งแยกอำนาจที่นักวิชาการต่างยอมรับกันคือหน้าที่ในการ "ตรวจสอบและถ่วงดุล" (checks and balances) ระหว่างกันของฝ่ายต่างๆ"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 44-45)

สำหรับคำอธิบายเรื่อง หลักการแบ่งแยกอำนาจที่ผู้วิจัยใช้เป็นฐานการวิเคราะห์เปรียบเทียบนั้น ผู้วิจัยได้ชี้ว่า *"หลักการแบ่งแยกอำนาจในปัจจุบันยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สามารถแบ่งออกได้เป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหาร โดยอำนาจทั้งสามนี้ต่างมีศักดิ์และระดับความสำคัญที่เท่าเทียมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การแบ่งแยกอำนาจในแนวระนาบ (horizontal separation of powers) ส่งผลให้ทุกอำนาจและองค์กรผู้ใช้อำนาจดังกล่าวอันได้แก่ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล มีสถานะเทียบเท่ากันหมดในเชิงสถาบัน หากมองในแนวระนาบเดียวกัน...โดยลักษณะตามธรรมชาติของหลักการแบ่งแยกอำนาจดังกล่าวนี้ เมื่อแต่ละองค์กรต่างมีสถานะและศักดิ์ศรี (dignity) ขององค์กรเท่ากัน ส่วนหนึ่งเนื่องจากต่างก็ถืออำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดเพื่อปกครองประเทศด้วยกันทั้งสิ้น จึงสมควรได้รับความคุ้มครองที่เท่ากันตามแนวคิดที่ว่าสิ่งที่เหมือนกันย่อมได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน"* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 183-184)

ข้อความข้างต้นสะท้อนถึงความเข้าใจที่วางอยู่บนแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจตามแบบรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน ผลก็คืองานวิจัยนี้วิเคราะห์เปรียบเทียบปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา และไทย โดยอาศัยกรอบแนวคิดเรื่อง "การแบ่งแยกอำนาจ" แบบฉบับอเมริกันเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงบริบทความแตกต่างในพัฒนาการรัฐธรรมนูญ เพราะอย่างน้อยที่สุดการจัดโครงสร้างระบบการปกครอง

ของประเทศอังกฤษก็มีพัฒนาการมาจากแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจอีกชุดหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการควบรวมหลักการแบ่งแยกอำนาจเข้ากับทฤษฎีการปกครองแบบผสม ดังปรากฏรูปธรรมผ่านระบบแบ่งแยกบทบาทหน้าที่เพียงบางส่วนเพื่อให้เกิดการปกครองที่ได้ดุล ในขณะเดียวกันก็ยังคงอยู่ภายใต้หลักอำนาจสูงสุดเป็นของรัฐสภา (parliamentary supremacy) ส่วนแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจบนฐานการพิจารณาองค์กรสามฝ่ายในฐานะเสมอกันนั้นเป็นแนวคิดที่ปรากฏเด่นชัดในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะ (การวิเคราะห์การตีความแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจในบริบทของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ดู Gwyn 1965)

มิติประวัติความคิดทางการเมืองเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ

ไม่ว่าจะพิจารณา “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” ในฐานะทฤษฎีรัฐธรรมนูญหรือความคิดทางการเมือง การใส่ใจต่อบริบททางประวัติศาสตร์ย่อมจะช่วยให้ผู้ศึกษาเล็งเห็นถึงมิติความเชื่อมโยงระหว่างบริบทของรัฐและพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญในแต่ละยุคสมัย กับการก่อรูปและคลี่คลายตัวของแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจที่เป็นฐานรองรับการจัดโครงสร้างสถาบันทางการเมืองในประเทศที่ตนศึกษา อีกทั้งยังทำให้ตระหนักถึงเงื่อนไขข้อจำกัดของการนำแนวคิดที่ถักทอขึ้นในยุคสมัยหนึ่งภายใต้บริบทของรัฐแบบหนึ่งมาใช้อธิบายความเป็นจริงของรัฐและระบบการเมืองในบริบทและยุคสมัยที่ต่างกันได้ไม่มากก็น้อย

ข้อสังเกตดังกล่าว มีตัวอย่างให้เห็นในงานของ Carolan (2009) เรื่อง *The New Separation of Powers* ที่ชี้ให้เห็นว่า หลักการแบ่งแยกอำนาจในงานเขียนยุคศตวรรษที่ 18 นั้น มีข้อจำกัดในการใช้อธิบายความเป็นจริงเกี่ยวกับโครงสร้างเชิงสถาบันของรัฐในศตวรรษที่ 20 ที่รัฐมีบทบาทกำกับทิศทางระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวางผ่านกลไกทางการบริหารและองค์กรของรัฐหลากหลายรูปแบบ (interventionist administrative state) และก่อให้เกิดแบบแผนการจัดแบ่งอำนาจและบทบาทหน้าที่แบบใหม่ขึ้นระหว่างสถาบันหลัก 3 กลุ่ม คือ องค์กรทางการเมือง (political organs) ได้แก่ ฝ่ายบริหารและรัฐสภา กลไกของรัฐที่ทำหน้าที่กำกับทิศทางระบบเศรษฐกิจและสังคม (administration) และศาลต่าง ๆ (courts) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันเหล่านี้ส่งผลให้กระบวนการสร้างกฎหมาย ปรับใช้กฎหมาย ตีความกฎหมาย และบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายมิได้ดำเนินไปเป็นเส้นตรงในทิศทางเดียว และมิใช่การทำหน้าที่แต่ละด้านโดยผูกขาดภายใต้บทบาทขององค์กรในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ทุกส่วนต่างมีบทบาทหน้าที่ในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ความแตกต่างระหว่างองค์กรเหล่านั้นจึงไม่ใช่เรื่องลักษณะของ “อำนาจ” หากเป็นความแตกต่างใน “คุณค่า” เป้าหมายที่สถาบันแต่ละกลุ่มมีหน้าที่ทำให้บรรลุผล สภาพการณ์เช่นนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดแบ่งโครงสร้างเชิงสถาบัน (theory of institutional separation) ชุดใหม่ที่เหมาะสมกว่าเป็นต้น

หากพิจารณาบริบทพัฒนาการแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ ผู้ที่ศึกษาประวัติความคิดการเมืองสมัยใหม่ย่อมแลเห็นได้ไม่ยากว่า มุมมองความเข้าใจต่อ *“หลักการแบ่งแยกอำนาจ (the separation of powers) ที่ถือว่าองค์กรอธิปไตยทั้งสามองค์กรต่างมีสถานะและศักดิ์ศรีเทียบเท่ากันหมด”* (Pornson Liengboonlertchai 2015, 186) นั้น

ก็คือ การพิจารณาองค์กรฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ ในฐานะแต่ละฝ่ายที่เสมอภาคกัน (co-equal branch of government) (Stone Sweet 2011, 167) ดังสะท้อนผ่านวิธีคิดเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจของกลุ่มผู้ร่างรัฐธรรมนูญอเมริกัน ซึ่งตั้งอยู่บนการมองว่าธรรมชาติของอำนาจคือ การพยายามล่วงล้ำขอบเขตของตนออกไปเสมอ ดังนั้นการสร้างรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นต้องเหนี่ยวรั้งให้อำนาจอยู่ในขอบเขตจำกัด การแบ่งแยกอำนาจในรัฐธรรมนูญต้องไม่ใช่การแบ่งแยกองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่เป็นการทำให้อำนาจของแต่ละส่วนผสมผสานกันในบางส่วนมีอำนาจควบคุมหรือยับยั้งการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยมีกลไกที่จำเป็นในทางรัฐธรรมนูญเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้ใช้อำนาจในองค์กรแต่ละฝ่ายมีแรงจูงใจที่จะต้านทานการรุกล้ำโดยอำนาจของฝ่ายอื่น และมีกลไกในการป้องกันตนเองตามรัฐธรรมนูญไม่ปล่อยให้องค์กรอื่น ๆ ใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญไปในทางที่ผิด (ดู Sombat Chantornwong 1987, 49-60)

บริบทสภาพปัญหาที่นำมาสู่การผสมผสานแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจเข้ากับแนวคิดเรื่องการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ของรัฐบาล ก็คือ วิกฤตการณ์ของมหาชนรัฐของชาวอเมริกันในช่วงทศวรรษ 1780 เมื่อเหล่าผู้นำชาวอเมริกันในรัฐต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่า การถือว่าอำนาจสูงสุดอยู่ที่ฝ่ายนิติบัญญัติ (legislative supremacy) ทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติดูดกลืนอำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการเข้าไว้ในตัวเองมากขึ้น (Wood 1969, 430-438) การให้อำนาจการปกครองอยู่ในมือประชาชนอย่างล้นเหลือไม่เพียงนำไปสู่การใช้เสรีภาพอย่างไร้ขอบเขต แต่ยังนำไปสู่การเกิดทรราชรูปแบบใหม่ ซึ่งมิใช่ทรราชโดยผู้ปกครองตามจารีตดั้งเดิม แต่เป็นทรราชโดยเหล่าประชาชนที่อาศัยกระบวนการประชาธิปไตยกดบังคับให้องค์กรทางการปกครองต้องดำเนินการตามเจตจำนงความต้องการของตนโดยไม่มีเงื่อนไข (democratic despotism) (Wood 2009, 403-404)

การจัดทำรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1787 จึงเกิดจากภูมิหลังของช่วงวิกฤตการณ์หลากหลายด้านทบทวีกัน ทั้งสภาวะความผันผวนไม่แน่นอนของสมาพันธรัฐและปัญหาความอยุติธรรมที่เกิดจากใช้อำนาจนิติบัญญัติของรัฐต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนสภาวะ "ความล้นเกินในการปกครองแบบประชาธิปไตย" (excesses of democracy) (Wood 2009, 16) ด้วยเหตุนี้ การประชุมของผู้แทนจากรัฐต่าง ๆ ในเมืองฟิลาเดลเฟียจึงมีสาระสำคัญส่วนหนึ่งเป็นการทบทวนความคิดทางการเมืองเกี่ยวกับประชาธิปไตยในมหาชนรัฐอเมริกันเสียใหม่ นั่นคือ แนวคิดเกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบมหาชนรัฐที่มี "การจัดสรรดุลอำนาจ" ไม่ใช่การแบ่งแยกการใช้อำนาจระหว่างกลุ่มคนฐานันดรต่าง ๆ ในสังคม แต่เป็นการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ เพื่อให้เกิดการดุลซึ่งกันและกัน

แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจของผู้นำและนักคิดอเมริกันในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นรากฐานสำคัญของการปฏิรูปรัฐธรรมนูญในมลรัฐต่าง ๆ ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดดุลอำนาจใหม่ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร เช่น การกำหนดให้ผู้ว่าการรัฐมีสิทธิใช้อำนาจทางการบริหารยับยั้งการใช้อำนาจนิติบัญญัติได้ เพื่อให้เกิดการตรวจสอบความถูกต้องเป็นธรรมของการตรากฎหมาย แต่

ในขณะเดียวกันก็ให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถยืนยันมติเดิมได้ด้วยเสียงสองในสาม รวมถึงการแบ่งโครงสร้างฝ่ายนิติบัญญัติออกเป็น 2 สภา เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลการใช้อำนาจภายในฝ่ายนิติบัญญัติเอง อีกทั้งยังมีการปรับปรุงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของฝ่ายตุลาการให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นอีกด้วย หากพิจารณาโดยเปรียบเทียบ ในบรรดาอำนาจทั้งสามฝ่าย องค์กรที่ได้รับผลดีจากแนวคิดเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจในความเข้าใจแบบใหม่นี้มากที่สุดก็คือ องค์กรตุลาการ (ในเรื่องพัฒนาการของสถาบันตุลาการสหพันธรัฐและระบบการทบทวนโดยตุลาการ (judicial review) ดู Pollock 2009)

ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ทศวรรษ 1780 รัฐต่างๆ อาทิ นิวเจอร์ซี เวอร์จิเนีย นิวยอร์ก โรดไอแลนด์ นอร์ธแคโรไลนา เริ่มนำแนวคิดในการปรับปรุงองค์กรตุลาการไปปฏิบัติ โดยเริ่มจากการวางกรอบเงื่อนไขข้อจำกัดสำหรับการตรากฎหมายของสภานิติบัญญัติ และเปิดให้ฝ่ายตุลาการมีอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการทักท้วงการใช้อำนาจนิติบัญญัติได้ โดยทำหน้าที่วินิจฉัยว่า ในการออกกฎหมายเรื่องหนึ่งๆ สภานิติบัญญัติมีอำนาจอันชอบธรรมในการดำเนินการได้ในขอบเขตเพียงใด และจุดใดที่ไม่สามารถกระทำได้ โดยฝ่ายตุลาการมีสิทธิใช้อำนาจประกาศให้กฎหมายที่สภานิติบัญญัติตราขึ้นโดยมิชอบด้วยหลักทั่วไปว่าด้วยความยุติธรรมหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ไม่มีผลใช้บังคับกับคดีในศาลได้ แนวคิดดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในเวลาต่อมาในฐานะ “การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายโดยฝ่ายตุลาการ” (judicial review of legislation) (Wood 1969, 454-455; Vile 1998, 173)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจที่มาพร้อมกับหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล ซึ่งเป็นฐานของงานวิจัยเรื่อง *แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจของรัฐสภา* นั้นใกล้เคียงกับแนวคิดที่พัฒนาขึ้นภายใต้บริบทปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้นในระบบการปกครองแบบมหาชนรัฐของชาวอเมริกันในศตวรรษที่ 18 ดังกล่าวไปข้างต้น หากผู้ศึกษาเปรียบเทียบการจัดกลไกสถาบันทางการเมืองมีความใส่ใจในรายละเอียดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติพัฒนาการรัฐธรรมนูญในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา และไทย ย่อมจะไม่ยกแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจฉบับอเมริกันขึ้นมาอธิบายราวกับเป็นหลักการทั่วไปได้ เพราะความใส่ใจในรายละเอียดข้อเท็จจริง อย่างน้อยที่สุดย่อมจะช่วยให้ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางประวัติศาสตร์ของความคิดทางการเมือง ซึ่งเป็นบริบทของการจัดวางโครงสร้างสถาบันทางการเมืองของประเทศที่ตนศึกษา

ในทำนองเดียวกัน หากพิจารณาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของการเมืองอังกฤษก็จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจที่เป็นฐานของระบบรัฐสภาในอังกฤษนั้นพัฒนาขึ้นภายใต้บริบทปัญหาเฉพาะในอีกลักษณะหนึ่ง นั่นคือ ความพยายามสร้าง “สมดุล” ระหว่างการใช้อำนาจของกษัตริย์กับรัฐสภา ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) ขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ รูปธรรมของแนวคิดการปกครองที่มีสมดุล ก็คือ ระบบ “หลอมรวม” (fusion) การใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเข้าด้วยกัน (Friedrich 1968, 178) หากพิจารณาจากกรอบการอธิบายของ Vile (1998, 20) ดังกล่าวไปข้างต้น แนวคิดเรื่องการหลอมรวม “อำนาจ” ของฝ่าย

นิติบัญญัติเข้ากับอำนาจของฝ่ายบริหารนี้ ก็คือ หลักการเรื่อง "การแบ่งแยกบทบาทหน้าที่เพียงบางส่วน" (partial separation of functions) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการผสมผสานหลักการแบ่งแยกอำนาจเข้ากับทฤษฎีการปกครองแบบผสมนั่นเอง

การก่อเกิดแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่ายในบริบทการปกครองระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญของอังกฤษในศตวรรษที่ 18 นั้น มีความเกี่ยวโยงกับทฤษฎีการปกครองแบบผสม และทฤษฎีระบอบการปกครองที่ได้ดุล (balanced constitution) นั่นคือ แนวคิดที่ว่าการมีสมดุลหรือดุลยภาพในระบบการปกครองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้องอาศัยการทำหน้าที่ในเขตอำนาจของ 2 ฝ่ายใน 3 ฝ่าย ได้แก่ กษัตริย์ (king) ขุนนาง (lords) และสามัญชน (commons) เพื่อป้องกันไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งที่เหลือใช้อำนาจของตนจนเกินขอบเขตอันเหมาะสม ซึ่งได้กลายเป็นรากฐานรองรับแนวคิดการจัดแบ่งองค์กรของรัฐบาลออกเป็นจำนวนเลขคี่แทนที่จะเป็นการแบ่งตามจำนวนเลขคู่ ในขณะเดียวกันแนวคิดการแบ่งโครงสร้างภายในระบบการปกครองออกเป็น 3 ฝ่ายในบริบทดังกล่าวยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการแบ่งหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้านที่ต่างกัน รวมถึงการเรียกร้องให้มีการสร้างชุดคุณค่าที่แตกต่างกันขึ้นในกระบวนการทำงานขององค์กรต่างฝ่ายกัน เพื่อให้คุณค่าเหล่านั้นสะท้อนผลประโยชน์ที่แตกต่างกันขององค์กรแต่ละฝ่ายที่ทำหน้าที่ในนามผู้แทนกลุ่มชนในสังคมด้วย (Vile 1998, 16)

สำหรับหลักการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่เพียงบางส่วนนั้น วางอยู่บนแนวคิดที่ว่า "การทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ" เป็นบทบาทหน้าที่ด้านเดียวเท่านั้นที่สามารถถูกแบ่งปันให้ฝ่ายที่ทำหน้าที่อื่นร่วมดำเนินการได้ ในขณะที่บทบาทหน้าที่ด้านอื่นๆ ที่เหลือ ต้องสงวนไว้ให้ดำเนินการโดยแยกต่างหากจากกันอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ อีกแนวคิดหนึ่งซึ่งเกิดจากหลักการแบ่งแยกอำนาจสูตรดัดแปลงของอังกฤษที่ปรากฏในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 และกลายเป็นรากฐานรองรับระบบการปกครองแบบรัฐสภาในปัจจุบัน ก็คือ แนวคิดเรื่อง "การแบ่งแยกกลุ่มคนเพียงบางส่วน" (partial separation of persons) ซึ่งมุ่งแก้ไขดัดแปลงองค์ประกอบในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดแบ่งกลุ่มคนที่ทำหน้าที่แต่ละฝ่ายให้แยกจากกันเด็ดขาดตามหลักการแบ่งแยกอำนาจแบบสุดโต่ง ซึ่งเรียกร้องให้มีการแบ่งแยกบุคลากรของทั้ง 3 ฝ่ายของรัฐบาลให้เด็ดขาดจากกันโดยสมบูรณ์ (Vile 1998, 20)

การแก้ไขดัดแปลงหลักการดังกล่าวในบริบทระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญของอังกฤษนำมาสู่การนำเสนอแนวคิดการแบ่งแยกกลุ่มคนออกจากกันเพียงบางส่วน กล่าวคือ บุคคลบางส่วนได้รับอนุญาตให้สามารถเป็นสมาชิกขององค์กรในฝ่ายต่างๆ ของรัฐบาลได้มากกว่าหนึ่งฝ่าย โดยยังคงยึดถือข้อห้ามมิให้บุคลากรของฝ่ายที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกันเป็นคนกลุ่มเดียวกันทั้งหมดไว้เช่นเดิม กล่าวอีกนัยหนึ่งภายใต้แนวคิดฉบับแก้ไขดัดแปลงในเรื่องการแบ่งแยกบุคลากรนี้ แนวคิดเรื่อง "การแบ่งแยกอำนาจ" มิได้ถูกละทิ้งไปทั้งหมด หากแต่แนวคิดที่มีความสำคัญขึ้นมาภายใต้คำอธิบายชุดนี้ ก็คือ แนวคิดเรื่อง "ระดับของการแบ่งแยก" (degree of separation) นั่นคือ การมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่ได้รับอนุญาตให้สามารถดำรงสมาชิกภาพอยู่ในองค์กรมากกว่าหนึ่งฝ่าย โดยสถานะดังกล่าวครอบคลุมผู้ดำรงตำแหน่งที่ถูกกำหนดไว้เท่านั้น และคนเหล่านั้นมีบทบาทและอำนาจหน้าที่จำกัดเฉพาะเรื่องที่ได้รับมอบหมายไว้ (Vile 1998, 21)

ในทำนองเดียวกัน หากพิจารณาบริบททางความคิดของการเปลี่ยนแปลงระบอบราชาธิปไตยอำนาจสมบูรณ์ (absolute monarchy) ในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 18 จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่อง “การแบ่งแยกอำนาจ” ที่เป็นฐานของการจัดทำรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรขึ้น เพื่อจำกัดอำนาจสูงสุดนั้นก็มิใช่หลักการที่ใช้เพื่อสนับสนุนให้มีการ “แยกอำนาจด้านต่าง ๆ ออกจากกัน” (separation of powers) แต่อย่างใด หากแต่เป็นหลักการที่ใช้เพื่อต่อต้าน “การรวบอำนาจ” (concentration of power) ไว้ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นในระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ การทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลที่แต่ดั้งเดิมเคยถูกรวบไว้ด้วยกันที่กษัตริย์เพียงองค์กรเดียวนั้น จึงไม่ได้ถูก “แบ่งแยกจากกัน” (separated) ให้เป็นหน้าที่ขององค์กรแต่ละฝ่ายที่เป็นเอกเทศแต่อย่างใด หากการทำหน้าที่ในแต่ละด้านเหล่านั้นได้ถูก “แบ่งออกเป็นส่วน ๆ” (divided) เพื่อมอบหมายบางส่วนให้อยู่กับกษัตริย์ บางส่วนอยู่กับรัฐสภา และบางส่วนอยู่กับศาล (Kelsen 1949, 281-282, 300)

ตามแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจในบริบทนี้ สิ่งที่เรียกว่า “อำนาจ” นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการย่อมไม่ใช่การทำหน้าที่การปกครองใน 3 ด้านที่แตกต่างและแยกต่างหากจากกัน หากแต่เป็นการทำหน้าที่แต่ละด้านร่วมกันโดยรัฐสภา กษัตริย์ และศาลตามเขตอำนาจ (competence) ซึ่งแต่ละองค์กรได้รับมามากน้อยแตกต่างกันไป กล่าวคือ ในระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญนั้น อำนาจนิติบัญญัติได้ถูกแบ่งส่วนให้ไปอยู่กับทั้งกษัตริย์และรัฐสภา การแบ่งส่วนหน้าที่ด้านนิติบัญญัติให้ไปอยู่ในเขตอำนาจของกษัตริย์มีผลให้กษัตริย์ในฐานะประมุขของฝ่ายบริหารมีบทบาทร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติด้วย นั่นคือการใช้อำนาจยับยั้งกฎหมาย และการประกาศใช้กฎหมาย แต่ในขณะเดียวกันการกระทำใด ๆ ของกษัตริย์ก็จะต้องได้รับการลงนามสนองพระบรมราชโองการโดยรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายบริหารที่ปฏิบัติหน้าที่โดยรับผิดชอบต่อรัฐสภา (Kelsen 1949, 282)

ในทำนองเดียวกัน การใช้อำนาจบริหารก็มีทั้งส่วนที่อยู่ภายใต้บทบาทหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและส่วนที่แบ่งให้อยู่ภายใต้บทบาทของรัฐสภา อาทิ การให้ความเห็นชอบการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน การให้ความไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี ซึ่งส่งผลให้รัฐสภาสามารถทำหน้าที่กำกับควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารไปในเวลาเดียวกัน แม้ว่ารัฐสภาจะเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ด้านการนิติบัญญัติก็ตาม ส่วนการทำหน้าที่ของศาลในการควบคุมการทำหน้าที่ในทางนิติบัญญัติโดยการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และควบคุมการทำหน้าที่ในทางบริหารโดยการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองนั้น ก็คือการจัดสรรให้การทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติและด้านการบริหารกระจายไปอยู่ภายในเขตความรับผิดชอบของศาล ซึ่งมีหน้าที่หลักในด้านตุลาการด้วย โดยนัยนี้ การจัดความสัมพันธ์เชิงสถาบันของรัฐที่พัฒนาจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญจึงวางอยู่บน “หลักการจัดแบ่งอำนาจแต่ละด้านออกเป็นส่วน ๆ ให้ไปอยู่กับทุกฝ่าย” (principle of division of powers) มิใช่การนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาปรับใช้อย่างตรงไปตรงมาแต่อย่างใด (Kelsen 1949, 282, 300-301)

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ฐานแนวคิดการจัดโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยนั้น มีความใกล้เคียงกับหลักการจัดแบ่งอำนาจที่พัฒนาขึ้นในบริบท

ของระบบกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ มากกว่าจะเป็นหลักการแบ่งแยกอำนาจแบบอเมริกันดังกล่าวไปข้างต้น ฉะนั้น หากผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อบริบทประวัติศาสตร์ของความคิดทางการเมืองก็ย่อมต้องตระหนักในข้อเท็จจริงประการนี้ไม่มากก็น้อย และเป็นไปได้ว่าจะทำให้ความเข้าใจเรื่องการแบ่งแยกอำนาจในงานวิจัยดังกล่าว มีมิติที่ซับซ้อนตามบริบทที่เป็นจริงของแต่ละประเทศ และช่วยให้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองวางอยู่บนระเบียบวิธีวิจัยเชิงเปรียบเทียบที่มีความรัดกุม

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ฐานคติในการออกแบบการวิจัยเรื่อง *แนวคิดและหลักการว่าด้วยการละเมิดอำนาจรัฐสภา* ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างความพยายามนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาเป็นฐานในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายอื่น ๆ โดยได้อภิปรายถึงปัญหาความเข้าใจเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจที่เป็นฐานของงานวิจัยดังกล่าว ซึ่งนำมาสู่การตั้งคำถามต่อฐานทางทฤษฎีของงานวิจัยนี้และประเด็นอื่น ๆ ที่มีผลต่อการมองปรากฏการณ์ "การละเมิดอำนาจรัฐสภา" ในการเมืองไทย ซึ่งเป็นปัญหาการวิจัย ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า กรอบคำอธิบายทางทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นฐานการวิเคราะห์ปัญหาการละเมิดอำนาจรัฐสภานั้น มีแนวโน้มจะนำหลักการแบ่งแยกอำนาจในทฤษฎีรัฐธรรมนูญแบบอเมริกันมาใช้เป็นฐานในการอธิบายแนวคิดเรื่องการตรวจสอบและถ่วงดุลในประเทศกรณีศึกษา นอกจากนี้คำอธิบายหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ผู้วิจัยนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกานั้น สามารถเข้ากันได้กับหลักการว่าด้วยอำนาจสูงสุดของรัฐสภา ซึ่งปรากฏในประเทศอังกฤษและประเทศไทยมากน้อยเพียงใด การสร้างกลไกปกป้องตนเองจากการละเมิดอำนาจรัฐสภาในประเทศกรณีศึกษาแต่ละกรณี วางอยู่บนเหตุผลในการรักษาระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจระหว่างองค์กรฝ่ายต่าง ๆ ที่เสมอภาคกัน หรือรักษาอำนาจสูงสุดของฝ่ายนิติบัญญัติ การมีรากฐานทางทฤษฎีที่ต่างกัน ส่งผลให้การจัดวางโครงสร้างเชิงสถาบันของกลไกดังกล่าวในแต่ละประเทศแตกต่างกันไปด้วยหรือไม่

References

Ackerman, Bruce. 2000. “The New Separation of Powers.” ***Harvard Law Review*** 113(3): 633-729.

Cappelletti, Mauro. 1971. ***Judicial Review in the Contemporary World***. Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Carolan, Eoin. 2009. ***The New Separation of Powers: A Theory for the Modern State***. Oxford: Oxford University Press.

Dejchart Wongkomonchet. 1972. ***Lak Ratthasat***. [Principles of Political Science]. 8th ed. Bangkok: Thai Social Science Association. (in Thai)

Duean Boonnak. 1981a. “Kan Yaek Amnat (La Séparation des Pouvoirs).” [The Separation of Powers]. ***Thammasat Law Journal*** 9(3): 16-40. (in Thai)

------. 1981b. “Kan Yak Amnat (La Séparation des Pouvoirs).” [The Separation of Powers]. ***Thammasat Law Journal*** 9(4): 78-100. (in Thai)

Duean Boonnak, and Pairoj Jayanam. 1934. ***Kham-Athibai Kotmai Ratthathammanun***. [Explanations on Constitutional Law]. Bangkok: Nitisan. (in Thai)

Friedrich, Carl J. 1968. ***Constitutional Government and Democracy: Theory and Practice in Europe and America***. 4th ed. Waltham, Mass.: Blaisdell.

Gwyn, William B. 1965. ***The Meaning of the Separation of Powers: An Analysis of the Doctrine from Its Origin to the Adoption of the United States Constitution***. New Orleans: Tulane University Press.

Halperin, Sandra, and Oliver Heath. 2012. ***Political Research: Methods and Practical Skills***. Oxford: Oxford University Press.

Hansen, Morgens Herman. 2010. “The Mixed Constitutions versus the Separation of Powers: Monarchical and Aristocratic Aspects of Modern Democracy.” ***History of Political Thought*** 31(3): 509-531.

Kelsen, Hans. 1949. ***General Theory of Law and State.*** Translated by Anders Wedberg. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

------. 1942. "Judicial Review of Legislation: A Comparative Study of the Austrian and the American Constitution." ***The Journal of Politics*** 4(2): 183-200.

Kriangkrai Chareunthanawat. 2004. ***Lak Phuenthan Kotmai Mahachon Wa Duai Ratthathammanun Lae Kotmai***. [Public Law Foundational Principles on Constitution and Law]. Bangkok: Winyuchon. (in Thai)

Lane, Jan-Erik. 1996. ***Constitutions and Political Theory***. Manchester: Manchester University Press.

Lemmings, David. 2016. "Editor's Introduction to Book I." In William Blackstone, ***Commentaries on the Law of England Book I: Of the Rights of Persons***, edited by David Lemmings, xvii-xl. Oxford: Oxford University Press.

Möllers, Christoph. 2013. ***The Three Branches: A Comparative Model of Separation of Powers***. Oxford: Oxford University Press.

Pollock, Earl E. 2009. ***The Supreme Court and American Democracy: Case Studies on Judicial Review and Public Policy***. Westport: Greenwood Publishing Group.

Pornson Liengboonlertchai. 2015. ***Naeokhit Lae Lakkan Wa Duai Kan Lamoet Amnat Ratthasapha***. [Concepts and Principles on the Contempt of Parliament]. Bangkok: King Prajadhipok's Institute. (in Thai)

Sombat Chantornwong. 1987. "Botnam." [Introduction]. In ***The Federalist Papers Ekkasan Khwamkhit Thang Kanmueang Amerikan*** [The Federalist Papers: Documents on American Political Thought], edited by Alexander Hamilton, James Madison and John Jay, translated by Sombat Chantornwong, Chaiwat Satha-anand, Kasian Tejapira, Vikij Suksamran and Suwanna Wongwaisayawan, 1-62. Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)

Somyot Chueathai. 2011. ***Niti Pratya Bueangton***. [Introduction to Philosophy of Law]. 14th ed. Bangkok: Winyuchon. (in Thai)

Stone Sweet, Alec. 2003. "Why Europe Rejected American Judicial Review And Why It May Not Matter." ***Michigan Law Review*** 101: 2744-2780.

------. 2011. "Constitutions and Judicial Power." In ***Comparative Politics***, edited by Daniele Caramani, 163-180. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

------. 2012. “Constitutional Court.” In ***The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law***, edited by Michel Rosenfeld and András Sajó, 818-829. Oxford: Oxford University Press.

Vibert, Frank. 2007. ***The Rise of the Unelected: Democracy and the New Separation of Powers***. Cambridge: Cambridge University Press.

Vile, M. J. C. 1998. ***Constitutionalism and the Separation of Powers.*** 2nd ed. Indianapolis: Liberty Fund.

Wiarda, Howard J. 2005. “What Is Comparative Politics?” In ***Comparative Politics: Critical Concepts in Political Science***, edited by Howard J. Wiarda, 5-32. London: Routledge.

Wood, Gordon S. 1969. ***The Creation of the American Republic 1776-1787***. New York: W. W. Norton.

------. 2009. ***Empire of Liberty: A History of the Early Republic***. Oxford: Oxford University Press.

Worajate Pakeerat. 2014. ***Kham Son Wa Duai Rat Lae Lak Kotmai Mahachon***. [A Brief Note on the State and Principles of Public Law]. 2nd ed. Bangkok: Faculty of Law, Thammasat University. (in Thai)

Woraphot Witsarutphit. 1997. “Sanpokkhrong Kap Lakkan Baengyaek Amnat.” [Administrative Court and the Principle of the Separation of Powers]. In ***Kho Khwamkhit Lae Lakkan Phuenthan Nai Kotmai Mahachon: Ruam Botkhwam Bang Rueang Kiaokap Kotmai Pokkhrong Lae Kotmai Ratthathammanun***. [Concept and Foundational Principles of Public Law: A Collection of Articles on Constitutional and Administrative Law]. Bangkok: Nititham. (in Thai)

Yud Sang-uthai. 1995. ***Lak Ratthathammanun Thuapai***. [General Constitutional Principle]. 9th ed. Bangkok: Winyuchon. (in Thai)

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 61-82
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Outcome Expectations Moderates the Relationship between Representation of Voters' Political Thinking and Voting Decision***

Arnond Sakworawich*
Suphat Vongsukhum-amorn**

Abstract

This research aimed to investigate whether Thai voters base their voting decision on their political thinking or on their expectations that the candidates and/or political parties they vote for would be win the elections, or both. The dataset used was from "the pre-election countrywide survey of public opinion towards the 2001 General Elections to the House of Representative", with a sample size of 1,500, jointly conducted by the National Statistical Office (Thailand) and the King Prajadhipok's Institute. Our Chi-square test of independence and Log-linear model analysis revealed that Thai voters voted for the candidates and/or political parties they saw as most likely to represent their political thinking and also who and/or which were likely to win the elections. Hence, candidates and political parties should emphasize communication of their political thinking and seek to convince voters of the likelihood of their winning. Future research should focus on finding effective political communication strategies, especially those suitable for small and medium-sized political parties.

Keywords: *outcome expectation, political thinking, voting decision, moderator variable*

*Director of Master of Science and Doctor of Philosophy Program (Business Analysis and Data Science), Graduate School of Applied Statistics, National Institute of Development Administration. Email: arnond@as.nida.ac.th

**Research Assistant, Intelligence and Information Center, National Institute of Development Administration. Email: suphat38432@hotmail.com

***Received May 30, 2018; Revised July 25, 2018; Accepted August 8, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 61-82
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความคาดหวังว่าผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็นตัวกำกับความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองและข้อตัดสินใจเลือก***

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์*
สุพัฒน์ วงศ์สุขุมอมร**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองของคนไทยว่าเป็นการเลือกเพราะเป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองของตนหรือเป็นผู้สมัครและ/หรือพรรคการเมืองที่เขาคาดว่าจะชนะการเลือกตั้ง หรือทั้งสองอย่างร่วมกัน ตัวอย่างจำนวน 1,500 คน มาจากชุดข้อมูลการสำรวจระดับชาติ “ความคิดเห็นของประชาชนชาวไทยต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ก่อนการเลือกตั้ง” โดยสถาบันพระปกเกล้าและสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการทดสอบความเป็นอิสระและการสร้างตัวแบบล็อกลิเนียร์พบว่า คนไทยจะเลือกลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่เป็นทั้งตัวแทนความคิดทางการเมืองของตนและมีแนวโน้มว่าจะชนะด้วย ดังนั้นการเป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองเป็นสิ่งที่นักการเมืองและพรรคการเมืองต้องให้ความสำคัญในการหาเสียง พร้อมทั้งต้องทำให้ประชาชนเชื่อมั่นได้ว่าตนหรือพรรคจะชนะการเลือกตั้ง การวิจัยในอนาคตควรสนใจศึกษายุทธศาสตร์การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพรรคการเมืองขนาดกลางและเล็กที่จะทำให้ประชาชนรู้สึกว่ามีโอกาสชนะการเลือกตั้ง

คำสำคัญ: *ความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะการเลือกตั้ง, ตัวแทนความคิดทางการเมือง, ข้อตัดสินใจเลือกในการเลือกตั้ง, ตัวแปรกำกับ*

---

*ผู้อำนวยการหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตและปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การวิเคราะห์ธุรกิจและวิทยาการข้อมูล) อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการประกันภัยและการบริหารความเสี่ยง คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อีเมล arnond@as.nida.ac.th

**ผู้ช่วยวิจัย ศูนย์คลังปัญญาและสารสนเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อีเมล suphat38432@hotmail.com

***ได้รับบทความ 30 พฤษภาคม 2561; แก้ไขปรับปรุง 25 กรกฎาคม 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 8 สิงหาคม 2561

บทนำ

ในช่วงที่กำลังจะมีการเลือกตั้ง มักจะมีการพูดกันว่า “เลือกไปก็แพ้” หรือ “เลือกไปก็เสียของ” หรือ “เลือกไปก็ไม่ชนะ”[1] จากคำพูดเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามว่า คนไทยเลือกลงคะแนนเสียงให้กับคนที่มีความคิดทางการเมืองตรงกับตน (เป็นตัวแทนความคิดทางการเมือง) หรือเลือกคนที่คิดว่าจะชนะ หรือเลือกคนที่เป็นทั้งตัวแทนความคิดทางการเมืองและมีแนวโน้มจะชนะด้วย คนไทยมองแบบไหนกันแน่ คนไทยจะแทงพนันเข้าข้างเฉพาะไก่ชนตัวที่มีแววจะชนะใช่หรือไม่? เพื่อที่จะตอบคำถามนี้จึงได้ศึกษาพฤติกรรมและการตัดสินใจในการเลือกตั้งของคนไทย โดยนำทฤษฎีทางจิตวิทยามาเป็นแนวทางในการอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นแนวทางการศึกษาตามหลักวิชาจิตวิทยาการเมือง (political psychology) ที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย

การศึกษานี้จึงพยายามที่จะอธิบายความสัมพันธ์ของการมีตัวแทนความคิดทางการเมืองกับการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้พรรคการเมืองของบุคคลซึ่งอธิบายได้ด้วยทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity theory) (Tajfel and Turner 1986, 7–24; Turner and Oakes 1986, 249–250) โดยมีความคาดหวังว่า ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็นตัวแปรกำกับความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปร ซึ่งอธิบายได้ด้วยทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคม (social cognitive theory) (Bandura 1986, 18)

แม้ว่าในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่จะลงคะแนนเสียงให้นั้น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมักจะเลือกผู้สมัครหรือพรรคที่เป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองของตนซึ่งเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ (identity) ของตนเองที่มีต่อการเมืองการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางการเมืองจะทำให้เกิดอัตมโนทัศน์ (self-concept) ที่เกิดจากการรับรู้ความเป็นกลุ่มพวกเดียวกันในสังคม ด้วยเหตุที่การเลือกพรรคที่เป็นตัวแทนความคิดยังเป็นการทำให้เกิดความชอบพอเป็นพิเศษกับผู้ที่เห็นว่าเป็นพวกเดียวกัน (in-group favoritism) (Turner and Reynolds 2008, 134–136) และน่าจะทำให้เกิดการรับรู้ความสามารถของตนเองทางการเมือง (political efficacy) ทั้งนี้การมีตัวแทนความคิดและได้เลือกในสิ่งที่เป็นตัวแทนความคิดจึงเป็นการสร้างพรรคพวกหรือกลุ่มก้อนในสังคมเดียวกันตามทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งภายหลังได้มีการขยายความออกมาเป็นทฤษฎีการจัดประเภทตนเองทางสังคม (self-categorization theory) ที่ช่วยให้อธิบายพฤติกรรมระหว่างกลุ่มได้ดีมากยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (intergroup relations) (Turner and Reynolds 2012, 405) หรือการแบ่งขั้วทางการเมือง (political polarization) ในประเทศไทยได้เช่นกัน

แต่ในความเป็นจริงการพิจารณาหรือตัดสินใจลงมือกระทำหรือแสดงพฤติกรรมใด ๆ ของมนุษย์นั้น ย่อมมีความคาดหวังในผลของการกระทำว่าจะสามารถทำได้สำเร็จจึงจะลงมือทำ ต้องมีความเชื่อในความสามารถของตนว่าทำได้ (Bandura 1997, 21;

[1]ยกตัวอย่างเช่น ในบทความ “ถ้าเลือกตั้ง ปชป. ก็แพ้อีก? ‘ชวน หลีกภัย’ มีคำตอบ!” ดูได้จาก http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/735143

1982, 127; 1977, 193) ต้องมั่นใจว่าจะควบคุมให้เกิดพฤติกรรมนั้นได้และเกิดผลลัพธ์ตามที่ใจคาดหวังจึงจะลงมือมีพฤติกรรม (Ajzen 2012, 451; 1985, 35; Madden, Ellen and Ajzen 1992, 9)

ดังนั้นความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งนั้นจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะตัวแปรกำกับ (moderator variable) (Baron and Kenny 1986, 1180) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีตัวแทนความคิดทางการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) กับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบ กล่าวคือ คนเรามีแนวโน้มจะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่เราชื่นชมว่า มีอุดมการณ์ตรงกัน แต่ไม่เสมอไป เพราะคนเรามักจะมีแนวโน้มที่จะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่เราชื่นชมว่ามีอุดมการณ์ตรงกัน เมื่อเราเชื่อมั่นว่าเราเลือกไปแล้ว ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่เราจะเลือกนั้น มีโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งสูงด้วย

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าคนไทยจะตัดสินใจไปลงคะแนนเสียงให้ตัวเลือกในการเลือกตั้งที่เป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองของตนหรือลงคะแนนเสียงให้เพราะว่าเป็นผู้สมัครที่คาดว่ามีแนวโน้มที่จะชนะการเลือกตั้งอยู่แล้ว หรือว่าเพราะทั้งสองอย่างร่วมกัน และเพื่อศึกษาว่า การที่ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งจะส่งผลต่อแนวโน้มที่จะชนะการเลือกตั้งจริงหรือไม่ โดยคาดว่าผลการศึกษาจะสามารถอธิบายพฤติกรรมของคนไทยในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองที่จะลงคะแนนเสียงให้ และเป็นแนวทางสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองต่าง ๆ ของไทยนำไปปรับใช้ในการหาเสียง นำไปสู่การพัฒนาการเมืองของไทย เช่น การบริหารกิจการพรรคการเมือง รวมทั้งเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองในเชิงพฤติกรรมโดยทฤษฎีทางจิตวิทยา

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

อุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology)

อุดมการณ์ทางการเมือง คือ ชุดของความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการสังคมที่เหมาะสมและจะทำอย่างไรให้สำเร็จได้ (Erikson and Tedin 2003, 64) ดังนั้นอุดมการณ์ไม่ได้เป็นเพียงความเชื่อหรือความคิด แต่รวมถึงการกระทำด้วย อุดมการณ์จะโน้มน้าวใจให้เกิดความรู้สึกว่า ถูกต้องที่จะลงมือกระทำการตามที่เชื่อแก่ผู้ที่ศรัทธาในอุดมการณ์นั้น อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสิ่งที่อธิบายการดำรงอยู่ของการเมืองในปัจจุบัน แต่ละบุคคลจะนิยามสังคมการเมืองที่พึงปรารถนามาเปรียบเทียบกับสังคมที่อยู่และหากเห็นว่า ควรมีการเปลี่ยนแปลง ก็จะหาวิธีการในการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมที่ตนพึงปรารถนาและนำมากำหนดเป็นบทบาทของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ต่อประเทศ (Chai-Anan Samudavanija 1974, 14-18; Somkiat Wanthana 2001, 4) ในทางการเมืองการปกครองนั้น การสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้นั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ด้วยตัวคนเดียว อุดมการณ์ทางการเมืองจึงทำหน้าที่เชื่อมโยงกลุ่มคนที่เชื่อมั่น ศรัทธาแบบเดียวกันเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันเป็นกลุ่มที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังที่ปรารถนา การมีตัวแทนความคิด

ทางการเมืองนั้น น่าจะถือได้ว่า เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่งเพราะมีชุดของความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการสังคมชุดเดียวกันและมีความเป็นพวกพ้องในกลุ่มเดียวกัน (in-group)

ทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity theory)

อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นกระบวนการที่เกิดจากความรู้สึกเป็นสมาชิกของกลุ่มในสังคม เช่น ชอบพรรคการเมืองเดียวกัน อยู่ในชนชั้นทางสังคม ทีมฟุตบอลรุ่นน้องโรงเรียน เรียน วปอ. รุ่นเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งรวมไปถึงภาวะที่เป็นกลุ่มน้อยที่สุด (minimal group situation) เช่น มีชื่อเป็นตัวอักษรเดียวกันก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน (in-group) หรือคนที่มีชื่อตัวอักษรต่างกันเป็นคนนอกกลุ่ม (out-group) เป็นต้น ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ตาม เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นใจและความภาคภูมิใจในตนเองและนำไปสู่อัตลักษณ์ทางสังคม ช่วยทำให้เกิดความรู้สึว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ การที่เราจะเสริมสร้างภาพลักษณ์ของตัวเองในกลุ่ม ต้องมีการแสดงพฤติกรรมหรือตัวตน เช่น การแสดงความเป็นพรรคพวกเดียวกัน เกิดอคติและการแบ่งแยกระหว่างในกลุ่มกับนอกกลุ่ม และเป็นการจัดประเภททางสังคมเพื่อให้เกิดการสร้างเสริมอัตลักษณ์ทางสังคมของตน เป็นต้น (Tajfel and Turner 1979, 41)

ทั้งนี้ อัตลักษณ์ (self-identity) ของแต่ละคนนั้นเป็นผลลัพธ์จากพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์ เพราะถูกสร้างและพัฒนาผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยที่แต่ละคนจะนิยามความเป็นตัวของตัวเอง โดยพิจารณาจากการจัดประเภททางสังคมหรือการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ คนแต่ละคนจะแสดงถึงอัตลักษณ์ที่มาใช้นำทางชีวิตของตนเองผ่านการสื่อสารกับผู้อื่น อัตลักษณ์ไม่เพียงกำหนดว่าเราเป็นใคร แต่ยังชี้นำความคิดและสิ่งที่เราทำด้วย (Haslam et al. 2009, 12; Tajfel and Turner 1979, 40; Dutton, Dukerich and Harquail 1994, 260; Scott, Corman and Cheney 1998, 303) คนเรามักจะทำในสิ่งที่ส่งเสริมหรือแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น การแต่งตัวก็จะเลือกชุดที่แสดงความเป็นตัวเองเพื่อเสริมความมั่นใจ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น จะมีการเลือกตั้งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหาร โดยใช้เสียงของประชาชนส่วนใหญ่หรือเสียงข้างมากของคนในพื้นที่เป็นตัวตัดสิน การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องรับผิดชอบ เป็นการแสดงเจตจำนงของผู้เป็นเจ้าของสิทธิในการบริหารประเทศที่จะมอบความไว้วางใจให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคที่ตนไว้วางใจได้เข้าไปเป็นตัวแทนใช้อำนาจจัดการบริหารให้เป็นไปตามแนวทางที่ตรงกับความคิดของตน

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ใช่แค่พฤติกรรมที่สะท้อนทางเลือกที่แท้จริงของบุคคล แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการพิจารณามุมมองต่าง ๆ ของบุคคลหนึ่งสรุปรวมในการกระทำเดียว (Jost et al. 2003, 364; Graham, Haidt and Nosek 2009, 1029) สิ่งที่บุคคลใช้ประกอบการพิจารณาทางเลือกนั้นคงไม่พ้นอุดมการณ์ทางการเมืองของตน การเลือกที่จะลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่มีแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรง

กันนั้น นับว่าเป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางสังคมของตนทางหนึ่ง ดังนั้นคนเรามีแนวโน้มที่จะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนความคิดของตน นอกจากนี้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาการเมืองไทยมีการแบ่งขั้วทางการเมือง (political polarization) อย่างชัดเจน เป็นการแบ่งแยกประเภททางสังคม เกิดการเป็นกลุ่มเดียวกันและการเป็นคนนอกกลุ่ม ทำให้ความสำคัญของอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีต่อการเมืองจะยิ่งทวีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่จะลงคะแนนเสียงให้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นเราจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยดังนี้

H1: ตัวแทนความคิดทางการเมืองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวเลือกในการเลือกตั้ง

ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคม *(social cognitive theory)*

เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) โดยทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคมได้อธิบายว่า กลไกการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของอิทธิพลส่วนบุคคล อิทธิพลจากพฤติกรรม และอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมร่วมกัน โดยคนเราจะตีความผลลัพธ์ของพฤติกรรมของตนเองเทียบกับสิ่งแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลแล้วไปพิจารณาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมถึงนำพฤติกรรมที่แสดงไปแล้วกลับมาเปรียบเทียบด้วยเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจ (cognition) ซึ่ง Bandura (1986, 23-24) ได้สรุปเป็นความสัมพันธ์แบบมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน 3 ทาง (triadic reciprocity) ดังภาพที่ 1

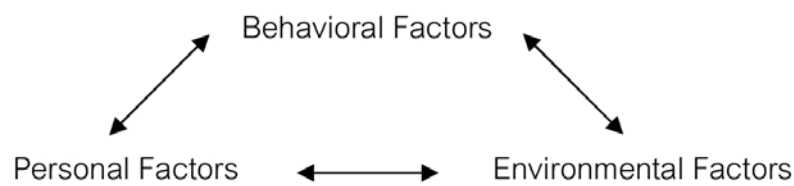

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์แบบมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน 3 ทาง (triadic reciprocity)

ในทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคมได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางสังคม คนเราจะได้รับความรู้ในเรื่องของกฎเกณฑ์ ทักษะ กลยุทธ์ ความเชื่อ และเจตคติ โดยการสังเกตผู้อื่น นอกจากนี้ บุคคลยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับประโยชน์และความเหมาะสมของพฤติกรรมด้วยการสังเกตรูปแบบและผลของพฤติกรรมนั้น และจะแสดงพฤติกรรมความเชื่อของตนโดยคำนึงถึงผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น Bandura จึงได้นิยาม การรับรู้ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) และความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้น (outcome expectation) (Bandura 1997, 21-22; 1982, 140)

การรับรู้ความสามารถของตนเอง คือ ความรู้เกี่ยวกับตัวของตัวเองของบุคคลและสิ่งที่ตัวเองสามารถทำได้ เป็นการตัดสินว่าตัวเองมีความสามารถ

ในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ในระดับใด การรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลต่อตัวเลือกที่แต่ละบุคคลจะใช้เวลาเพื่อพยายามทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง เพราะคนเรามีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงการทำพฤติกรรมที่ตัวเองคิดว่าทำไม่ได้และชอบที่จะทำในสิ่งที่คิดว่าตัวเองทำได้ดี

ส่วนความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นนั้น คือ ความเชื่อว่า พฤติกรรมก่อให้เกิดผลอย่างไร เป็นการตัดสินว่าผลลัพธ์ใดจะเกิดขึ้นจากการกระทำในการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมบุคคลนั้นมีความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ยิ่งมีความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นว่าจะส่งผลดี หรือพึงพอใจมากเท่าใด ก็จะยิ่งแสดงพฤติกรรมนั้น แม้คนเราอาจจะรู้เป็นอย่างดีว่าจะต้องทำอย่างไรเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ แต่อาจจะเชื่อว่า ตนเองขาดความสามารถที่จะทำตามนั้นได้ จึงตัดสินใจที่จะไม่ลงมือกระทำในทางที่จะไปถึงผลลัพธ์นั้น เช่นนั้นแล้วความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นเป็นตัวเชื่อมโยงพฤติกรรมไปถึงผลลัพธ์ ในขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นการประเมินตนเองของบุคคลในด้านที่เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรม ซึ่งสามารถเขียนความสัมพันธ์ของการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นกับการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ดังภาพ 2 ดังนี้

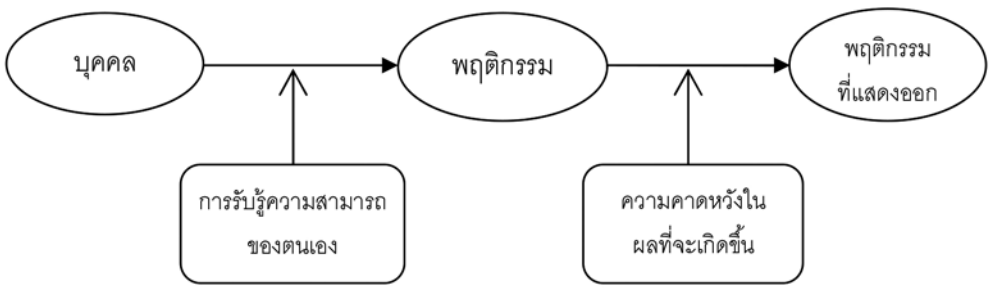

ภาพที่ 2 อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนเอง และความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ตามแนวคิดของ Bandura

การรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กันมาก โดยความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง และความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นนั้นสามารถบอกแนวโน้มของการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ โดยถ้าทั้งสองด้านสูง บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นอย่างแน่นอน แต่ถ้ามีเพียงด้านใดสูงหรือต่ำ หรือต่ำทั้งสองด้าน บุคคลนั้นมีแนวโน้มจะไม่แสดงพฤติกรรมนั้น ซึ่งได้สรุปเป็นแผนภาพไว้ดังภาพที่ 3 (Bandura 1982, 140) หรือกล่าวอย่างง่ายที่สุดได้ว่า เราจะทำพฤติกรรมก็ต่อเมื่อเราเชื่อว่า เราทำได้และเมื่อเราทำพฤติกรรมนั้นแล้วจะได้ผลลัพธ์ตามที่เราคิด

การรับรู้ความสามารถของตนเอง	ความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้น: มีความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นสูง	ความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้น: มีความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นต่ำ
รับรู้ว่าความสามารถของตนเองอยู่ในระดับสูง	มั่นใจ กระทำสิ่งที่เหมาะสม ให้ความร่วมมืออย่างเต็มความสามารถ	ร่วมเคลื่อนไหวทางสังคม ประท้วง ข้องใจ เปลี่ยนสภาวะแวดล้อม
รับรู้ว่าความสามารถของตนเองอยู่ในระดับต่ำ	ลดค่าตนเอง ท้อใจ	ลาออก ถอนตัว ไม่แยแส

ภาพที่ 3 การตอบสนองทางพฤติกรรมและความรู้สึกจากการรับรู้ความสามารถของตนเอง และความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ ตามแนวคิดของ Bandura

การรับรู้ความสามารถของตนเองทางการเมือง (political self-efficacy) (Campbell, Gurin and Miller 1954, 159) เป็นความรู้สึกที่การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของตนนั้นจะมีหรือสามารถมีผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมือง หรือคุ้มค่าที่จะทำหน้าที่ของพลเมืองหรือไม่ ซึ่งรวมถึงการตัดสินเกี่ยวกับความสามารถและทัศนคติต่อระบบการเมืองของผู้คนที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งน่าจะถือได้ว่า ความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้น (outcome expectation) ในทางการเมืองตามทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคม

ตามที่ทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคมได้นำเสนอว่าเราจะพยายามสร้างเสริมอัตลักษณ์ตนให้สอดคล้องกับความคิดและสร้างความเป็นพวกเดียวกัน แต่การที่จะทำเช่นนั้นได้เราต้องมีความมั่นใจและคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นเสียก่อนตามทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคม จึงจะทำให้เกิดพฤติกรรมสอดคล้องกับความคิดของเราหรืออัตลักษณ์ จึงสามารถตั้งสมมุติฐานที่ 2 และกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพที่ 4 ดังนี้

H2: ถ้ามีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองกับตัวเลือกในการเลือกตั้งสูงขึ้น

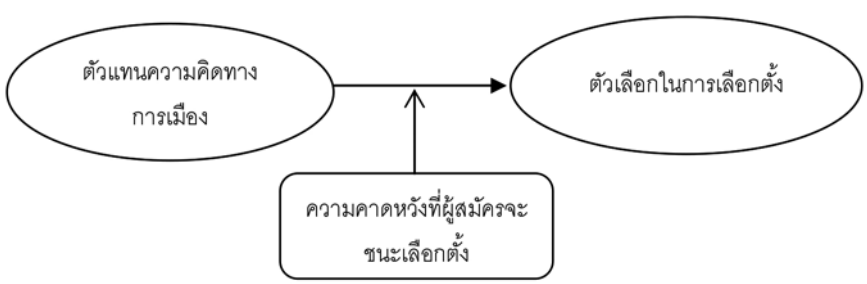

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการศึกษาความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งกำกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองและตัวข้อตัดสินใจเลือกในการเลือกตั้งในประเทศไทย

วิธีการศึกษา

ตัวอย่าง

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้รับความอนุเคราะห์ชุดข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนชาวไทยต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) พ.ศ. 2554 ซึ่งเก็บข้อมูลก่อนการเลือกตั้งในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 สำรวจโดยสถาบันพระปกเกล้าและสำนักงานสถิติแห่งชาติใน พ.ศ. 2554 มีตัวอย่างทั้งหมด 1,500 คน การสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มครัวเรือนแบบมีระบบ (systematic random sampling) โดยมีลักษณะของตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างเป็นชายและหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน อายุของตัวอย่างอยู่ในช่วง 41-60 ปีเกือบครึ่งหนึ่งของตัวอย่างทั้งหมด (49.90%) และมีอายุอยู่ในช่วง 23-40 และอายุมากกว่า 60 ขึ้นไปมีจำนวนใกล้เคียงกัน ด้านการศึกษาของตัวอย่างอยู่ระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่ามากที่สุด (62.20%) ระดับมัธยมศึกษา ปวช. ปวส. หรือเทียบเท่า (23.40%) ระดับปริญญาตรี (8.60%) อาชีพของตัวอย่างเป็นเกษตรกรมากที่สุด (44.53%) ส่วนมากมีรายได้ครัวเรือนน้อยกว่า 10,000 บาท (54.20%) ซึ่งใกล้เคียงกับรายงานสถิติประจำปีประเทศไทย (Statistical Forecasting Bureau 2012, 12, 68, 70, 74) ทั้งระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแทนความคิดทางการเมือง วัดจากคำถาม “ในความคิดเห็นของท่านที่ผ่านมา มีพรรคการเมืองใดหรือไม่ที่เป็น ‘ตัวแทน’ ความคิดเห็นของท่านได้เป็นอย่างดี” ซึ่งมีคำตอบเป็น ประชาธิปัตย์, เพื่อไทย และ อื่นๆ /ไม่มี เป็นตัวแปรอิสระ

ตัวเลือกในการเลือกตั้งในระบบเขตเลือกตั้งที่เลือก และในระบบบัญชีรายชื่อที่เลือกวัดจากคำถาม “ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบเขตที่กำลังจะมาถึง ในเขตเลือกตั้งของท่านท่านจะเลือกผู้สมัครในระบบเขตจากพรรคใด” และ “พรรคการเมืองใดที่ท่านจะลงคะแนนให้สำหรับการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ” ซึ่งมีคำตอบเป็น ประชาธิปัตย์, เพื่อไทย และ อื่นๆ /ไม่เลือกพรรคใด เป็นตัวแปรตาม

ความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้ง วัดจากคำถาม “ท่านคิดว่า มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ท่านจะเลือกนั้นจะชนะการเลือกตั้ง” ซึ่งมีคำตอบเป็น คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจว่าจะชนะหรือไม่ กับ คิดว่าจะชนะ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการมีตัวแทนความคิดทางการเมืองกับพรรคการเมืองที่เลือกในการเลือก ส.ส. ระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อทำโดยการสร้างตารางไขว้ขนาด 3x3 จำนวน 2 ตาราง แล้วทดสอบสมมุติฐานการวิจัยที่ 1 ด้วย Chi-square test of independence

การทดสอบสมมุติฐานการวิจัยที่ 2 ว่า ความคาดหวังที่ผู้สมัครที่ตนเลือกจะชนะเลือกตั้งเป็นตัวแปรกำกับความสัมพันธ์ระหว่างการมีตัวแทนความคิดทางการเมืองกับตัวเลือกในการเลือกตั้ง (พรรคการเมืองที่เลือกในการเลือก ส.ส. ระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ) หรือไม่ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์โดยแยกชั้นภูมิ (stratified analysis) โดยแบ่งตัวอย่างออกเป็นสองชั้นภูมิ ด้วยความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งซึ่งมี 2 กลุ่ม

คือ กลุ่มที่ตอบว่า "คิดว่าจะชนะ" และกลุ่มที่ตอบว่า "คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจว่าจะชนะหรือไม่"

2. ทดสอบความเป็นอิสระ (Chi-square test of independence) ระหว่างตัวแปรตัวแทนความคิดทางการเมืองและตัวเลือกในการเลือกตั้ง แยกกันตามชั้นภูมิของทั้งในระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ

3. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์ Cramer's V อันเป็นดัชนีวัดขนาดอิทธิพลของตัวแปรในตารางไขว้ โดยที่ $Cramer's\ V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n(df)}}$ โดยที่ χ^2 คือ ค่าไคกำลังสองจากการทดสอบความเป็นอิสระ, n คือ ขนาดตัวอย่าง, และ *df* คือ ระดับของความเป็นอิสระ (degree of freedom) โดยที่ *df* = min (r-1, c-1) ทั้งนี้ คาดว่าค่า Cramer's V ของชั้นภูมิที่มีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็น "คิดว่าจะชนะ" น่าจะมีค่าสูงกว่าชั้นภูมิที่ "คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจว่าจะชนะหรือไม่"

4. วาดแผนภาพลวดลายกระเบื้อง (mosaic plot) ซึ่งแสดงค่าส่วนเหลือเพียร์สัน (Pearson's residual) จากการวิเคราะห์ Chi-square test of independence (Meyer, Zeileis and Hornik 2006, 1) จะช่วยทำให้เข้าใจผลการวิเคราะห์ได้ชัดเจนมากขึ้น

5. สำหรับงานวิจัยนี้จะใช้ตัวแบบล็อกลิเนียร์ (log-linear model) อันเป็นตัวแบบที่ใช้สำหรับความถี่ในเซลล์ของตารางไขว้ (Agresti 2002, 314) ในการวิเคราะห์ตารางสามทางของตัวแปรความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้ง ตัวแทนความคิดทางการเมืองและตัวเลือกในการเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นตัวแปรจัดประเภททั้ง 3 ตัวแปร และจะวิเคราะห์แยกสองตัวแบบแยกกัน คือ การเลือกตั้ง ส.ส. ระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ ทำให้เห็นทั้งผลตรงและอันตรกิริยาของตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร โดยที่ตัวแบบสำหรับตารางไขว้สองทางและสามทางเป็นดังนี้

$$\log(\mu_{ij}) = \lambda + \lambda_i^{A} + \lambda_j^{B} + \lambda_{ij}^{AB}$$

$$\log(\mu_{ijk}) = \lambda + \lambda_i^{A} + \lambda_j^{B} + \lambda_k^{C} + \lambda_{ij}^{AB} + \lambda_{ik}^{AC} + \lambda_{jk}^{BC} + \lambda_{ijk}^{ABC}$$

โดยที่ μ_{ijk} เป็นความถี่ของเซลล์ที่ i ของตัวแปร A, j ของตัวแปร B, และ k ของตัวแปร C และค่า lambda เป็น relative weight ในตัวแบบที่ต้องประมาณค่า $\lambda_i^{A}, \lambda_j^{B}, \& \lambda_k^{C}$ เป็นผลตรง (main effect) และ $\lambda_{ij}^{AB}, \lambda_{ik}^{AC}, \lambda_{jk}^{BC}, \& \lambda_{ijk}^{ABC}$ เป็นผลอันตรกิริยา (interaction effect) โดยที่มีเงื่อนไขว่า

$\sum_i \sum_j \mu_{ij} = n$ และ $\sum_i \sum_j \sum_k \mu_{ijk} = n$ สำหรับตารางสองทางและสามทาง และ

$$\sum_i \lambda_i^{A} = \sum_j \lambda_j^{B} = \sum_k \lambda_k^{C} = \sum_i \sum_j \lambda_{ij}^{AB} = \sum_i \sum_k \lambda_{ik}^{AC} = \sum_j \sum_k \lambda_{jk}^{BC} = \sum_i \sum_j \sum_k \lambda_{ijk}^{ABC} = 0$$

เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการมีพารามิเตอร์มากเกินไป (overparameterization)

ทั้งนี้ ตัวแบบที่นำเสนอเป็นตัวแบบอิ่มตัว (saturated model) ซึ่งอาจทอนลงเป็นตัวแบบอิสระ (independence model) ที่ประกอบด้วยผลตรงเท่านั้นก็ได้หรือมีผลอันตรกิริยาสองทางบางตัวก็ได้ เช่นกัน การประมาณค่าของตัวแบบล็อกลิเนียร์ใช้วิธีการภาวะน่าจะเป็นสูงสุด (maximum likelihood estimation)

ผลการวิจัย

ตารางไขว้สามทางและความถี่ดังที่แสดงในตารางที่ 1 มีแถวเป็นตัวแทนความคิดทางการเมือง คอลัมน์เป็นตัวเลือกทางการเมือง แบ่งคอลัมน์ออกเป็น 3 ส่วน โดยส่วนที่หนึ่งด้านซ้ายมือคือตัวอย่างที่มีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็น “คิดว่าจะชนะ” ส่วนที่สองตรงกลางของตารางคือตัวอย่างที่มีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็น “คิดว่าจะไม่ชนะหรือไม่แน่ใจ” และส่วนที่สามด้านซ้ายสุดคือการวิเคราะห์รวมโดยไม่แยกชั้นภูมิ และด้านบนของตารางเป็นการเลือกตั้งระบบแบ่งเขต ส่วนด้านล่างของตารางเป็นการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อ ทำให้ตารางที่ 2 มีตารางขนาด 3x3 ทั้งสิ้น 6 ตารางย่อย

ความถี่ในแนวทแยงมุมของตารางย่อยแสดงความสอดคล้องสัมพันธ์หรือความไม่เป็นอิสระกันของตัวแปรตัวแทนความคิดทางการเมืองและตัวเลือกในการเลือกตั้ง ยิ่งค่าในแนวทแยงมุมในตารางย่อยคิดเป็นร้อยละสูง ยิ่งแสดงให้เห็นว่า ตัวแทนความคิดทางการเมืองนั้นมีความสอดคล้องกับตัวเลือกในการเลือกตั้ง ซึ่งหมายความว่า ตัวอย่างเลือกพรรคการเมืองที่ตนเองคิดว่าเป็นตัวแทนความคิดทางของตน จากการสังเกตจะเห็นได้ว่ามีค่าค่อนข้างสูง

ผลการทดสอบความเป็นอิสระระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองและตัวเลือกในการเลือกตั้งด้วยค่าไคกำลังสอง พบว่า ไม่เป็นอิสระต่อกันทั้งในการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ ($\chi^2_{(4)}$ = 1,095.30 และ 1,173.10 ตามลำดับ) ค่าสัมประสิทธิ์ Cramer’s V ของการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อมีค่าใกล้เคียงกันและสูงคือ .60 และ .62 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนั้นจึงไม่อาจปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ 1 ตัวแทนความคิดทางการเมืองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวเลือกในการเลือกตั้ง ทั้งการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ

เมื่อพิจารณาแผนภาพกระเบื้องในภาพที่ 5 จะพบว่า ในด้านขวามือสุด ค่า Pearson residual ในแนวทแยงมีค่าสูง แสดงให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่ประชาชนที่มีตัวแทนความคิดทางการเมืองเป็นพรรคไหนก็จะเลือกพรรคการเมืองพรรคนั้นๆ ให้สอดคล้องกับความคิดของตนทั้งในระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ และจะเห็นได้ว่า ประชาชนมีสัดส่วนที่เลือกพรรคเพื่อไทยค่อนข้างสูง แต่มีบางส่วนที่เลือกพรรคการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับความคิด ที่น่าสนใจคือตัวอย่างที่ระบุว่ามีตัวแทนความคิดทางการเมืองเป็นพรรคการเมืองอื่นๆ หรือไม่มีตัวแทนความคิดทางการเมือง กลับจะไปเลือกพรรคเพื่อไทยค่อนข้างมากและมากพอๆ กันกับที่จะไปเลือกพรรคประชาธิปัตย์เช่นกัน ตัวอย่างในกลุ่มน่าจะถือได้ว่าเป็น swing voters หรือผู้ที่พร้อมจะเปลี่ยนฝั่งในการเลือกตั้งซึ่งมีมากพอสมควร

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบ ค่า Cramer’s V จะเห็นได้ว่า ในกรณีที่เลือกโดยคิดว่าจะชนะ ค่า Cramer’s V สูงกว่ากรณีที่เลือกโดยคิดว่าจะไม่ชนะหรือไม่แน่ใจว่าจะชนะ ทั้งในระบบแบ่งเขต (.62 vs. .49) และระบบบัญชีรายชื่อ (.63 vs. .53) แสดงว่าความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งส่งผลให้ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองกับตัวเลือกในการเลือกตั้งสูงขึ้นจริงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ดังแสดงในตารางที่ 2 และเมื่อพิจารณาค่าร้อยละในตารางที่ 1 จะพบว่า ค่าร้อยละในแนวทแยงมุมของตัวอย่างที่มีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งเป็น “คิดว่าจะชนะ” (ด้านซ้ายของตาราง) มีค่าสูงกว่าตัวอย่างที่ “คิดว่าจะไม่ชนะหรือไม่แน่ใจว่าจะชนะ”

(ด้านขวาของตาราง) ทั้งในกรณีเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ ดังนั้นจึงไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะปฏิเสธสมมุติฐานการวิจัยที่ 2 ถ้ามีความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้ง จะทำให้ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองกับตัวเลือกในการเลือกตั้งสูงขึ้น

ตารางที่ 1 ตารางสามทางระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมือง ตัวเลือกในการเลือกตั้ง และความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งทั้งการเลือกตั้งแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ

	แบ่งเขต	คิดว่าจะชนะ				คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ				ไม่แยกชั้นภูมิ			
		พรรคการเมืองที่จะเลือก											
		พท	ปชป	อื่นๆ	รวม	พท	ปชป	อื่นๆ	รวม	พท	ปชป	อื่นๆ	รวม
ตัวแทนความคิดทางการเมือง	พท	334 (93.56)	7 (1.96)	16 (4.48)	357 (100.00)	96 (74.42)	9 (6.98)	24 (18.60)	129 (100.00)	430 (88.48)	16 (3.29)	40 (8.23)	486 (100.00)
	ปชป	15 (7.25)	176 (85.02)	16 (7.73)	207 (100.00)	11 (8.46)	89 (68.46)	30 (23.08)	130 (100.00)	26 (7.72)	265 (78.64)	46 (13.65)	337 (100.00)
	อื่นๆ	86 (40.38)	48 (22.54)	79 (37.09)	213 (100.00)	65 (14.01)	96 (20.69)	303 (65.30)	464 (100.00)	151 (22.30)	144 (21.27)	382 (56.43)	677 (100.00)
	รวม	435 (55.98)	231 (29.73)	111 (14.29)	777 (100.00)	172 (23.79)	194 (26.83)	357 (49.38)	723 (100.00)	607 (40.47)	425 (28.33)	468 (31.20)	1500 (100.00)
	บัญชีรายชื่อ	คิดว่าจะชนะ				คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ				ไม่แยกชั้นภูมิ			
		พรรคการเมืองที่จะเลือก											
		พท	ปชป	อื่นๆ	รวม	พท	ปชป	อื่นๆ	รวม	พท	ปชป	อื่นๆ	รวม
	พท	335 (93.84)	6 (1.68)	16 (4.48)	357 (100.00)	102 (79.07)	7 (5.43)	20 (15.50)	129 (100.00)	437 (89.92)	13 (2.67)	36 (7.41)	486 (100.00)
	ปชป	16 (7.73)	179 (86.47)	12 (5.80)	207 (100.00)	10 (7.69)	93 (71.54)	27 (20.77)	130 (100.00)	26 (7.72)	272 (80.71)	39 (11.57)	337 (100.00)
	อื่นๆ	90 (42.25)	44 (20.66)	79 (37.09)	213 (100.00)	57 (12.28)	97 (20.91)	310 (66.81)	464 (100.00)	147 (21.71)	141 (20.83)	389 (57.46)	677 (100.00)
	รวม	441 (56.76)	229 (29.47)	107 (13.77)	777 (100.00)	169 (23.37)	197 (27.25)	357 (49.38)	723 (100.00)	610 (40.67)	426 (28.40)	464 (30.93)	1500 (100.00)

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคือร้อยละ

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบไคกำลังสองและค่าสัมประสิทธิ์ Cramer's V ระหว่างการมีตัวแทนความคิดทางการเมืองกับตัวเลือกในการเลือกตั้ง จำแนกตามความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งและระบบการเลือกตั้ง

	คิดว่าจะชนะ	คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	ไม่แยกชั้นภูมิ
ระบบเขตเลือกตั้ง	.62 (604.09)	.49 (346.71)	.60 (1095.30)
ระบบบัญชีรายชื่อ	.63 (625.45)	.53 (412.35)	.62 (1173.10)

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคือค่าไคกำลังสอง องศาอิสระ = 4

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาแผนภาพกระเบื้องในภาพที่ 5 คือ ตัวอย่างที่ไม่คิดว่าผู้สมัครจะชนะหรือไม่แน่ใจ มีสัดส่วนที่จะเลือกพรรคการเมืองอื่น ๆ หรือไม่มีพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนความคิดสูงมากกว่าตัวอย่างที่คาดว่าผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งมากกว่าเท่าตัว อันแสดงให้เห็นแนวโน้มในการเป็น swing voters ค่อนข้างชัดเจนสำหรับตัวอย่างกลุ่มนี้

ระบบเขตเลือกตั้ง

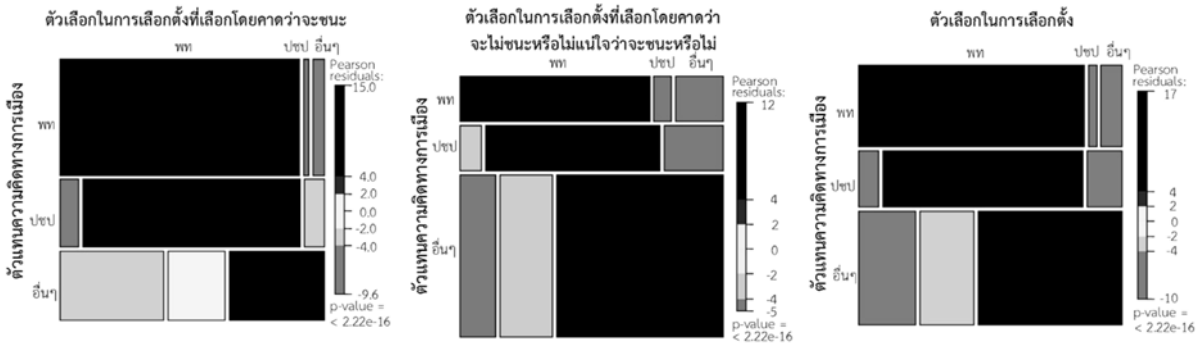

ระบบบัญชีรายชื่อ

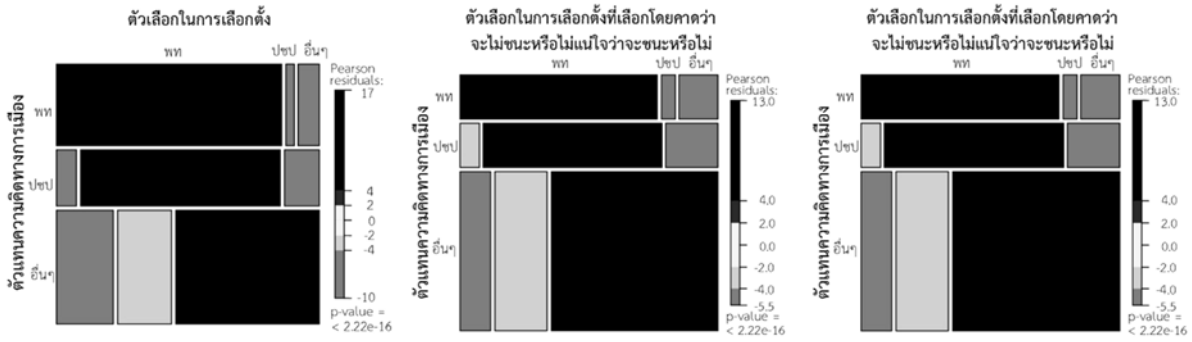

ภาพที่ 5 แผนภาพกระเบื้องแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสามตัวแปร

การสร้างตัวแบบล็อกลิเนียร์สองตัวแบบสำหรับการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อแสดงในตารางที่ 3 ซึ่งไม่ได้ใช้ตัวแบบอิ่มตัว (saturated model) ซึ่งต้องรวมอันตรกิริยาสามทางเข้าไปด้วย แต่ในตัวแบบที่สร้างขึ้นมีเฉพาะผลตรง (main effect) และอันตรกิริยาสองทาง (two-way interaction effect) เพื่อให้สามารถประเมินความคล้องจองของตัวแบบกับข้อมูลได้ (assessment of model fit) เราจึงระบุตัวแบบดังนี้

$$\log(\mu_{ijk}) = \lambda + \lambda_i^{\text{Ideology}} + \lambda_j^{\text{Voting Choice}} + \lambda_k^{\text{Expectation}} + \lambda_{ij}^{\text{Ideology x Voting Choice}} + \lambda_{ik}^{\text{Ideology x Expectation}} + \lambda_{jk}^{\text{Voting Choice x Expectation}}$$

ตารางที่ 3 ตัวแบบล็อกลิเนียร์ของตัวแทนความคิดทางการเมือง ตัวเลือกในการเลือกตั้ง และความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งของการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ

	ระบบแบ่งเขต[a]						ระบบบัญชีรายชื่อ[b]					
	λ	se(λ)	Z	p-value	95% CI Lower Bound	95% CI Upper Bound	λ	se(λ)	Z	p-value	95% CI Lower Bound	95% CI Upper Bound
ค่าคงที่	5.72	0.06	102.13	.000	5.61	5.83	5.74	0.06	103.21	.000	5.63	5.85
ตัวแทนความคิด=พท	-2.55	0.18	-14.29	.000	-2.90	-2.20	-2.63	0.19	-14.23	.000	-3.00	-2.27
ตัวแทนความคิด=ปชป	-2.44	0.17	-14.3	.000	-2.77	-2.10	-2.62	0.18	-14.38	.000	-2.98	-2.26
ตัวแทนความคิด=อื่นๆ	0						0					
ตัวเลือก=พท	-1.51	0.12	-12.26	.000	-1.76	-1.27	-1.61	0.13	-12.63	.000	-1.86	-1.36
ตัวเลือก=ปชป	-1.22	0.11	-10.88	.000	-1.44	-1.00	-1.25	0.11	-11.05	.000	-1.47	-1.03
ตัวเลือก=อื่นๆ	0						0					
ความคาดหวัง=ชนะ	-1.40	0.12	-12.11	.000	-1.62	-1.17	-1.40	0.12	-12.08	.000	-1.62	-1.17
ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					
ตัวแทนความคิด=พท & ความคาดหวัง=ชนะ	0.99	0.16	6.12	.000	0.68	1.31	0.90	0.17	5.4	.000	0.57	1.22
ตัวแทนความคิด=พท & ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					
ตัวแทนความคิด=ปชป & ความคาดหวัง=ชนะ	1.06	0.17	6.38	.000	0.74	1.39	1.07	0.17	6.26	.000	0.73	1.40
ตัวแทนความคิด=ปชป & ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					
ตัวแทนความคิด=อื่นๆ & ความคาดหวัง=ชนะ	0						0					
ตัวแทนความคิด=อื่นๆ & ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					
ตัวแทนความคิด=พท & ตัวเลือก=พท	2.93	0.20	14.80	.000	2.54	3.32	3.12	0.21	15.13	.000	2.71	3.52
ตัวแทนความคิด=พท & ตัวเลือก=ปชป	-0.14	0.32	-0.45	.655	-0.76	0.48	-0.18	0.34	-0.52	.607	-0.85	0.49
ตัวแทนความคิด=พท & ตัวเลือก=อื่นๆ	0						0					
ตัวแทนความคิด=ปชป & ตัวเลือก=พท	-0.04	0.27	-0.15	.883	-0.58	0.5	0.15	0.28	0.53	.597	-0.40	0.70
ตัวแทนความคิด=ปชป & ตัวเลือก=ปชป	2.51	0.19	13.14	.000	2.14	2.89	2.75	0.2	13.68	.000	2.36	3.14
ตัวแทนความคิด=ปชป & ตัวเลือก=อื่นๆ	0						0					
ตัวแทนความคิด=อื่นๆ & ตัวเลือก=พท	0						0					
ตัวแทนความคิด=อื่นๆ & ตัวเลือก=ปชป	0						0					
ตัวแทนความคิด=อื่นๆ & ตัวเลือก=อื่นๆ	0						0					

	ระบบแบ่งเขต[a]						ระบบบัญชีรายชื่อ[b]					
	λ	se(λ)	Z	p-value	95% CI Lower Bound	95% CI Upper Bound	λ	se(λ)	Z	p-value	95% CI Lower Bound	95% CI Upper Bound
ตัวเลือก=พท & ความคาดหวัง=ชนะ	1.61	0.17	9.65	.000	1.28	1.94	1.70	0.17	9.93	.000	1.36	2.03
ตัวเลือก=พท & ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					
ตัวเลือก=ปชป & ความคาดหวัง=ชนะ	0.88	0.17	5.17	.000	0.54	1.21	0.84	0.17	4.84	.000	0.50	1.18
ตัวเลือก=ปชป & ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					
ตัวเลือก=อื่นๆ & ความคาดหวัง=ชนะ	0						0					
ตัวเลือก=อื่นๆ & ความคาดหวัง=ไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ	0						0					

หมายเหตุ [a]LR $\chi^2_{(4)}$ = 11.058, *p*-value = .26, Pearson $\chi^2_{(4)}$ = 12.032, *p*-value = .17,

[b]LR $\chi^2_{(4)}$ = 11.915, *p*-value = .13, Pearson $\chi^2_{(4)}$ = 12.606, *p*-value = .13

ทั้งนี้ หากตัวแปรมี m ประเภทจะมีตัวแปรหุ่นเข้าไปในสมการเท่ากับ m-1 ตัวแปรหุ่น ดังนั้นจึงมีตัวแปรหุ่นของตัวแทนความคิดทางการเมืองสองตัวแปรหุ่น เป็นต้น ผลการวิเคราะห์ตัวแบบล็อกลิเนียร์เป็นไปตามที่คาดไว้ คือ ผลตรงของตัวแปรทั้งสาม คือ การมีตัวแทนความคิดทางการเมือง ตัวเลือกในการเลือกตั้ง และความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งมีนัยสำคัญทางสถิติในการทำนายความถี่ของเซลล์ในตารางไขว้สามทาง

อันตรกิริยาสองทางระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมือง x ความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้ง มีค่าสัมประสิทธิ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติทั้งหมด อันตรงกับสมมุติฐานการวิจัยที่สองที่ตั้งไว้ทุกประการทั้งในการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ และที่น่าสนใจคือ อันตรกิริยาสองทางระหว่างตัวเลือกในการเลือกตั้ง x ตัวแทนความคิดทางการเมืองก็มีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกันทั้งในการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ แต่อันตรกิริยาระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมือง x ตัวเลือกในการเลือกตั้ง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติทั้งในการเลือกตั้งระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อ

ตัวแบบล็อกลิเนียร์ที่สร้างขึ้นสำหรับการเลือกตั้ง ส.ส. ระบบแบ่งเขตและระบบบัญชีรายชื่อต่างมีความคล้องจองกลมกลืนกับข้อมูลเป็นอย่างดี สำหรับตัวแบบการเลือกตั้ง ส.ส. ระบบแบ่งเขตมีค่า likelihood ratio Chi-square หรือ LR $\chi^2_{(4)}$ = 11.058, *p*-value = 0.26 และ Pearson $\chi^2_{(4)}$ = 12.032, *p*-value = .17 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติแสดงให้เห็นว่า ตัวแบบมีความคล้องจองกลมกลืนกับข้อมูลเป็นอย่างดี สำหรับตัวแบบการเลือกตั้ง ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อมีค่า LR $\chi^2_{(4)}$ = 11.915, *p*-value = .13 และ Pearson $\chi^2_{(4)}$ = 12.606, *p*-value = .13 ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน

อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า 1) ตัวแทนความคิดทางการเมืองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับตัวเลือกในการเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่า คนไทยจะตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองของตน อันเป็นไปตามทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกเป็น

พวกเดียวกัน เกิดอัตลักษณ์และความมั่นใจในตัวตนของตน อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่หากมีโอกาสอำนวยและมีอิสระ เสรีภาพในการแสดงพฤติกรรมพอสมควรก็อยากที่จะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความคิดของตน การได้แสดงพฤติกรรมตามที่ตนคิดนอกจากจะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตน เสริมสร้างอัตลักษณ์ของตนเองแล้ว ยังทำให้เกิดการจัดประเภททางสังคมอันเป็นการแสดงออกถึงความเป็นคนในกลุ่ม หรือความเป็นพรรคพวกเดียวกันอีกด้วย 2) สถานการณ์ที่อำนวยให้แสดงพฤติกรรมออกมาให้ตรงกับที่ตนเองคิดคือ ความคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นว่า สิ่งที่ตนทำพฤติกรรมไปจะได้ผลดังที่ใจปรารถนา ในกรณีนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองกับตัวเลือกในการเลือกตั้งจะมีความสัมพันธ์ที่สูงกว่าก็ต่อเมื่อมีความคาดหวังที่ผู้สมัครที่ตนเลือกนั้นจะชนะเป็น "คิดว่าจะชนะ" และมีค่าต่ำกว่าเมื่อ "คิดว่าจะไม่ชนะ/ไม่แน่ใจ"

คำถามนำการวิจัยที่ว่า คนไทยเลือกลงคะแนนเสียงให้กับคนที่มีความคิดทางการเมืองตรงกับตน (เป็นตัวแทนความคิดทางการเมือง) หรือเลือกคนที่จะชนะ หรือเลือกคนที่เป็นทั้งตัวแทนความคิดทางการเมืองและมีแนวโน้มจะชนะด้วย จึงตอบได้อย่างชัดเจนว่า "คนไทยจะเลือกลงคะแนนเสียงให้กับคนที่เป็นทั้งตัวแทนความคิดทางการเมืองของตนและมีแนวโน้มว่าจะชนะด้วย"

สำหรับคนไทยนั้น ความคิดทางการเมืองเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเห็นว่าพรรคการเมืองใดมีความคิดทางการเมืองเดียวกันกับตน เป็นตัวแทนความคิดของตน หรือชอบพรรคการเมืองใดก็มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับพรรคนั้น เช่น ผู้ที่ชอบพรรคเพื่อไทย มีแนวความคิดทางการเมืองเหมือนพรรคเพื่อไทยก็จะลงคะแนนเสียงให้พรรคเพื่อไทย ในขณะที่ผู้ที่ชอบพรรคประชาธิปัตย์ก็จะไปลงคะแนนให้พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งในระดับตัวนักการเมืองเองก็เป็นเช่นเดียวกัน ประชาชนเห็นว่า ใครเป็นตัวแทนความคิดของตนก็จะไปลงคะแนนเสียงให้กับคนนั้น อาจจะมีเหตุผลว่า เมื่อประชาชนได้เลือกในสิ่งที่ตนเองชอบและเป็นตัวตนของตัวเองหรือตรงกับแนวความคิดทางการเมืองของตนจะทำให้คนเรารู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) ซึ่งมีคุณลักษณะพื้นฐานคือ การรับรู้ว่าตนมีความสามารถ (competence), มีความสำคัญ (significance), มีอำนาจ (power), และมีคุณความดี (virtue) (Coopersmith 1981) ซึ่งการที่คนเราได้ทำตามแนวความคิดทางการเมืองของตนย่อมทำให้ตนเองรู้สึกว่าตนมีความสามารถ มีความสำคัญ มีอำนาจและมีเสรีในการทำในสิ่งที่ตนเชื่อ และการทำตามแนวความคิดทางการเมืองทำให้รู้สึกว่าตนนั้นมีคุณความดีเช่นเดียวกัน ในอีกทางก็เป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ (identity) ของตนเองที่มีต่อการเมือง ทำให้เกิดอัตมโนทัศน์ (self-concept) ที่เกิดจากการรับรู้ความเป็นกลุ่มพวกเดียวกันในสังคม (Turner and Reynolds 2008, 134–136) และทำให้เกิดการรับรู้ความสามารถของตนเองทางการเมือง (political efficacy)

แต่ชัยชนะทางการเมืองนั้นสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันและอาจจะสำคัญมากกว่าด้วยซ้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคะแนนเสียงของตนจะเสียของไป เหตุผลที่ชัยชนะทางการเมืองนั้นสำคัญสำหรับประชาชนนั้น เนื่องมาจากการได้รับชัยชนะทางการเมือง ทำให้อุดมการณ์ทางการเมืองของตนสามารถเข้าสู่อำนาจรัฐ และเมื่อมีอำนาจรัฐก็จะดำเนินนโยบายสาธารณะที่สร้างอรรถประโยชน์ให้กับฐานคะแนนเสียงอย่างตน อันเป็นไปตามกลไกของเศรษฐศาสตร์

ว่าด้วยการเมืองและการเลือกตั้ง (Downs 1957, 146) ดังนั้นหากเป็นไปได้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเองจึงอยากจะเลือกผู้สมัครที่เป็นตัวแทนความคิดทางการเมืองของตน เพื่อให้ตนเองมีโอกาสที่จะได้รับอรรถประโยชน์ทางการเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็อยากให้คะแนนเสียงที่มีคุณค่าของตนแก่คนที่ตนชื่นชอบนั้นชนะการเลือกตั้งด้วย เพื่อให้ตนเองมีโอกาสที่จะได้รับอรรถประโยชน์ทางการเมืองสูงสุดเท่าที่จะทำได้เช่นกัน อันเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า ทั้งความคิดทางการเมืองหรือการเลือกเพราะชอบ และความคาดหวังว่าผู้สมัครที่ตนเลือกจะชนะหรือเลือกเพราะว่าจะชนะ ต่างมีความสำคัญมากทั้งคู่สำหรับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยที่ความคาดหวังที่ผู้สมัครจะชนะเลือกตั้งมีทั้งผลบวกทางตรง (direct effect) และทำหน้าที่เป็นตัวแปรกำกับ (moderator variable) หรือเป็นผลอันตรกิริยา (Interaction effect) ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนความคิดทางการเมืองและข้อตัดสินใจเลือกในการเลือกตั้งในประเทศไทย

ผลการศึกษาที่พบว่า คนไทยจะเลือกลงคะแนนเสียงให้กับคนที่เป็นทั้งตัวแทนความคิดทางการเมืองของตนและมีแนวโน้มว่าจะชนะด้วย สนับสนุนแนวปฏิบัติและกฎหมายเลือกตั้งของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ที่ห้ามเผยแพร่ผลโพลหรือผลการสำรวจความเห็นสาธารณะก่อนการเลือกตั้งเจ็ดวัน โดย กกต. ได้ให้เหตุผลว่าผลโพลอาจเป็นการชี้นำประชาชน หรือมีการให้ข้อมูลอันเป็นเท็จหรือหลอกลวง ทั้งนี้ผลการศึกษานี้สนับสนุน กกต. เนื่องจากผลโพลอาจจะเป็นการชี้นำประชาชนว่า ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใดจะชนะการเลือกตั้ง และเหนี่ยวนำให้เกิดความคาดหวังว่า ผู้สมัคร/พรรคการเมืองที่ตนเองเลือกจะชนะเป็นการเปลี่ยน outcome expectation และทำให้เกิดการเทคะแนนไปให้พรรคการเมืองที่มีแนวโน้มที่จะชนะมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบกันและทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นธรรม

สิ่งที่พรรคการเมืองและนักการเมืองไทยจำนวนมากปฏิบัติกันมายาวนานคือ การสร้างความมั่นใจให้ประชาชนเชื่อและศรัทธาว่า ตนเองหรือพรรคของตนเองจะชนะการเลือกตั้งและจะได้เป็นรัฐบาลจะได้ถืออำนาจรัฐ ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นการสร้างความคาดหวังที่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองจะชนะการเลือกตั้งอันเป็น outcome expectation ตามแนวคิดของ Bandura ในทฤษฎีความรู้ความเข้าใจทางสังคม ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า นักการเมืองและพรรคการเมืองนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความคาดหวังดังกล่าวให้เกิดขึ้น ต้องทำให้คนรู้สึกเชื่อว่า ตนเองหรือพรรคการเมืองจะชนะ หรือเชื่อมั่นว่าจะชนะ มีแนวโน้มจะช่วยให้ประชาชนลงคะแนนให้มากขึ้นและเพิ่มโอกาสในการได้รับชัยชนะ ทั้งนี้การสร้างความคาดหวังว่า ผู้สมัคร/พรรคการเมืองที่ตนเลือกนั้นน่าจะทำได้ง่ายกว่าการเปลี่ยนความคิดทางการเมืองเป็นอย่างมาก

การสร้างความรู้สึกมั่นใจว่า ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองจะชนะ ต้องเริ่มต้นด้วยความมั่นใจของพรรคและผู้สมัครเองว่าจะชนะเลือกตั้ง และมีโอกาสจัดตั้งรัฐบาล ไม่เช่นนั้นผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะรู้สึกว่าเสียของเปล่า ๆ แม้ลงคะแนนเลือกไปก็ตาม นอกจากนี้ การแสดงความเชื่อมโยงกับอำนาจรัฐหรือพรรคที่มีแนวโน้มจะชนะการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงกับความคาดหวังว่าจะชนะเลือกตั้งได้ง่าย และมีโอกาสถืออำนาจรัฐและเป็นรัฐบาลได้ง่ายมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น พรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 มีการสร้างภาพลักษณ์ว่าเป็น

พรรคการเมืองที่มีสมาชิกที่มีความชำนาญในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ตรงตามความต้องการของประชาชน มีทักษะการบริหารสมัยใหม่ มีวิสัยทัศน์ กล้าคิดกล้าทำสิ่งใหม่ ๆ ที่จะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ เป็นต้น (Paiboon Kamonsujjaritpan 2000) เกิดเป็นกระแสว่า พรรคไทยรักไทยน่าจะชนะการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนมั่นใจว่าพรรคไทยรักไทยน่าจะชนะการเลือกตั้งอย่างแน่นอนและเทคะแนนเลือกตั้งให้จนชนะถล่มทลายในที่สุด

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยที่พบว่า คนไทยจะเลือกนักการเมือง/พรรคการเมืองที่มีแนวโน้มจะชนะ จะทำให้พรรคการเมืองขนาดใหญ่มีโอกาสที่จะชนะได้ง่ายกว่าพรรคการเมืองขนาดกลางและเล็กหรือไม่ เป็นเรื่องที่น่าจะต้องวิเคราะห์และศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ พึงตั้งข้อสังเกตว่า ระบบการเลือกตั้งแบบบัตรเดียวในรัฐธรรมนูญปี 2560 มาตรา 90-92 ที่กำหนดให้พรรคการเมืองได้รับ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อได้ไม่เกินจำนวน ส.ส. ที่พึงมี (คำนวณตามสัดส่วนคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งประเทศที่แต่ละพรรคได้รับ) หักออกด้วยจำนวน ส.ส. ที่ชนะเลือกตั้งแบบแบ่งเขตของพรรคนั้น ๆ อาจจะทำให้ประชาชนมีความระมัดระวังในการเลือกตั้งให้เป็นการลงคะแนนแบบมีกลยุทธ์ (strategic voting) ให้มากขึ้น เพราะการเทคะแนนเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งมากเกินไปอาจจะไม่นำมาซึ่งชัยชนะ เพราะจะทำให้หมดสิทธิชนะในการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่ออย่างสิ้นเชิง หากมีจำนวน ส.ส. แบบแบ่งเขตมากเพียงพอแล้ว

แม้การศึกษานี้จะพบว่า คนไทยเลือกเพราะชอบหรือเลือกตั้งตามความคิดทางการเมืองของตน แต่การเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองหรือการมีนักการเมือง/พรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนความคิดนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็สามารถทำได้ เช่น

หนึ่ง ต้องเข้าใจว่า ประชาชนแต่ละกลุ่มมีความต้องการแตกต่างกันอย่างไร แล้วจัดกลุ่มการตลาด (market segmentation) โดยแบ่งประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเป็นกลุ่มย่อยตามอาชีพ อายุ หรือภูมิภาค และวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งว่า ความต้องการหรือคุณค่าของประชาชนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างไร โดยการสำรวจความต้องการ การลงพื้นที่พบปะประชาชน หรือจัดงานให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และนำเสนอนโยบายสาธารณะและรูปแบบการสื่อสารทางการเมือง (political communication) ที่แตกต่างกันต่อประชาชน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนแต่ละกลุ่มได้อย่างแท้จริง อันจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมืองหรือตัวแทนความคิดทางการเมืองได้ง่ายขึ้น และมีโอกาสได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งมากขึ้น

สอง การแสดงจุดร่วมและการสงวนจุดต่างในการสื่อสารทางการเมืองโดยเทคนิค "foot in the door" หรือ "เอาเท้าแหย่เข้าไป" น่าจะช่วยขยับการเปลี่ยนความคิดทางการเมืองให้เป็นไปอย่างช้า แต่ไม่แตกหักและนุ่มนวลเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวแทนความคิดทางการเมือง

สาม การนำเสนอนโยบายสาธารณะที่ส่งผลทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนโดยตรง น่าจะได้ผลในการเปลี่ยนแปลงตัวแทนความคิดทางการเมืองได้ง่ายสุด การเปลี่ยนแปลงตัวแทนความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองถือว่าเป็นการเปลี่ยนทัศนคติ (attitude change) ทั้งนี้ ตาม rational choice theory ต้องทำให้รู้สึกว่าจะได้รับอรรถประโยชน์ที่อยากได้เมื่อผู้สมัครหรือพรรคการเมืองเสนออรรถประโยชน์

ที่ตรงกับความต้องการก็จะทำให้มีความคิดทางการเมืองตรงกัน และไปลงคะแนนเสียงให้ในที่สุด (Mueller 2003)

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้ที่ไม่มีตัวแทนความคิดทางการเมืองหรือผู้ที่จะเลือก no vote หรือ ไม่ลงคะแนนเสียงให้ผู้ใดหรือพรรคใดเลย ซึ่งน่าจะถือว่าเป็น swing voters ให้มีตัวแทนความคิดทางการเมืองให้ชัดเจน น่าจะพอทำได้ง่ายกว่า และควรใช้การวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลองเพื่อทดสอบว่า การสื่อสารทางการเมืองแบบใดจึงจะได้ผลในการเปลี่ยนแปลงตัวแทนความคิดทางการเมืองของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นหัวข้องานวิจัยในอนาคตที่จะเป็นประโยชน์สำหรับพรรคการเมืองเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับการเลือกตั้งที่กำลังจะมาถึงนั้น ผู้สมัครและพรรคการเมืองต้องหากลยุทธ์ในการสื่อสารการเมืองที่จะโน้มน้าวให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หนึ่ง เปลี่ยนแนวความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองให้ตรงกับพรรคการเมืองของตน สอง เปลี่ยนความคาดหวังว่า ผู้สมัครที่ตนชอบจะชนะให้เป็นของพรรคของตนเอง อันเป็นหัวข้อในการศึกษาวิจัยที่ท้าทายต่อไปในอนาคต

References

Agresti, Alan. 2002. ***Categorical Data Analysis.*** 2nd ed. Hobeken, NJ: John-Wiley.

Ajzen, Icek. 1985. "From Intention to Actions: A Theory of Planned Behavior." In ***Action Control: From Cognitions to Behavior,*** edited by Julius Kuhl and Jurgen Beckmann, 11-39. New York: Springer-Verlag.

-----. 2012. "The Theory of Planned Behavior." In ***Handbook of Theories of Social Psychology***, edited by Paul A. M. Van Lange, Arie W. Kruglanski and E. Tory Higgins, 438-459. London: SAGE.

Bandura, Albert. 1982. "Self-Efficacy Mechanism in Human Agency." ***American Psychologist*** 37(2): 122-147.

-----. 1977. "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change." ***Psychological Review*** 84(2): 191-215.

-----. 1997. ***Self-Efficacy: The Exercise of Control***. New York: Freeman.

-----. 1986. ***Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory***. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Baron, Reuben M., and David A. Kenny. 1986. "The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations." ***Journal of Personality and Social Psychology*** 51(6): 1173-1182.

Campbell, Angus, Gerald Gurin, and Warren Edward Miller. 1954. ***The Voter Decides***. Evanston, IL: Row, Peterson and Co.

Chai-Anan Samudavanija. 1974. ***Udomkan Thang Kanmueang***. [Political Ideology]. Bangkok: Kledthai. (in Thai)

Coopersmith, Stanley. 1981. ***The Antecedents of Self-Esteem***. 2nd ed. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Downs, Anthony. 1957. ***An Economic Theory of Democracy***. New York: Harper & Row.

Dutton, Jane E., Janet M. Dukerich, and Celia V. Harquail. 1994. "Organizational Images and Member Identification." ***Administrative Science Quarterly*** 39(2): 239–263.

Erikson, Robert S., and Kent L. Tedin. 2003. ***American Public Opinion: Its Origins, Content and Impact***. 6th ed. New York: Longman.

Graham, Jesse, Jonathan Haidt, and Brian A. Nosek. 2009. "Liberals and Conservatives Rely on Different Sets of Moral Foundations." ***Journal of Personality and Social Psychology*** 96(5): 1029–1046.

Haslam, S. Alexander, Jolanda Jetten, Tom Postmes, and Catherine Haslam. 2009. "Social Identity, Health and Well-Being: An Emerging Agenda for Applied Psychology." ***Applied Psychology: An International Review*** 58(1): 1-23. DOI: 10.1111/j.1464-0597.2008.00379.x.

Jost, John T., Jack Glaser, Arie W. Kruglanski, and Frank J. Sulloway. 2003. "Political Conservatism as Motivated Social Cognition." ***Psychological Bulletin*** 129(3): 339–375.

Madden, Thomas J., Pam Scholder Ellen, and Icek Ajzen. 1992. "A Comparison of the Theory of Planned Behavior and the Theory of Reasoned Action." ***Personality and Social Psychology Bulletin*** 18(1): 3-9.

Meyer, David, Achim Zeileis, and Kurt Hornik. 2006. "The Strucplot Framework: Visualizing Multi-way Contingency Tables with VCD." ***Journal of Statistical Software*** 17(3): 1-48.

Mueller, Dennis Cary. 2003. ***Public Choice III***. Cambridge: Cambridge University Press.

Paiboon Kamonsujjaritpan. 2000. "Kan Suesan Phaplak: Korrani Sueksa Phak Thai Rak Thai." [Political Party's Image Communication: A Case Study of Thais Love Thais Party]." Master's thesis, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University. (in Thai)

Scott, Craig R., Steven R. Corman, and George Cheney. 1998. "Development of a Structurational Model of Identification in the Organization." ***Communication Theory*** 8(3): 298–336. DOI: 10.1111/j.1468-2885.1998.tb00223.x.

Somkiat Wanthana. 2001. ***Udomkan Thang Kanmueang Ruam Samai***. [Contemporary Political Ideologies]. Bangkok: Aksorn Khaosuai. (in Thai)

Tajfel, Henri, and John Charles Turner. 1979. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict." In ***The Social Psychology of Intergroup Relations***, edited by W. G. Austin and S. Worchel, 33–47. Monterey, CA: Brooks/Cole.

-----. 1986. "The Social Identity Theory of Intergroup Behaviour." In ***The Psychology of Intergroup Relations***, edited by S. Worchel and W. G. Austin, 7–24. Chicago, IL: Nelson-Hall.

Thailand. National Statistical Office. Statistical Forecasting Bureau. 2012. ***Rai-ngan Sathiti Rai Pi Prathet Thai 2555***. [Statistical Yearbook Thailand 2012]. Bangkok: The Office. (in Thai)

Turner, John Charles, and Katherine J. Reynolds. 2012. "Self-Categorization Theory." In ***Handbook of Theories in Social Psychology***, edited by Paul A.M. Van Lange, Arie W. Kruglanski and E. Tory Higgins, 399-417. London: SAGE. DOI: http://dx.doi.org/10.4135/9781446249222.n46.

-----. 2008. "The Social Identity Perspective in Intergroup Relations: Theories, Themes, and Controversies." In ***Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes,*** edited by Rupert Brown and Samuel L. Gaertner, 133–152. Malden, MA: Blackwell.

Turner, John Charles, and Penny Oakes. 1986. "The Significance of the Social Identity Concept for Social Psychology with Reference to Individualism, Interactionism and Social Influence." ***British Journal of Social Psychology*** 25(3): 237–252.

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 83-108
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Breaking Free from Victim Mentality "Toxic Fruits of Family Violence"***

Naya Pramahant*
Pavika Sriratanaban**

Abstract

All human beings are born with "Free Will", which means we have freedom to choose to do or not to do something in our lives. However, there are many things in life that one has no control over, one of those is the family to which one is born and raised. However, that family happens to be among the most important social institutions and also has the most significant impacts on one's entire life, for better or worse. If the foundation of life and society is dysfunctional or violent, it will have negative effects on other social institutions as well.

The findings in this article, indicated that Classical Sociological Theory, which generally explained the reproduction of violence, were toned down with the transformation of social structure and social context in a "Post-Societal Phase". In addition, this article reveals that humans could break free from victim mentality, "the toxic fruit of family violence", which is constructed from violent experiences in childhood. Because humans are like fruits that come with "the seed of worthiness" which contains power within or have the potential to transform themselves and also the ability to create a better society.

Keywords: *toxic fruit of family violence, reproduction of violence, breaking free from victim mentality, self–empowerment*

*M.A. Student, Master of Arts Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Henri Dunant Rd., Wang Mai, Pathumwan, Bangkok 10330. Email: Nicmiss.naya@gmail.com

**Corresponding author: Assistant Professor, Ph.D., Sociology and Anthropology Department, Faculty of Political Science, Henri Dunant Rd., Wang Mai, Pathumwan, Bangkok 10330. Email: pavika.p@gmail.com

***Received April 5, 2018; Revised May 9, 2018; Accepted May 14, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 83-108
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง***

นญา พราหมหันต์*
ภาวิกา ศรีรัตนบัลล์**

บทคัดย่อ

มนุษย์เกิดมาพร้อมกับ “เจตจำนงเสรี” (free will) กล่าวคือ มนุษย์มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งใดก็ได้บนเส้นทางชีวิตของตน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหลายอย่างซึ่งถือได้ว่าอยู่เหนือความสามารถในการเลือกของมนุษย์ หนึ่งในนั้นก็คือ “จุดเริ่มต้นแห่งชีวิต” หรือเราปราศจากเสรีภาพในการเลือกสภาพครอบครัวตั้งต้นของตนได้ แต่ครอบครัวนั้นกลับเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งชีวิต หากสถาบันพื้นฐานแห่งชีวิตและสังคมทำหน้าที่บกพร่องหรือรุนแรง แน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การศึกษานี้พบว่า ทฤษฎีทางสังคมวิทยาแบบดั้งเดิมที่กล่าวถึงการสืบทอดหรือการผลิตซ้ำความรุนแรง (reproduction of violence) ถูกทำให้มีน้ำหนักลดลงด้วยอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและบริบททางสังคมใน “ยุคหลังสังคม” (post-societal phase) โดยบทความนี้จะสะท้อนให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วมนุษย์สามารถปลดปล่อยตัวเองออกจาก “มโนทัศน์ทายาทความรุนแรง” ซึ่งถูกปลูกฝังมาจากประสบการณ์ความรุนแรงในวัยเด็กได้ ไม่ว่าผู้นั้นจะเผชิญกับสถานการณ์เยี่ยงไรก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์เสมือนผลผลิตทางสังคมซึ่งมาพร้อมกับเมล็ดพันธุ์แห่งคุณค่าที่ทรงพลัง มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงตนเองและมีความสามารถในการสร้างสรรค์สังคมไปในวิถีทางที่ดีขึ้นต่อไปได้

คำสำคัญ: *ทายาทความรุนแรง, การสืบทอด/การผลิตซ้ำความรุนแรง, อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง, การเสริมสร้างพลังของตนเอง*

---

*นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนอังรีดูนังต์ แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมล Nicmiss.naya@gmail.com

**ผู้รับผิดชอบบทความ: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนอังรีดูนังต์ แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมล pavika.p@gmail.com

***ได้รับบทความ 5 เมษายน 2561; แก้ไขปรับปรุง 9 พฤษภาคม 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 14 พฤษภาคม 2561

บทนำ

ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัวมีความแตกต่างจากความรุนแรงในสถาบันทางสังคมอื่น เนื่องจากเป็นการทำร้ายกันระหว่างบุคคลที่มีความผูกพันและใกล้ชิดกัน ซึ่งมีความสลับซับซ้อนแตกต่างกันไปตามรูปแบบความสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัว บริบทของสังคม และเงื่อนไขทางวัฒนธรรม โดยทั่วไปแล้วมักจะไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงแค่ครั้งเดียว แต่มักจะเกิดขึ้นวนเวียนเป็นวงจรซ้ำไปซ้ำมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานซึ่งมีแนวโน้มทำให้ความรุนแรงถูกสะสม (accumulate) ก่อตัวและทวีระดับความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนที่จะประทุออกมาสร้างความเสียหายปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคม จึงกล่าวได้ว่า ความรุนแรงในครอบครัวนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่ปัญหาภายในของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเท่านั้น แต่ยังถือเป็นโจทย์ใหญ่ของแทบทุกสังคมที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากสมาชิกในสังคมและกลไกสถาบันทางสังคมทุกภาคส่วนเข้ามาแก้ไขปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน

ตามกรอบทฤษฎีทางสังคมวิทยาแบบดั้งเดิม[1] (classical sociological theory) ส่วนใหญ่มุ่งอธิบายปัจเจกบุคคลในฐานะผลผลิตจากการประกอบสร้างทางสังคม (the results/fruits of social construction) เพียงมิติเดียว กล่าวคือ กลไกทางสังคมที่รุนแรงย่อมให้ผลผลิตที่รุนแรง แต่อย่างไรก็ตาม บทความนี้มุ่งเน้นอธิบายประสบการณ์ของเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่พยายามยุติวงจรการสืบทอดและการถ่ายทอดความรุนแรงท่ามกลางบริบทสังคมร่วมสมัย (contemporary social context) ในยุคหลังสังคม (post-societal phase) ทั้งนี้ผู้เขียนจะฉายภาพให้เห็นถึงความต่อเนื่องของกระบวนการประกอบสร้าง “มโนทัศน์ทายาทความรุนแรง” การสืบทอด/ผลิตซ้ำความรุนแรง (reproduction of violence) ไปจนถึงการต่อสู้ระหว่างปัจเจกบุคคลกับโครงสร้างความรุนแรงต่อไป

จากกรอบงานวิจัยเรื่องทายาทความรุนแรง[2] เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ศึกษาวิจัยผ่านเรื่องเล่าอย่างย้อนคิดคำนึงถึง (introspective narrative) ถึงประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้หญิงอายุระหว่าง 20-60 ปี จำนวน 5 คน ซึ่งมีที่มาจากพื้นฐานครอบครัวตั้งต้นที่รุนแรงหรือมีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นช่วงก่อนอายุ 20 ปีบริบูรณ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล รวมทั้งสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากการแลกเปลี่ยน (share) เรื่องเล่าประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งเป็นเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดผ่านโลก

[1] หมายถึง ทฤษฎีที่ได้ถูกสร้างขึ้นมาในช่วงยุคคลาสสิกของสังคมวิทยาในยุโรป (ประมาณต้นคริสต์ทศวรรษ 1899 จนถึงต้น ค.ศ. 1900) อาทิ ทฤษฎีของกองต์ (Comte) สเปนเซอร์ (Spencer) มาร์กซ์ (Marx) เดอร์ไคม์ (Durkheim) เวเบอร์ (Weber) และซิมเมล (Simmel) ซึ่งได้ถูกสร้างขึ้นมาในยุคคลาสสิกของฝรั่งเศส อังกฤษ และเยอรมนี ส่วนทฤษฎีของมี๊ด (Mead) และพาร์สันส์ (Parsons) จากสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่พัฒนามาหลังแนวความคิดดังกล่าว ทว่า ได้รับอิทธิพลมาจากความคิดในยุโรป (Chetta Puanghut 2007, 9)

[2] บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง (“Toxic Fruit” of Family Violence: The Social Constructionist Perspective on Management of Violent Experiences)

ออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต[3] (internet network) ทั้งนี้เพื่อศึกษาผลกระทบที่ปัจเจกบุคคลได้รับมาจากประสบการณ์ดังกล่าว รวมทั้งเพื่อค้นหาจุดร่วมของหนทางสู่อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทรุนแรง โดยผู้เขียนจะหยิบยกประเด็นสำคัญออกมาวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (structuration theory) แบ่งได้ 4 ประเด็น ประกอบด้วย

1. ทายาทความรุนแรง ("toxic fruit" of family violence)
2. มโนทัศน์ทายาทความรุนแรงกับการผลิตซ้ำความรุนแรง (victim mentality and reproduction of violence)
3. การหนี: ทางออกจากวงจรความรุนแรง? (escaping: the exit of cycle of violence?)
4. การต่อสู้ระหว่างผู้กระทำการกับโครงสร้างความรุนแรง (the battle between active agency and violent structure)

ความรุนแรงในครอบครัวที่ก่อตัวมาตั้งแต่โครงสร้างพื้นฐานแห่งชีวิต (family violence as a foundation of life) ส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์ เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดคุณค่า (values) ความเชื่อ (beliefs) ทัศนคติ (attitudes) และพฤติกรรม (behaviors) ให้กับมนุษย์ (Widom, Czaja and Dutton 2014, 653) ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว (family or domestic violence) มีหลากหลายรูปแบบ[4] อาทิ การทำร้ายทางร่างกาย (physical abuse) การทำร้ายทางเพศ (sexual abuse) การทำร้ายทางคำพูด (verbal abuse) การทำร้ายทางอารมณ์และจิตใจ (emotional and psychological abuse) การทำร้ายทางการเงิน (financial abuse) และการทอดทิ้ง/ละเลย (deprivation/neglect) เป็นต้น (World Health Organization 2017) ซึ่งอาจทวีความร้ายแรงถึงขั้นมีผู้เสียชีวิตกลายเป็นการฆาตกรรม (murder) หรืออาจนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมอื่นๆ (crimes) ต่อไปได้ ดังที่จะวิเคราะห์ในส่วนถัดไป แต่ในขั้นแรกจำเป็นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า ตามกรอบความคิดนี้ ใครคือทายาทความรุนแรง

1. ทายาทความรุนแรง ("toxic fruit" of family violence)

จากการศึกษาวิจัยผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว พบว่าปัจเจกบุคคลที่เติบโต

[3]รวบรวมจากแหล่งข้อมูลบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (ออนไลน์) ผ่าน 2 ช่องทางหลัก คือ The Oprah Winfrey Network (OWN) (Winfrey 2016) และ Dr. Phil Show (Mcgraw 2017a) เนื่องจากเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์มากมาย เสมือนเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวหลากหลายรูปแบบ นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงผู้เชี่ยวชาญจากหลายศาสตร์ หลากสาขาเข้าด้วยกัน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมในการช่วยเหลือเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง ในส่วนนี้สะท้อนการเชื่อมโยงองค์ความรู้และแหล่งการเรียนรู้สมัยใหม่ ท่ามกลางบริบทสังคมปัจจุบันซึ่งเทคโนโลยีเข้ามาทลายขอบเขตในมิติเวลา พื้นที่ และภาษาอย่างสิ้นเชิง

[4]ประสบการณ์ความรุนแรงในวัยเด็กของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป จากการศึกษาวิจัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่เรียนรู้การใช้ความรุนแรงมาจากวิธีการอบรมสั่งสอนที่รุนแรง (violent discipline) ของสมาชิกในครอบครัว อาทิ จากบทลงโทษที่รุนแรง (violent punishment) จากการไม่ถูกลงโทษเมื่อกระทำผิด (parenting without punishment) จากการลอกเลียนแบบ (imitate) ตัวแบบที่รุนแรง (violent role models) รวมทั้ง จากการขาดตัวแบบที่ดี (the lack of positive role models) เนื่องจากถูกทอดทิ้งหรือถูกเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

มาในพื้นฐานครอบครัวที่รุนแรง ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่ทำร้ายกัน (abusive relationships) มีแนวโน้มที่จะได้รับความรุนแรงบางอย่างมาจากประสบการณ์ดังกล่าว ซึ่งแต่ละคนสะท้อนผ่านความคิดและพฤติกรรมที่รุนแรง (violent attitudes and behaviors) ในมิติที่แตกต่างกันออกไป อาทิ บางคนสะท้อนผ่านความรู้สึกไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น (lack of empathy) การแสดงอารมณ์หงุดหงิด/ฉุนเฉียวง่าย (bad-tempered) การควบคุมตนเองต่ำ (low self-control) การแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว (aggressive behavior) นอกจากนี้ บางคนสะท้อนผ่านความรู้สึกว่าตนไร้ค่า (feeling worthless) การนับถือตนเองต่ำ (low self-esteem) การกำหนดอัตลักษณ์แห่งตนในทางลบ (negative self-identity) (Leisenring 2006, 324) การปลีกตัวออกจากสังคม (isolation) ความซึมเศร้า (depression) การทำร้ายตัวเอง (self-abuse) การใช้สารเสพติด (substance abuse) รวมทั้ง ความพยายามที่จะจบชีวิตตัวเอง (suicide attempt) เพื่อต้องการหาทางออกจากวงจรความรุนแรงอย่างถาวร เป็นต้น ข้างต้นถือเป็นผลกระทบทางจิตใจที่ปัจเจกบุคคลมีแนวโน้มที่จะได้รับมาจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว

บาดแผลความรุนแรงที่ปัจเจกบุคคลได้รับมาจากการถูกทำร้ายด้วยการใช้ความรุนแรงในครอบครัว บางครั้งอาจไม่ใช่แค่บาดแผลที่มองเห็นเด่นชัดตามร่างกายเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงบาดแผลที่มองไม่เห็น (invisible wounds) โดยเฉพาะบาดแผลทางอารมณ์และจิตใจ (emotional and psychological wounds) ซึ่งถือเป็นผลข้างเคียง (side effects) จากความรุนแรงทุกรูปแบบ โดยบาดแผลลักษณะนี้เป็นความเสียหายเบื้องลึกซึ่งเสมือนแหล่งสะสมความรุนแรงที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในความคิดและจิตใจของมนุษย์และมักจะก่อตัวมาพร้อมกับความรู้สึกเชิงลบ (negative affect) และอารมณ์ที่รุนแรง (violent emotions) อาทิ ความรู้สึกโกรธเคือง เคียดแค้น โศกเศร้า หวาดกลัว กล่าวโทษ หึงหวงรุนแรง รู้สึกขาดความรักความอบอุ่น เป็นต้น ซึ่งถือเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการประกอบสร้างทัศนคติและพฤติกรรมที่รุนแรงได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้หากเปรียบเทียบความรุนแรงเหมือนดั่งยาพิษ (violence as toxic) ทายาทความรุนแรงตามกรอบแนวคิดนี้จึงหมายถึง ผู้ที่ได้รับพิษความรุนแรงมาจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งเป็นพิษที่มีฤทธิ์หรือมีอานุภาพในการทำร้ายมนุษย์ทางใดทางหนึ่ง และสามารถลุกลามสร้างผลร้ายและก่อให้เกิดภัยอันตรายที่ร้ายแรงต่อไปได้อีกมากมาย ตราบใดที่บุคคลนั้นยังไม่ได้รับการเยียวยาหรือมีการจัดการประสบการณ์เหล่านั้นอย่างเหมาะสม

บุคคลที่ภายนอกอาจดูเหมือนว่าจะไม่มีความรุนแรง ไม่ก้าวร้าว ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะไม่ได้รับพิษความรุนแรงมาจากประสบการณ์ดังกล่าว แต่อาจเป็นเพราะว่าบุคคลนั้นยังไม่ส่งสัญญาณความรุนแรง (no sign of violence) ออกมาให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน นอกจากนี้บางคนอาจจะกำลังปิดบัง (hiding) ผลกระทบที่ตนได้รับจากประสบการณ์ความรุนแรงเหล่านั้นอยู่ก็ได้ ทั้งนี้อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้อง (to protect) ตนเองและผู้อื่นหรือแม้กระทั่งเป็นการปกปิดเพื่อปกป้องผู้ที่กระทำความรุนแรง (the abuser) ด้วย เนื่องจากเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันซึ่งมีความผูกพันกันมาอย่างเนิ่นนาน หลายคนให้เหตุผลตรงกันว่า สาเหตุที่เลือกปกป้องผู้ที่ทำร้ายตน เพราะว่าไม่ต้องการให้ผู้นั้นต้องตกเป็นจำเลยของสังคม หรือถูกตัดสิน/ตราหน้าว่าเป็นคนไม่ดี นอกจากนี้บางคนสะท้อนว่า เป็นการปกปิดเพื่อธำรงรักษาสถาบันครอบครัวให้ดำรงอยู่ต่อไปเพื่อรักษา

ภาพลักษณ์ของตนเองและครอบครัวไม่ให้ต้องตกเป็นขี้ปากของชาวบ้าน ยิ่งไปกว่านั้นบางคนสะท้อนว่าสาเหตุที่ตนปกปิดผลกระทบจากประสบการณ์อันแสนเจ็บปวดเหล่านั้น เนื่องจากรู้สึกหวาดกลัว (terrified) เกรงว่าถ้าบอกใครไปแล้วปัญหาจะกลายเป็นเรื่องราวใหญ่โต ทำให้ความรุนแรงทวีเป็นภัยอันตรายที่ร้ายแรงมากยิ่งขึ้นได้ นอกจากนี้บางคนมองว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องของคนใน คนนอกไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยว หากเปิดเผยไปแล้วสังคมก็คงไม่สามารถช่วยเหลืออะไรได้ ถ้าแจ้งความไปก็ไร้ประโยชน์ เนื่องด้วยตนไม่เชื่อในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีบางกรณีที่เคยนำเรื่องไปแจ้งความ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลับไม่รับแจ้งความเพราะอาจมองว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวเป็นเรื่องภายในบ้านซึ่งอาจมีการกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นเรื่องปกติ จึงเน้นการไกล่เกลี่ยคู่กรณีเป็นหลัก ที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนมิติการให้เหตุผล (rationalize) ที่หลากหลายของปัจเจกบุคคลว่า เหตุใดตนจึงเลือกที่จะปกปิดเรื่องราวหรือบาดแผลจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวไว้เพียงลำพัง และเลือกที่จะไม่นำเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่บอก/แจ้ง/รายงาน/ขอความช่วยเหลือจากช่องทางต่าง ๆ ที่รัฐและสังคมได้สร้างไว้ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งบาดแผลจากประสบการณ์เหล่านั้นถูกซ่อนเร้นด้วยความเงียบ (silence) และถูกเก็บกดเป็นความรุนแรงที่ฝังอยู่ภายในระดับความคิดและจิตใจเสมือนภูเขาน้ำแข็งส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำ (beneath the surface) รอวันที่จะระเบิดหรือก่อให้เกิดความเสียหายที่ร้ายแรงต่อตนเอง ผู้อื่น หรือสังคมต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ยากมากที่สังคมจะสามารถรับรู้ได้อย่างแน่ชัดว่า ใครคือทายาทความรุนแรง หรือแท้ที่จริงแล้วบุคคลใดบ้างที่ได้รับพิษความรุนแรงมาจากประสบการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากสภาพจิตใจของมนุษย์ (human mind) นั้นมีความสลับซับซ้อน (complexity) แตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล เพราะฉะนั้นสังคมภายนอกจึงมิอาจรับรู้หรือเข้าไปทำความเข้าใจจิตใจของมนุษย์ทุกคนได้อย่างถ่องแท้ ดังสุภาษิตไทยที่ว่า "เพราะจิตมนุษย์นี้ไซร้ ยากแท้หยั่งถึง" นั่นเอง

ทายาทความรุนแรง ตามกรอบงานวิจัยนี้จึงหมายถึงปัจเจกบุคคลที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวและเป็นผู้ที่ได้รับพิษหรือความรุนแรงซึ่งเป็นผลกระทบในทางลบ (negative impacts) อันเนื่องมาจากประสบการณ์ดังกล่าวโดยอาจสะท้อนผ่านทัศนคติที่รุนแรง อารมณ์ที่รุนแรงซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่รุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความรุนแรงต่อตนเอง (self-directed violence) ต่อผู้อื่น (interpersonal violence) หรือต่อสังคม (collective violence) ต่อไป

โดยสรุป ผู้เขียนเห็นว่า มีเพียงบุคคลเดียวเท่านั้นที่สามารถตอบคำถามได้ว่า ใครคือทายาทความรุนแรงคนนั้นก็คือตัวเราเอง เพราะแต่ละคนได้รับพิษความรุนแรง อันเนื่องมาจากประสบการณ์ดังกล่าวในมิติที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งพิษความรุนแรงบางรูปแบบอาจเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นหรืออาจยังไม่แสดงความเสียหายออกมาให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ เพราะฉะนั้นสังคมหรือคนรอบข้างจึงไม่สามารถชี้นิ้วหรือพุ่งเป้ากล่าวหาว่าบุคคลนั้น บุคคลนี้ คือ ทายาทความรุนแรงได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่จะต้องตั้งคำถามกับตัวเอง เพื่อค้นหาหนทางการแก้ไขปัญหาหรือขอความช่วยเหลือจากสังคมต่อไป

2. มโนทัศน์ทายาทความรุนแรงกับการผลิตซ้ำความรุนแรง (victim mentality and reproduction of violence)

จากการศึกษาวิจัย[5] พบว่า ปัจเจกบุคคลที่เติบโตมาจากพื้นฐานครอบครัวตั้งต้นที่ความรุนแรงมีแนวโน้มที่จะผลิตซ้ำความรุนแรงไม่ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ก็ต่อสังคมต่อไป เนื่องจากประสบการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในวัยเด็กมีผลโดยตรงต่อการประกอบสร้างกรอบความคิดบางอย่างที่แฝงด้วยความรุนแรงซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมที่รุนแรงให้กับปัจเจกบุคคล ซึ่งในงานวิจัยนี้เรียกกรอบความคิดที่แฝงด้วยความรุนแรงนี้ว่า "มโนทัศน์ทายาทความรุนแรง" (victim mentality[6])

ตามทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (structuration theory) สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ความรุนแรงในครอบครัวได้ในลักษณะเชิงทวิลักษณ์นิยม (problematic dualism) ซึ่งเป็นกลไกความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการ (individual as agency) และความรุนแรงในฐานะโครงสร้างทางสังคม (violence as structure) กล่าวคือ มนุษย์ถูกตีกรอบ/ถูกครอบงำโดยโครงสร้างทางสังคม ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็เป็นผู้ตีกรอบ/กำหนดกลไกทางสังคมด้วยเช่นกัน การกระทำของปัจเจกบุคคลและโครงสร้างจึงไม่สามารถวิเคราะห์แยกจากกันได้อย่างชัดเจน (Supang Chantavanich 2012, 256-259)

ตามแนวคิดของ Anthony Giddens นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ผู้พัฒนาทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (theory of structuration/structuration theory) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมในลักษณะทวิลักษณ์นิยมผ่านมโนทัศน์เรื่องผู้กระทำการและโครงสร้าง (Chetta Puanghut 2007, 1-42) สามารถนำมาใช้ในการอธิบายการก่อรูปความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคมว่า โครงสร้างเป็นกลไกสำคัญที่มีส่วนในการกำหนดชีวิตทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ และในขณะเดียวกันสมาชิกของสังคมเองในฐานะผู้กระทำการก็เป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางสังคมเช่นกัน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนในการผลิต (production) และผลิตซ้ำ (reproduction) โครงสร้างทางสังคมให้ดำเนินต่อไป โครงสร้างจึงเป็นทั้งวิถีทางและผลลัพธ์ของการกระทำของมนุษย์ (Supang Chantavanich 2012, 256-259) ซึ่งถือเป็นทฤษฎีร่วมสมัยที่ยังคงเป็นข้อถกเถียงทางสังคมวิทยามาจนถึงปัจจุบันว่า แท้จริงแล้วมนุษย์มีอิสระในการกระทำอย่างเสรีหรือถูกโครงสร้างกำกับควบคุมกันแน่ (Pinwadee Srisupan 2012, 191) ทั้งนี้สามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัวแบ่งได้ 2 ส่วน คือ มิติโครงสร้างกับการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และมิติผู้กระทำการกับการกำหนดโครงสร้างความรุนแรงโดยสามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 1

[5]งานวิจัยเรื่อง "ทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง" ของ นางสาวนญา พราหมหันต์

[6]หนึ่งในหลักการสำคัญของ Bible study ที่ใช้อธิบายกรอบความคิดเชิงลบ (negative mindset) ของปัจเจกบุคคลที่ได้รับมาจากการถูกกระทำ (be abused) ด้วยความรุนแรง หรือถูกปฏิบัติในวิถีทางที่ไม่ถูกต้อง (mistreated) อย่างไม่เป็นธรรม (injustice) (Osteen 2017a) ไม่จากครอบครัว/สังคม/บุคคลรอบข้าง ก็จากสถานการณ์ที่รายล้อม/บริบท/เงื่อนไขทางสังคม

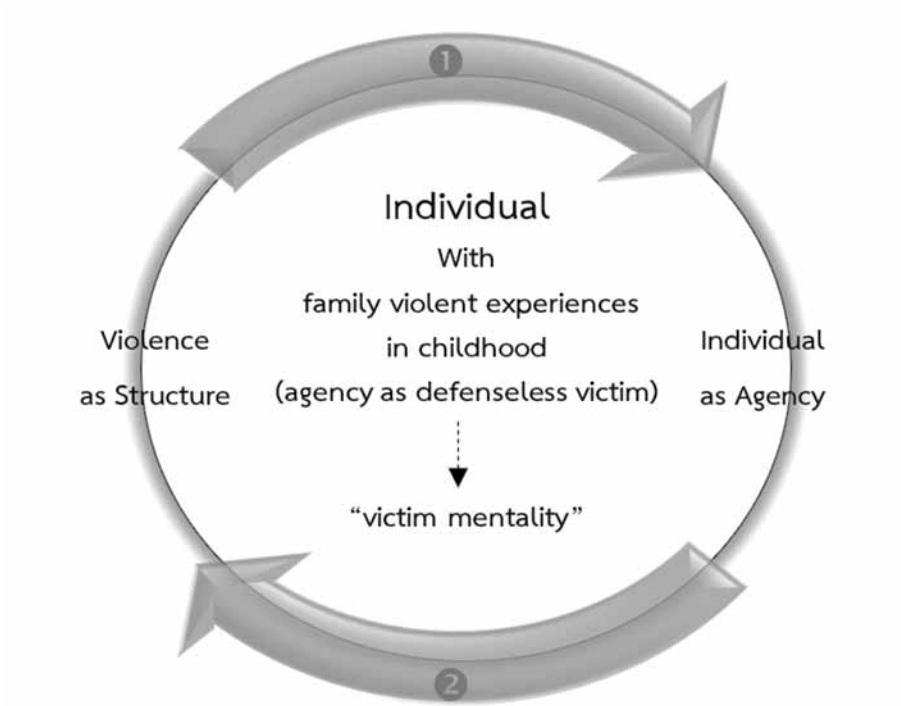

แผนภาพที่ 1 การประกอบสร้างมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง[7]

ส่วนที่ 1 โครงสร้างกับการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ (structure and the construction of human behavior)

คำถามสำคัญในการวิเคราะห์ส่วนนี้คือ มโนทัศน์ทายาทความรุนแรงถูกประกอบสร้างมาได้อย่างไร และเพราะเหตุใดโครงสร้างความรุนแรงที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ครอบครัวตั้งต้น[8] จึงมีอิทธิพลทำให้ปัจเจกบุคคลผลิตซ้ำความรุนแรง โครงสร้างความรุนแรง (violent structure) ตามกรอบการวิจัยนี้ หมายถึง กลไกพื้นฐานทางสังคมในลักษณะความสัมพันธ์ที่ทำร้าย (abusive relationships) ระหว่างสมาชิกในครอบครัว (Forward and Buck 2001, 32-51) หรือที่เรียกว่า "toxic relationships" อีกทั้งยังรวมถึงโครงสร้างความรุนแรงที่แฝงอยู่ในสถาบันและบริบท/สภาพแวดล้อมทางสังคม อาทิ ความรุนแรงในรูปแบบของความยากจน กฎหมายที่

[7]ผู้เขียนพัฒนาแผนภาพมาจากการศึกษาทฤษฎี structuration theory ของ Giddens โดยประยุกต์หลักการสำคัญมาใช้ในการอธิบายผลกระทบหรือมโนทัศน์เชิงลบที่ปัจเจกบุคคลได้รับมาจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวตั้งต้น

[8]ครอบครัวตั้งต้น (the first family) หมายถึง ครอบครัวแห่งแรกซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทั้งทางสายเลือด (biological) และทางการอุปการะ (adopted) เป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบุคคลทำหน้าที่เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม ศีลธรรมต่าง ๆ ให้กับผู้เยาว์ (minor) ซึ่งรวมถึงครอบครัวทดแทนที่เกิดจากระบบการให้ความช่วยเหลือของสังคมด้วย อาทิ สถานรับเลี้ยงเด็ก สถานสงเคราะห์ สถานพัฒนาและฟื้นฟูเด็ก เป็นต้น ซึ่งเสมือนสถาบันพื้นฐานของบางคน ด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้นิยามคำว่าผู้เยาว์ (minor) ไว้ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายนี้ได้กำหนดเหตุพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะไว้ดังนี้ "มาตรา 19 บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์" "มาตรา 20 ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448..."

ไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียม/เหลื่อมล้ำทางสังคม การปิดกั้นทางการศึกษา สภาพชุมชน/สังคมที่เอื้อต่อการประกอบอาชญากรรม หรือที่เรียกว่า “toxic environment” นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงความรุนแรงที่ฝังรากลึกอยู่ในความคิดความเชื่อของสังคม ซึ่งถือเป็นโครงสร้างใหญ่ในระดับวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า “toxic roots” ด้วยหลักการข้างต้นประยุกต์มาจากกรอบแนวคิดเชิงนิเวศวิทยา (the ecological framework) (World Health Organization 2017) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความรุนแรงหลากหลายมิติที่แฝงอยู่ในโครงสร้างทางสังคมแทบทุกระดับซึ่งล้วนมีส่วนสำคัญต่อกลไกการทำงานของสถาบันพื้นฐานอย่างครอบครัว และมีอิทธิพลในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมทั้งสิ้น

ประสบการณ์ความรุนแรงที่ปัจเจกบุคคลเผชิญในช่วงวัยเด็กหรือโครงสร้างความรุนแรงที่ก่อตัวขึ้นในสถาบันครอบครัวตั้งต้นนั้น ถือเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือเสรีภาพในการเลือกของมนุษย์ ในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นว่าปัจเจกบุคคล (เด็ก) ถูกสมาชิกในครอบครัวชักจูง/ผลักดันเข้าสู่โครงสร้างความรุนแรงโดยปราศจากความสมัครใจ ผ่านกลไกพื้นฐานแห่งชีวิตและสังคมอย่างสถาบันครอบครัว เป็นเหตุให้โครงสร้างความรุนแรงนี้มีอิทธิพลในการกำหนด/กำกับทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างมากซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้นั้นต่อไปในระยะยาว (long-term effects)

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวตั้งต้นหรือประสบการณ์ความรุนแรงที่ปัจเจกบุคคลเผชิญในวัยเด็กโดยเฉพาะก่อนอายุ 5 ขวบ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นช่วงที่สมองของมนุษย์มีการพัฒนา “เซลล์สมองกระจกเงา” (mirror neuron) ซึ่งตอบสนองต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์ผ่านการเรียนรู้ การสังเกต และเลียนแบบจากแบบอย่างใกล้ตัว (Tippawan Hansakunachai 2015) ในช่วงวัยดังกล่าว บุคคลสามารถแสดงได้เพียงบทบาทเดียวบนเวทีความรุนแรงในครอบครัว นั่นคือบทบาทของเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวทั้งทางตรง[9] (direct victim) และทางอ้อม[10] (indirect victim) เนื่องจากเด็กในช่วงวัยดังกล่าวยังไม่สามารถโต้ตอบด้วยการใช้ความรุนแรงทั้งต่อตนเองและผู้อื่นได้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม เด็กไม่ได้เป็นเด็กตลอดไป แต่เด็กจะเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าและมีพัฒนาการการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยวุฒิและคุณวุฒิ กล่าวคือ เด็กจะเริ่มเรียนรู้เลียนแบบ ซึมซับรับเอาทัศนคติและพฤติกรรมที่รุนแรงมาจากสมาชิกในครอบครัวซึ่งถือเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของเด็ก ในฐานะผู้เป็นต้นแบบความรุนแรง (violent role model) หรือตัวแบบแห่งการเรียนรู้ เป็นเหตุให้เด็กที่เติบโตในโครงสร้างทางสังคมที่รุนแรง กลายเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการใช้การทำร้าย (a potential abuser) (Mcgraw 2017b) โดยบางคนเริ่มแสดงความรุนแรงตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น

[9]บทบาทเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำโดยตรง (direct victim) เช่น การถูกทำร้ายโดยตรงจากสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกาย/เพศ/จิตใจ/คำพูด/การเงิน และการถูกละเลยทอดทิ้ง เป็นต้น

[10]บทบาทผู้ถูกกระทำโดยอ้อม (indirect victim) หรือพยาน (witness) คือ ผู้ที่รับรู้/พบเห็น/ได้ยินหรืออยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า บุคคลนั้นย่อมได้รับผลกระทบ/ความเสียหายจากการเป็นพยานความรุนแรงด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะผลกระทบต่อสภาพจิตใจ เนื่องจากความรุนแรงต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครอบครัวย่อมสั่นคลอนความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ต่อเนื่องมาจวบจนถึงวัยผู้ใหญ่ บางกรณีสืบเนื่องไปจนถึงวัยชราก็เป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะกรอบความคิดที่รุนแรงบางอย่างซึ่งถูกประกอบสร้างมาตั้งแต่วัยเด็กยังคงมีอิทธิพลในการกำหนดชีวิตของบุคคลนั้นอยู่

โดยสรุป โครงสร้างความรุนแรงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นตั้งแต่กลไกขั้นพื้นฐานแห่งชีวิตอย่างสถาบันครอบครัวตั้งต้นมีผลต่อการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลอย่างมาก เนื่องจากเด็กมีความเปราะบางทางจิตใจ (vulnerability) และยังไม่มีภูมิคุ้มกันต่อความรุนแรง เพราะฉะนั้นเด็กจึงไม่สามารถปกป้องตัวเองได้จึงทำให้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง (defenseless victim) ได้อย่างง่ายดาย นอกจากนี้เด็กยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ แต่ยังจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำรงชีวิตประจำวันในหลายด้านเพื่อความอยู่รอด (survival) อาทิ การพึ่งพาปัจจัยทั้งสี่ (อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การพึ่งพาทางการเงิน การพึ่งพาทางด้านจิตใจ เป็นต้น อีกทั้งโดยทั่วไปความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว (not usually a one-time incident) แต่มักจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก มีลักษณะคล้ายวงจรที่หมุนเวียนไปมา (cycle of violence) (Finley 2016, 41) จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า โครงสร้างความรุนแรงและปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการได้ผ่านกระบวนการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเสมือนการหลอมรวมจนกลายเป็นเนื้อเดียวกันประกอบสร้างเป็น "มโนทัศน์ทายาทความรุนแรง" ซึ่งถือเป็นกรอบความคิดที่ติดตัวหรือฝังอยู่ในระดับความคิดความเชื่อของบุคคล เป็นเหตุให้แม้ว่าบุคคลนั้นจะสามารถก้าวออกมาจากสถานการณ์ความรุนแรงหนึ่งได้แล้ว แต่มโนทัศน์ดังกล่าวก็ยังคงมีอิทธิพลทำให้บุคคลนั้นยังคงแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงอยู่ในส่วนนี้ สะท้อนให้เห็นมิติโครงสร้างความรุนแรงกับการกำหนดพฤติกรรมที่รุนแรงของมนุษย์

ส่วนที่ 2 ผู้กระทำการกับการกำหนดโครงสร้างความรุนแรง (agency and the construction of structure)

คำถามสำคัญในการวิเคราะห์ส่วนนี้ คือ มนุษย์ต้องยอมจำนนต่อโครงสร้างความรุนแรงที่รายล้อมตนอยู่ตลอดไปหรือไม่ หรือแท้จริงแล้วมนุษย์มีศักยภาพที่จะต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากโครงสร้างความรุนแรงที่ครอบงำชีวิตของตนอยู่ได้

การวิเคราะห์ภายใต้กรอบทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นการมุ่งเน้นอธิบายปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำ (agency) ซึ่งเป็นตัวแสดงสำคัญที่มีการกระทำต่าง ๆ (human action) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการพิจารณาว่าควรกระทำอย่างไรในสถานการณ์หนึ่ง (capacity to know how to act) เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนในการผลิตและผลิตซ้ำโครงสร้างทางสังคม (Supang Chantavanich 2012) หรือมีส่วนหล่อเลี้ยงให้ความรุนแรงสามารถดำรงอยู่ในสังคมต่อไป

จากการศึกษาวิจัย[11] พบว่า ท่ามกลางประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ปัจเจกบุคคลมีการแสดงบทบาทที่หลากหลายในความสัมพันธ์

[11]งานวิจัยเรื่อง "ทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง" ของ นางสาวนญา พราหมหันต์

ที่รุนแรง ไม่หยุดนิ่งเพียงแค่บทบาทใดบทบาทหนึ่ง เนื่องจากความสัมพันธ์ในครอบครัวส่วนใหญ่มีความต่อเนื่องยาวนาน (long period of time) ครอบครัวจึงมีพลวัต (family dynamics) มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสัมพันธภาพภายในของครอบครัว (family relationships) รวมทั้งบริบททางสังคมที่รายล้อม (social context) บทบาทของปัจเจกบุคคลบนเวทีความรุนแรงในครอบครัวจึงไม่คงที่แต่สามารถแปรเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์ความรุนแรงที่บุคคลนั้นกำลังเผชิญ

บทวิเคราะห์จากการศึกษาวิจัยผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ทุกคนจะมีการปรับตัวด้านพฤติกรรม (behavioral adaptation) เพื่อความอยู่รอด (survival) ในโครงสร้างความรุนแรง กล่าวคือ มนุษย์มีการเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนบทบาท (changing roles) จากบทบาทของเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ (victim or the abused) ไปสู่บทบาทผู้กระทำความรุนแรง (the abuser) เสียเอง โดยที่บางครั้งอาจไม่ใช่ในรูปแบบการทำร้ายผู้อื่นเสมอไป แต่อาจเป็นการกระทำความรุนแรงต่อตนเอง (self-directed violence) เช่น การทำร้ายตัวเอง (self-abuse) การใช้สารเสพติด (substance abuse) ความพยายามฆ่าตัวตาย (suicide attempt) เป็นต้น (The Childhood Domestic Violence Association 2017) โดยที่การปรับตัวของมนุษย์ในโครงสร้างความรุนแรงส่วนใหญ่มักจะเริ่มต้นมาจากการเรียนรู้ที่จะโต้ตอบผู้ที่ทำร้ายตนด้วยการใช้ความรุนแรง[12] (violent action = violent reaction) โดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันตัวเอง หรือปกป้องสมาชิกคนอื่นในครอบครัว (to defend oneself/others) หรือไม่ก็เป็นการโต้ตอบเพื่อลงโทษผู้ที่ทำร้ายตนโดยตรง (to punish the abuser) ซึ่งมีหลายกรณีที่การตอบโต้ความรุนแรงรูปแบบนี้มีโอกาสที่จะทวีความรุนแรงไปในระดับที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น จนถึงขั้นที่มีผู้เสียชีวิตหรือที่รู้จักในนาม “สภาวะกดดันจนต้องฆ่า” (the battered person’s syndrome) ซึ่งเป็นกรณีที่เหยื่อหรือผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงกลายเป็นผู้ที่ระเบิดความรุนแรงออกมาเสียเอง (Crawford, Liebling-Kalifani and Hill 2009, 65)

จากบทวิเคราะห์ที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ปัจเจกบุคคลที่ผูกพันอยู่ในโครงสร้างความรุนแรงมาอย่างยาวนานหรือผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยส่วนใหญ่จะเติบโตมาพร้อมกับการประกอบสร้างกระบวนทัศน์ที่ว่า ตนคือเหยื่อของความรุนแรง (victim mentality) (Mcgraw 2017) หรือตนคือผลผลิตของโครงสร้างที่รุนแรง/สังคมที่ไม่ยุติธรรม (the results of violent structure/unjust society) ซึ่งในงานวิจัยนี้เรียกว่า “มโนทัศน์ทายาทความรุนแรง” เสมือนกรอบความคิดเชิงลบที่มีศักยภาพในการทำร้ายตนเอง ผู้อื่น หรือสังคมต่อไปได้ จากการศึกษาวิจัยผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ความรุนแรง พบว่า มโนทัศน์ดังกล่าวมีอิทธิพลทำให้ปัจเจกบุคคลผลิตซ้ำความรุนแรง โดยส่วนใหญ่สะท้อนผ่านการกล่าวโทษ (blaming) ไปยังผู้อื่นหรือบริบทภายนอก อาทิ ตนมีพฤติกรรมอย่างนี้เพราะพ่อแม่เป็นต้นแบบความรุนแรง บางคนคิดว่าเพราะเขาทำร้ายตนก่อน

[12]การโต้ตอบความรุนแรง เป็นหนึ่งในทักษะการเอาตัวรอดของมนุษย์ หรือที่เรียกว่า “defense mechanism” (Schacter 2011, 482)

ฉะนั้นตนก็มีสิทธิแก้แค้นเอาคืนหรือทำร้ายผู้นั้นกลับ เพราะสังคมมันโหดร้ายจึงทำให้ตนต้องเรียนรู้ที่จะใช้ความรุนแรงเพื่อป้องกันตัวเองจากภัยอันตรายภายนอก นอกจากนี้บางคนมองว่า ความรุนแรงอยู่ในระดับพันธุกรรมหรือสืบทอดทางสายเลือด เพราะฉะนั้นไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งบางคนมองประสบการณ์ความรุนแรงเป็นเรื่องของโชคชะตาฟ้าลิขิตมาแล้ว จึงจำเป็นต้องยอมทนต่อไป เป็นต้น ในทางตรงข้ามบางคนสะท้อนผ่านการกล่าวโทษตัวเองที่รุนแรง เช่น ความคิดที่ว่าเพราะตนทำให้พ่อแม่ต้องแยกทางกัน เพราะตนเป็นเด็กที่ไม่มีใครต้องการตนจึงถูกทอดทิ้ง เพราะตนเกิดมาเป็นภาระของพ่อแม่ เพราะฉะนั้นก็ไม่รู้จะมีชีวิตอยู่ไปเพื่ออะไร เพราะตนรู้สึกขาดความอบอุ่นมาตั้งแต่เด็ก จึงทำให้รู้สึกโหยหาความรักจากผู้อื่น ทำให้ตนยอมทนต่อการถูกใช้ความรุนแรง/ถูกกดขี่ข่มเหงจากสมาชิกในครอบครัวใหม่ เช่น สามี ภรรยา ลูก ญาติพี่น้องทางกฎหมาย (in-laws) เป็นต้น นอกจากนี้บางกรณีสะท้อนว่าสาเหตุที่ต้องยอมจำนนต่อการถูกใช้ความรุนแรงเพื่อต้องการชดใช้หนี้กรรมให้หมดสิ้น ทั้งนี้ผู้เขียนสรุปว่าด้วยกรอบความคิดเชิงลบเช่นนี้นี่เองที่ส่งผลทำให้บุคคลเหล่านั้นมีแนวโน้มที่จะสืบทอด/ผลิตซ้ำความรุนแรงต่อไปเสียเอง ซึ่งแต่ละคนมีการให้เหตุผล (rationalize) และให้ความชอบธรรม (justify) กับการใช้ความรุนแรงของตนในมิติที่แตกต่างกันไป ดังที่กล่าวไปแล้ว

นอกจากนี้ ผู้เขียนมองว่า "มโนทัศน์ทายาทความรุนแรง" เป็นเสมือนมายาคติ (myth) ที่ล่อลวง (delude) ให้มนุษย์เชื่อว่า ความรุนแรงเป็นวิถีทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง หรือเป็นการให้ความชอบธรรมกับการกระทำที่รุนแรงของตนเองว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องสมเหตุสมผล ควรค่าแก่การผลิตซ้ำต่อไปและยังถือเป็นกรอบความคิดที่บดบังความจริง (conceal the truth) ทำให้ปัจเจกบุคคลเชื่อว่า ตนไม่มีพลังมากพอ (powerless) ที่จะต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงหรือมีความเชื่อในวิถีทางที่ผิดว่า ตนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่รุนแรงได้ จากบทวิเคราะห์ข้างต้นไม่ได้หมายความว่าผู้ที่มีการสืบทอด/ผลิตซ้ำความรุนแรงเหล่านั้นจะไม่สามารถต่อสู้กับโครงสร้างหรือเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ที่รุนแรงซึ่งครอบงำ/กำกับความคิดและพฤติกรรมของตนได้ ในทางกลับกัน มนุษย์สามารถเอาชนะเงื่อนไขในชีวิตของตนได้ ไม่ว่าผู้นั้นจะเกิดและเติบโตมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ย่ำแย่แค่ไหนก็ตาม ทั้งนี้แม้ว่ามีหลายสิ่งหลายอย่างในโลกใบนี้ที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็สามารถเลือกที่จะควบคุมหนทางการโต้ตอบ (how to react) ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวของตนได้ (Winfrey 2015) เนื่องจากมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการซึ่งมีพลังอำนาจแห่งตน (powerful individual) สามารถกำหนดชะตาหรือลิขิตชีวิตของตนเองได้ (self-determination)

3. การหนี: ทางออกจากวงจรความรุนแรง? (escaping: the exit of cycle of violence?)

เมื่อความรุนแรงทวีความร้ายแรงมากขึ้น การหนีจึงเป็นอีกหนึ่งหนทางที่แทบทุกคนเลือกใช้เพื่อต้องการก้าวออกจากสถานการณ์ความรุนแรงที่

ตนเผชิญ (to escape from violent circumstances) ซึ่งแตกต่างรูปแบบกันออกไป[13] ทั้งนี้สรุปได้ว่า การหนีออกจากสถานการณ์ความรุนแรงนั้นอาจไม่ใช่ทางออกถาวร (permanent exit) จากวงจร/โครงสร้างความรุนแรงที่ครอบงำบุคคลนั้นอยู่แต่เป็นเพียงแค่ทางออกชั่วคราว (temporary exit) เท่านั้น กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลอาจจะหนีออกจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้ก็จริง แต่ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะหนีพ้นออกจากวงจรความรุนแรงอื่น ๆ ที่ยังคงรายล้อมตนอยู่อีกอย่างมากมายในสังคมได้ อาทิ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) และความรุนแรงที่ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรม (cultural violence) ยิ่งไปกว่านั้น ปัจเจกบุคคลมิสามารถหนีพ้นจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงซึ่งเป็นกรอบความคิดที่ก่อตัวมาพร้อมกับประสบการณ์ความรุนแรงดังกล่าวได้

บุคคลที่ผูกพันอยู่ในวงจร/โครงสร้างความรุนแรงมาอย่างยาวนานจะมีการประกอบสร้าง (construct) กรอบความคิดที่แฝงด้วยความรุนแรงติดตัวออกมาจากวงจรความรุนแรงนั้นด้วย ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะก้าวพ้นจากความสัมพันธ์ที่รุนแรงในครอบครัวได้แล้วก็ตามหรือแม้ว่าบุคคลนั้นจะตัดขาดความสัมพันธ์จากคนที่ทำร้ายตนได้อย่างสิ้นเชิงแล้วก็ตาม หรือแม้กระทั่งผู้ที่กระทำ/เคยกระทำความรุนแรง (the abuser) ทั้งในอดีต/ปัจจุบันนั้นได้ตายจากตนไปนานแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงก็ยังคงมีแนวโน้มที่จะสืบทอด/ผลิตซ้ำความรุนแรงต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากกรอบความคิดที่รุนแรงดังกล่าว ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและยังคงเป็นตัวกำหนดทางเลือก รวมทั้งกำกับพฤติกรรมของผู้นั้นอยู่ ตัวอย่างเช่น บางคนสะท้อนว่า ตนมักจะทำร้ายตัวเองเพื่อระบายความทุกข์/ความรุนแรงจากการถูกกระทำในอดีต เช่น ด้วยการกรีดข้อมือ การเสพติดสุรา/ยา ความพยายามฆ่าตัวตาย เป็นต้น บางคนสะท้อนความรุนแรงในเชิงวางแผนแก้แค้นเอาคืนแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน เพราะมองว่าสิ่งที่ตนเคยถูกกระทำในอดีตยังไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างสาสม ในขณะที่บางคนสะท้อนผ่านการยอมแพ้ต่อโชคชะตา ยอมจำนนต่อการถูกใช้ความรุนแรงต่อไป เป็นต้น

[13]จากการศึกษาวิจัยพบว่า การหนี (escaping) จากวงจรความรุนแรงในครอบครัว แบ่งได้ 4 รูปแบบ

1) **การหนีแบบชั่วคราว** เป็นการหนีออกไปมีชีวิตอยู่ในชุมชนอื่นเป็นการชั่วคราว อาทิ ชุมชนเพื่อนฝูง ชุมชนปาร์ตี้ ชุมชนวงเหล้าเมายา วงการพนัน ชุมชนออนไลน์/สื่อ/เกมที่รุนแรง เป็นต้น เสมือนเป็นวิธีเบี่ยงเบนความสนใจไปในทางอื่น เพื่อเลี่ยงการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว ซึ่งมีแนวโน้มก้าวเข้าสู่วงจรความรุนแรงอื่น ๆ ต่อไป

2) **การหนีแบบยังคงความสัมพันธ์** หรือหนีออกมาจากบ้านที่รุนแรง แต่อาจยังคงพึ่งพาทางเศรษฐกิจหรือยังคงพบปะพูดคุยกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวอยู่ เพียงแต่เป็นการสร้างระยะห่างระหว่างกันมากขึ้น เช่น การแยกกันอยู่ (separation) การหนีออกมาเรียนต่างจังหวัด/ทำงานต่างถิ่นฐานบ้านเกิด เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะ/หลบหลีกความรุนแรงในครอบครัว

3) **การหนีแบบตัดขาดความสัมพันธ์** โดยผู้ที่หนีออกจากความสัมพันธ์ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเข้าไปข้องเกี่ยวกับผู้ที่กระทำความรุนแรงอีก (the abuser) เป็นการหนีออกมาโดยตัดขาดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจหรือความสัมพันธ์โดยสิ้นเชิง

4) **การหนีแบบถาวร** ด้วยการใช้ทางลัด (short-cut) ผ่านการฆ่าตัวตาย (suicide) หรือการทำร้ายตัวเอง (self-abuse) หรือพยายามฆ่าผู้ที่ใช้ความรุนแรงให้ถึงแก่ตาย (battering) เพื่อต้องการปลดปล่อยตัวเองออกจากวงจรความรุนแรงอย่างถาวรที่จบด้วยความตาย

4. การต่อสู้ระหว่างผู้กระทำการกับโครงสร้างความรุนแรง (the battle between active agency and violent structure)

ปัจเจกบุคคลที่เติบโตมาในครอบครัวตั้งต้นที่รุนแรง มีการจัดการประสบการณ์ความรุนแรงเหล่านั้นแตกต่างกันออกไปตามการรับรู้และตีความประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยที่บุคคลที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะจัดการประสบการณ์เหล่านั้นด้วยการใช้ความรุนแรง (management of violent experiences with violence) แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัย[14] ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลที่เคยติดหล่มอยู่ในกรอบความคิดทายาทความรุนแรง พบว่าบุคคลเหล่านั้นสามารถเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างพลังแห่งตนเพื่อเปลี่ยนแปลงแนวทางในการจัดการประสบการณ์ของตนไปในวิถีทางที่ไม่รุนแรง (non-violence approach) ต่อไปได้เช่นกัน

ในส่วนนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์ประเด็นการแสวงหาอิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง (breaking free from victim mentality) หรือการยุติการสืบทอดทายาทความรุนแรง (breaking the cycle of family violence) ท่ามกลางบริบทสังคมร่วมสมัย ภายใต้กรอบทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Strong Structuration Theory: SST) ของ Rob Stones ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ถูกพัฒนาเพิ่มเติมมาจากทฤษฎีของ Anthony Giddens ดังที่ได้วิเคราะห์ไปแล้ว ทั้งนี้ทฤษฎีของ Stones ได้นำเสนอตัวแบบวัฏจักรการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (cycle of structuration) (Stones 2005, 9) ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ โครงสร้างภายนอก (external structures) โครงสร้างภายใน (internal structure) ผู้กระทำการที่พร้อมจะกระทำ (active agency) และผลลัพธ์ของการกระทำ (outcome) (Pinwadee Srisupan 2012, 193) โดยผู้เขียนจะนำหลักการสำคัญจากแนวคิดดังกล่าวมาอภิปรายมิติการต่อสู้ระหว่างปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการและวงจรความรุนแรงในฐานะโครงสร้างสังคม เพื่ออภิปรายกลไกหรือกระบวนการยุติวงจรความรุนแรงสู่อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงต่อไป

1) โครงสร้างภายนอก (external structures)[15]

ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ความรุนแรงในฐานะโครงสร้างภาพรวมซึ่งเป็นกลไกทางสังคมทุกระดับที่ส่งผลต่อการกระทำของสมาชิกในสังคมท่ามกลางบริบทสังคมร่วมสมัย (contemporary social context) หรือยุคที่สังคมขับเคลื่อนเข้าสู่ "ยุคหลังความเป็นสังคม" (post-societal phase) สืบเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ (globalization) (Burawoy 2005) ทั้งนี้สถาบันทางสังคม (social institutions) ทุกระดับล้วนมีส่วนสำคัญที่สามารถเข้ามาเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ให้ปัจเจก

[14]งานวิจัยเรื่อง "ทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง" ของ นางสาวนญา พราหมหันต์

[15]ผู้เขียนมองว่าโครงสร้างส่วนนี้เสมือนแสงสว่างที่ส่องเข้ามาในความมืด (the light shines in the darkness) แสงสว่างในที่นี้ คือ การนำเสนอองค์ความรู้/มุมมองใหม่ที่มีประโยชน์จากสังคม ส่วนความมืด คือ ทัศนคติและพฤติกรรมที่รุนแรงของบุคคลที่อยู่ในวงจรความรุนแรงหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของมโนทัศน์ที่รุนแรงมาอย่างยาวนาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้นั้นได้เรียนรู้ที่จะต่อสู้กับมโนทัศน์ความรุนแรงต่อไป

บุคคลได้ทั้งสิ้น ผ่านการเสนอแนวคิด/องค์ความรู้ใหม่ที่เข้ามาท้าทายกรอบความคิดเดิมที่รุนแรงของปัจเจกบุคคล ก่อให้เกิดการคิดสำรวจตนเอง (self-reflection) และเกิดการตั้งคำถามกับกระบวนทัศน์เดิม (old paradigm) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ความรุนแรงทั้งของตนและผู้อื่นในมุมมองใหม่ ๆ (new perspectives) โครงสร้างภายนอกจึงเป็นกลไกทางสังคมที่สำคัญซึ่งสามารถนำปัจเจกบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากประสบการณ์ความรุนแรงให้สามารถเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm shift) จากเดิมที่รุนแรงซึ่งถูกส่งผ่านมาจากบรรพบุรุษรุ่นแล้วรุ่นเล่าเปลี่ยนผ่านไปสู่มโนทัศน์ที่ไม่รุนแรงต่อไป

จากการศึกษาวิจัย[16] พบว่า แนวคิดที่เข้ามาท้าทายกรอบความคิดเดิมมีส่วนสำคัญต่อการต่อรองประสบการณ์ความรุนแรงของปัจเจกบุคคล เนื่องจากแนวความคิดเหล่านั้นมีส่วนในการเปลี่ยนผันความรู้สึก[17] (the affective turn) (Fosha 2000, 144) จากความรู้สึกเชิงลบ (negative affect) เช่น ความรู้สึกโกรธแค้น กล่าวโทษ เกลียดกลัว อิจฉา หึงหวง รุนแรง รู้สึกผิด รู้สึกขาดความรักความอบอุ่น เป็นต้น เปลี่ยนแปลงไปสู่ความรู้สึกเชิงบวก (positive affect) แทนที่ อาทิ ความรัก ความเข้าใจการให้อภัย/ไม่กล่าวโทษทั้งตัวเองและผู้อื่น รวมทั้งความตั้งใจที่จะรับผิดชอบชีวิตตัวเองและเริ่มต้นชีวิตใหม่ เป็นต้น แนวคิดเชิงบวกเหล่านั้นเสมือนแสงสว่างที่สามารถเข้ามาจุดประกายความคิดให้กับผู้ที่ได้รับพิษหรือผลกระทบจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวให้สามารถเบี่ยงเบนเข้าสู่กระบวนการเสริมสร้างพลังของตนเอง (self-empowerment) เพื่อประกอบร่างสร้างตน (self-assembly) เพื่อรื้อสร้างอัตลักษณ์แห่งตนใหม่ (new identity reconstruction) ไปในวิถีทางที่ไม่รุนแรงเพื่อเตรียมพร้อมที่จะต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงต่อไป

โครงสร้างส่วนนี้ สะท้อนผ่านกลไกทางสังคมหลายระดับตั้งแต่ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งอาจหมายถึง สมาชิกในครอบครัว มิตรภาพที่ดีจากเพื่อนฝูง คนรอบข้างคนรู้จัก (acquaintance) หรือแม้กระทั่งคนแปลกหน้าก็สามารถก่อให้เกิดการสะท้อนคิดด้วยตัวเองได้ทั้งสิ้น กล่าวคือ ทุกคนในสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปรับความคิด เปลี่ยนมุมมองให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากประสบการณ์ความรุนแรงเหล่านั้นได้ทั้งสิ้น โครงสร้างส่วนต่อมา คือ กลไกระดับสังคม อาทิ โรงเรียน สื่อสร้างสรรค์ ชุมชน ชุมชนเสมือน กล่าวคือ สถาบันทางสังคมทุกระดับถือเป็นกลไกที่ล้วนมีส่วนสำคัญในการยุติปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่เข้ามาทำให้ผู้ซึ่งอยู่ในวังวนของวงจรความรุนแรงหรือถูกโครงสร้างที่รุนแรงทำร้ายมาอย่างยาวนานได้เข้าสู่กระบวนการเสริมสร้างพลังแห่งตนจนนำไปสู่กระบวนการต่อสู้กับกรอบความคิดที่รุนแรงซึ่งครอบงำตนอยู่ต่อไป ทั้งนี้กล่าวได้ว่า กลไกการสะท้อนคิดด้วยตัวเองนั้นจะแตกต่างกันไปตามการรับรู้และการตีความประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

[16]งานวิจัยเรื่อง “ทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง” ของ นางสาวนญา พราหมหันต์

[17]ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 นักสังคมศาสตร์และนักมนุษยศาสตร์เริ่มให้ความสนใจในการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกในฐานะหนทางที่จะเข้าใจเบื้องลึกประสบการณ์ของมนุษย์ มองว่า “ตนเอง” (self) เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ที่ศึกษา มองว่าอารมณ์ความรู้สึกมีส่วนช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรรม/เยียวยาเหยื่อความรุนแรง (Fosha 2000, 141) หลักการสำคัญของแนวคิดนี้คือการสะท้อนตนเอง

ข้อสังเกตเพิ่มเติมที่ได้จากการศึกษาวิจัย คือ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและบริบทสังคมปัจจุบัน พบว่า พลวัตทางสังคม (social dynamics) ถูกขับเคลื่อนมาสู่ศตวรรษที่ 21 ในยุคหลังความเป็นสังคม[18] ซึ่งเป็นยุคที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (technological advancement) ถูกพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ โลกออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (internet network) เข้ามามีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งในโลกส่วนตัวและโลกทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เทคโนโลยีและเครื่องมือการติดต่อสื่อสารสมัยใหม่แสดงบทบาทสำคัญ (major role) ในชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคมแทบทุกคน ในยุคปัจจุบันสื่อทางเลือกที่มีอยู่มากมายเสมือนพาหนะ (vehicle) ทำหน้าที่เชื่อมโยงสมาชิกในสังคมโลกเข้าสู่สนามการเรียนรู้ขนาดมหึมา (mega learning field) ในหมู่บ้านโลก (global village) (Wolford 2015, 142) ซึ่งเปิดกว้างให้มนุษย์สามารถเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ตลอดเวลา จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ท่ามกลางบริบทสังคมยุคปัจจุบันเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารพัฒนาและก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ในส่วนนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยน (turning point) ที่มีส่วนสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (social learning) ของสมาชิกในสังคม จากการเรียนรู้รูปแบบเดิมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยตรงแปรเปลี่ยนเป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อทางเลือกมากมายในชุมชนเสมือน[19] (virtual community) บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ อาทิ โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงวัตถุ (object) แต่เป็นวัตถุที่มีพลังทำหน้าที่เสมือนตัวกลางเชื่อมโยงมนุษย์เข้าไปสู่โลกแห่งจินตนาการ (imagined world) ซึ่งเป็นโลกที่เต็มไปด้วยองค์ความรู้มากมายมหาศาลซึ่งเป็นช่องทางการเรียนรู้ใหม่ของมนุษย์ให้ก้าวไกลมากขึ้น ข้ามขอบเขตแห่งเวลาและพื้นที่และภาษาโดยสิ้นเชิง จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า บริบทสังคมสมัยใหม่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลเกิดการสะท้อนคิดด้วยตัวเองมากขึ้น อีกทั้งยังเอื้อประโยชน์ให้ปัจเจกบุคคลสามารถเสาะแสวงหาแหล่งสนับสนุน/ช่วยเหลือ (source of support/help) แหล่งความรู้ (resources) ที่หลากหลายได้อย่างมากมายผ่านโลกออนไลน์ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้เรียนรู้แนวความคิด/องค์ความรู้ใหม่เพื่อเสริมสร้างพลังของตนเอง (self-empowerment) ทั้งนี้เพื่อเติมพลังและเตรียมพร้อมตนเองสู่สนามการต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงต่อไป

เนื่องจากโลกออนไลน์เต็มไปด้วยแหล่งความรู้มากมายมหาศาล ซึ่งสามารถเชื่อมโยงบุคคลจากทั่วทุกมุมโลกเข้าด้วยกัน เปิดโอกาสให้แทบทุกคนสามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้

[18]แนวความคิดเชิงสังคมวิทยาท่ามกลางความเป็นสมัยใหม่ (modernity) เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โครงสร้างและบริบททางสังคมสมัยใหม่เข้ามาท้าทายหน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) ปัจจุบันสังคมอยู่นอกเหนืออาณาเขตอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ (sovereign) แบบดั้งเดิม เนื่องจากสังคมถูกขับเคลื่อนเข้าสู่ยุคหลังความเป็นสังคม (post-societal phase) อันเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ (Burawoy 2005, 4) กล่าวคือ เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาทำลายพรมแดนระหว่างชาติรัฐ (the nation-state) ที่เคยเป็นอุปสรรคขวางกั้นระหว่างกันหรือเข้ามาเป็นสื่อกลางทำให้โลกใบใหญ่ใบเดิมแคบลง

[19]ชุมชนเสมือน (virtual community) หรือ ชุมชนออนไลน์ (online community) เป็นกลุ่มสังคมที่ก่อตัวขึ้นมาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยที่สมาชิกสามารถเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้แทบทุกที่ ทุกเวลา ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ตลอดเวลาอย่างง่ายดาย ทั้งนี้จากการศึกษาวิจัย[20] พบว่า เราสามารถเรียนรู้บทเรียนของผู้อื่นที่ผ่านประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวและสามารถเอาชนะเงื่อนไขแห่งชีวิตของตนได้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ โดยที่เราสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาปรับใช้ในชีวิตของตัวเองต่อไปได้ ในส่วนนี้เป็นการเปิดมุมมองให้ปัจเจกบุคคลได้เรียนรู้ว่า ตนไม่ได้เผชิญปัญหาอยู่เพียงลำพัง มีคนอีกจำนวนมากจากทั่วทุกมุมโลกที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว แต่ต่อมามีการเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างพลังแห่งตนจนสามารถเอาชนะกับโครงสร้างความรุนแรงนั้นได้ นอกจากนี้เรายังสามารถเข้าไปค้นหาตัวแบบที่ดี (positive role model) จากผู้ที่เป็นกูรู (guru) ผู้เชี่ยวชาญทุกศาสตร์ทุกสาขาเพื่อเรียนรู้แนวคิดและแนวทางในการจัดการประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวผ่านผู้รู้เหล่านั้นได้อย่างมากมาย รวมทั้งสามารถขอความช่วยเหลือจากสังคมผ่านช่องทางนี้ได้ด้วย ในประเด็นนี้ผู้เขียนมองว่า เป็นหนึ่งในข้อดีของเทคโนโลยีสมัยใหม่ คือองค์ความรู้บางอย่างที่เคยเข้าถึงได้ยากหรือเคยถูกปิดกั้นมาอย่างยาวนานในอดีต แต่ในบริบทสังคมยุคปัจจุบันองค์ความรู้เหล่านั้นกลับถูกเปิดกว้างอย่างก้าวไกลไร้ขีดจำกัด แทบทุกคนสามารถเข้าถึง (access) แหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายจากทั่วทุกมุมโลกได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ในส่วนนี้สะท้อนมิติความแตกต่างระหว่างบริบทสังคมในอดีตและปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง

หากเปรียบเทียบระหว่างคนสมัยก่อนท่ามกลางบริบทสังคมยุคเก่ากับคนรุ่นใหม่ในบริบทยุคปัจจุบัน กล่าวได้ว่า สมาชิกในสังคมยุคปัจจุบันถือว่าได้เปรียบ (advantage) มากกว่าคนรุ่นก่อน เนื่องจากมีโอกาสที่จะเรียนรู้เพื่อแสวงหาอิสรภาพจากมโนทัศน์ความรุนแรงหรือสามารถเข้าถึงแหล่งการสนับสนุน/ช่วยเหลือจากสังคมได้อย่างง่ายดายผ่านแหล่งความรู้มากมายในโลกออนไลน์ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากคนรุ่นก่อนที่ไม่มีโอกาส ยากที่จะเข้าถึงองค์ความรู้เหล่านั้นได้อย่างสะดวกและรวดเร็วดังเช่นปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีก็เสมือนดาบสองคม เนื่องจากยังมีวงจรความรุนแรงอีกมากมายที่แฝงอยู่ในโลกออนไลน์เหล่านั้น การใช้เทคโนโลยีจึงเป็นไปได้ทั้งทางที่เป็นประโยชน์และเป็นภัย ผู้เขียนมองว่า ขึ้นอยู่กับการเลือกใช้ของปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการว่า จะเลือกที่จะบริโภคหรือเสพสื่อ (รุนแรง/ไม่รุนแรง) แสวงหาองค์ความรู้ประเภทใดในการเรียนรู้ (มีประโยชน์/ไม่มีประโยชน์) แตกต่างกันออกไป

ทั้งนี้เพราะแท้ที่จริงแล้วสภาพสังคมที่ปราศจากความรุนแรง (zero violence in society) โดยสิ้นเชิงนั้น เป็นเพียงสังคมในโลกแห่งจินตนาการ หรือที่เรียกว่า สังคม “ยูโทเปีย (utopia)” เท่านั้น กล่าวคือ บริบททางสังคมในสภาพความเป็นจริงยังคงถูกรายล้อมด้วยวงจรความรุนแรงอีกมากมายนับไม่ถ้วนที่อาจแฝงอยู่ในสถาบันทางสังคมแทบทุกระดับ ซึ่งถือเป็นโครงสร้างภายนอกที่ล้วนมีส่วนสำคัญในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมที่รุนแรงของสมาชิกในสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะท่ามกลางบริบทสังคมปัจจุบัน พบว่า มีความรุนแรงมากมายนับไม่ถ้วนที่แฝงอยู่ในโลกแห่งจินตนาการหรือโลกออนไลน์ เสมือนภัยอันตรายรูปแบบใหม่ที่มาพร้อมกับความก้าวหน้าทางสังคมในศตวรรษที่ 21

[20]งานวิจัยเรื่อง “ทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง” ของ นางสาวนญา พราหมหันต์

สรุป คือ อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง (breaking free from "victim mentality") และการยุติวงจรความรุนแรงในครอบครัว (breaking the cycle of family violence) จำเป็นต้องอาศัยพลังของปัจเจกบุคคลและสังคมทุกภาคส่วนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง (transformation) สังคมร่วมกันในส่วนการปรับเปลี่ยนกลไกทางสังคมซึ่งเป็นโครงสร้างภายนอก อาทิ การปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม การกำหนดนโยบายรณรงค์/ต่อต้านปัญหาความรุนแรงในครอบครัวผ่านหน่วยงานต่างๆ การปรับสภาพชุมชนให้ปลอดภัยและน่าอยู่ การจัดระเบียบแหล่งมั่วสุม/อบายมุข/สถานบันเทิง การส่งเสริมสื่อ/ละคร/ภาพยนตร์เชิงสร้างสรรค์ การแทรกแซงทางสังคม (social intervention) เป็นต้น (McClennen 2010, 45) การสนับสนุนแหล่งความรู้ที่มีประโยชน์ในชุมชนเสมือน (ในโลกออนไลน์ซึ่งถือเป็นช่องทางการเรียนรู้ที่ง่ายที่สุดในบริบททางสังคมยุคปัจจุบัน) การปรับปรุงระบบการศึกษา/แบบเรียนที่มีคุณภาพ การต่อต้านการกลั่นแกล้งใน/นอกสถานศึกษา การส่งเสริมกิจกรรมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนให้มีภูมิคุ้มกันต่อความรุนแรงด้วยการเปิดเวทีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์/กีฬา/ศิลปะให้แก่เด็กและเยาวชนเพื่อให้เด็กสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การเปิดช่องทางการให้คำปรึกษา/ให้ความช่วยเหลือสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้/สร้างกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (support groups) ในทุกระดับสถาบันทางสังคม อาทิ ชุมชน ชุมชนออนไลน์สังคม สื่อสถาบันการศึกษา เป็นต้น ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า สถาบันทางสังคมทุกระดับจำเป็นต้องรวมพลังกันเพื่อต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงที่มีอยู่มากมายในสังคมร่วมกัน

2) โครงสร้างภายใน (internal structure) สะท้อนมิติการรับรู้ (perception) และการตีความ (interpretation) ประสบการณ์เชิงอัตวิสัย (subjective) เป็นโครงสร้างที่อยู่ภายในผู้กระทำการในลักษณะของความคิด ความทรงจำ ซึ่งปัจเจกบุคคลเรียนรู้มาจากโครงสร้างภายในทั่วไป (general-dispositional structure) และโครงสร้างเฉพาะ[21] (specific-conjunctural structure) (Pinwadee Srisupan 2012,193)

เนื่องจากจิตใจมนุษย์มีความสลับสลับซ้อน แต่ละคนมีกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ไม่มีกรอบความคิดใดเป็นสูตรสำเร็จที่จะอธิบายโครงสร้างจิตใจของมนุษย์ได้อย่างถ่องแท้ ประสบการณ์ที่ว่ารุนแรงหรือส่งผลกระทบต่อบุคคลหนึ่งโดยตรง อาจจะไม่ถูกพิจารณาว่ารุนแรงหรืออาจไม่มีผลกระทบต่ออีกบุคคลหนึ่งก็เป็นได้ ในขณะเดียวกันประสบการณ์ที่เหมือนจะไม่รุนแรงสำหรับบุคคลหนึ่ง ก็อาจจะเป็นความรุนแรงที่ฝังใจหรือสร้างความเสียหายให้กับอีกบุคคลหนึ่งเป็นอย่างมากได้เช่นกัน

[21]พบว่า ตามทฤษฎี structuration เน้นการอธิบายเชิงภววิทยา (ontology) โดยให้ความสำคัญกับการรับรู้และตีความประสบการณ์ของบุคคลซึ่งถือเป็นโครงสร้างทางจิตใจที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล รวมทั้งมิติความเชื่อที่อยู่นอกเหนือการพิสูจน์ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ อาทิ การรับรู้ความอัศจรรย์ของพระเจ้า ความเชื่อเรื่องโชคชะตาฟ้า/พรหมลิขิต การทำนายทายทัก/หมอดู ความเชื่อเชิงไสยศาสตร์ต่างๆ ด้วย เป็นต้น โดยมองว่าทุกการรับรู้ของมนุษย์มีส่วนสำคัญที่นำไปสู่การสะท้อนคิดแห่งตนได้ทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีส่วนในการทำความเข้าใจประสบการณ์ของบุคคล

3) **ผู้กระทำการที่พร้อมที่จะกระทำ (active agency)** โดยพิจารณาจากสิ่งที่ตัวเองจะกระทำลำดับแง่มุมต่าง ๆ ภายใต้โครงสร้างภายในโดยที่ความสามารถในการกระทำของผู้กระทำการแต่ละคนมีความพร้อมในระดับที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการทบทวน (reflection) และประเมิน (evaluation) ประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันที่บุคคลนั้นเผชิญ (Pinwadee Srisupan 2012, 193) เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์เพื่อทำความเข้าใจสิ่งเหล่านั้นในมุมมองใหม่ต่อไป

หากวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ปัจเจกบุคคลที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในฐานะผู้กระทำ มีแนวโน้มที่จะผลิตซ้ำความรุนแรง ผู้เขียนคิดว่า ไม่ได้เป็นเพราะบุคคลนั้นไม่มีพลังหรือไม่มีความสามารถมากพอที่จะต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรง ในทางตรงข้าม จากการศึกษาวิจัย[22] พบว่าบางคนอาจไม่รู้ (unaware) ด้วยซ้ำว่าตนมีพลังภายใน (inner power) มีความสามารถที่จะต่อสู้และเอาชนะ (overcome) กับโครงสร้างความรุนแรงที่คอยควบคุม/กำกับพฤติกรรมของตนอยู่ได้ต่างหาก เนื่องจากผู้ที่มีมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงในที่นี้เสมือนผู้ที่ถูกครอบงำด้วยความเชื่อที่ผิด (false beliefs) จึงทำให้ผู้นั้นไม่รู้ข้อเท็จจริง (ignorance of the fact) ที่ว่า ตนมีพลังและสามารถเปลี่ยนแปลงตนเอง ครอบครัวและสังคมต่อไปในวิถีทางที่ดีขึ้นได้ นอกจากนี้มีหลายกรณีที่ปัจเจกบุคคลไม่รู้ด้วยซ้ำว่า ตนกำลังถูกครอบงำ (be controlled) ด้วยกรอบของโครงสร้างความรุนแรงอยู่ เนื่องจากบุคคลนั้นถูกกระทำด้วยความรุนแรงมาตั้งแต่สถาบันพื้นฐานอย่างครอบครัวตั้งต้นหรือตั้งแต่วัยเด็ก (ซึ่งยังขาดภูมิคุ้มกันและไม่สามารถป้องกันตัวเองจากความรุนแรงได้ “defenseless victim”) ต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจนเกิดความเคยชิน (familiarity) ในวงจร/โครงสร้างความรุนแรงดังกล่าว เป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นประกอบสร้างแนวความคิดที่ว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ ทั้งนี้หากวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมอธิบายได้ว่า ผู้กระทำการและโครงสร้าง (agency vs structure) ถูกหลอมรวมความสัมพันธ์ระหว่างกันมาอย่างยาวนานจนเสมือนว่าทั้งคู่เป็นกลไกเดียวกัน โดยที่กลไกนั้นมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถแยกตนเองออกจากโครงสร้างที่รุนแรงซึ่งรายล้อมตนอยู่ได้ จึงมีแนวโน้มทำให้บุคคลนั้นขับเคลื่อนวงจรความรุนแรงให้ดำเนินต่อไปโดยไม่รู้ตัวหรือไม่รู้ว่าแท้จริงแล้วตนเองกับโครงสร้างเป็นสองส่วนที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

นอกจากนี้มีบางกรณีที่ปัจเจกบุคคลอาจจะรู้ตัว (aware) ว่า ตนเองกำลังถูกครอบงำด้วยโครงสร้างความรุนแรงอยู่ แต่บุคคลนั้นกลับคิดว่าตนไม่มีสิทธิ (have no right) ที่จะกำหนดอนาคตของตนเอง เป็นเหตุให้ผู้นั้นเลือกที่จะยอมจำนน (surrender) ต่อโครงสร้างความรุนแรงหรือเลือกที่จะผลิตซ้ำวงจรความรุนแรงต่อไป เนื่องจากมองว่าโครงสร้างความรุนแรงที่ครอบงำตนอยู่นั้นเป็นกรอบโครงสร้างทางสังคมซึ่งอยู่เหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์ ซึ่งอาจมาจากความเชื่อที่ว่า ประสบการณ์ความรุนแรงที่ตนเผชิญนั้นเป็นเพราะ “โชคชะตาฟ้าลิขิต” หรือ “บุญบาปที่สั่งสมมาตั้งแต่ชาติปางก่อน” เป็นตัวกำหนดชีวิตตนอยู่ ซึ่งในส่วนนี้สะท้อนกรอบความเชื่อที่ฝังรากลึกอยู่ในระดับรากฐานวัฒนธรรมทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยอันมีผลต่อการกำหนด

[22]งานวิจัยเรื่อง “ทายาทความรุนแรง: แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมต่อการจัดการประสบการณ์ความรุนแรง” ของ นางสาวนญา พราหมหันต์

ความคิดความเชื่อของสมาชิกในสังคมมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตีความส่วนบุคคล (personal interpretation)

แม้มนุษย์จะไม่สามารถเลือกพื้นฐานที่มาแห่งชีวิตของตนได้ แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์ในฐานะผู้กระทำการก็มีความสามารถในการเลือกที่จะต่อสู้และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความรุนแรงที่ครอบงำตนได้ ตามแนวคิดของ Stones สามารถอธิบายประเด็นนี้ได้ว่า ผู้กระทำการที่พร้อมที่จะกระทำ (active agency) เท่านั้น ที่สามารถจะต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงที่มีอยู่มากมายในสังคมได้ ในส่วนนี้สะท้อนมิติความตั้งใจ (willingness) ส่วนบุคคลกับความพยายามที่จะเอาชนะมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงผ่านกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของตนเอง (self-empowerment) ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกับการเสริมสร้างพลังเชิงโครงสร้าง (structural empowerment) จากสถาบันทางสังคมระดับต่าง ๆ (Zimmerman 1995, 583) เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ติดหล่มมโนทัศน์ที่รุนแรง รวมทั้งเพื่อเปลี่ยนผ่านสังคม (transform society) ไปในวิถีทางที่ไม่รุนแรงต่อไป เนื่องจากการยุติวงจรความรุนแรงเป็นทั้งวิธีการ (mean) และจุดมุ่งหมาย (end) จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากความตั้งใจของบุคคลและความช่วยเหลือจากสังคมทุกภาคส่วนเพราะความร่วมมือของสมาชิกในสังคมย่อมมีพลังในการต่อสู้กับความรุนแรงได้มากกว่าพลังจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงลำพัง

4) ผลลัพธ์ของการกระทำ (outcome) ในฐานะสิ่งที่ได้จากโครงสร้างภายในและภายนอกของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยที่สิ่งนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง อันเกิดจากการกระทำซ้ำหรือการตัดการกระทำบางอย่างของผู้กระทำการนั้น ๆ ออก ในส่วนนี้สะท้อนผลผลิตที่ได้จากกลไกเชิงโครงสร้างทางสังคมควบคู่กับปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการ เนื่องจากทั้งสององค์ประกอบมีส่วนสำคัญทั้งมิติการผลิตซ้ำ (reproduction) และมิติการยุติ (breaking) วงจรความรุนแรงต่อไป กล่าวคือ มนุษย์มีทางเลือกที่จะสืบทอดหรือยุติการถ่ายทอดความรุนแรง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้น

เราสามารถตั้งคำถามต่อไปได้ว่า มนุษย์สามารถยุติวงจรความรุนแรงได้อย่างสิ้นเชิงจริงหรือไม่? หรือแท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงแค่การต่อรองทางเลือก (negotiation of choices) ของปัจเจกบุคคลในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถเลือกหรือคาดเดาสถานการณ์ความรุนแรงที่ตนอาจจะเผชิญได้ แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์ก็มีเสรีภาพ (free will) หรือมีสิทธิในการเลือก (the right to choose) ที่จะโต้ตอบ (react) ต่อสถานการณ์เหล่านั้นได้ว่าจะเลือกใช้หรือไม่ใช้ความรุนแรงต่อไป ซึ่งแน่นอนว่าย่อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคลและแต่ละสถานการณ์ที่บุคคลนั้นเผชิญ นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า แม้มนุษย์จะเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพในการเลือกและมีพลังจิต (will power) ในการกำหนดชีวิตของตนเอง แต่บ่อยครั้งที่พลังเหล่านั้นกลับถูกนำมาใช้ในเชิงทำลาย (รุนแรง) มากกว่าที่จะถูกนำมาใช้ในเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ (ไม่รุนแรง) ทั้งนี้เพราะโครงสร้างความรุนแรงที่รายล้อมสังคมอยู่อย่างมากมายนั้น ยังคงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจเลือกของสมาชิกในสังคมนั้นอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการต่อรองทางเลือกของปัจเจกบุคคลในแต่ละสถานการณ์ สรุปได้ดังแผนภาพที่ 2

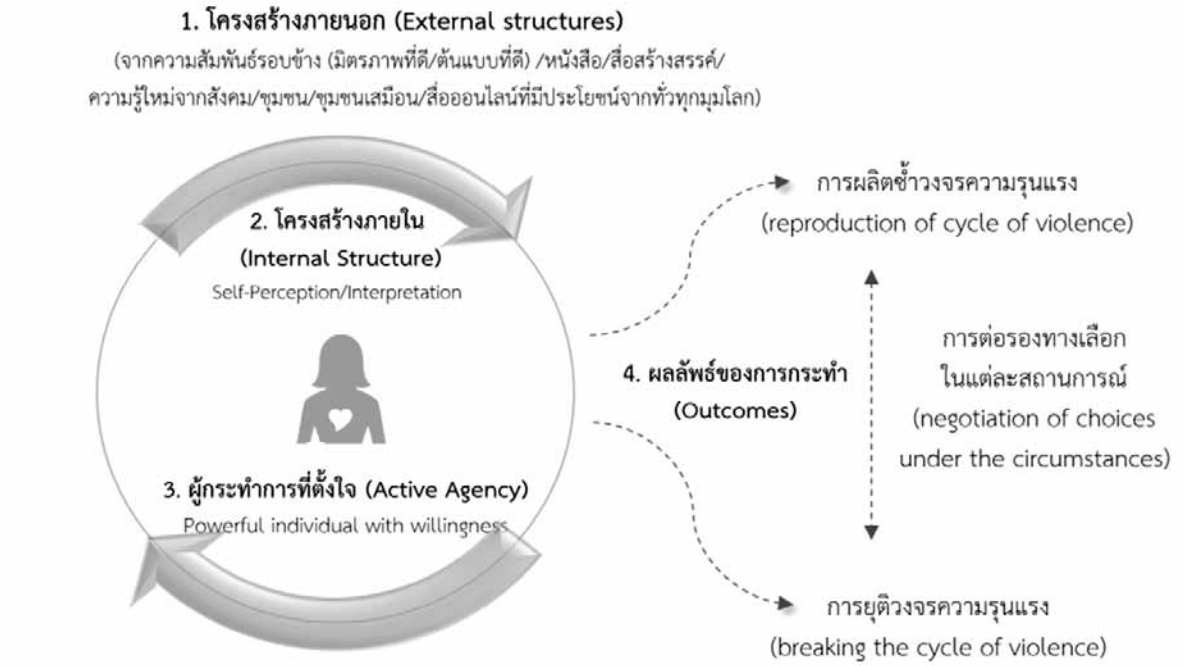

แผนภาพที่ 2 อิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง[23]

บทสรุป

สรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 คน พบว่า แต่ละคนมีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวตั้งต้นที่แตกต่างกัน และทุกคนสะท้อนให้เห็นว่า ตัวเองเป็นผู้ที่ได้รับความรุนแรงมาจากประสบการณ์ดังกล่าวทั้งสิ้น สะท้อนผ่านความคิดและพฤติกรรมที่แฝงด้วยความรุนแรงแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการผลิตซ้ำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อผู้อื่นหรือต่อสังคม ทั้งนี้ทุกคนเป็นผู้ที่กำลังเข้าสู่กระบวนการเสริมสร้างพลังแห่งตนเพื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากวงจรความรุนแรง อาทิ บางคนพยายามหนีออกมาจากความสัมพันธ์ที่รุนแรงและพยายามเยียวยาบาดแผลทางจิตใจของตนเองผ่านการขอความช่วยเหลือจากสังคม/มูลนิธิ/ภาครัฐ บางคนพยายามเสาะแสวงหากลุ่มที่ให้ความสนับสนุน/ช่วยเหลือผ่านชุมชน/ชุมชนเสมือน/สื่อ/สังคม บางคนเลือกที่จะเข้าสู่ทางธรรมเพื่อค้นหาหนทางแห่งการดับทุกข์ บางคนเข้ามาเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่น บางคนเลือกที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงโดยการเป็นนักเคลื่อนไหวที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นต้น

ข้างต้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษาวิจัยผ่านโลกออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ความรุนแรงและมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงสามารถกลายมาเป็นมรดก (legacy) ตกทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งได้ (intergenerational transmission of violence) กล่าวคือ บรรพบุรุษที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในอดีต

[23]ผู้เขียนพัฒนาแผนภาพมาจากการศึกษาทฤษฎี SST ของ Stones โดยประยุกต์องค์ประกอบทั้ง 4 ส่วน มาจากตัวแบบวัฏจักรการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (cycle of structuration) เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายการแสวงหาอิสรภาพจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง

สามารถถ่ายทอดกรอบความความคิดที่รุนแรงเหล่านั้นมายังทายาทรุ่นต่อ ๆ ไปได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (social learning process) จึงเป็นเหตุทำให้ความรุนแรงถูกหมุนเวียนในลักษณะวงจรที่มีการผลิตซ้ำหรือสืบทอดต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่าอย่างยาวนาน จนกว่าจะมีผู้ใดผู้หนึ่งพยายามที่จะต่อสู้/ถอนราก ถอนโคนมโนทัศน์ความรุนแรงที่ถูกส่งผ่านมาหลายต่อหลายรุ่นให้สิ้นซากหรือพยายามยุติการสืบทอด/ถ่ายทอดทายาทความรุนแรงต่อไป

หากมนุษย์สามารถเลือกที่มาของตนได้ คงไม่มีผู้ใดที่จะเลือกเกิดหรือเลือกที่จะเติบโตมาในครอบครัวหรือโครงสร้างทางสังคมที่รุนแรงอย่างแน่นอน เพราะความรุนแรงเสมือนตัวบั่นทอนคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์และถือเป็นอุปสรรคในการพัฒนาสังคมส่วนรวมด้วย ทั้งนี้แม้มนุษย์จะไม่มีเสรีภาพในการเลือกที่มาของตนได้ แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็มีเสรีภาพที่จะเลือกเส้นทางการดำเนินชีวิตของตนในวิถีทางที่ปราศจากความรุนแรงได้เช่นกันโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ใหม่เพื่อทำลายกรอบความคิดเดิมที่รุนแรงในที่นี้เสมือนการ "ล้างพิษ" (detoxification) หรือการบรรเทาพลังความรุนแรงที่ปัจเจกบุคคลอาจจะได้รับมาจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว ให้เจือจางลงเพื่อเสริมสร้างพลังแห่งตนเตรียมพร้อมในการต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรง จนนำไปสู่การปลดปล่อยตัวเองออกจากโครงสร้างนั้นต่อไปเพราะแท้ที่จริงแล้วปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำการที่มีพลังอำนาจ (power) และมีศักยภาพ (potential) ในการทำลายโครงสร้างความรุนแรงที่ครอบงำตนอยู่ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพลังความตั้งใจส่วนบุคคลด้วยว่า ผู้นั้นจะเลือกใช้หรือไม่ใช้ ผลิตซ้ำหรือไม่ผลิตซ้ำ ธำรงหรือทำลาย สืบทอดหรือยุติวงจรความรุนแรงต่อไปหรือไม่ ซึ่งเป็นการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องในทุกสถานการณ์ที่บุคคลนั้นเผชิญ

โดยสรุป เนื่องจากมนุษย์ไม่ใช่ผลผลิตที่เสร็จสมบูรณ์ (human beings are not finished products) (Reef 2004, 23) แต่มนุษย์ทุกช่วงวัยยังคงเรียนรู้ ยังคงเติบโต ยังคงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองจวบจนวันสุดท้ายแห่งชีวิต (Winfrey 2017) เพราะฉะนั้นการต่อสู้โครงสร้างความรุนแรงในสังคมจึงเป็นทั้งกระบวนการ (process) และจุดมุ่งหมาย (end) โดยการยุติวงจรความรุนแรงไม่ใช่การลงสนามต่อสู้เพียงแค่ครั้งเดียวแล้วความรุนแรงจะหมดไปจากสังคมโดยสิ้นเชิงได้ เนื่องจากภายใต้โครงสร้างของทุกสังคมย่อมมีความรุนแรงฝังรากลึกหรือซ่อนเร้นอยู่ในสังคมอีกมากมาย เพราะฉะนั้นการที่จะทำลายโครงสร้างความรุนแรงได้นั้น ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมจำเป็นต้องผนึกความร่วมมือกันในการลงสนามต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงในสังคมอย่างต่อเนื่อง (ongoing process) ไม่มีที่สิ้นสุด ตราบใดที่ความรุนแรงยังคงเป็นพิษที่ทำร้ายสังคมอยู่

ตามกรอบงานวิจัยนี้ สามารถสรุปได้ว่าแม้ว่านัยหนึ่งมนุษย์เสมือนผลผลิต (fruit) จากกระบวนการประกอบสร้างทางสังคม (social construction process) โดยที่ผลผลิตนั้นจะมีคุณภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับกลไกทางสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะกลไกพื้นฐานแห่งชีวิตและสังคมอย่างสถาบันครอบครัวตั้งต้นที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณค่าทางความคิดให้กับปัจเจกบุคคลเพื่อที่จะนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและสร้างสรรค์สังคมต่อไป ทายาทความรุนแรงในที่นี้เสมือนผลผลิตที่ได้รับพิษความรุนแรงมาจากกระบวนการประกอบสร้างทางสังคม แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยเรื่องเล่า

ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวพบว่า มนุษย์ในฐานะผู้กระทำการเป็นมากกว่าเพียงแค่ผลผลิตของสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ อีกนัยหนึ่งเสมือนว่ามนุษย์เป็นผลผลิตที่มาพร้อมกับเมล็ดพันธุ์แห่งคุณค่า (seed of worthiness) ที่มีพลังภายในตนเอง (power within) ซึ่งถือเป็นพลังอำนาจที่สามารถเอาชนะพื้นฐานที่มาแห่งชีวิตของตนได้ และมีความสามารถที่จะทลายโครงสร้างความรุนแรงซึ่งเป็นเงื่อนไขทางสังคมต่อไปได้เช่นกัน นอกจากนี้มนุษย์ยังมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์สังคมและมีส่วนในการประกอบสร้างผลผลิตใหม่ที่ดี/ไม่รุนแรง (healthy/non-toxic fruit) ต่อไปได้อีกด้วย รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง (healthy relationship) อาทิ การไม่ทำร้าย/ให้ร้าย/ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น การให้อภัยผู้อื่น การให้มิตรภาพที่ดีต่อคนรอบข้าง เป็นต้น นอกจากนี้บุคคลนั้นยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์หรือทำให้ชุมชนน่าอยู่มากขึ้น (healthy environment) เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนสภาพชุมชน/สังคมไม่ให้เป็นแหล่งมั่วสุมที่เอื้อต่อการประกอบอาชญากรรม การให้ความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในชุมชน/สังคม/สถานศึกษา การผลิตองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ การส่งเสริมสื่อหลัก/สื่อทางเลือกในโลกออนไลน์ในเชิงสร้างสรรค์ การเปิดช่องทางการให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง เป็นต้น นอกจากนี้ ในระดับต่อมาคือกลไกทางสังคมระดับใหญ่ สมาชิกในสังคมสามารถเข้ามามีส่วนในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงสังคมในระดับโครงสร้างและวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนไปสู่สังคมที่ความรุนแรงมีน้อยลงต่อไปซึ่งสามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 3[24]

ทั้งนี้การยุติวงจรความรุนแรงเริ่มจากการทลายมโนทัศน์ทายาทความรุนแรงของปัจเจกบุคคลโดยผ่านกระบวนการเสริมสร้างพลังแห่งตนเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดใหม่ (renewing of the mind) จากเดิมที่เชื่อว่า “ตนคือเหยื่อความรุนแรง” (victim mentality) เปลี่ยนแปลง (transform) ไปสู่กรอบความคิดใหม่ที่ว่า “ตนมีพลังที่สามารถเอาชนะกรอบความคิดเดิมที่รุนแรงได้” (victor mentality) (Osteen 2017b) “ความรุนแรงเป็นเพียงแค่ประสบการณ์ไม่ใช่ตัวตนของมนุษย์” และ “ตนไม่จำเป็นต้องตกเป็นเหยื่อหรือกลายเป็นทาสของโครงสร้างความรุนแรงโดยการผลิตซ้ำความรุนแรงตลอดไป” ข้างต้นสะท้อนให้เห็นมิติการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของปัจเจกบุคคลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากมโนทัศน์ทายาทความรุนแรง เพื่อเตรียมพร้อมในการลงสนามการต่อสู้กับโครงสร้างความรุนแรงต่อไปเพื่อกำหนด/ลิขิตชะตาชีวิตของตัวเองมุ่งสู่อิสรภาพที่แท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงตนเองและมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สังคมไปในวิถีทางที่ดีขึ้นต่อไปได้

[24]หลักการนี้ผู้เขียนประยุกต์มาจากกรอบแนวคิดเชิงนิเวศวิทยา (the ecological framework) (World Health Organization 2017) และการศึกษาทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของ Anthony Giddens และ Rob Stones ท่ามกลางบริบทสังคมปัจจุบัน

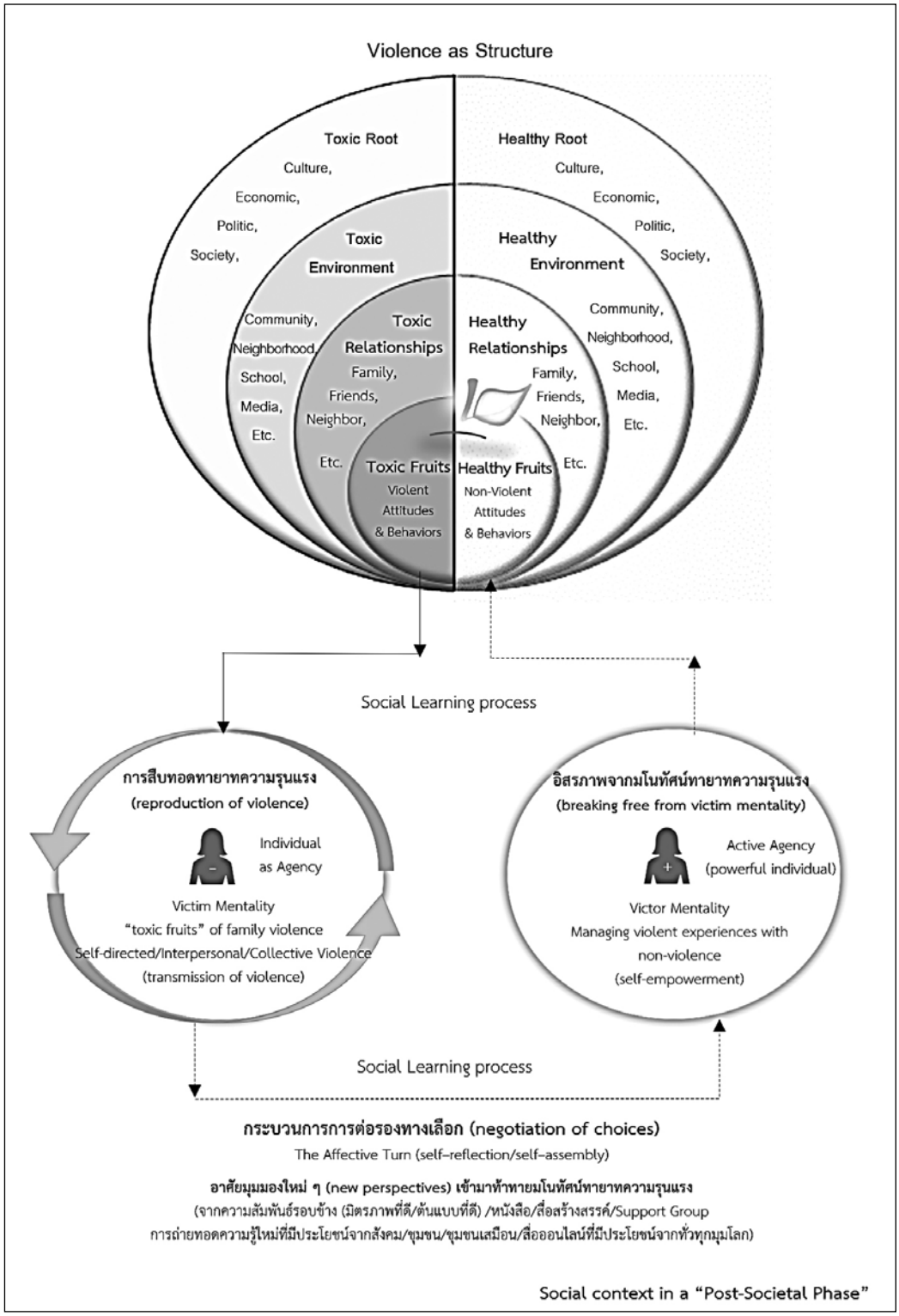

แผนภาพที่ 3 บทสรุปการต่อสู้ระหว่างผู้กระทำการกับโครงสร้างความรุนแรง
(the battle between active agency and violent structure)

References

Burawoy, Michael. 2005. “For Public Sociology.” ***American Sociological Review*** 70(4): 4–28.

Chetta Puanghut. 2007. “Trisadee Sangkhom Lae Kantumkramkoijai Sapava Samaimai Khong Anthony Giddens.” [Anthony Giddens’ Sociological Theories and Understanding Social Context]. ***Rom Phruek Journal*** 26(1): 1-42. (in Thai)

The Childhood Domestic Violence Association. 2017. “Are You a Child or Teen Experiencing Childhood Domestic Violence?” Accessed August 31, 2017. https://cdv.org/what-is-cdv/i-am-a-child-experiencing-cdv.

Crawford, Emma, Helen Liebling-Kalifani, and Vicki Hill. 2009. “Women’s Understanding of the Effects of Domestic Abuse: The Impact on Third Identity, Sense of Self and Resilience. A Grounded Theory Approach.” ***Journal of International Women’s Studies*** 11(2): 62-82.

Finley, Laura L. 2016. ***Domestic Abuse and Sexual Assault in Popular Culture***. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.

Forward, Susan, and Craig Buck. 2001. ***Toxic Parents: Overcoming Their Hurtful Legacy and Reclaiming Your Life***. New York: Bantam Books.

Fosha, Diana. 2000. ***The Transforming Power of Affect: A Model for Accelerated Change***. New York: Basic Books.

Leisenring, Amy. 2006. “Confronting Victim Discourses: The Identity Work of Battered Women.” ***Symbolic Interaction*** 29(3): 307-330.

McClennen, Joan. 2010. ***Social Work and Family Violence: Theories, Assessment, and Intervention***. New York: Springer Publishing Company.

McGraw, Phill. 2017a. “End the Silence on Domestic Violence.” Dr. Phill Show. Accessed December 27, 2017. https://www.drphil.com/show-pages/end_the_silence.

-----. 2017b. “Parenting.” Dr. Phill Show. Accessed December 22, 2017. https://www.drphil.com/advice_categories/parenting.

-----. 2016. “What Parents Fighting Looks Like through Their Child’s Eyes.” Dr. Phill Show. Accessed January 17, 2018. https://www.drphil.com/advice/what-parents-fighting-looks-like-through-their-childs-eyes.

Osteen, Joel. 2017a. “Don’t Waste Your Pain.” Joel Osteen Ministries. Accessed August 27, 2017. https://www.joelosteen.com/Pages/WatchOnline.aspx.

-----. 2017b. "From Victim to Victor." Joel Osteen Ministries. Accessed August 23, 2017. https://www.joelosteen.com/Pages/MonthlyOffer.aspx?variantId=76.

Pinwadee Srisupun. 2012. "Bot Vichan Nangsue: Rob Stones. Structuration Theory." [Book Review: Rob Stones. Structuration Theory]. ***Journal of Mekong Societies*** 8(3): 192-200. (in Thai)

Reef, Sharon. 2004. ***Believe in Your Self: An Ancient Sage in a Modern World: A Simple and Practical Guide to Bringing Spirituality into Daily Life***. San Diego, CA: International University Line.

Schacter, Daniel L. 2011. ***Psychology. 2***nd ed. New York: Worth Publishers.

Stones, Rob. 2005. ***Structuration Theory***. New York: Palgrave MacMillan.

Supang Chantavanich. 2012. ***Trisadee Sangkhom Wittaya.*** [Sociological Theories]. 7th ed. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

Tippawan Hansakunachai. 2015. "Samongdek Reanrue Dai Mak Kwa Tee Por Mae Khid." [Children's Brain Could Learn Much More Than What Parents Think]. Manager Online. Accessed January 26, 2018. https://www.manager.co.th/goodhealth/ViewNews.aspx? NewsID=9580000095049. (in Thai)

Widom, Cathy Spatz, Sally Czaja, and Mary Ann Dutton. 2014. "Child Abuse and Neglect and Intimate Partner Violence Victimization and Perpetration: A Prospective Investigation." ***Child Abuse & Neglect*** 38(4): 650-663.

Winfrey, Oprah. 2017. "Oprah's Lifeclass." The Oprah Winfrey Network. Accessed December 27, 2017. https://www.oprah.com/app/oprahs-lifeclass.html.

-----. 2015. "The Oprah Winfrey Show, Aha! 20 Years of Lessons." Youtube. Accessed January 14, 2018. https://www.youtube.com/watch?v=NC6sirSLCsk&t=2058s.

-----. 2016. "SuperSoul Sunday." The Oprah Winfrey Network. Accessed September 22, 2017. https://www.oprah.com/app/super-soul-sunday.html.

World Health Organization. 2017. The Ecological Framework. Geneva: The Organization. Accessed August 14, 2018. https://www.who.int/violenceprevention/approach/ecology/en.

Wolford, Anna. 2015. ***Multicultural Education: Teaching and Learning in the Global Village***. San Diego, CA: Cognella Academic Publishing.

Zimmerman, Marc A. 1995. "Psychological Empowerment: Issues and Illustrations." ***American Journal of Community Psychology*** 23(5): 581-599.

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 109-130
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Political Partnership**

Sanya Kenaphoom*

Abstract

The promotion of people's political participation is one aspect of democratic political development. However, political participation in itself is not sufficient for the achievement of political influence. Political partnership should thus receive greater attention. It is when individuals or organizations with a sense of political belonging join together in some political activity. It can be classified into two dimensions, the individual and the organizational. In the first dimension, the individual has, for instance, cognitive, affective and evaluative stances to politics, a sense of belonging to politics, a fondness of sense form of politics on political activity, political ideology, political behavior and political habits. The second dimension, of interactions between individuals and/or organizations, involves shared perceptions of politics, shared awareness of politics, a shared sense of political belonging, a common ideology, a sense for political alliances and affiliations, collective action in a political movement, the achievement of unity and harmony and expansion in political alliance-making.

Keywords: *political partnership, psychology, behavior*

*Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University, Nakhon Sawan Rd., Talat Mueang, Mahasarahram. Email: zumsa_17@hotmail.com

**Received May 23, 2018; Revised June 28, 2018; Accepted August 16, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 109-130
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง**

สัญญา เคณาภูมิ*

บทคัดย่อ

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนถือเป็นแนวทางอย่างหนึ่งในการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ดีหลักแห่งความเป็นเจ้าของในการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังไม่ลึกเพียงพอที่จะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางการเมืองเท่าที่ควร หุ้นส่วนทางการเมืองจึงเป็นประเด็นน่าพิจารณาให้มากขึ้น ทั้งนี้หุ้นส่วนทางการเมืองหมายถึงการที่บุคคลหรือองค์กรได้เข้าร่วมแรงร่วมใจอย่างเป็นเจ้าของดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง จำแนกออกเป็นสองมิติ ได้แก่ (1) หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน เช่น ความรับรู้อย่างเข้าใจการเมือง ความรู้สึกต่อการเมือง ความตระหนักในคุณค่าต่อการเมือง ความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง รักและหวงแหนรูปแบบการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง อุปนิสัยทางการเมือง เป็นต้น และ (2) หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร เช่น การรับรู้ร่วมทางการเมือง จิตวิทยาร่วมทางการเมือง ความเป็นเจ้าของการเมืองร่วม อุดมการณ์ทางการเมืองร่วม การแสวงหาแนวร่วมทางการเมือง การรวมตัวทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วม การควบรวมเป็นหนึ่งเดียว การกลมกลืนเป็นเอกภาพ การขยายผลแนวร่วมทางการเมือง เป็นต้น

คำสำคัญ: *หุ้นส่วนทางการเมือง, จิตวิทยา, พฤติกรรม*

*คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อีเมล zumsa_17@hotmail.com

**ได้รับบทความ 23 พฤษภาคม 2561; แก้ไขปรับปรุง 28 มิถุนายน 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 16 สิงหาคม 2561

บทนำ

"สิ่งที่คาดหวัง (expected) กับ สิ่งที่เป็นจริง (fact) สองสิ่งนี้ฟัง ๆ แล้วอาจเป็นเส้นขนานกันไปตลอดกาลนาน เนื่องจากสิ่งที่คาดหวังมักเป็นเรื่องของอุดมคติ (ideal) ซึ่งแทบจะไม่มีวันเข้าถึงหรือบรรลุสิ่งนั้นได้เลย ทั้งนี้โลกของความเป็นจริงหรือสิ่งที่เป็นจริงมีข้อจำกัดหลายประการที่อาจเป็นทั้งปัจจัยเอื้อและเป็นอุปสรรคในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ดีนักวิชาการจึงได้จำแนกทฤษฎีตามเกณฑ์จุดมุ่งหมายของทฤษฎีไว้สองทฤษฎีคู่ขนาน คือ (1) ทฤษฎีปทัสถาน (normative theories) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ทฤษฎีกำหนดทิศทาง" (prescriptive theories) กำหนดถึงสิ่งที่ควรจะเป็นหรือปรากฏการณ์ที่ควรจะอุบัติขึ้น เช่น ทฤษฎีระบบราชการดั้งเดิมของเวเบอร์ หลักธรรมาภิบาล เป็นต้น (2) ทฤษฎีปฏิฐานนิยม (positive theories) หรือ "ทฤษฎีพรรณนา" (descriptive theories) อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น หรืออธิบายถึงสิ่งที่เป็นอยู่ยิ่งกว่าสิ่งที่ควรจะเป็น เช่น ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบิร์ก (Herzberg) เป็นต้น (Uthai Loahawichien and Suwannee Saengmahachai 2013, 18-19) ซึ่งสรุปได้ว่า ทฤษฎีปทัสถานพูดถึงสิ่งที่คาดหวัง (สิ่งที่ควรจะเป็น) ส่วนทฤษฎีพรรณนาพูดถึงโลกแห่งความเป็นจริง

การให้คำนิยามการเมืองก็เช่นกัน เมื่อพิจารณามุมมองของนักวิชาการที่ให้ความหมายของคำว่า "การเมือง" (politics) พบว่า ได้ให้ทัศนะในสองมิติ *การเมืองในมิติของทฤษฎีปทัสถาน (normative theory)* เช่น การเมืองเป็นเรื่องการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม หรือการเมืองเป็นเรื่องของการที่คนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม สิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในที่นี้มีหลายอย่าง เช่น อำนาจ ความศรัทธานับถือ ความยุติธรรม ความนิยมชมชอบ ความอยู่ดีกินดี ความมั่งคั่ง ความรอบรู้ ทักษะ เป็นต้น (Choltis Dhirathiti 2008, 278-280) การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรของรัฐหรือสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมโดยการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ ให้กับสังคมอย่างชอบธรรม (Easton 1971; Chai-Anan Samudavanija 1998, 4-5) *ส่วนการเมืองในมิติของทฤษฎีพรรณนา (descriptive theory)* เช่น การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อการมีอำนาจ (Morgenthau 1973, 186) การเมืองเป็นกิจกรรมที่มีจุดสนใจอยู่ที่การแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการแข่งขันกันในระดับบุคคล, กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม (Wolin 1961, 312-313) ธรรมชาติของการเมืองเป็นเรื่องที่ต้องสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ ในสังคม เป็นกิจกรรมหนึ่งของมนุษย์ในสังคมที่ไม่อาจหลีกหนีการเมืองได้ และเป็นเรื่องของการปกครอง กลุ่มอำนาจ การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ (Dahl 1975, 39-40) การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจหรือเรื่องที่เกี่ยวกับการแสวงหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมหรือส่วนใหญ่ของของสังคม (Pornsedtheewut Panyaitsakul 2018, 1)

อย่างไรก็ดี ในมิติของการขับเคลื่อนการเมือง (implementation) เพื่อนำรัฐเข้าสู่สภาวะที่พึงประสงค์นั้น โดยในทางปฏิบัติจะประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางการเมืองทั้งสองทฤษฎี (*ทฤษฎีปทัสถานและทฤษฎีพรรณนา)* ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินชีวิตของสมาชิกทางสังคม

ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการเมืองได้ เพราะการเมืองเป็นวิถีชีวิตแบบหนึ่งของมนุษย์ในรัฐ กิจกรรมทางการเมืองจะนำไปสู่การใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองเพื่อออกกฎหมายพัฒนาประเทศ รวมทั้งการแก้ปัญหาของประเทศ การเมืองจึงมีความสำคัญทั้งต่อบุคคล ต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ทั้งนี้เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน การเมืองยังเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับอำนาจและการแบ่งปันผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม โดยหากประเทศใดมีระบบการเมือง สถาบันทางการเมือง นักการเมืองที่ดีมีคุณภาพ ประเทศนั้นก็จะได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างมั่นคง

การเมืองเป็นนวัตกรรมทางการปกครองที่มนุษยชาติได้สร้างสรรค์พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อใช้เป็นปทัสถานหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตให้เข้าถึงความผาสุก สงบ และสันติภาพ โดยรูปแบบการเมืองการปกครอมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น อาริสโตเติล ได้จำแนกลักษณะการปกครองของรัฐต่าง ๆ โดยใช้จำนวนและจุดประสงค์ของการปกครองเป็นเกณฑ์ เป็น 6 รูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 1 การจำแนกลักษณะการปกครองรัฐตามแนวคิดอาริสโตเติล

รูปแบบการปกครองที่ดี	รูปแบบการปกครองที่ไม่ดี
ราชาธิปไตย (monarchy) เป็นการปกครองโดยคนเดียว	ทรราช (tyranny) เป็นการปกครองโดยคนเดียว
อภิชนาธิปไตย (aristocracy) เป็นการปกครองโดยกลุ่มคน	คณาธิปไตย (oligarchy) เป็นการปกครองโดยกลุ่มคน
โพลิตี้ (polity) เป็นการปกครองโดยคนจำนวนมาก	ประชาธิปไตย (democracy) เป็นการปกครองโดยคนจำนวนมาก

ที่มา: Roskin, Cord, Medeiros and Jones (1997, 38)

นอกจากนั้น อาริสโตเติลยังได้อธิบายต่อว่า รูปแบบการปกครองใดก็ตามที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมถือเป็นรูปแบบที่ดี ในขณะเดียวกันรูปแบบการปกครองที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวกนั้นเป็นรูปแบบที่ไม่ดี อย่างไรก็ตามในโลกของความเป็นจริง สัตว์โลกเป็นผู้มีกิเลสคือความต้องการอันหาที่สุดไม่ได้ ดังนั้นการกระทำใด ๆ ก็ตามคนเรามักจะกระทำตามกิเลสของตนเอง อาจจะมากน้อยขึ้นอยู่กับการควบคุมและเหตุผลเชิงจริยธรรมของแต่ละบุคคล ฉะนั้นแล้วนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า เราจะแสวงหารูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดนั้นหาได้ยาก แต่เราสามารถหารูปแบบการเมืองการปกครองที่เลวน้อยที่สุดนั้นอาจมีความเป็นไปได้ นอกจากนั้นหากพิจารณาองค์รวมของความเจริญก้าวหน้าของประเทศในโลกที่ใช้วิธีการเมืองการปกครองที่แตกต่างกันจากช่วงเกิดรัฐชาติ (nation-state) ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งสอง จะเห็นได้ว่า ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าประเทศที่ปกครองแบบ

เผด็จการ ดังเช่นเกาหลีใต้กับเกาหลีเหนือ เห็นความแตกต่างได้ชัดเจนมาก ทั้งนี้การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนมากดำเนินการปกครองประเทศ โดยประชาชนส่วนข้างน้อยมีสิทธิที่จะดำรงอยู่และทำการคัดค้านการปกครองของฝ่ายข้างมากได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอหน้ากัน ถือกฎหมายเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครองโดยใช้กฎหมายบังคับแก่ทุกคน ช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกันเองโดยสันติวิธี โดยมีศาลเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งช่วยทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยมีกฎหมายเป็นกรอบของความประพฤติของทุกคน เป็นต้น

ดังนั้นเมื่อการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเป็นการให้อำนาจทางการเมืองเป็นของประชาชน ประชาชนจึงควรเข้าไปมีส่วนในกิจกรรมทางการเมืองทุกระดับ พัฒนาการประชาธิปไตยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน (public participation) เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน (Kanungnit Sribua-iem et al. 2002, abstract) สำหรับรูปแบบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น วิทยากร เชียงกูล (Witthayakon Chiangkun 2007) ได้จำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) ประชาธิปไตยโดยตรง (direct democracy) เป็นรูปแบบที่ประชาชนมาประชุมกัน อภิปรายและลงคะแนนกันในเรื่องสำคัญ เช่น การประชุมเรื่องงบประมาณ กฎหมายในระดับท้องถิ่นหรือการลงประชามติในระดับประเทศ เช่น การจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (2) ประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) เนื่องจากประเทศส่วนใหญ่มีประชาชนมาก มีความซับซ้อน ต้องการงานทำกัน จึงมักใช้วิธีเลือกผู้แทนขึ้นไปเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายออกกฎหมายและ (3) ประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม (participatory democracy) การผสมผสานทั้ง 2 แบบแรก รวมทั้งการให้ประชาชนมีการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นเพิ่มขึ้น มีองค์กรอิสระที่รักษาผลประโยชน์ฝ่ายประชาชน มีสื่อมวลชนและองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ภาคประชาชนหรือสังคม พลเมืองมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการบริหารประเทศค่อนข้างมาก เช่น เสนอกฎหมาย แก้ไขกฎหมายได้ เสนอถอดถอนนักการเมืองได้ วิพากษ์วิจารณ์คัดค้านนโยบายสำคัญได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ประชาธิปไตยในสังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อนในผลประโยชน์ของกลุ่มพลเมืองอย่างหลากหลาย จึงปรากฏข้อถกเถียงสำคัญต่อระบบผู้แทน (ที่มาจากการเลือกตั้ง) ภายใต้ร่มของระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันว่า ประชาธิปไตยแบบผู้แทนนั้นเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงหรือไม่? (Yodpol Thepsitthar 2014) โดยเฉพาะงานเขียนของ Jacques Rancière (2013; Yodpol Thepsitthar 2014) ได้เสนอสมมุติฐานที่น่าสนใจว่า แท้จริงแล้วนั้นระบบผู้แทนไม่ใช่ส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบคณาธิปไตย (oligarchie) เขาระบุว่า แท้จริงแล้วระบบการปกครองในทุกรัฐล้วนแล้วแต่เป็นระบบคณาธิปไตย เพียงแต่สะท้อนออกมาใน

รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ระบบคณาธิปไตยเปิดให้ หากเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากก็อาจเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตย ในทางกลับกันหากเปิดพื้นที่ให้น้อยหรือปิดพื้นที่ในการมีส่วนร่วมก็อาจสะท้อนออกมาในรูปแบบของระบบเผด็จการ เป็นต้น

ดังนั้นกระบวนทัศน์ของประชาธิปไตยใหม่ได้เสนอวิธีการแก้ไขด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยตรงจากทุกภาคส่วนเรียกว่า "ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม" (participation democracy) เป็นทฤษฎีที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเน้นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคีอื่น ๆ เช่น ธุรกิจเอกชน ประชาชน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจสำหรับกลยุทธ์ที่นำมาใช้ เช่น การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาพิจารณ์ ประชาหารือ ประชามติ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ เป็นต้น (Sanya Kenaphoom 2018, 303-304) นอกจากนั้น Helena Catt (1999, 39-56) ได้เสนอเงื่อนไขที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า ได้แก่ (1) ทุกคนสามารถยกประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งขึ้นมาเพื่อกำหนดเป็นวาระของการประชุม สามารถเสนอทางเลือกและมีส่วนร่วมในการเลือกหรือการตัดสินใจสุดท้ายได้ (2) เป็นการประชุมที่ทุกคนสามารถพูดคุยกันได้อย่างทั่วถึง (face-to-face meeting) (3) มีการปรึกษาหารือหรืออภิปรายประเด็นปัญหาที่หยิบยกมาพิจารณากันอย่างกว้างขวาง ทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ และ (4) มีแนวโน้มที่พยายามจะให้เกิดความเห็นพ้อง (consensus) ร่วมกันในประเด็นปัญหาที่พิจารณา

ดังนั้นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจึงหมายถึงการที่อำนาจในการตัดสินใจที่ไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม (Bowornsak Uwanno and Thawilwadee Burikul 2005, 15) อย่างไรก็ดี ประเด็นที่น่าพิจารณาต่อคือความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล (Bowornsak Uwanno and Thawilwadee Burikul 2005, 29 – 30) ได้จำแนกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่ (1) ระดับการให้ข้อมูล (2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (3) ระดับการปรึกษาหารือ (4) ระดับการวางแผนร่วมกัน (5) ระดับการร่วมปฏิบัติ และ (6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน นอกจากนั้น Arnstein (1969) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะเป็นขั้นบันได (participation leader) 8 ขั้นตอน 3 หมวดใหญ่ ดังนี้ (1) *หมวดแรก* การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (pseudo-participation or non-participation) ประกอบด้วยสองขั้นตอน ได้แก่ ขั้นถูกกระทำ (manipulation) ขั้นบำบัดรักษา (therapy) (2) *หมวดที่สอง* การมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (degree of tokenism partial participation) ประกอบด้วยสามขั้นตอน ได้แก่ ขั้นรับฟังข่าวสาร (information) ขั้นปรึกษา (consultation) ขั้นปลอบใจ (placation) (3) *หมวดที่สาม* การมีส่วนร่วมระดับอำนาจเป็นของประชาชน (degree of citizen) ประกอบด้วยสามขั้น ได้แก่ ขั้นเป็นหุ้นส่วน (partnership) ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน (delegated) ขั้นควบคุมโดยประชาชน (citizen control) จะเห็นได้ว่า ระดับของการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นระดับสูงตามระดับที่บุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วม มีอำนาจในการ

จัดการกิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้นที่ประกอบด้วย ความรู้สึกและพฤติกรรมการเป็นหุ้นส่วนและการใช้อำนาจการจัดการทั้งทางตรงและ/หรือทางอ้อม โดย Arnstein (1969) ยังระบุว่า การมีส่วนร่วมในหมวดที่สามถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) โดยจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงเป็นเรื่องของการสร้างความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) เนื่องจากความเป็นเจ้าของมีผลต่อการทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มไปสู่การปฏิบัติ (Yupaporn Roopngam 2002, 5) อย่างไรก็ดี เพื่อให้มองเห็นมิติที่ลึกซึ้งของการเข้าไปมีส่วนใดส่วนหนึ่งในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่สะท้อนถึงความเป็นเจ้าของ (ownership) สิ่งนั้น ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) เป็นการยกระดับลึกซึ้งเข้าไปทั้งมิติจิตใจและพฤติกรรมที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความเป็นหุ้นส่วนจึงสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเจ้าของมากกว่า การมีส่วนร่วม (participation) ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการที่บุคคลจะร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เป็นอย่างดี จึงควรให้ความสำคัญของความเป็นหุ้นส่วน (partnership) ทั้งนี้ ณัฐวุฒิ อารินทร์ และคนอื่นๆ (Natthawut Arin et al. 2013, 100-106) ยังได้กล่าวว่า “ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น” หมายถึง ความคิด ความรู้สึกของบุคคลที่แสดงถึงความผูกพัน ความภาคภูมิใจ ความเป็นเจ้าของท้องถิ่น ที่พวกเขาอาศัยอยู่ อันเกิดจากการที่บุคคลเหล่านั้นได้มีปฏิสัมพันธ์กัน นอกจากนั้นหุ้นส่วนยังมีผู้นำมาใช้ในมิติทางสังคม กล่าวคือ หุ้นส่วนทางสังคมเป็นการรวมตัวกันของตัวแทนจากกลุ่มบุคคลในชุมชน หรือจากองค์กรที่ทำงานด้านสังคม (civil society) และยังรวมไปถึงภาคส่วนอื่นๆ ที่ต้องการเข้าร่วมทำงานเป็นหุ้นส่วนในงานเพื่อสังคมงานใดงานหนึ่ง โดยอาจทำงานร่วมกันด้านการกำหนดนโยบาย หรือการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งการทำงานร่วมกันมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาคหรือระดับประเทศ เป็นการทำงานที่หุ้นส่วนทุกฝ่ายรวมตัวกันด้วยเหตุผลที่เฉพาะเจาะจงที่อยากจะร่วมดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งเป็นความพยายามที่จะร่วมกันแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาหรือการจัดบริการ เพื่อการพัฒนาสังคมและที่สำคัญเป็นการรวมตัวกันของแต่ละภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ (public sector) ภาคเอกชน (private sector) ภาคประชาสังคม (civil society) (Scotland. Social Research 2002, 6-9)

สังคมประชาธิปไตยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในความคิดเห็นทางการเมือง ความรัก ความชอบซึ่งเรียกว่า “ค่านิยม” หรือการเห็นคุณค่าทางการเมืองจึงมีความแตกต่างกันออกไป กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง (political interest group) จึงเกิดขึ้นด้วยเหตุผลของการหลอมรวมความต้องการของกลุ่มคนที่คล้ายกันเข้ารวมกลุ่มกัน กระทำกิจกรรมทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน กลุ่มอาจจะมีลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เช่น พรรคการเมือง กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช. หรือ กลุ่มเสื้อแดง) พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (กลุ่มเสื้อเหลือง) กลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) กลุ่มสมัชชาคนจน กลุ่มเอ็นจีโอ เป็นต้น การรวมตัวของกลุ่มมีฐานคติมาจากความต้องการที่คล้ายคลึงกัน จนพัฒนากลายมาเป็นหุ้นส่วนซึ่งเรียกว่า “หุ้นส่วนทางการเมือง”

(political partnership) ดังนั้นการเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง หมายถึง การที่ปัจเจกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง (political sense of belonging) หากพิจารณาในภาพรวมของรัฐโดยเฉพาะการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ระบุว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ปัจเจกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างสูงยิ่ง ประชาชนย่อมจะแสดงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รักและหวงแหนอำนาจอธิปไตย บุคคลใดได้ยึดหรือใช้อำนาจอธิปไตยโดยอำเภอใจที่ปราศจากการยินยอมจากประชาชน ประชาชนย่อมไม่อาจยอมรับได้ หรือหากพิจารณาภาพย่อยของการเมือง หมายถึง การที่สมาชิกของกลุ่มการเมืองควรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มการเมืองร่วมกันซึ่งนำไปสู่การมีอุดมการณ์ทางการเมืองตามแบบฉบับของกลุ่ม เช่น อุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ อุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ อุดมการณ์ของพรรคเพื่อไทย เป็นต้น

งานเขียนของ สัญญา เคณาภูมิ (Sanya Kenaphoom 2016, 110-113) เรื่องการตัดสินใจทางการเมืองแบบวิถีประชาธิปไตย: แนวคิดและรูปแบบลักษณะ ได้อธิบาย “ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง” (political partnership) ว่าหมายถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศ ได้แก่ การเป็นเจ้าของร่วมกัน การออกแรง/ออกทุนเคลื่อนไหวการเมืองร่วมกัน การแบ่งปันความรับผิดชอบ การแบ่งบทบาทการแสดงทางการเมือง การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น พฤติกรรมทางการเมืองของบทบาทความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองเน้นที่เป้าหมายของการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองจึงมีลักษณะ 2 ประการ กล่าวคือ (Worathip Meemarkand and Cheewin Chaya-chawalit 2004, 48-49) (1) รูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ (political interest group) การรวมตัวกันของบุคคลเป็นกลุ่มหรือองค์กรในสังคมจะมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเท่านั้น โดยไม่มีเป้าหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศแต่อย่างใด สำหรับเป้าหมายของแต่ละกลุ่มจะแตกต่างกันไป บางกลุ่มอาจเรียกร้องให้รัฐบาลทำตามสิ่งที่กลุ่มตนต้องการ เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มชาวสวนยาง กลุ่มผู้ปกระกอบการเอกชนก็จะเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับเดิม หรือการออกกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มของตน เช่น กฎหมายภาษี กฎหมายการค้าและการลงทุน เป็นต้น บางกลุ่มอาจเรียกร้องให้รัฐบาลจัดทำนโยบายหรือโครงการที่กลุ่มตนได้ประโยชน์ เช่น การสร้างบ่อนคาสิโน การขยายเวลาปิดสถานเริงรมย์ เป็นต้น หรือ (2) รูปแบบของพรรคการเมือง (political party) เป็นการเข้ามารวมกลุ่มกันของบุคคลที่มีความเชื่อทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน เป้าหมายหลักจะอยู่ที่การส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อไปทำหน้าที่ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร อย่างไรก็ตามการเข้ามารวมตัวกันในรูปแบบพรรคการเมืองยังมีเป้าหมายอื่นอีก เช่น การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชน การดูแลและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม การสร้างผู้นำทางการเมือง การควบคุมติดตามและตรวจสอบทางการเมือง เป็นต้น ในส่วนของประชาชนก็สามารถเข้าไปเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองได้ เช่น การสมัครเป็นสมาชิกพรรค การเข้าประชุมพรรค การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของพรรค การช่วยรณรงค์หาเสียงในช่วงที่มีการเลือกตั้ง เป็นต้น

ตารางที่ 2 ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง (political partnership)

รูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์	รูปแบบของพรรคการเมือง
1. การรวมตัวหรือก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วเพื่อเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม ผู้มีบทบาทในชุมชนจึงนับว่าเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูง ตลอดจนมีระดับความผูกพันทางจิตใจกับชุมชน 2. การได้รับเลือกตั้งให้เป็นประธานหรือหัวหน้ากลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจ อาจจะเป็นระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติ 3. การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนรัฐบาล 4. การยื่นข้อเรียกร้องความต้องการแก้ปัญหา 5. การเดินขบวนหรือชุมนุมประท้วง (protestors) เพื่อร้องร้องความต้องการบางสิ่งบางอย่าง 6. การชุมนุมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านรัฐบาล 7. การเข้าประจันหน้ากัน โดยการละเมิดกฎหมายของสังคม 8. การก่อจลาจลเพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงที่เปิดเผยต่อสาธารณะชน 9. การก่อความไม่สงบทางการเมือง หรือการใช้ความรุนแรง (violence) พยายามสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจการกำหนดนโยบายของรัฐบาลหรืออาจมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง เป็นต้น 10. การสงครามแบบกองโจรหรือการปฏิวัติรัฐประหาร เช่น เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เข้าร่วมกับกระบวนการก่อความไม่สงบ	1. การเข้าร่วมพรรคการเมืองช่วงระหว่างการเลือกตั้ง 2. การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 3. การเป็นสมาชิกผู้กระตือรือร้นของพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง 4. การร่วมประชุมแกนนำของพรรค 5. การร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณะของกลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมือง 6. การดูแลกิจกรรม ร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณะและดูแลกิจกรรมของพรรคการเมือง 7. การดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคการเมือง 8. การร่วมระดมทุนเข้ากลุ่มหรือพรรคการเมือง 9. การเสนอตัวเป็นคู่แข่งขันทางการเมืองไม่ว่าจะในระดับใด หากมีการใช้วิธีเลือกตั้ง เช่น ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จนถึงระดับชาติ เป็นต้น 10. การลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมือง 11. การได้รับเลือกตั้งเป็นตัวแทน อาจจะเป็นระดับชุมชน หรือระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติ 12. การเสาะแสวงหาตำแหน่งด้านการบริหารหรือทางการเมือง 13. การดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ที่มา: Sanya Kenaphoom (2016, 112)

อย่างไรก็ตามการอธิบายขยายความ “ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง” (political partnership) ยังไม่ครอบคลุมหลายประเด็น เช่น กรอบแนวคิดในมิติของปัจเจกบุคคล ในมิติของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร ในมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เป็นต้น โดยเฉพาะรายละเอียดของแต่ละมิติที่ต้องการคำอธิบายขยายความให้เห็นภาพมากยิ่งขึ้น เหล่านี้เป็นประเด็นชวนให้คิดวิเคราะห์ต่อยอด ดังนั้นเพื่อนำไปสู่กรอบแนวคิดการศึกษาที่ชัดเจนครอบคลุมวิถีของมนุษยชาติเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมการเมือง จึงต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง (political partnership) ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทวิเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น ตลอดจนนำไปสู่การถกเถียงทางวิชาการให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง

นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้อธิบายความหมายของคำว่า “หุ้นส่วน” (partnership) ไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่ (1) Kickbush และ Quick (1998, 68-69) ความหมายของหุ้นส่วน (partnership) ในทางสังคมศาสตร์เป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ผู้แสดงบทบาท (actor) อย่างน้อย 2 ฝ่ายตกลงใจเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกัน มีบทบาทและหลักการที่ตกลงร่วมกันเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกัน (2) Shepard et al. (2002, 139-140) อธิบายว่าหุ้นส่วน (partnership) คือ การปฏิบัติงานร่วมกับกระบวนการพัฒนาให้เกิดความเท่าเทียมกัน การเสริมพลังและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (3) Hutchinson (2011, 103-105) กล่าวว่า “หุ้นส่วน” เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่มหรือองค์กรตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายการทำงานและได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพดีกว่าการแยกทำงานโดยลำพัง ซึ่งผู้ที่จะเป็นหุ้นส่วนต่อกัน ผู้วิจัยเห็นว่า จะต้องมีความสัมพันธ์แก่กัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (4) Gottlieb, Feeley และ Dalton (2005, 65-66) หุ้นส่วนแห่งการร่วมมือจะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน มีความเคารพซึ่งกันและกัน แต่ไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองเพื่อที่จะทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกัน (5) March (2007, 10-17) โดยร่วมกันจัดหาทรัพยากรและยุทธวิธีการดำเนินการ ร่วมกันรับผิดชอบในการดำเนินงาน ลงทุน หนี้สิน เฉลี่ยความเสี่ยง และแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้หุ้นส่วนแต่ละฝ่ายยังคงค่านิยม (value) และอัตลักษณ์ (identity) ของฝ่ายตนไว้ได้จากการต่อรองเพื่อให้เกิดผลดีกับฝ่ายตนมากที่สุด

จะเห็นว่าความหมายของความเป็นหุ้นส่วน (partnership) หมายถึง การที่บุคคลหรือองค์กรได้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเริ่มตั้งแต่ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม การลงทุนร่วม การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการแสดง การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนการร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น จากความหมายดังกล่าวอธิบายได้ว่า ความเป็นหุ้นส่วนก็คือการเข้าไปมีส่วนเป็นเจ้าของร่วมในสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งต้องมีผู้ร่วมเป็นเจ้าของตั้งแต่สองคน/กลุ่มขึ้นไป โดยมีกิจกรรมที่ต้องกระทำร่วมกันซึ่งอาจร่วมกันทำหรือแยกกันทำก็ได้ แต่ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจุดประสงค์หรือเป้าหมายอันเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นพิจารณาต่อว่า ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) นี้จำแนกออกเป็นกี่ประเภท การพิจารณาเบื้องต้นพบว่า ความเป็นหุ้นส่วนพิจารณาได้จากความรู้สึกและอากัปกิริยาที่แสดงออก ผู้เขียนเห็นว่า องค์ความรู้ที่จะนำมาเป็นหลักการพื้นฐานในการจำแนกความเป็นหุ้นส่วนได้เหมาะสม คือ องค์ประกอบของเจตคติ 3 องค์ประกอบ (Krech, Crutchfield and Ballachey 1962; Triandis 1971; Brehm and Kassin 1996, 370) ดังนี้ (1) องค์ประกอบด้านความรู้ (cognitive component) เช่น ความรู้ ความเชื่อ ความคิด และความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (2) องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (affective component) เช่น ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ หรือท่าทีที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และ (3) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (behavioral component) เช่น ความพร้อมของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งเร้าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ มีปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น จะเห็นว่าหากพิจารณาจำแนกให้เหลือ 2 ประการจะเห็นองค์ประกอบเกี่ยวกับ “จิตใจ” (mind) กับ “พฤติกรรม” (behavior) ดังนั้น การพิจารณาความเป็นหุ้นส่วนจึงสามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ในเรื่องของจิตใจผู้เขียนเรียกว่า “*ความเป็นหุ้นส่วนในมิติจิตวิทยา*” *(psychology)* ส่วนในเรื่องของพฤติกรรมเรียกว่า “*ความเป็นหุ้นส่วนในมิติของพฤติกรรม*” *(behaviors)* ดังนี้

1. ความเป็นหุ้นส่วนในมิติจิตวิทยา (psychology) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้าไปเป็นหุ้นส่วนในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นย่อมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นการเบื้องต้น กล่าวคือ เป็นความหมายในแง่ของความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ความรู้สึกเป็นเจ้าของนี้มีกระบวนการเกิดขึ้นเป็นไปตามหลักของจิตวิทยา เช่น การรับรู้ (perception) ความเข้าใจ (understanding) ความตระหนักในคุณค่า (awareness of value) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ตลอดจนความรู้สึกรักและหวงแหน (love and cherish) เป็นต้น

2. ความเป็นหุ้นส่วนในมิติของพฤติกรรม (behaviors) หมายถึง การแสดงออกด้วยการกระทำทั้งทางกายและวาจาในลักษณะของการแสดงความเป็นเจ้าของซึ่งพิจารณาได้สองมุมมอง กล่าวคือ (1) *การกระทำของปัจเจกบุคคล* เช่น การแสดงความเป็นเจ้าของ การแสดงเจตนารมณ์ร่วมกับคนอื่น การทำข้อตกลงร่วม การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การร่วมรับผิดชอบร่วมกัน การรับผลประโยชน์และผลกระทบร่วมกัน เป็นต้น และ (2) *การกระทำระหว่างบุคคลหรือองค์กร* เช่น การแสวงหาแนวร่วม (MOU) การให้ความร่วมมือการดำเนินการขับเคลื่อนภารกิจ (การเคลื่อนไหว) การควบรวม การกลมกลืนเป็นเอกภาพ เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ความหมายของความเป็นหุ้นส่วน ผู้เขียนได้สังเคราะห์ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) กับกิจกรรมทางการเมือง (political activities) ควบรวมกันเข้าเป็น “หุ้นส่วนทางการเมือง” (political partnership) โดยกำหนดประเด็นการสังเคราะห์ร่วมดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การจำแนกการสังเคราะห์ความเป็นหุ้นส่วนกับกิจกรรมทางการเมืองควบรวมกันเข้าเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง

มิติของความเป็นหุ้นส่วน	ความเป็นหุ้นส่วน	ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง
มิติจิตวิทยา (psychology)	**จิตวิทยาปัจเจกบุคคล** - ความเข้าใจ - ความรู้สึก - ความตระหนักในคุณค่า - ความรู้สึกเป็นเจ้าของ - รักและหวงแหน - อุดมการณ์ ฯลฯ	หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน
	จิตวิทยากลุ่ม - การรับรู้ร่วม (ความเข้าใจร่วม) - จิตวิทยากลุ่ม (กระแสร่วม) - เป็นเจ้าของร่วม - อุดมการณ์ร่วม ฯลฯ	หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร
มิติของพฤติกรรม (behaviors)	**พฤติกรรมปัจเจกบุคคล** - พฤติกรรม - อุปนิสัย ฯลฯ	หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน
	พฤติกรรมกลุ่ม - การแสวงหาแนวร่วม (MOU) - ความร่วมมือ (การรวมตัวทางการเมือง) - การขับเคลื่อนกลุ่ม (การเคลื่อนไหว) - การควบรวม - การกลมกลืนเป็นเอกภาพ ฯลฯ	หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร

ที่มา : การสังเคราะห์จาก Krech, Crutchfield and Ballachey (1962); Triandis (1971); Brehm and Kassin (1996, 370)

จากตารางการสังเคราะห์ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองสรุปได้ว่า หุ้นส่วนทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลหรือองค์กรได้เข้าร่วมกันดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การลงทุน การแบ่งปันผลประโยชน์ การร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น อย่างไรก็ดี การพิจารณาจำแนกประเภทหุ้นส่วนทางการเมืองอาศัยฐานคติการพิจารณาจากแนวคิดตัวแสดงทางการเมือง ซึ่งได้แก่ บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร สถาบัน ทั้งตัวแสดงที่เป็นทางการ และตัวแสดงที่ไม่เป็นทางการ (Thasothorn Toothongkum 2017, 8) ซึ่งสอดคล้องกับตัวแสดงในนโยบายสาธารณะ (Woradech Jantarasorn 2009) ได้แก่ นักการเมือง ข้าราชการ หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน ภาคประชาสังคม เป็นต้น โดยหากควบรวมแล้วจะเห็นว่าสามารถจำแนกออกเป็นตัวแสดงปัจเจกบุคคล (individual) และตัวแสดงกลุ่มบุคคลหรือองค์กร (group or organization) ดังนั้นหุ้นส่วนทางการเมืองจึงสามารถจำแนกออกเป็นสองมิติ ได้แก่ หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน (individual political partnership) และหุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร (inter-action between individuals and/or organizations political partnership) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน

หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน (individual dimension) หมายถึง การแสดงออกทางกาย วาจา และใจลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นเจ้าของในองค์ประกอบต่าง ๆ ทางการเมืองของปัจเจกบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ ความรู้สึกและการแสดงออกถึงสิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในการถือครององค์ประกอบต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ การแสดงออก กลไกทางการเมือง กระบวนการทางการเมือง กิจกรรมทางการเมือง ผลผลิตทางการเมือง ตลอดจนผลกระทบทางการเมือง เป็นต้น โดยสามารถพิจารณาการแสดงออกซึ่งความเป็นเจ้าของ ดังนี้

1.1 ความรับรู้อย่างเข้าใจการเมือง หมายถึง การรับรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับการเมืองซึ่งเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ กระบวนการ กลไก ผลกระทบ ฯลฯ โดยรวม ๆ เป็นการรับรู้จนเข้าใจว่าการเมืองคืออะไร การเมืองเป็นอยู่อย่างไร การเมืองมีผลกับตัวเราอย่างไร ทั้งนี้ระดับความเข้าใจของบุคคลก็มีความแตกต่างกัน เช่น (1) *ระดับ perception*การรับรู้ที่เป็นเพียงความจำได้หมายรู้ว่าการเมืองคืออะไร (2) *ระดับ understanding* ความเข้าใจในความเป็นการเมืองแบบธรรมดาในระดับที่สูงขึ้น (3) *ระดับ comprehend* ความเข้าใจในความเป็นไปของการเมืองที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น (4) *ระดับ realized* ความเข้าใจในระดับที่มีประสบการณ์ (experience) ในการเมืองเป็นอย่างดี เป็นความเข้าใจลงลึกถึงความรู้สึกเห็นคุณค่าหรือไม่เห็นคุณค่า (5) *ระดับ enlightenment* เป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งแบบตรัสรู้ หรือแบบหยั่งรู้ (insight) เป็นความเข้าใจในระบบและกลไกของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถ่องแท้ (กำหนดรู้อะไรก็ย่อมรู้ได้อย่างแจ่มแจ้ง ความเข้าใจระดับนี้คงไม่มีในทางการเมืองเพียงแต่ยกตัวอย่างให้เห็นถึงระดับของความเข้าใจ)

1.2 ความรู้สึกต่อการเมือง (political feeling) หมายถึง อารมณ์ที่เกิดจากการได้สัมผัสกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับข้อมูลข่าวสาร การรณรงค์เกี่ยวกับการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มการเมือง การเป็นตัวแสดงทางการเมือง ฯลฯ การได้สัมผัส

ปรากฏการณ์เหล่านี้ย่อมจะส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของบุคคล เช่น รู้สึกชอบ/ไม่ชอบ รู้สึกดีต่อ/ไม่ดีต่อ รู้สึกมีความหวัง/ผิดหวัง รู้สึกดีใจ/เสียใจ เป็นต้น

1.3 **ความตระหนักในคุณค่าต่อการเมือง** (political value awareness) หมายถึง ความรู้สึกเห็นคุณค่า (values) จากการสัมผัสกิจกรรมการเมืองต่าง ๆ เช่น เห็นคุณค่ากิจกรรมการรณรงค์เลือกตั้ง กิจกรรมการเลือกตั้ง กิจกรรมประท้วงรัฐบาล กิจกรรมหาเสียงของพรรคการเมือง กิจกรรมเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ เป็นต้น

1.4 **ความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง** (sense of belonging to politics) หมายถึง ความสำนึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการหรือกิจกรรมทางการเมืองมีผลกับเรา ความเป็นมาเป็นไปของคุณภาพชีวิต เราได้รับอิทธิพลจากกิจกรรมทางการเมืองทั้งสิ้น เปรียบเสมือนว่าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของเรา เราก็เป็นส่วนหนึ่งของการเมือง การที่จะให้การเมืองดีเราต้องเอาใจใส่ดูแลการเมือง รักษาผลประโยชน์ ไม่นิ่งดูดาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคิดเสมอว่าการเมืองดีมีเสถียรภาพ เราก็มีคุณภาพชีวิตที่ดี อะไรก็ตามจะก่อให้เกิดผลเสียทางการเมืองเราจะหลีกเลี่ยงและรักษาผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมทางการเมือง

1.5 **รักและหวงแหนรูปแบบการเมือง** (political love and cherish) หมายถึง ความรู้สึกทางใจที่ชอบพอรักใคร่ผูกพันกับการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นความสุขทางใจที่ได้รักผูกพันรูปแบบการเมืองหรือกิจกรรมการเมือง เมื่อบุคคลรักและผูกพันแล้วก็จะเกิดความหวงแหนไม่อยากให้รูปแบบการเมืองแบบนั้นพลัดพรากจากไป เช่น รักประชาธิปไตย หวงแหนประชาธิปไตย รักชอบพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งจนกลายเป็นแฟนคลับ (Fan Club: FC) หรือเป็นแฟนพันธุ์แท้หรือเป็นมวลชนของพรรคการเมืองนั้น เป็นต้น

1.6 **อุดมการณ์ทางการเมือง** (political ideologies) หมายถึง ความคิดและความเชื่อในการมองสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแรงกล้าจนเกิดการยอมรับและถือปฏิบัติซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล เช่น อุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) ในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย จะมีความคิดความเชื่อเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันของคนในสังคม การยอมรับหลักเหตุผล การยอมรับเสียงข้างมาก และเคารพเสียงข้างน้อย เป็นต้น (Pathan Suwanmongkol 2018, 1)

1.7 **พฤติกรรมทางการเมือง** (political behaviors) หมายถึง อากัปกริยาอาการที่แสดงออกทางกายและวาจาลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อย่างกรณีพฤติกรรมที่แสดงออกตามวิถีประชาธิปไตย เช่น การพูดคุยเสวนาทางการเมือง การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือพรรคการเมือง การเสนอตัวเองเป็นตัวแทนทางการเมือง เป็นต้น

1.8 **อุปนิสัยทางการเมือง** (political habits) หมายถึง พฤติกรรมที่ปฏิบัติจนเคยชินอยู่เนืองนิตย์ของบุคคลหรือพฤติกรรมที่บุคคลเมื่อได้รับสิ่งเร้าแบบเดียวกันมักจะประพฤติปฏิบัติลักษณะซ้ำ ๆ อยู่เนืองนิตย์ กรณีตัวอย่างพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล เช่น มีความสนใจในเรื่องการเมืองตลอดเวลา ชอบพูดคุยสนทนาเรื่องการเมืองเป็นประจำ ชอบวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล มักจะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มักออกมารณรงค์จัดกิจกรรมทางการเมือง (เช่น หาเสียง เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ เรียกผลประโยชน์ เรียกร้องความยุติธรรม ฯลฯ) มักแสดงตัวเป็นผู้นำทางการเมือง เป็นต้น

ดังกล่าวคือความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองในมิติของปัจเจกบุคคล ซึ่งได้แก่ ความเข้าใจการเมือง ความรู้สึกต่อการเมือง ความตระหนักในคุณค่าต่อการเมือง ความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง รักและหวงแหนรูปแบบการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และอุปนิสัยทางการเมือง

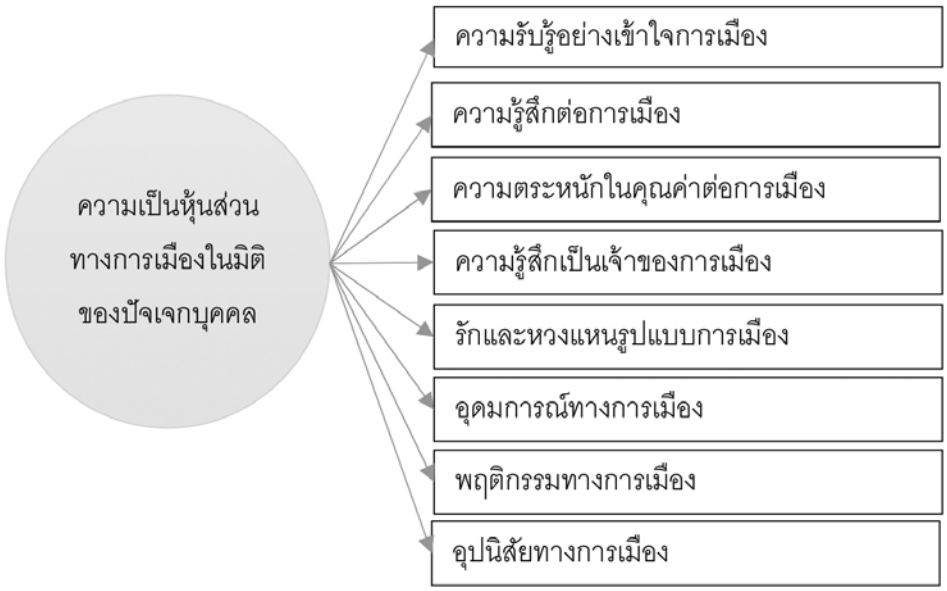

แผนภาพที่ 1 แสดงความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองในมิติของปัจเจกบุคคล
ที่มา: การสังเคราะห์จาก Krech, Crutchfield and Ballachey (1962); Triandis (1971); Brehm and Kassin (1996, 370); Thasothorn Toothongkum (2017, 8); Woradech Jantarasorn (2009)

2. หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร

ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร (dimension of inter-action between individuals and/or organizations) หมายถึง การเข้ามาร่วมแรงร่วมใจกันกระทำการกิจกรรมการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กรทางการเมือง และองค์กรทางการเมืองกับองค์กรทางการเมือง ลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน คือ การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต้องเอื้อให้เกิดการใช้ศักยภาพของบุคคล/องค์กรที่เข้าเป็นหุ้นส่วนในทิศทางที่เสริมกันและทวีคุณค่ามากกว่าการทำงานโดยลำพัง ซึ่งการเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการจะมีผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถหรือทวีคุณค่าของผลิตผลทางการเมือง สำหรับการพิจารณาความเข้มข้นของหุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร ได้แก่

2.1 การรับรู้ร่วมทางการเมือง (political shared perception) หมายถึง การที่บุคคลและ/หรือองค์กรทางการเมืองรับรู้เกี่ยวกับการเมืองร่วมกัน ตลอดจนความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียว

ร่วมรับรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองร่วมกันว่ามีเสถียรภาพมั่นคงหรือไร้เสถียรภาพ หรือวิกฤตการณ์ทางการเมือง ความเข้าใจตรงกันในเป้าหมายของการเมือง เช่น ผลสุดท้ายของการเมืองต้องคำนึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน ความกินดีอยู่ดี ความผาสุก เป็นต้น ความเข้าใจในวิธีการไปสู่เป้าหมายทางการเมืองร่วมกัน เช่น เข้าใจว่าวิถีทางประชาธิปไตยเท่านั้นถึงจะทำให้เป้าหมายทางการเมืองบรรลุผล เป็นต้น

2.2 **จิตวิทยาร่วมทางการเมือง (political shared awareness)** หมายถึง ความรู้สึกร่วมทางการเมือง (political attitude) อารมณ์ร่วมทางการเมือง (political mood) ตลอดจนการตระหนักในคุณค่าของการเมืองร่วม เช่น ความสนใจจิตจดจ่อในสถานการณ์การเมืองร่วม มีทัศนคติที่เห็นพ้องต้องกันในปรากฏการณ์ทางการเมือง ความรักผูกพันหรือความเกลียดชังต่อวิธีการบริหารประเทศหรือตัวแสดงทางการเมืองเช่นเดียวกัน เป็นต้น โดยอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้อาจได้รับอิทธิพลจากกระแสทางการเมือง (political stream) อย่างไรก็ดี หากความรู้สึกร่วมออกมาในลักษณะที่ไม่พึงประสงค์อาจถูกเรียกว่าเป็นอุปาทานหมู่ก็ได้

2.3 **ความเป็นเจ้าของการเมืองร่วม (political shared ownership)** หมายถึง ความรู้สึกและการแสดงออกในลักษณะความเป็นเจ้าของชุมชนสังคม ประเทศชาติร่วมกัน เช่น ความรักและศรัทธาในประชาธิปไตย การแสดงออกทางการเมืองที่จะปกป้องและรักษาประชาธิปไตย ความรักและหวงแหนสถาบันทางการเมือง การเป็นเจ้าของกลุ่มการเมือง การเป็นเจ้าของพรรคการเมือง การเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน เป็นต้น

2.4 **อุดมการณ์ทางการเมืองร่วม (political shared ideology)** หมายถึง ความคิดเห็นและความเชื่ออย่างแรงกล้าของกลุ่มบุคคลที่เห็นพ้องต้องกันหรือในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับการเมือง ไม่ว่าจะเป็นความเห็นและความเชื่อมั่นศรัทธาในรูปแบบการเมืองการปกครอง ตัวแสดงทางการเมืองทั้งตัวบุคคลหรือองค์กร สถาบันทางการเมือง (ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ฯลฯ) ตลอดจนความคลั่งไคล้หลงใหลในตัวแสดงทางการเมือง (political actors) หรือสถาบันทางการเมือง (political institute)

2.5 **การแสวงหาแนวร่วมทางการเมือง (political shared alliance)** หมายถึง การแสวงหาบุคคลหรือองค์กรอื่นที่จะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทางการเมืองลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกร้อง กดดัน สนับสนุน ต่อต้านการดำเนินการทางการเมืองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น การแสวงหาแนวร่วมเพื่อประท้วงการดำเนินงานของรัฐบาล เรียกร้องสิทธิพึงมีพึงได้จากการดำเนินงานของรัฐ เป็นต้น

2.6 **การรวมตัวทางการเมือง (political affiliation)** หมายถึง การที่บุคคลหรือองค์กรทางการเมืองเข้าร่วมเพื่อวัตถุประสงค์จะกระทำกิจกรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การแสดงเจตจำนงว่าจะเข้าร่วมแสดงออกทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวกันพูดเสวนาทางการเมือง การชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น

2.7 **การเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วม (joint political movement)** หมายถึง การจัดกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มหรือแนวร่วมทางการเมืองที่มี

วัตถุประสงค์เดียวกัน ทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งเป็นไปตามกฎหมาย เช่น การรวมตัวกันเพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาชาติบ้านเมือง การรวมตัวกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของรัฐบาล การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เป็นต้น และไม่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น การชุมนุมประท้วงฝ่าฝืนกฎหมาย การดื้อแพ่ง การต่อต้านรัฐบาล การก่อจลาจลเพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่าง การประท้วงที่เปิดเผยต่อสาธารณชน การก่อความไม่สงบทางการเมือง หรือการใช้ความรุนแรง (violence) การสงครามแบบกองโจร หรือการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นต้น

2.8 **การควบรวมเป็นหนึ่งเดียว** (unity merger) หมายถึง การหลอมรวมกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมืองให้เป็นกลุ่มผลประโยชน์การเมืองกลุ่มเดียว เช่น กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) กลุ่ม นปช. กลุ่ม กปปส. เป็นต้น การควบรวม เกิดความเห็น ความเชื่อ ตลอดจนอุดมการณ์ทางการเมืองมีลักษณะใกล้เคียงกัน จึงทำให้เกิดกลุ่มใหม่ขึ้น แม้แต่ละคนจะมีพื้นฐานที่มาแตกต่างกันออกไป

2.9 **การกลมกลืนเป็นเอกภาพ** (unity harmony) หมายถึง การหลอมรวมกลุ่มแนวร่วมที่เคลื่อนไหวทางการเมืองจนกลายเป็นกลุ่มใหม่กลุ่มเดียวที่มีเอกภาพ โดยมีการจัดตั้งโครงสร้างของกลุ่มใหม่ขึ้น มีการจัดระเบียบภายในกลุ่มใหม่ ซึ่งหากแนวร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองมีขนาดใหญ่มากขึ้นก็จะทำให้เกิดฐานอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จนอาจนำไปสู่การเรียกร้องหรือกดดันรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียกว่า “กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง”

2.10 **การขยายผลแนวร่วมทางการเมือง** (political alignment expansion) หมายถึง ความพยายามจะขยายขนาดของกลุ่มให้มีขนาดใหญ่ขึ้น มีแนวร่วมที่มากขึ้น มีแนวร่วมที่หลากหลายครอบคลุมองคาพยพทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งนี้ขนาดของกลุ่มย่อมมีผลกับอำนาจการต่อรองทางการเมือง ซึ่งหากกลุ่มอยู่ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลก็จะเป็นผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ตรงกันข้ามหากกลุ่มอยู่ฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลก็จะทำให้การบริหารงานของรัฐบาลไม่ราบรื่นมากนัก และอาจนำไปสู่การประท้วงขัดขวางการดำเนินงานของรัฐบาล เช่น การเคลื่อนไหวของกลุ่ม กปปส. มีผลต่อการบริหารงานของรัฐบาลนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นต้น

ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กรดังกล่าว เป็นการพิจารณาถึงการเข้ามาร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองลักษณะใดลักษณะหนึ่งตั้งแต่ขั้นของการรับรู้ เข้าใจ เห็นคุณค่า ตลอดจนการเคลื่อนไหวทางการเมือง การจัดกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเมืองทั้งในแง่ลบและในแง่บวก โดยสรุปเป็นผังมโนทัศน์ ดังนี้

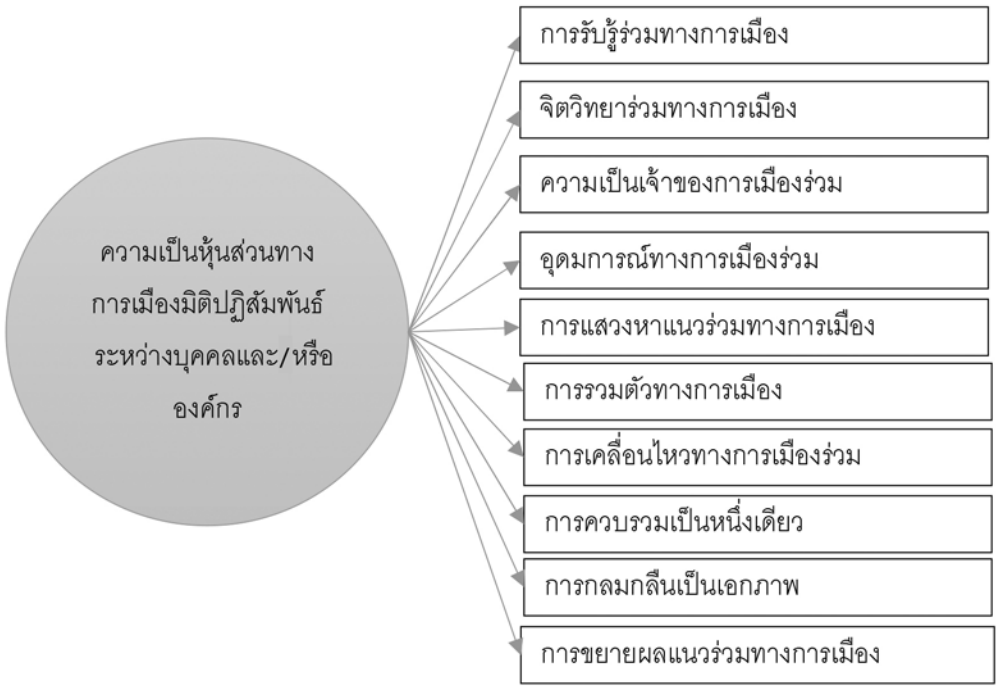

แผนภาพที่ 2 แสดงความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและหรือองค์กร
ที่มา: การสังเคราะห์ Krech, Crutchfield and Ballachey (1962); Triandis (1971); Brehm and Kassin (1996, 370); Thasothorn Toothongkum (2017, 8); *Woradech* Jantarasorn (2009)

จะเห็นได้ว่าความเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองมีฐานคติเชิงจิตวิทยา (psychology) และ ฐานคติเชิงพฤติกรรม (behaviors) โดยพิจารณาจำแนกออกเป็น หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชนและหุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กรดังกล่าวสามารถสรุปเป็นผังมโนทัศน์ได้ ดังนี้

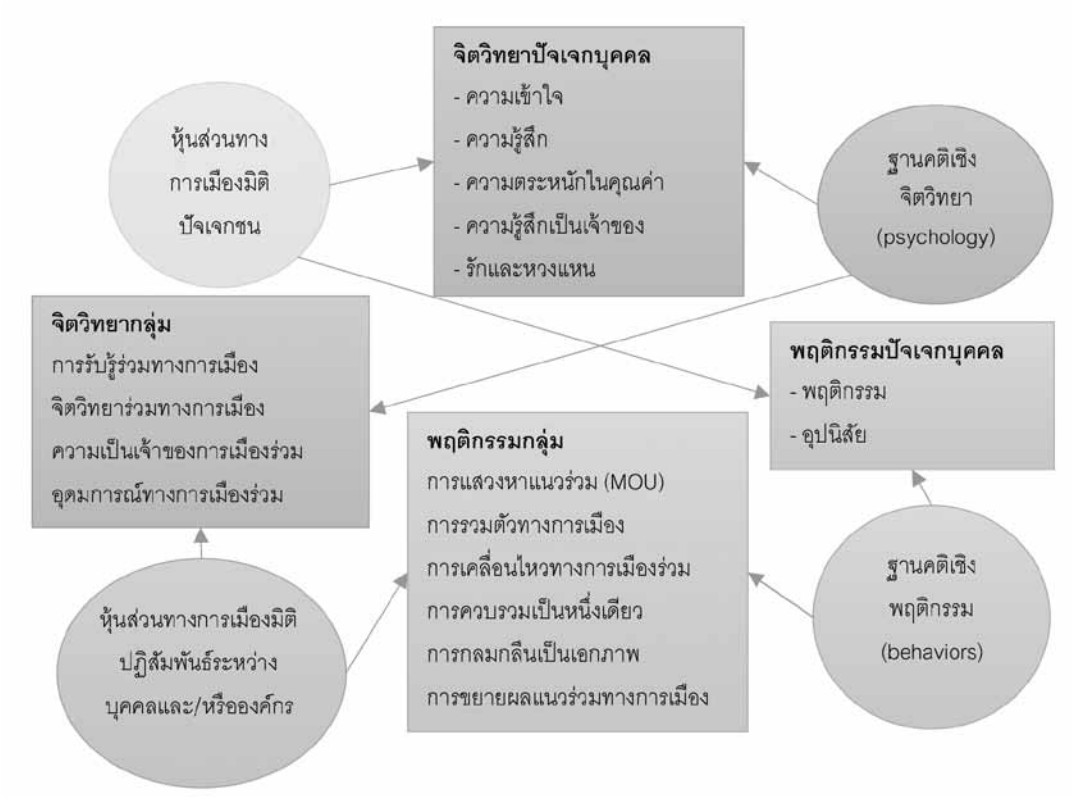

แผนภาพที่ 3 ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง
ที่มา: การสังเคราะห์สรุปภาพรวม

บทสรุป

บทวิเคราะห์ความเป็นหุ้นส่วนทางการเมือง สามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดการศึกษาเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เชิงลึกในประเด็น “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” ที่เมื่อนำหลักการแห่งความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) มาพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังไม่ลึกเพียงพอที่จะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางการเมือง ดังนั้นประเด็นความเป็นเจ้าของได้ปรากฏอยู่ในหลักการของความเป็นหุ้นส่วน (partnership) 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปัจเจกชน ประกอบด้วย ความรับรู้อย่างเข้าใจการเมือง ความรู้สึกต่อการเมือง ความตระหนักในคุณค่าต่อการเมือง ความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง รักและหวงแหนรูปแบบการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง และอุปนิสัยทางการเมือง และ (2) หุ้นส่วนทางการเมืองมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ/หรือองค์กร ประกอบด้วย การรับรู้ร่วมทางการเมือง จิตวิทยาร่วมทางการเมือง ความเป็นเจ้าของการเมืองร่วม อุดมการณ์ทางการเมืองร่วม การแสวงหาแนวร่วมทางการเมือง การรวมตัวทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วม การควบรวมเป็นหนึ่งเดียว การกลมกลืนเป็นเอกภาพ และการขยายผลแนวร่วมทางการเมือง ดังนั้นหุ้นส่วนทางการเมืองจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจนำไปศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อไป

References

Arnstein, S. R. 1969. "A Leader of Citizen Participation." ***American Institute of Planners Journal*** 35(4): 216-224.

Bowornsak Uwanno, and Thawilwadee Burikul. 2005. ***Prachathippatai Baep Mi Suanruam***. [Participatory Democracy]. Bangkok: King Prajadhipok's Institute. (in Thai)

Brehm, Sharon S., and Saul M. Kassin. 1996. ***Social Psychology.*** 3rd ed. Boston: Houghton Mifflin.

Catt, Helena. 1999. ***Democracy in Practice***. London: Routledge.

Chai-Anan Samudavanija. 1998. ***Rut***. [State]. 5th ed. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)

Choltis Dhirathiti. 2015. "Kanmueang/Politics." In ***Kham Lae Khwamkhit Nai Ratthasat Ruam Samai Lem 2.*** [Concepts in Contemporary Political Science Vol.2], edited by Prudhisan Jumbala and Ake Tangsapwattana, 278-282. 2nd ed. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)

Dahl, Robert A. 1975. ***Political Analysis.*** New Delhi: Prentice Hall of India.

Easton, David. 1971. ***The Political System: An Inquiry into the State of Political Science.*** 2nd ed. New York: Knopf.

Gottlieb, Laurie Naomi, Nancy Feeley, and Cindy Dalton. 2005. ***The Collaborative Partnership Approach to Care: A Delicate Balance.*** St. Louis, MO: Elsevier Mosby.

Hutchinson, Jo. 2011. "Partnership, Capital Formation and Equality and Diversity: Learning from Five Case Studies." In ***Constructing the Future***: ***Diversity, Inclusion and Social Justice***, edited by L. Barham, and B.A. Irving. Stourbridge: Institute of Career Guidance.

Kanungnit Sribua-iem, Thawanrat Worathepvothipong, and Pisit Sukreeyapong. 2002. ***Naeothang Kan Soemsang Prachathippatai Baep Mi Suanruam Tam Ratthathammanun Haeng Ratcha-Anachak Thai Pho So 2540: Panha Upasak Lae Thang-Ok.*** [Approaches to the Promotion of Participatory Democracy under the B.E. 2540 Constitution of the Kingdom of Thailand: Problems, Obstacles, and Solutions]. Bangkok: King Prajadhipok's Institute. (in Thai)

Kickbush, Ilona, and Jonathan Quick. 1998. "Partnerships for Health in the 21st Century." ***World Health Statistics Quarterly*** 51(1): 68-74.

Krech, David, Richard S. Crutchfield, and Egerton L. Ballachey 1962. ***Individual in Society***. New York: McGraw-Hill Book Co., Inc.

March, James W. 2007. ***User Guidebook on Implementing Public-Private Partnerships for Transportation Infrastructure Projects in the United States: Final Report.*** Washington, DC: Office of Policy and Governmental Affairs, Federal Highway Administration (FHWA).

Morgenthau, Hans J. 1973. ***Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace***. *5th ed.* New York: Adfred-A-Knopt.

Natthawut Arin, Oraphin Choochom, Dusadee Yoelao, and Numchai Suppareakchaisakul. 2013. "Kan Tham Nathi Tuaprae Khan Klang Khong Thun Thang Chittawitthaya Choeng Buak Thi Mi Itthiphon To Suk Phawa Thang Chit Lae Phruetikam Kan Patibatngan Khong Bukhlakon Satharanasuk Nai Changwat Chaidaen Tai." [Function of Psychological Capital as a Mediator Affecting Psychological Outcomes and Work Performance among Public Health Officers in Southern Border Provinces]. ***Journal of Behavioral Science*** 19(1): 99-117. (in Thai)

Pathan Suwanmongkol. 2018. ***Udomkan, Muatmu: Saranukrom Kanmueang Thai.*** [Ideology, Category: Political Encyclopedia of Thailand]. Accessed January 12, 2018. http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อุดมการณ์. (in Thai)

Pornsedtheewut Panyaitsakul. 2018. ***Khwammai Khong Kanmueang Kan Pokkhrong.*** [Meaning of Politics and Government]. Accessed January 12, 2018. https://sites.google.com/site/pisitsuriyachan/1-1-khwam-hmay-karmeuxng-kar-pkkhrxng/1-1-khwam-hmay-karmeuxng-kar-pkkhrxng. (in Thai)

Rancière Jacques. 2006. **Hatred of Democracy**. Translated by Steve Corcoran. London: Verso.

Roskin, Michael G., Robert L. Cord, James A. Medeiros, and Walter S. Jones. 1997. ***Political Science: An Introduction***. New Jersey: Prentice-Hall International Inc.

Sanya Kenaphoom. 2016. "Kan Tatsinchai Thang Kanmueang Baep Withi Prachathippatai: Naeokhit Lae Rupbaep Laksana." [Political Decision on the Democratic Way of Life: Concept and Forms]. ***Humanities & Social Sciences*** 33(2): 90-119. (in Thai)

-----. 2018. Krabuanthat Kan Chatkan Phak Rat Naeo Mai: Thitthang Kan Patirup Rabop Ratchakan. [New Public Management Paradigm: Government Reform Trajectory]. ***Rajabhat Maha Sarakham University Journal*** 12(2): 303-304. (in Thai)

Scotland. Social Research. 2002. ***Partnership Working: Models and Experiences of Social Partnership in Developed Regions of Europe.*** [Edinburgh]: Office of the Chief Researcher, Scottish Executive.

Shepard Peggy M., Mary E. Northridge, Swati Prakash, and Gabriel Stover. 2002. "Preface: Advancing Environmental Justice through Community-Based Participatory Research." ***Environmental Health Perspectives*** 110(April): 139-140.

Thasothorn Toothongkum. 2017. "Thitthang Lae Anakhot Khong Kanmueang Nai Nakhon Lae Mahanakhon." [Political Directions and Futures of Cities and Metropoles]. In ***Chut Wicha 82715 Sammana Kanmueang Kan Pokkhrong Nai Nakhon Lae Mahanakhon: Nuai Thi 5.*** [82715 Seminar in Politics of Cities and Metroploles: Unit 5], 1-34. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. (in Thai)

Triandis, Harry C. 1971. ***Attitude and Attitude Change***. New York: John Wiley and Sons, Inc.

Uthai Loahawichien, and Suwannee Saengmahachai. 2013. ***Phuenthan Kan Wichai Thang Sangkhomsat Lae Ratthaprasasanasat.*** [Fundamentals in Social Science and Public Administration Research]. Bangkok: Sematham. (in Thai)

Witthayakon Chiangkun. 2007. ***Kaokham Rabop Thaksin Su Senthang Patirup Kanmueang-Setthakit.*** [Beyond the Thaksin Regime: Path to Political and Economic Reform]. Bangkok: Banphra-Arthit. (in Thai)

Wolin, Sheldon. 1960. ***Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought***. Boston: Little, Brown and Company.

Woradech Jantarasorn. 2008. ***Thruesadi Kan Nam Nayobai Satharana Pai Patibat***. [Public Policy Implementation Theory]. 3rd ed. Bangkok: Thai University Researchers Association. (in Thai)

Worathip Meemark, and Cheewin Chayachawalit. 2004. ***Nathi Phonlamueang Nai Rabop Prachathippatai An Mi Phramahakasat Song Pen Pramuk.*** [Citizens' Duties in the Democratic System with the King as Head of State]. Bangkok: Office of the Electoral Commission. (in Thai)

Yodpol Thepsitthar. 2014. ***Prachathippatai (Baep Tuathaen) Thi Mai Chai Prachathippatai?*** [Democracy (Representative) Which Is Not Democracy?]. Accessed January 14, 2014. https://prachatai.com/journal/2014/02/51578. (in Thai)

Yupaporn Roopngam. 2002. "Kan Mi Suanruam Khong Kharatchakan Samnak Ngoppraman Nai Kan Patirup Rabop Ratchakan". [Participation on Bureaucratic Reform of the Bureau of the Budget]. Master's thesis, National Institute of Development Administration. (in Thai)

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 131-148
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Evolution of Cooperation in Prisoner's Dilemma Games**

Thitithep Sitthiyot*

Abstract

This study uses closed experiment to test whether or not the subjects' behavior are consistent with what prisoner's dilemma predicts. It then uses the results from the experiment to demonstrate the importance of understanding behavior of people and/or businesses before designing and implementing a common-pool resource policy. This study finds that, in the case of one-shot games, three out of six groups choose to defect each other as predicted by prisoner's dilemma. For repeated games, three out of six groups show cooperation all the way until the game ends. This is also consistent with the prediction of prisoner's dilemma. Experimental evidence from this study indicates that different groups have different kinds of behavior in terms of cooperation and defection. In the real world, policy makers should realize this and design and implement common-pool resource policies accordingly.

Keywords: *evolution of cooperation, prisoner's dilemma, closed experiment*

*Lecturer, Department of Banking and Finance, Faculty of Commerce and Accountancy, Chulalongkorn University, Mahitaladhibesra Bld., 10th Fl., Phayathai Rd., Pathumwan, Bangkok 10330. Email: thitithep@cbs.chula.ac.th

**Received April 5, 2018; Revised May 25, 2018; Accepted July 16, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 131-148
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิวัฒนาการของความร่วมมือในเกม Prisoner's Dilemma**

ฐิติเทพ สิทธิยศ*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ใช้การทดลองในระบบปิดเพื่อทดสอบพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการทดลองว่า เป็นไปตามที่หลักการ prisoner's dilemma ทำนายไว้หรือไม่ และใช้ผลการทดลองเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าใจพฤติกรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนที่จะทำการออกแบบนโยบายการจัดการทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน ผลการทดลองพบว่า ในกรณีการเล่นครั้งเดียว มีกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มจาก 6 กลุ่มที่มีพฤติกรรมหักหลังกันเอง สอดคล้องกับหลักการที่ prisoner's dilemma ทำนาย สำหรับกรณีที่เล่นซ้ำ ๆ โดยผู้เล่นไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด มีกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มจาก 6 กลุ่ม ที่มีพฤติกรรมร่วมมือกันตลอดจนจบเกม สอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma เช่นกัน ผลการทดลองในครั้งนี้แสดงให้ถึงพฤติกรรมการร่วมมือและหักหลังที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม ดังนั้น ในการออกแบบนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน ผู้กำหนดนโยบายควรตระหนักถึงความแตกต่างของประชาชนและ/หรือธุรกิจ และออกแบบและกำหนดนโยบายให้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ

คำสำคัญ: *วิวัฒนาการของความร่วมมือ, prisoner's dilemma, การทดลองในระบบปิด*

*อาจารย์ประจำภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารมหิตลาธิเบศร ชั้น 10 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 อีเมล thititthep@cbs.chula.ac.th

**ได้รับบทความ 5 เมษายน 2561; แก้ไขปรับปรุง 25 พฤษภาคม 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 16 กรกฎาคม 2561

บทนำ

ในการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน (common-pool resource management) ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ดำเนินนโยบายจำเป็นที่จะต้องเข้าใจพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจก่อนที่จะออกแบบนโยบายและนำไปใช้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ แนวคิดในการออกแบบนโยบายสาธารณะสมัยใหม่นั้น ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจและการให้แรงจูงใจมากกว่าการออกกฎหมายเพื่อบังคับให้ปฏิบัติตาม เนื่องจากการออกแบบนโยบายสาธารณะสมัยใหม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า โดยธรรมชาติแล้วไม่มีใครชอบการถูกบังคับ และที่สำคัญในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนควรมีอิสระในการเลือกและ/หรือตัดสินใจ[1] ประกอบกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรร่วมกันของประชาชนและ/หรือธุรกิจในพื้นที่หนึ่งอาจมีความแตกต่างกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรร่วมกันของประชาชนและ/หรือธุรกิจในอีกพื้นที่หนึ่ง แม้ว่าจะเป็นทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันประเภทเดียวกันก็ตาม ดังนั้นการสร้างสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนและ/หรือธุรกิจตระหนักถึงความสำคัญและช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายผู้ดำเนินนโยบายในปัจจุบันทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศ การออกกฎหมายมาบังคับให้ประชาชนและ/หรือธุรกิจปฏิบัติตามเหมือนกันหมดในทุกพื้นที่นั้นได้รับการพิสูจน์จากงานศึกษาวิจัยในช่วงที่ผ่านมาแล้วว่ามีส่วนในการสร้างความเสียหายและการเสื่อมสลายของทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน[2]

การศึกษาพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรร่วมกัน สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การลงพื้นที่สังเกตการณ์ (fieldwork and observation) การออกแบบสอบถาม (questionnaire) และการทดลอง (experiment) เป็นต้น การศึกษานี้เลือกทำการทดลองในระบบปิดเพื่อศึกษาพฤติกรรมความร่วมมือผ่านการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบเล่นครั้งเดียว (one-shot game) และแบบเล่นหลายครั้งโดยผู้เล่นไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game) โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ต้องการทดสอบว่า พฤติกรรมของผู้เล่นเป็นไปตามข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma หรือไม่ กล่าวคือ หากผู้เล่นมีพฤติกรรมที่มีเหตุผล (rational behavior) ตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติ ผู้เล่นแต่ละคนควรเลือกหักหลังในกรณีที่เล่นครั้งเดียว (one-shot game) และควรเลือกร่วมมือทุกครั้งในกรณีที่เล่นซ้ำ ๆ โดยผู้เล่นไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game) และที่สำคัญการศึกษานี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของความร่วมมือผ่านการทดลองในระบบปิด ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการทดลองสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างประกอบการออกแบบนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้อง

[1]ผู้สนใจแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบนโยบายสาธารณะที่ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก Mitchell (2009, 222); Thaler and Sunstein (2009); BBC Radio 4 (2013); Sunstein (2013; 2014) Behavioral Insights Team (2016) และ "When Nudge Comes to Shove…" (2017) อย่างไรก็ดี การศึกษานี้เห็นว่า การออกกฎหมายเพื่อมาบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามก็ยังคงมีอยู่ แต่ถ้าผู้กำหนดนโยบายสามารถหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจให้ช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันได้ น่าจะเป็นวิธีที่ดีกว่า เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจและความเต็มใจประชาชน และ/หรือธุรกิจเอง ไม่ได้เกิดจากการถูกบังคับ

[2]ตัวอย่างของงานศึกษาเหล่านี้ ได้แก่ Ostrom (1999, 493-535) Ostrom and Janssen (2004, 239-259) และ Moore (2015)

กับการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการศึกษาวิจัยในประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับการทดสอบพฤติกรรมของมนุษย์ว่า มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติหรือไม่ ก่อนที่จะนำผลลัพธ์ที่ได้จากการทดสอบไปใช้ประกอบการออกแบบนโยบายสาธารณะ ในอดีตที่ผ่านมายังมีไม่มากนัก[3]

การศึกษานี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ต่อจากบทนำ ส่วนที่ 2 อธิบายเกี่ยวกับวิธีการทดลอง (experimental method) ส่วนที่ 3 เป็นการอภิปรายผลการทดลองส่วนสุดท้าย ส่วนที่ 4 เป็นการสรุปผลการศึกษาและการนำผลการทดลองไปใช้เป็นตัวอย่างประกอบการออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน

วิธีการทดลอง (experimental method)

การศึกษานี้ปฏิบัติตามแนวทางการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการทดลอง (experiment) ที่เสนอโดย (Palfrey and Porter 1991, 1197-1198) โดยเริ่มต้นจากผู้ดำเนินการทดลองได้อธิบายหลักการ prisoner's dilemma รวมทั้งข้อสรุปที่ได้จากหลักการดังกล่าวให้กับผู้เข้าร่วมการทดลองทราบผ่านเอกสารประกอบการบรรยาย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการทดลองซักถามได้ในกรณีที่สงสัยหรือต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม อย่างไรก็ดี ผู้ดำเนินการทดลองไม่ได้แจ้งให้กับผู้เข้าร่วมการทดลองทราบก่อนล่วงหน้าว่า การทดลองที่จะทำเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน ในการอธิบายหลักการ prisoner's dilemma นั้น ผู้ดำเนินการทดลองกำหนดให้คะแนนที่ได้รับจากการหักหลังผู้เล่นอีกฝ่ายหนึ่งได้ (temptation to defect: T) มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน คะแนนที่ได้รับจากการร่วมมือกัน (reward for mutual cooperation: R) มีค่าเท่ากับ 3 คะแนน คะแนนที่ได้รับจากการหักหลังกันเอง (punishment for mutual defection: P) มีค่าเท่ากับ 1 คะแนน และคะแนนที่ได้รับจากการถูกผู้เล่นอีกฝ่ายหนึ่งหักหลัง (sucker's payoff: S) มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน หากกำหนดให้ตัวเลขคู่ลำดับที่ 1 แสดงถึงคะแนนที่ผู้เล่นคนที่ 1 ได้รับ และตัวเลขคู่ลำดับที่ 2 แสดงถึงคะแนนที่ผู้เล่นคนที่ 2 ได้รับ คะแนนที่ผู้เล่นแต่ละคนจะได้รับจากการที่ตนเลือกร่วมมือหรือหักหลังสามารถแสดงในรูปของตารางผลตอบแทน (payoff matrix) ตามที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คะแนนที่ผู้เล่นแต่ละคนจะได้รับในการเล่นเกม prisoner's dilemma

		ผู้เล่นคนที่ 2	
		ร่วมมือ	*หักหลัง*
ผู้เล่นคนที่ 1	*ร่วมมือ*	3, 3	0, 5
	หักหลัง	5, 0	1, 1

ที่มา: ตัวเลขกำหนดโดยผู้เขียน

[3]ตัวอย่างของงานศึกษาในประเทศไทยที่ทำการทดสอบพฤติกรรมความมีเหตุผลของมนุษย์ว่าเป็นไปตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติหรือไม่ ผู้สนใจสามารถศึกษาได้จาก Kessara Thanyalakpark and Thitithep Sitthiyot (2014, 1-30)

สำหรับการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบครั้งเดียว (one-shot game) ผู้ดำเนินการทดลองได้อธิบายและแสดงให้ผู้เข้าร่วมการทดลองเห็นว่า ไม่ว่าอีกผู้เล่นฝ่ายหนึ่งจะเลือกกลยุทธ์ใด ตัวผู้เล่นเองจะได้คะแนนมากกว่าถ้าตนเลือกที่จะหักหลัง โดยกลยุทธ์หักหลังนั้นเป็น dominant strategy ซึ่งกลยุทธ์หักหลังเป็นกลยุทธ์ที่ผู้เล่นทั้งคู่เลือกใช้ โดยทั้งคู่จะได้รับคะแนนคนละ 1 คะแนน กลยุทธ์ที่ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายเลือกหักหลังกันเองนี้เป็น Nash equilibrium กล่าวคือ ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายไม่มีแรงจูงใจที่จะเลือกใช้กลยุทธ์อื่น ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไข $T > R > P > S$ กล่าวคือ คะแนนที่ได้จากการหักหลังจะต้องมากกว่าคะแนนที่ได้จากการร่วมมือกัน ซึ่งจะต้องมากกว่าคะแนนที่ได้รับจากการหักหลังกันเอง และต้องมากกว่าคะแนนที่ได้รับจากการถูกหักหลัง

สำหรับการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบเล่นซ้ำ ๆ หลายครั้งโดยผู้เล่นไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game) นอกจากเงื่อนไข $T > R > P > S$ แล้ว คะแนนที่ได้จากการร่วมมือกันจะต้องมากกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนในกรณีที่หักหลังอีกฝ่ายหนึ่งได้กับคะแนนในกรณีที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งหักหลังหรือ $R > (T + S)/2$ จึงจะทำให้ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายมีแรงจูงใจที่จะร่วมมือกัน เนื่องจากหากโดยเฉลี่ยแล้วคะแนนในกรณีที่ผู้เล่นหักหลังอีกฝ่ายหนึ่งได้และคะแนนที่ตนได้รับจากการถูกหักหลังมากกว่าคะแนนที่ได้จากการร่วมมือกัน ผู้เล่นอาจไม่มีแรงจูงใจที่จะร่วมมือ

หลังจากที่ผู้ดำเนินการทดลองอธิบายเกม prisoner's dilemma แบบเล่นครั้งเดียว และเล่นซ้ำ ๆ หลายครั้งโดยไม่ทราบว่าเกมจะจบเมื่อใดตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ผู้ดำเนินการทดลองได้สอบทานความเข้าใจและให้ผู้เข้าร่วมการทดลองตัดสินใจว่าจะร่วมเล่นเกมหรือไม่โดยความสมัครใจ ซึ่งการทดลองจะใช้ผู้เล่น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คน รวม 12 คน และมีการลองเล่นเกมรอบทดลองก่อนเล่นจริงโดยการทดลองในครั้งนี้กำหนดให้มีการเล่น 30 ครั้ง แต่ผู้ดำเนินการทดลองไม่ได้แจ้งให้ผู้เข้าร่วมการทดลองทราบก่อนว่า ผู้ดำเนินการทดลองจะมีการเล่นเกมทั้งหมด 30 ครั้ง

ก่อนเริ่มทำการทดลอง ผู้ดำเนินการทดลองได้แจกการ์ดให้กับผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคน จำนวน 2 ใบ ใบที่ 1 เขียนว่า "ร่วมมือ" ส่วนใบที่ 2 เขียนว่า "หักหลัง" ผู้ดำเนินการทดลองได้อธิบายกติกาในการเล่นเกมว่า ผู้ดำเนินการทดลองจะนับหนึ่งถึงสาม จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนตัดสินใจว่า จะเลือกร่วมมือหรือว่าหักหลัง หลังจากตัดสินใจเรียบร้อยแล้วให้ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนยื่นการ์ดมาข้างหน้าโดยคว่ำการ์ดไว้ไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ จากนั้นผู้ดำเนินการทดลองจึงแจ้งให้ผู้เข้าร่วมการทดลองหงายการ์ดที่ตนเลือกพร้อมกัน แล้วดูผลว่าแต่ละคนเลือกกลยุทธ์ใด หากทั้งคู่เลือกที่จะร่วมมือกัน ทั้งสองฝ่ายจะได้คะแนนกันไปคนละ 3 คะแนน หากฝ่ายหนึ่งเลือกร่วมมือแต่อีกฝ่ายหนึ่งเลือกหักหลัง ฝ่ายที่เลือกร่วมมือจะได้ 0 คะแนน ฝ่ายที่เลือกหักหลังจะได้ 5 คะแนน หากทั้งคู่เลือกที่จะหักหลังกันเอง ทั้งสองฝ่ายจะได้คนละ 1 คะแนน ซึ่งผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนสามารถมองเห็นคะแนนของตนและคะแนนที่ผู้เข้าร่วมการทดลองอีกฝ่ายหนึ่งได้รับจากจอรับภาพโปรเจคเตอร์

นอกจากนี้ ผู้ดำเนินการทดลองยังแจ้งให้ผู้ร่วมการทดลองทั้ง 12 คนทราบว่า ผู้ร่วมการทดลองสามารถส่งสายตาและสังเกตพฤติกรรมหรือกลยุทธ์

ของอีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่ไม่อนุญาตให้มีการพูดคุยกันระหว่างการเล่นเกม และหลังจากเล่นเกม prisoner's dilemma แบบครั้งเดียวแล้ว จะเป็นการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบซ้ำ ๆ โดยผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะจบเมื่อใด โดยผู้ดำเนินการทดลองได้แจ้งให้ผู้เข้าร่วมการทดลองทั้ง 12 คนสลับคู่ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ทั้งสองฝ่ายมีอารมณ์และความรู้สึกทั้งในทางบวกหรือทางลบที่อาจมีผลกระทบต่อการตัดสินใจที่ต่อเนื่องมาจากการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบเล่นครั้งเดียว และในระหว่างการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด ผู้ดำเนินการทดลองได้แจ้งให้ผู้ร่วมการทดลองเป็นระยะ ๆ ระหว่างการเล่นเกมว่า ให้ถือว่าผู้เข้าร่วมการทดลองอีกฝ่ายหนึ่งคือ*เพื่อน* ซึ่งในการเล่นเกมในแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมการทดลองอาจได้คะแนนมากกว่า*เพื่อน*บ้าง หรือน้อยกว่า*เพื่อน*บ้าง ซึ่งก็ไม่เป็นไร แต่ขอให้ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนทำคะแนนให้ได้ดี ๆ[4] และเมื่อจบการเล่นเกมจะนับคะแนนรวมของผู้เข้าร่วมการทดลองทั้งสองเพื่อเป็นคะแนนของกลุ่ม โดยกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดเป็นผู้ชนะ

ในการทดสอบว่า ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมที่มีเหตุผลสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma หรือไม่นั้น การศึกษานี้พิจารณาจากผลลัพธ์ที่ได้จากการเล่นเกม กล่าวคือ ในกรณีของการเล่นเกมแบบครั้งเดียว (one-shot game) ข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma คือ หากผู้เข้าร่วมการทดลองมีพฤติกรรมที่มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติ ผู้เข้าร่วมการทดลองทั้งสองฝ่ายควรเลือกที่จะหักหลังกันเองและได้ผลตอบแทนคนละ 1 คะแนนทั้ง 6 กลุ่ม สำหรับผลลัพธ์ที่ได้จากการเล่นเกมแบบซ้ำ ๆ โดยผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะจบเมื่อใด (repeated game) ข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma คือ หากผู้เข้าร่วมการทดลองเป็นผู้ที่มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติ ทั้งสองฝ่ายควรเลือกที่จะร่วมมือกันตลอดทั้ง 30 ครั้ง โดยแต่ละคนควรจะได้คะแนนรวม 90 คะแนน และคะแนนรวมของแต่ละกลุ่มควรจะต้องเท่ากับ 180 คะแนน ทั้ง 6 กลุ่ม หากผลลัพธ์ของคะแนนที่ได้จากการเล่นเกมของแต่ละกลุ่ม*ไม่เท่ากับ* (1, 1) ในกรณีของการเล่นแบบครั้งเดียว หรือคะแนนรวมของผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคน*ไม่เท่ากับ* 90 คะแนน และคะแนนรวมของแต่ละกลุ่ม*ไม่เท่ากับ* 180 คะแนนในกรณีที่เล่นแบบซ้ำ ๆ โดยไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด แสดงว่าผู้เข้าร่วมการทดลองมีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ได้มีพฤติกรรมที่มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติ นอกจากการทดสอบว่าผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma หรือไม่แล้ว การศึกษานี้ยังต้องการนำผลลัพธ์ที่ได้จากการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบซ้ำ ๆ โดยผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะจบเมื่อใด มาใช้อธิบายวิวัฒนาการความร่วมมือของผู้เข้าร่วมการทดลองในแต่ละกลุ่มและใช้เป็นตัวอย่างประกอบการวิเคราะห์การออกแบบนโยบายการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

[4]ผู้เขียนได้นำแนวคิดนี้มาจาก Axelrod (1990, 110-113)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการทดลองในการศึกษานี้เป็นนิสิตปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (นักบริหาร) คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 12 ตัวอย่างโดยทำการทดลองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2560 ในห้องเรียน

ผลการทดลอง[5]

ผลการทดลองเล่นเกม prisoner's dilemma แบบเล่นครั้งเดียว แสดงอยู่ในตารางที่ 2 หากพิจารณาผลการทดลองตามที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 2 พบว่า จากทั้งหมด 6 กลุ่ม มี 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ 4 และกลุ่มที่ 6 ที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma แบบเล่นครั้งเดียว กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละฝ่ายเลือกที่จะหักหลังกันเอง ส่วนอีก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 5 นั้น ไม่ได้เลือกที่จะหักหลังกันเอง โดยกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 5 เลือกที่จะร่วมมือกัน ในขณะที่กลุ่มที่ 2 ตัวอย่างที่ 3 เลือกที่จะร่วมมือ แต่ตัวอย่างที่ 4 เลือกที่จะหักหลัง ผลการทดลองนี้แสดงให้เห็นว่า *ไม่จำเป็นเสมอไปที่ผู้เข้าร่วมการทดลองจะมีพฤติกรรมที่มีเหตุผลสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma แม้ว่าผู้เข้าร่วมการทดลองได้รับการอธิบายเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ผลที่จะได้รับจากเกม prisoner's dilemma ก่อนล่วงหน้าและทราบว่าเป็นการพบกันครั้งเดียวและไม่มีโอกาสที่จะเจอกันอีกในอนาคต*[6] นอกจากนี้ หากพิจารณาจากจำนวนครั้งของการเลือกร่วมมือและการเลือกหักหลังรวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง พบว่า มีการหักหลัง 7 ครั้ง หรือประมาณร้อยละ 58 ในขณะที่อีก 5 ครั้ง หรือประมาณร้อยละ 42 เป็นการร่วมมือ ผลการทดลองนี้สะท้อนให้เห็นว่า ในการเล่นแบบครั้งเดียว ผู้เข้าร่วมการทดลองส่วนใหญ่เลือกที่จะหักหลัง

ตารางที่ 2 ผลการทดลองเกม prisoner's dilemma กรณีเล่นครั้งเดียว (one-shot game)

กลุ่มที่ 1		*กลุ่มที่ 2*		*กลุ่มที่ 3*		*กลุ่มที่ 4*		*กลุ่มที่ 5*		*กลุ่มที่ 6*	
ตัวอย่างที่ *1*	**ตัวอย่างที่ *2***	**ตัวอย่างที่ *3***	**ตัวอย่างที่ *4***	**ตัวอย่างที่ *5***	**ตัวอย่างที่ *6***	**ตัวอย่างที่ *7***	**ตัวอย่างที่ *8***	**ตัวอย่างที่ *9***	**ตัวอย่างที่ *10***	**ตัวอย่างที่ *11***	**ตัวอย่างที่ *12***
3	3	0	5	1	1	1	1	3	3	1	1

ที่มา: รวบรวมและวิเคราะห์โดยผู้เขียน

[5]สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทดลองนอกเหนือจากที่ได้นำเสนออยู่ในบทความนี้ ผู้สนใจสามารถขอได้จากผู้เขียน

[6]ผู้เขียนเคยทำการทดลองในลักษณะนี้หลายครั้งในอดีต ผลการทดลองที่ได้รับสอดคล้องกับผลการทดลองในครั้งนี้ในแง่ที่ว่า ไม่มีครั้งใดที่ผู้เข้าร่วมการทดลองเลือกที่จะหักหลังกันเองทุกกลุ่ม อย่างน้อยมี 1 กลุ่มที่ไม่เลือกหักหลังกันเอง ซึ่งเป็นการยืนยันว่า ไม่จำเป็นเสมอไปที่ผลลัพธ์ของการเล่นเกม prisoner's dilemma แบบเล่นครั้งเดียวจะเป็น Nash equilibrium แม้ว่าผู้เข้าร่วมการทดลองจะทราบมาก่อนก็ตามว่า ถ้าพบกันครั้งเดียวและไม่มีโอกาสเจอกันอีกในอนาคต ผู้เข้าร่วมการทดลองที่มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติแต่ละคนควรเลือกที่จะหักหลัง

สำหรับผลการทดลองเล่นเกม prisoner's dilemma กรณีผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใดนั้น แสดงอยู่ในตารางที่ 3 และในแผนภาพที่ 1 ผลการทดลองพบว่า มีเพียง 3 กลุ่มจาก 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 ที่มีพฤติกรรมที่มีเหตุผลตามข้อสมมุติของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ สอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma แบบไม่ทราบว่าเกมจะจบเมื่อใด ซึ่งผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนเลือกที่จะร่วมมือกันทุกครั้งจากการเล่นทั้งหมดจำนวน 30 ครั้ง ทำให้ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนได้คะแนนกันไปคนละ 90 คะแนน โดยมีคะแนนเฉลี่ยสะสม (average cumulative payoff) และคะแนนรวมของกลุ่มเท่ากับ 90 คะแนน และ 180 คะแนน ตามลำดับ *ในขณะที่อีก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ 5 และกลุ่มที่ 6 ผู้เข้าร่วมการทดลองมีพฤติกรรมที่ไม่มีเหตุผลตามข้อสมมุติของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ โดยแสดงพฤติกรรมที่หลากหลาย กล่าวคือ มีทั้งร่วมมือและหักหลัง ไม่ได้ร่วมมือกันทุกครั้งแม้ว่าผู้เข้าร่วมการทดลองจะได้รับการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางในการวิเคราะห์และทราบผลที่จะได้รับจากเกม prisoner's dilemma ก่อนที่จะทำการทดลองจริงว่า ตามหลักการแล้วควรร่วมมือกัน*โดยกลุ่มที่ 2 ตัวอย่างที่ 4 ได้ 75 คะแนน ตัวอย่างที่ 5 ได้ 65 คะแนน คะแนนเฉลี่ยสะสมของกลุ่มเท่ากับ 70 คะแนน และคะแนนรวมเท่ากับ 140 คะแนน สำหรับกลุ่มที่ 5 ตัวอย่างที่ 10 ได้ 78 คะแนน ในขณะที่ตัวอย่างที่ 11 ได้ 98 คะแนน โดยกลุ่มที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ยสะสมเท่ากับ 88 คะแนน และคะแนนรวมเท่ากับ 176 คะแนน ส่วนกลุ่มที่ 6 ตัวอย่างที่ 12 ได้ 76 คะแนน ตัวอย่างที่ 1 ได้ 81 คะแนน โดยคะแนนเฉลี่ยสะสมเท่ากับ 78.5 คะแนน และคะแนนรวมของกลุ่มที่ 6 เท่ากับ 157 คะแนนและหากนับจำนวนครั้งของการเลือกร่วมมือและการเลือกหักหลังที่ผู้เข้าร่วมการทดลองทั้ง 12 รายเลือก พบว่า จากทั้งหมด 360 ครั้ง มีการเลือกร่วมมือรวมทั้งสิ้น 311 ครั้ง หรือประมาณร้อยละ 86 ในขณะที่เลือกหักหลังรวมทั้งสิ้น 49 ครั้ง หรือประมาณร้อยละ 14 ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมการทดลองเลือกร่วมมือมากกว่าหักหลัง หากไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด ตรงกันข้ามกับผลการทดลองที่ได้จากการเล่นครั้งเดียวที่จำนวนครั้งของการเลือกหักหลังมีมากกว่าจำนวนครั้งของการเลือกร่วมมือ

ตารางที่ 3 ผลการทดลองเกม prisoner's dilemma กรณีผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game)

ครั้งที่	*กลุ่มที่ 1*		*กลุ่มที่ 2*		*กลุ่มที่ 3*		*กลุ่มที่ 4*		*กลุ่มที่ 5*		*กลุ่มที่ 6*	
	ตัวอย่างที่ *2*	ตัวอย่างที่ *3*	ตัวอย่างที่ *4*	ตัวอย่างที่ *5*	ตัวอย่างที่ *6*	ตัวอย่างที่ *7*	ตัวอย่างที่ *8*	ตัวอย่างที่ *9*	ตัวอย่างที่ *10*	ตัวอย่างที่ *11*	ตัวอย่างที่ *12*	ตัวอย่างที่ *1*
1	3	3	3	3	3	3	3	3	0	5	3	3
2	3	3	3	3	3	3	3	3	0	5	3	3
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
6	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
7	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5	0
8	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5	0
9	3	3	0	5	3	3	3	3	3	3	0	5
10	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	0	5
11	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	5	0
12	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	0	5
13	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	0	5
14	3	3	0	5	3	3	3	3	3	3	0	5
15	3	3	1	1	3	3	3	3	3	3	5	0
16	3	3	1	1	3	3	3	3	0	5	3	3
17	3	3	1	1	3	3	3	3	0	5	3	3
18	3	3	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3
19	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	0	5
20	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5	0
21	3	3	0	5	3	3	3	3	3	3	1	1
22	3	3	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3
23	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	3	3
24	3	3	0	5	3	3	3	3	3	3	3	3
25	3	3	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3
26	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	0	5
27	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	1	1
28	3	3	0	5	3	3	3	3	3	3	5	0
29	3	3	5	0	3	3	3	3	3	3	0	5
30	3	3	1	1	3	3	3	3	3	3	5	0
รวม	90	90	75	65	90	90	90	90	78	98	76	81
คะแนนกลุ่ม	180		140		180		180		176		157	

ที่มา: รวบรวมและวิเคราะห์โดยผู้เขียน

กลุ่มที่ 1

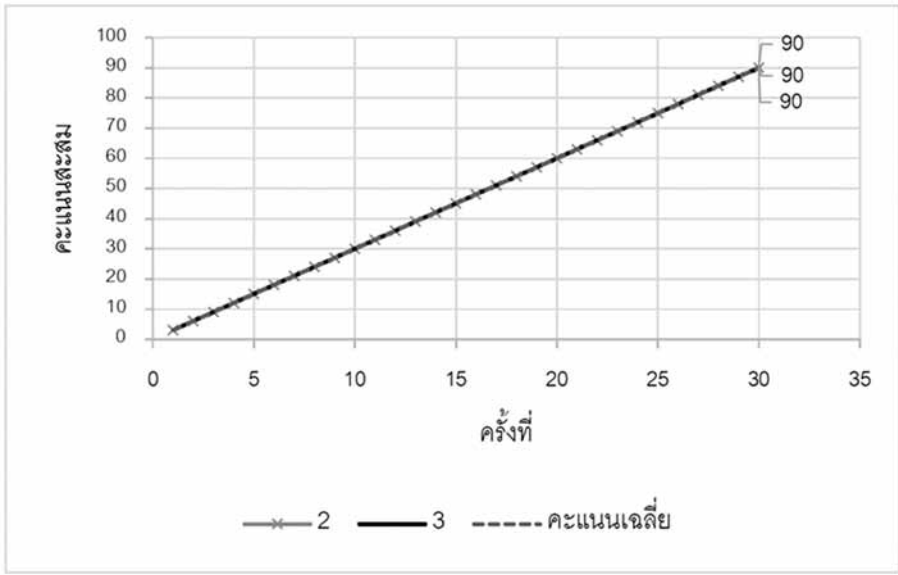

กลุ่มที่ 2

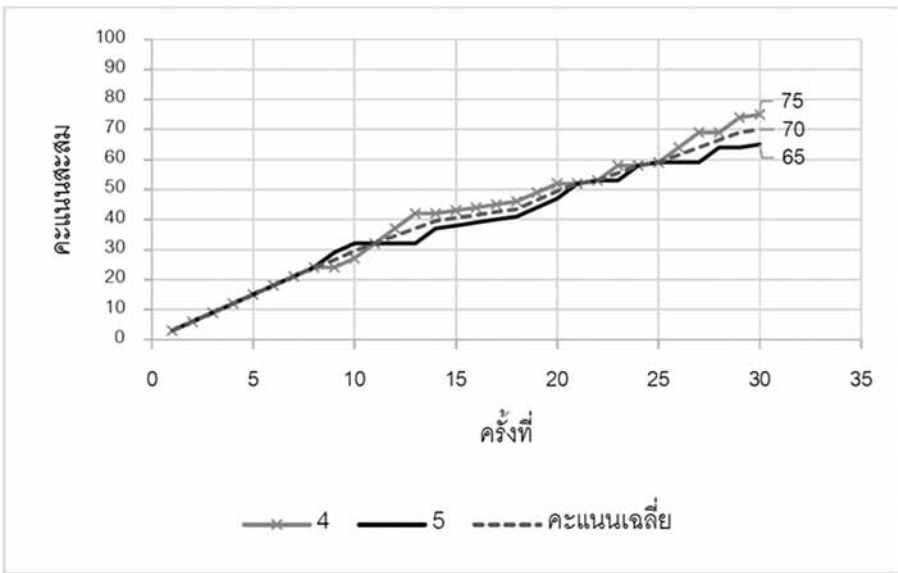

แผนภาพที่ 1 คะแนนสะสมที่ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละฝ่ายได้รับ (individual cumulative payoff) และคะแนนสะสมเฉลี่ยของกลุ่ม (group average cumulative payoff) จากการเล่นเกม prisoner's dilemma กรณีผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game)

กลุ่มที่ 3

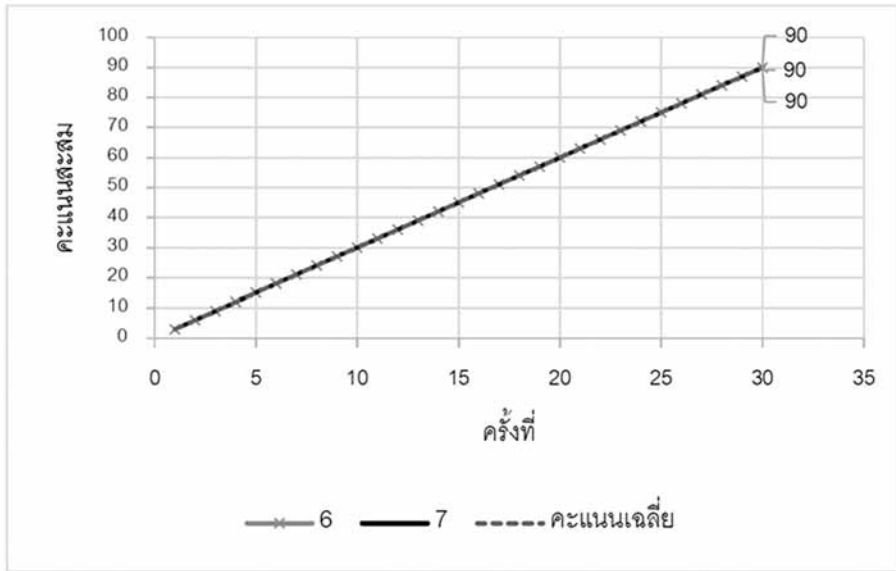

กลุ่มที่ 4

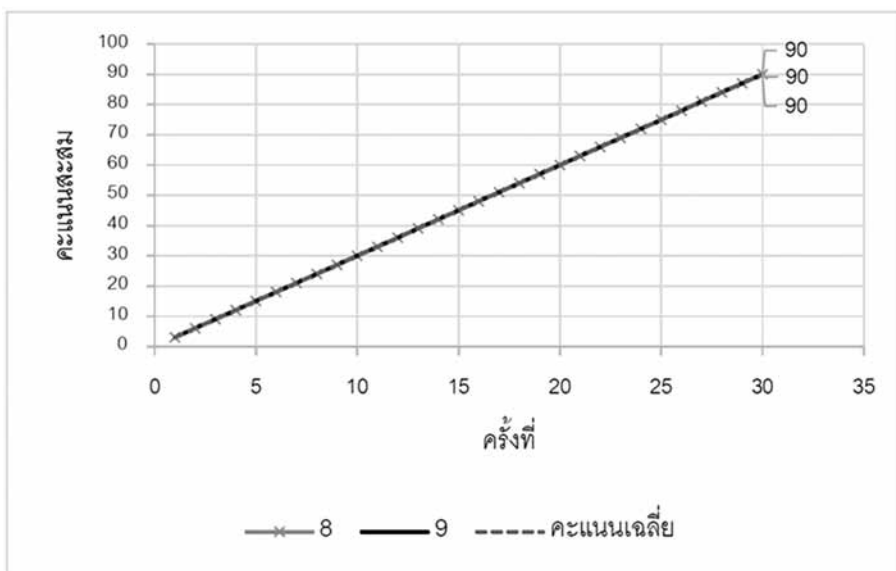

แผนภาพที่ 1 คะแนนสะสมที่ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละฝ่ายได้รับ (individual cumulative payoff) และคะแนนสะสมเฉลี่ยของกลุ่ม (group average cumulative payoff) จากการเล่นเกม prisoner's dilemma กรณีผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game) (ต่อ)

กลุ่มที่ 5

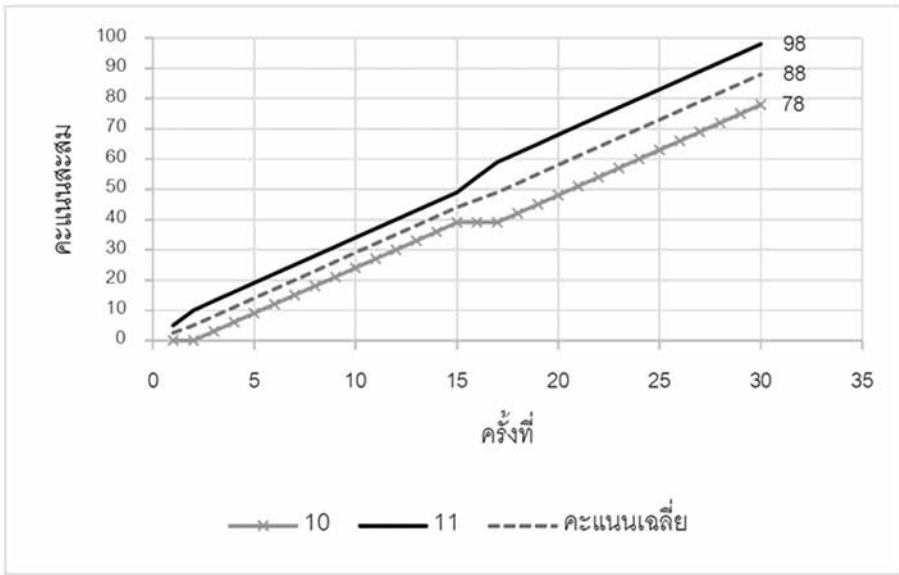

กลุ่มที่ 6

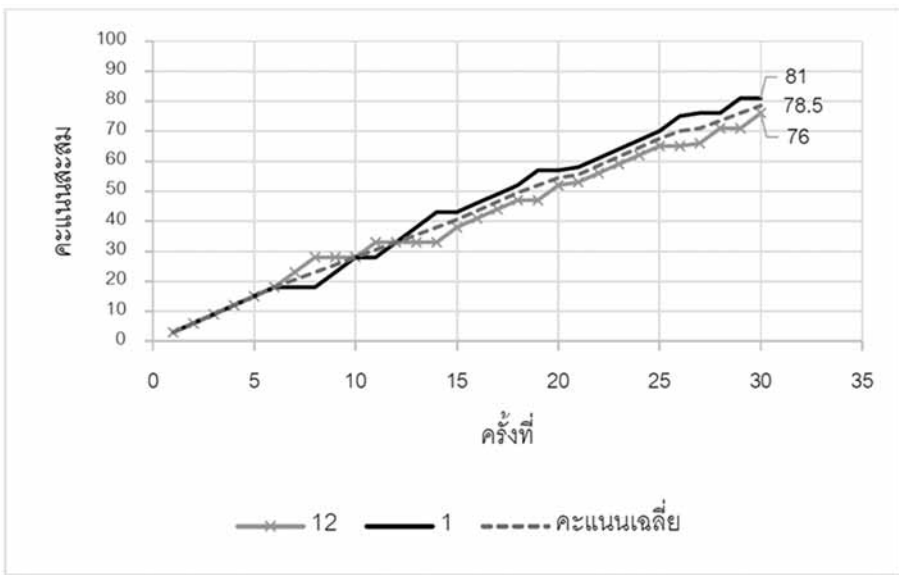

แผนภาพที่ 1 คะแนนสะสมที่ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละฝ่ายได้รับ (individual cumulative payoff) และคะแนนสะสมเฉลี่ยของกลุ่ม (group average cumulative payoff) จากการเล่นเกม prisoner's dilemma กรณีผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด (repeated game) (ต่อ)

จากผลการทดลองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วิวัฒนาการของพฤติกรรมความร่วมมือของแต่ละกลุ่มมีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน[7] และ*ไม่จำเป็นเสมอไปที่ผู้เข้าร่วมการทดลองในเกม prisoner's dilemma แบบไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใดจะแสดงพฤติกรรมที่มีเหตุผลตามข้อสมมุติของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์โดยเลือกร่วมมือกันทุกครั้ง*[8] *ทั้งนี้ แม้ว่าผู้เข้าร่วมทำการทดลองจะทราบก่อนล่วงหน้าก็ตามว่า ตามหลักการแล้วควรร่วมมือกันในกรณีที่ไม่ทราบว่าความสัมพันธ์จะสิ้นสุดเมื่อใด* สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ แม้ว่าผู้ดำเนินการทดลองได้แจ้งให้ผู้เข้าร่วมการทดลองทุกคนทราบเป็นระยะ ๆ ว่า ผู้เข้าร่วมการทดลองอีกฝ่ายหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันเป็น*เพื่อน* ซึ่งผู้เข้าร่วมการทดลองอาจได้คะแนนมากกว่า*เพื่อน*บ้างหรือน้อยกว่า*เพื่อน*บ้างก็ไม่เป็นไร แต่ขอให้ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนทำคะแนนของตนให้ได้ดี ๆ และสุดท้ายจะมาพิจารณาคะแนนรวมของแต่ละกลุ่ม แต่ก็ยังมีผู้เข้าร่วมการทดลองในกลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ 5 และกลุ่มที่ 6 เลือกที่จะหักหลังเพื่อนหลายครั้ง โดยในกลุ่มที่ 2 หลังจากที่ร่วมมือกันมาตลอด 8 ครั้งแรก ตัวอย่างที่ 4 ได้หักหลังตัวอย่างที่ 3 ในครั้งที่ 9 จากนั้นมา มีการร่วมมือกันเพียง 3 ครั้งจาก 22 ครั้งเท่านั้น ในจำนวนครั้งที่เหลือ ไม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกหักหลัง ก็หักหลังกันเอง ซึ่งผลการทดลองที่ได้จากกลุ่มที่ 2 นี้ อาจอธิบายได้ว่า การที่ผู้เข้าร่วมการทดลองฝ่ายหนึ่งเลือกหักหลัง หลังจากที่ร่วมมือกันมาตลอดนั้น ส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายขาดความไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน สังเกตได้จากการที่หักหลังกันไปมาและการหักหลังกันเองส่งผลให้กลุ่มที่ 2 ได้คะแนนรวมน้อยที่สุด นอกจากนี้หากพิจารณาคะแนนสะสมเฉลี่ย (group average cumulative payoff) ที่กลุ่มที่ 2 ได้รับ พบว่า มีค่าเท่ากับ 70 คะแนนเท่านั้น (โปรดดูแผนภาพที่ 1 ประกอบ)

กลุ่มที่ได้คะแนนน้อยลำดับถัดมา ได้แก่ กลุ่มที่ 6 ซึ่งหากพิจารณาผลการทดลองในตารางที่ 3 และในแผนภาพที่ 2 พบว่า ทั้งสองฝ่ายมีการร่วมมือกันเป็นระยะ ๆ ในครั้งที่ 1 ถึง 6 ถัดมาเป็นครั้งที่ 16 ถึง 18 และสุดท้ายครั้งที่ 22 ถึง 25 รวมทั้งหมด 13 ครั้ง ซึ่งไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนครั้งที่เล่น ที่เหลือเป็นการหักหลังกันไปหักหลังกันมา สะท้อนให้เห็นถึงความ

[7]วิวัฒนาการของความร่วมมือที่เหมือนหรือแตกต่างกันของแต่ละกลุ่มที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานของการวิเคราะห์ว่า ผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละคนเป็น *Homo sapiens* ซึ่งมีอิสระในการตัดสินใจว่า ตนจะเลือกใช้กลยุทธ์ใด ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้จากการเล่นซ้ำ ๆ โดยไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใดจึงมีได้หลากหลาย และไม่จำเป็นต้องเป็นผลลัพธ์ที่เป็นดุลยภาพแบบสมบูรณ์ในเกมย่อย (subgame perfect equilibrium outcome) ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้มีความแตกต่างจากผลลัพธ์ที่ได้จากการเล่นเกม infinitely repeated prisoner's dilemma ที่เป็นดุลยภาพแบบสมบูรณ์ในเกมย่อย (subgame perfect equilibrium outcome) ตามที่ได้อธิบายไว้ใน Fudenberg and Tirole (1991, 110-113) และใน Schecter and Gintis (2016, 163-168) ซึ่งวิเคราะห์บนสมมุติฐานว่า ผู้เล่นแต่ละคนเป็น *Homo economicus* (หรือเป็น artificial intelligence with deep learning) ที่มีความสามารถในการจดจำผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งในอดีตจากการเล่นเกมได้ทั้งหมด มีการมองไกลไปในอนาคต (far-sighted) มีความคงเส้นคงวา (consistent) และมีการคำนวณมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนที่คาดหวัง (calculating present value of expected payoffs) ด้วย discount factor δ ที่มีค่าเดียวกันเหมือนกันหมดทุกคน โดยผลลัพธ์ที่เป็นดุลยภาพแบบสมบูรณ์ในเกมย่อยนั้นอาจมีได้หลายรูปแบบ (different subgame perfect equilibrium outcomes) ขึ้นอยู่กับค่า discount factor δ ว่ามีค่าเท่าใด

[8]เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้ในเชิงอรรถที่ 6 ผู้เขียนเคยทำการทดลอง prisoner's dilemma แบบไม่ทราบว่าเกมสิ้นสุดเมื่อใดหลายครั้งในอดีต ผลการทดลองที่ได้รับมีความสอดคล้องกับผลการทดลองในครั้งนี้ กล่าวคือ ในแต่ละครั้งที่ทำการทดสอบ มีอย่างน้อย 1 กลุ่มที่ไม่ร่วมมือกันตลอด 30 ครั้ง ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma ที่ว่า ทั้งสองฝ่ายควรร่วมมือกัน

ไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ผลการทดลองของกลุ่มที่ 6 ในครั้งที่ 17 ถึง 20 แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขของแนวโน้มที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันในเกม prisoner's dilemma กรณีผู้เล่นไม่ทราบว่าเกมจะจบเมื่อใด กล่าวคือ โดยเฉลี่ยแล้วผลตอบแทนที่ได้จากการร่วมมือจะต้องมากกว่าผลตอบแทนที่ได้รับจากการหักหลังอีกฝ่ายหนึ่งได้บวกกับผลตอบแทนที่ได้รับจากการถูกอีกฝ่ายหนึ่งหักหลังหรือ $R > (T + S)/2$ ทั้งนี้สังเกตได้จากครั้งที่ 17 และ 18 ทั้งคู่เลือกที่จะร่วมมือกันและได้กันไปครั้งละ 3 คะแนน ในขณะที่ครั้งที่ 19 และ 20 แต่ละฝ่ายหักหลังอีกฝ่ายหนึ่งได้และถูกอีกฝ่ายหนึ่งหักหลัง ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยในครั้งที่ 19 และ 20 ของทั้งคู่ เท่ากับ 2.5 ซึ่งน้อยกว่า 3 โดยคะแนนเฉลี่ยสะสมของกลุ่มที่ 6 มีค่าเท่ากับ 78.5 คะแนน

สำหรับกลุ่มที่ 5 ผลการทดลองตามที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ตัวอย่างที่ 10 เลือกร่วมมือทุกครั้ง เนื่องจากคะแนนที่ได้รับคือ 3 กับ 0 ในขณะที่ตัวอย่างที่ 11 เลือกร่วมมือ 26 ครั้ง และหักหลังตัวอย่างที่ 10 สองครั้งติดต่อกันในครั้งที่ 1 และ 2 และครั้งที่ 16 และ 17 โดยคะแนนเฉลี่ยสะสมของกลุ่มที่ 5 มีค่าเท่ากับ 88 คะแนน (โปรดดูแผนภาพที่ 1 ประกอบ) นอกจากนี้ สิ่งหนึ่งที่สามารถอธิบายได้จากผลการทดลองในครั้งนี้ก็คือ หากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายเลือกที่จะหักหลัง หลังจากที่มีการร่วมมือติดต่อกันหลายครั้ง อย่างในกรณีของกลุ่มที่ 25 และ 6 ซึ่ง (Axelrod 1990, 110) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้เล่นแต่ละฝ่ายที่เลือกหักหลังอาจมองสถานการณ์เป็น zero-sum game กล่าวคือ ถ้าฝ่ายหนึ่งได้อีกฝ่ายหนึ่งต้องเสีย ในขณะที่ prisoner's dilemma เป็น non-zero-sum game

สรุปผลการศึกษาและการนำผลการทดลองไปใช้เป็นตัวอย่างประกอบการออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน

ในการออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันผู้กำหนดนโยบายจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจในพฤติกรรมของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่จะออกนโยบายเพื่อใช้สำหรับการกำกับดูแลและรักษาทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน การศึกษานี้เลือกใช้การทดลองในระบบปิดเพื่อทดสอบพฤติกรรมเกี่ยวกับความมีเหตุผลของกลุ่มตัวอย่างว่า เป็นไปตามข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma หรือไม่ โดยแบ่งศึกษาออกเป็น 2 กรณีด้วยกัน กล่าวคือ กรณีเล่นครั้งเดียว และกรณีที่ผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด และใช้ผลการทดลองในกรณีการเล่นซ้ำ ๆ ที่ผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใดเป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า การวิเคราะห์การออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกัน ผู้กำหนดนโยบายจำเป็นที่จะต้องเข้าใจพฤติกรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ทรัพยากรนั้นก่อนที่จะออกแบบและนำนโยบายไปใช้จริงในทางปฏิบัติ

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ในกรณีการเล่นครั้งเดียว กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มจาก 6 กลุ่มมีพฤติกรรมที่มีเหตุผลสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายเลือกที่จะหักหลังกันเอง ในขณะที่อีก 3 กลุ่มที่เหลือนั้น มี 2 กลุ่มที่ทั้งสองฝ่ายเลือกร่วมมือกัน และอีก 1 กลุ่มฝ่ายหนึ่งเลือกร่วมมือ อีกฝ่ายหนึ่งเลือกที่จะหักหลัง

ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อสมมุติของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวว่า มนุษย์ที่มีเหตุผลควรเลือกกลยุทธ์หักหลัง *หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากทดลองในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ไม่จำเป็นเสมอไปที่พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการทดลองจะสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma ที่กล่าวว่า ทั้งคู่ควรเลือกที่จะหักหลังกันเอง* นอกจากนี้การศึกษานี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกที่จะหักหลังในการเล่นแบบครั้งเดียว

สำหรับผลการศึกษากรณีที่ผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใดซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของความร่วมมือนั้น พบว่า มี 3 กลุ่มแสดงพฤติกรรมที่มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติโดยเลือกร่วมมือกันตลอดตั้งแต่ต้นจนจบเกมซึ่งเป็นไปตามหลักการ prisoner's dilemma ที่กล่าวว่า ในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด ทั้งสองฝ่ายควรเลือกที่จะร่วมมือกัน อย่างไรก็ดี มีอีก 3 กลุ่มที่ผลการทดสอบไม่สอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma โดยผู้เข้าร่วมการทดลองในแต่ละกลุ่มมีทั้งร่วมมือกัน หักหลังอีกฝ่ายหนึ่ง โดนอีกฝ่ายหนึ่งหักหลัง และหักหลังกันเองซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อสมมุติของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวว่า มนุษย์ที่มีเหตุผลควรเลือกที่จะร่วมมือกัน การศึกษานี้ยังพบด้วยว่า จำนวนครั้งของการเลือกร่วมมือมีมากกว่าการเลือกหักหลัง ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด *หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากการทดลองในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ไม่จำเป็นเสมอไปที่พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการทดลองจะเป็นไปตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผลสอดคล้องกับข้อสรุปที่ได้จากหลักการ prisoner's dilemma ที่ผู้เข้าร่วมการทดลองทั้งสองฝ่ายควรเลือกที่จะร่วมมือกันทุกครั้งในกรณีที่ไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด*[9]

ผลการทดลองเล่นเกม prisoner's dilemma กรณีที่ผู้เข้าร่วมการทดลองไม่ทราบว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใดที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างประกอบการวิเคราะห์การออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันได้ เนื่องจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับการเล่นเกม prisoner's dilemma ที่ผู้เข้าร่วมการทดลองในแต่ละกลุ่มไม่ทราบก่อนล่วงหน้าว่าเกมจะสิ้นสุดเมื่อใด หากเปรียบประชาชนและ/หรือธุรกิจเป็นเสมือนผู้เข้าร่วมการทดลองแต่ละฝ่ายในเกม prisoner's dilemma และชุมชนเป็นเสมือนแต่ละกลุ่ม ซึ่งประชาชนและ/หรือธุรกิจในแต่ละชุมชนอาจมีพฤติกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม และวิธีการในการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างกัน นอกจากนี้สภาพแวดล้อมและภูมิประเทศในแต่ละชุมชนหรือพื้นที่ก็มีความแตกต่างกัน หากพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจในชุมชนเป็นเสมือนกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 ผู้กำหนดนโยบายอาจไม่ต้องทำอะไรมากหรืออาจไม่ต้องทำอะไรเลย เนื่องจากประชาชนและ/หรือธุรกิจที่อยู่ในชุมชนเหล่านี้มีความร่วมมือกัน สำหรับชุมชนที่ 5

[9]ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า การที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สมมุติให้มนุษย์ทุกคนเป็นผู้ที่มีเหตุผลเปรียบเสมือนการสมมุติว่า หงส์*ทุกตัว*มีสีขาว หากหลักฐานเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่า หงส์*ทุกตัว*ไม่ได้มีสีขาวเสมอไป แต่มีสีดำก็ได้ ก็น่าจะมีนัยเพียงพอที่ทำให้นักวิทยาศาสตร์ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างหงส์สีขาวกับหงส์สีดำ เช่นเดียวกัน หากหลักฐานเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่า มนุษย์*ทุกคน*ไม่ได้มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติ *ทั้งนี้ไม่ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการทดสอบจะมีจำนวนเท่าใด* ก็น่าจะมีนัยเพียงพอที่ทำให้นักเศรษฐศาสตร์ควรต้องเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญถึงความแตกต่างในพฤติกรรมของมนุษย์

ผู้กำหนดนโยบายอาจต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมว่าการหักหลังที่เกิดขึ้น 2 ครั้งติดกัน ซึ่งเกิดขึ้นในระยะเวลาที่ห่างกันเกิดจากสาเหตุใด การหักหลังนั้นเกิดจากการตั้งใจหรือไม่ เพราะในภาพรวมแล้ว ประชาชนและ/หรือธุรกิจที่อยู่ในชุมชนที่ 5 มีการร่วมมือที่ดี แม้ว่าจะไม่ร่วมมือกันตลอดอย่างชุมชนที่ 1 ชุมชนที่ 3 และชุมชนที่ 4 ก็ตาม

สำหรับชุมชนที่ 2 และชุมชนที่ 6 การออกแบบนโยบายการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันอาจมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่าชุมชนที่ 1 ชุมชนที่ 3 ชุมชนที่ 4 และชุมชนที่ 5 เนื่องจากประชาชนและ/หรือธุรกิจที่อยู่ในชุมชนทั้งสองไม่ค่อยมีความร่วมมือกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดความไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน สังเกตได้จากทั้งสองชุมชนมีการร่วมมือกันมาตลอดในช่วงแรกจนกระทั่งมีฝ่ายหนึ่งหักหลังอีกฝ่ายหนึ่งได้ จากนั้นจะเห็นความแตกแยกระหว่างผู้เข้าร่วมการทดลองภายในกลุ่มที่หักหลังกันไปมาและหักหลังกันเอง แม้ว่าในบางครั้ง ผู้เข้าร่วมการทดลองฝ่ายหนึ่งยอมให้อภัยแต่กลับถูกอีกฝ่ายหนึ่งหักหลัง หรือผู้เข้าร่วมการทดลองทั้งสองฝ่ายให้อภัยกันโดยเลือกร่วมมือ แต่การร่วมมือนั้นอยู่ได้ไม่นานเพียง 2 ถึง 3 ครั้ง เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมการทดลองฝ่ายหนึ่งหักหลัง ทำให้ความสัมพันธ์ยิ่งแย่ลงมากขึ้น ผลการทดลองของชุมชนที่ 2 และ ชุมชนที่ 6 นี้ แสดงให้เห็นว่า การที่ประชาชนและ/หรือธุรกิจที่อยู่ในชุมชนที่มีความแตกแยกจะกลับมาคืนดีและร่วมมือกันใหม่นั้น เป็นสิ่งที่ค่อนข้างลำบากและอาจต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจให้เกิดขึ้นภายในสังคมและชุมชน ดังนั้นนโยบายที่จะนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันไม่ควรเป็นนโยบายที่ใช้กับชุมชนที่ 1 ชุมชนที่ 3 ชุมชนที่ 4 หรือชุมชนที่ 5

ในขณะที่การกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ในปัจจุบัน มักเป็นการออกกฎหมายมาใช้บังคับให้ประชาชนและ/หรือธุรกิจปฏิบัติตามเหมือนกันหมดในทุกพื้นที่ *ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ดำเนินนโยบายควรตระหนักถึงความแตกต่างของประชาชนและ/หรือธุรกิจ และควรมีการศึกษาพฤติกรรมของประชาชน ธุรกิจ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก่อน แล้วจึงค่อยออกแบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีการใช้ร่วมกันให้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณี และบรรทัดฐานทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ได้มีเหตุผลตามที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตั้งข้อสมมุติเสมอไป* การออกแบบนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงความแตกต่างของพฤติกรรมของประชาชนและ/หรือธุรกิจในแต่ละพื้นที่และพยายามสร้างสิ่งแวดล้อม บรรทัดฐานทางสังคม รวมทั้งแรงจูงใจให้ประชาชนและ/หรือธุรกิจช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันด้วยความสมัครใจ น่าจะเป็นวิธีที่ดีกว่าการออกกฎหมาย เพราะโดยธรรมชาติแล้วไม่น่าจะมีผู้ใดชอบการถูกบังคับ

References

Axelrod, Robert. 1990. ***The Evolution of Co-Operation***. London: Penguin Books.

BBC Radio 4. 2013. "Nudge Theory in Practice." Radio, 0.30. Accessed September 27, 2016. http://www.bbc.co.uk/programmes/b01rg1hb.

Behavioral Insights Team. 2016. "The Behavioral Insights Team's Update Report 2015-16." Accessed November 1, 2017. http://www.behaviouralinsights.co.uk/publications/thebehavioural-insights-teams-update-report-2015-16.

Fudenberg, Drew, and Jean Tirole. 1991. ***Game Theory***. Cambridge: The MIT Press.

Kessara Thanyalakpark, and Thitithep Sitthiyot. 2014. "Kan Thotsop Kho Sommut Khong Thruesadi Setthasat Kiaokap Khwam Mi Hetphon Khong Manut: Lakthan Choeng Prachak Chak Kan Thotlong Nai Rabop Pit." [Testing Economic Theory's Assumptions of Human Rationality: Evidence from Closed Experiment]. ***Thammasat Economic Journal*** 32(3): 1-30. (in Thai)

Mitchell, Melanie. 2009. ***Complexity: A Guide Tour***. New York: Oxford University Press.

Moore, Henrietta L. 2015. "The End of Development." Radio, 0.30. Accessed September 2, 2016. https://www.bbc.co.uk/programmes/b054pqv8.

Ostrom, Elinor. 1999. "Coping with Tragedies of the Commons." ***Annual Review of Political Science*** 2(1): 493-535.

Ostrom, Elinor, and Marco A. Janssen. 2004. "Multi-Level Governance and Resilience of Social-Ecological Systems." In ***Globalization, Poverty, and Conflict: A Critical 'Development' Reader***, edited by Max Spoor, 239-259. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Palfrey, Thomas, and Robert Porter. 1991. "Guidelines for Submission of Manuscripts on Experimental Economics." ***Econometrica*** 59(4): 1197-1198.

Schecter, Stephen, and Herbert Gintis. 2016. ***Game Theory in Action: An Introduction to Classical and Evolutionary Models.*** New Jersey: Princeton University Press.

Sunstein, Cass R. 2013. ***Simpler: The Future of Government***. New York: Simon & Schuster.

-----. 2014. ***Why Nudge?: The Politics of Libertarian Paternalism***. New Haven: Yale University Press.

Thaler, Richard. H., and Cass R. Sunstein. 2009. ***Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness***. London: Penguin Books.

"When Nudge Comes to Shove: Making Government Work." 2017. ***The Economist***, May 20, 59. Accessed December 4, 2017. https://search.proquest.com/docview/1910364723?accounted=15637.

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 149-172
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Under Drone Attacks: Lacan and Trauma in International Politics**

Chyatat Supachalasai*

Abstract

This article is part of an ongoing project seeking to understand global affairs and international politics through the lens of critical philosophical inquiry and reflection. It aims to analyse state-sanctioned violence and the resulting trauma with a focus on the use of drone technology in the context of the war on terror. The analysis is based on the intellectual perspective of Jacques Lacan, a critical French psychoanalyst. Employing three significant Lacanian concepts in the analysis, namely, the mirror stage, the master-signifier, and the sinthome, it offers an alternative understanding of trauma in conjugation with the formation of American subjectivity and the transformation of the subjects traumatised by drone attacks.

Keywords: *drone, trauma, Lacan, mirror stage, master-signifier, sinthome*

*Lecturer in International Relations and Political Theory, Faculty of Humanities and Social Science (Political Science Program) Suan Dusit University, Dusit, Bangkok 10300. Email: chyatats@hotmail.com

**Received December 26, 2017; Revised May 3, 2018; Accepted August 7, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 149-172
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภายใต้การโจมตีของอากาศยานไร้คนขับ (โดรน): ลาก็องและแผลใจในการเมืองระหว่างประเทศ**

ชญาน์ทัต ศุภชลาศัย*

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทางความคิดที่พยายามจะเข้าใจสถานการณ์โลกและการเมืองระหว่างประเทศผ่านมุมมองแบบการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ทางปรัชญาและการคิดคำนึงเกี่ยวกับปัญหา บทความประสงค์ที่จะวิเคราะห์ความรุนแรงโดยรัฐและแผลใจที่เกิดขึ้นเป็นผลลัพธ์ด้วยการเพ่งประเด็นไปยังการใช้เทคโนโลยีอากาศยานไร้คนขับ (โดรน) ในบริบทของสงครามต่อสู้กับผู้ก่อการร้าย แนวทางการวิเคราะห์อาศัยมุมมองเชิงภูมิปัญญาของ ฌาคส์ ลาก็อง นักจิตวิเคราะห์แนววิพากษ์ชาวฝรั่งเศส ความคิดสามความคิดที่สำคัญของลาก็องเพื่อการวิเคราะห์ อันได้แก่ (1) the mirror-stage (2) the master-signifier (3) the sinthome นำไปสู่การทำความเข้าใจแผลใจในอีกมุมมองหนึ่งซึ่งสัมพันธ์อยู่กับการประกอบสร้างอัตวิสัยของชาวอเมริกันและการเปลี่ยนแปรในตัวคนผู้ซึ่งได้รับความทรมานใจจากการโจมตีของอากาศยานไร้คนขับ

คำสำคัญ: *อากาศยานไร้คนขับ, แผลใจ, ลาก็อง, mirror stage, master-signifier, sinthome*

*อาจารย์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและทฤษฎีการเมือง หลักสูตรรัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 อีเมล chyatats@hotmail.com

**ได้รับบทความ 26 ธันวาคม 2560; แก้ไขปรับปรุง 3 พฤษภาคม 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 7 สิงหาคม 2561

Introduction

This article adopts Lacanian psychoanalysis in the examination of how military use of drones has produced multiple scenarios of human traumas. Lacanian psychoanalysis is different from traditional psychoanalysis that focuses mainly on the tripartite of id, ego, superego introduced by Sigmund Freud. In his own interpretation of Freud, Jacques Lacan, a French critical psychoanalyst, introduces a new psychoanalytic theory that focuses on the subject encountering violence, the dissolution of the self, and the impossibility of a unified self within the subject. Lacanian psychoanalysis urges one to focus on psychological effects on the subject, which culminates in the breakdown of the worldview the subject reflects to himself. In this article, the Lacanian perspective allows us to articulate the impact that drone attacks have in the psychical dimension and how violence affects the subject. While many social and political theorists rooted in postcolonial theory and liberal democracy have criticized the United States government for its imperialist tendencies and lack of accountability, these perspectives have not provided a sufficient analysis of subjectivity. Instead of relying on liberal democracy and postcolonial theories, this article proposes that the analysis of subjectivity based on the legacy of Lacanian psychoanalysis is necessary. The psychoanalytic approach of Lacan will help shed light on the relation between violence caused by several drone attacks and the psychological effects on a traumatized person. Thus, this psychoanalytic approach will enable us to have a better grasp of the psychical dimension.

How can one begin to understand drone in relation to violence? First, drones have been increasingly used as part of counterterrorism operations, which also must meet the requirements of international law. The use of armed drones raises alarmist public concern about humanitarian crises as well as human rights violations. This has brought drones to the centre of academic debates. Some raise concerns about the difference between domestic law and international law that regulate, govern, and prohibit the use of armed drones (Malsen 2018, 1-7). To meet the requirements of international law, drones are permissible if they can target enemies with precision but will be illegal if the victims or the dead persons are civilians. Second, drones have led to a philosophical debates about its moral implications. Drone technology is reflection of the late modernity evolution of military warfare, and of course human scientific knowledge. Here, the moral implication is that such scientific progress in human history also has a dark side. Progress in human history, especially drones being comprehended as a machine of war, is a

remarkable achievement of a new mode of surveillance and at the same time a new mode of annihilation, resulting in many deaths (Chamayou 2015, 135). It is at this second point which is not only critical not only to morality but also to the question of how drones have affected the lives of the traumatized persons, or, in other words, the subjectivity of those who remain and are continuing their lives following a series of violence encounters.

Thus, the objective of this article is to reflect critically on technology, not as an image of hope but rather on its catastrophic effects in terms of causing trauma in global contexts. It focuses specifically on the use of drone technology in military warfare and the trauma it has caused in multiple dimensions. In this case, trauma is defined as psychological damage that individuals suffer from as a result of drone attacks. Rather than celebrating the virtues of technology, this article seeks to demonstrate how drone technology used in the context of world politics, e.g. the war on terror, has led to the transformation of the self of traumatised persons.

In order to accomplish this goal, three concepts are taken from Lacan. First, the concept of the mirror stage will be discussed in order to elucidate the misidentification of the American self-image abroad. Second, the concept of master-signifier will be employed to bring to light the widespread impact of trauma, and to critically examine the concept of collective trauma. Third, the concept of the sinthome will enable us to understand the transformation of the self of traumatised persons and the subjectivity that emerges as a result of being a victim or perpetrator traumatized by drone attacks.

The Mirror Stage

The first point highlights the tension between American subjectivity with respect to war, which I describe as a "morally warring nation", and what the psychoanalysis of Lacan would term as "the mirror stage". To explicate, the mirror stage begins in infancy when the ego is established as essentially dependent on externalized objects and the symbolic order. The symbolic order refers to the world of signs and language that produces, adds something to, or reproduces social meaning. A child attempts to express himself/herself in the symbolic order because it is the only way to let others know of his/her existence, thoughts, needs, demands, desires, fantasies, and the self in the external world. However, the child is immature and vulnerable. In Lacan's own words (Lacan 2001, 5), "the child at the infant stage, still sunk in his motor incapacity and nursling dependence, would seem to exhibit in an exemplary situation the symbolic matrix in which the I is precipitated in a primordial form." (Lacan 2001, 5)

The child enters the symbolic order, endeavoring to express the self and his/her thoughts in the world despite his/her immaturity and state of dependence. The child, "precipitated [into the symbolic order] in a primordial form" and in relation to the other, eventually faces an objection from the symbolic order, which compels him/her to revise his/her self conception. This engenders suffering due to the incongruity between his/her view of himself/herself and that of the symbolic order. It follows that the formation of the self, according to Lacan (2001), "is objectified in the dialectic of identification with the other, and before language restores to it, in the universal, its function as subject". In the symbolic order, the world of language and signs, the child remedies the misidentification that has occurred and ends the primordial fantasy. The symbolic order shows the child what he/she really needs to come-into-being (le devenir). Lacan points out the role of the symbolic order in resolving the tension produced by the discord between the self and the reality of the world (Lacan 2001, 5).

Lacan uses the term gestalt to discuss the formation of the self in relation to the symbolic order. Gestalt in a Lacanian sense refers to the necessity for the self to embrace its own alienating element, or that which one wishes to deny (Lacan 2001, 6). The self-attempt to move toward completion by projecting its image into the world, but the image that the world mirrors back to the self is different from what the self anticipates. The challenge is for the self to incorporate this alienating element in a gestalt, the ultimate and mature stage of mental development (Lacan 2001, 6).

From this point onwards, I will show how Lacan's mirror stage is applicable to American subjectivity with respect to war. To begin with, former US Attorney General Eric Holder in a speech at Northwestern University School of Law professed that America is a nation at war. He asserted that the US was "facing a nimble and discriminated enemy that cannot be underestimated" (Holder 2012). Security has been moved to the top of the agenda for every US administration since 9/11. It is the responsibility of the US government to protect the country and its citizens with the lawful use of lethal force. As the use of force is not illegal for a nation at war, the US sees justification for expressing its subjectivity as a warring nation. The justification for this warring subjectivity is largely based on law. First, in relation to the US Constitution, the President can declare war against an imminent enemy with the approval of Congress. Second, any US war in a foreign country must be waged in accordance with international law based upon a principle of self-defense. International law sanctions a state's use of force outside its borders on the grounds that it is necessary to prevent an imminent attack. Despite its subjectivity as a

warring nation, the US is in no way exempted from this international framework of the rule of law (Knuckey 2015, 1-12).

In the aforementioned address, Holder maintained that the US must abide by the law, even in wartime. While setting security as the main item on the agenda of the US government is within its rights, it is nonetheless duty bound to respect human rights. Nicholas Rengger discusses the relationship between international law, norms, and American power in terms of moral justification. One way to understand Rengger's argument is to differentiate between the art and technique of war (jus in bello) when considering the question of whether or not a war is just (jus ad bellum) (Rengger 2013). Rengger argues that the question of jus in bello is more important than jus ad bellum. Many related security frameworks such as legal exceptionalism, sovereign decisionism, and the rhetoric of "Right to Protect" are techniques of war that serve as the legal basis for a state's use of force (Rengger 2013; Di Gregorio 2014). Following Rengger, when a state uses force, it must take human rights into consideration and abide by the legal principle of the right to life. Deploying force and the use of military weaponry must be limited to the targeted enemy. Indeed, it is legal only if the targets on the "kill list" are the enemy, and it is ipso facto illegal if extended to civilians.

At this point, a sovereign's decision with respect to whom it wishes to protect comes into play. This relates to Andrew Latham's view that participatory actors in world politics make war conceivable, with all internationally engaged actors producing what he calls 'the structure of war' (Latham 2012). Alexander Wendt's constructivist notion holds that war is what war actors make of it, but at essence, it is a product of the madness of men. This follows the Weberian thesis regarding the state's monopoly of violence and the institutionalisation of war as it relates to order, language, and belief. In Latham's analysis, (Latham 2012; Oosterhoff 2014), the institutionalisation of war not only creates an international order in which war is acceptable among nations but also a legal and moral basis for war itself, including drone warfare and how states distinguish enemies from civilians. However, it will be subsequently argued that such an international order that deems war to be a moral and legal act reflects the subjectivity of warring nations. In light of this, the killing of civilians such as in drone warfare draws us close to what Lacan calls the Real; the trauma that disturbs the fantasy of the international-symbolic order. From 9/11 until the assassination of Osama Bin Laden, the US faced a moral dilemma; that is to say, it needed to maintain its subjectivity as a belligerent nation, and, at the same time, a moral nation. The tension that this created was not easily resolved. Being

a morally warring nation leads to two scenarios. On the one hand, when the enemy is killed in war, trauma is tolerable and violence justifiable. On the other hand, killing innocents generates collective trauma. Jeffrey Alexander, a sociologist at Yale University, reminds us that collective trauma occurs when a group of people suffer from an incident that has negative impacts on their lives (Alexander 2012).

Drones can be understood in some ways as "humanitarian weapons". This means that the moral justification of drone is to use it for the sake of humanitarian intervention (Weber 2006, 56). However, in a Lacanian interpretation, it can be said that drone attacks undermine the US's subjectivity as a morally warring nation. The fact that drone attacks kill many innocent civilians raises moral questions about the US's participation in the conflict with al-Qaida. Kenneth Anderson (2013) points out that "the leading objection to drone warfare today is that it supposedly involves large, or 'excessive,' numbers of civilian casualties."

The Bureau of Investigative Journalism (TBIJ) estimated that out of 344 drone strikes in Pakistan between 2004-2012, between 2,562 and 3,325 people were killed, of whom between 474 and 881 were civilians. Meanwhile, according to the New America Foundation (NAF), between 1,873 and 3,171 people have been killed overall in Pakistan, of whom between 282 and 459 were civilians. Between May 2008 to June 2009, drone attacks killed at least 70 people in Pakistan. The great number of civilian casualties suggests that drone attacks constitute a cause of a collective trauma. According to Jane Mayer (2009), US officials insisted that they would continue with drone attacks in the region until they could be assured that they had eliminated their chief target, Baitullah Mehsud, the leader of the Taliban in Pakistan. Mayer's report allows us to get a sense of the collective trauma. She writes: "in several Pakistani cities, large protests have been held to decry the drone program. And, in the past year, perpetrators of terrorist bombings in Pakistan have begun presenting their acts as 'revenge for the drone attacks'" (Mayer 2009). However, some reports have also shown local support for drone attacks. Aqil Shah, a professor at Oklahoma University, interviewed 147 people in South Waziristan and found that they believed that drone attacks had led to the deterioration of the Pakistani Taliban and a reduction in the number of civilian casualties (Crilly 2016). Shah reported that 79% of the interviewees supported drone attacks (Crilly 2016). By the same token, the controversial whistleblowing site Wikileaks has released numerous documents showing that the Pakistani military and other bodies of the government secretly agreed with drone attacks despite publicly denouncing such war technology (The British Broadcasting Corporation 2010).

The legal frameworks both at home and abroad are crucial resources for subjectivity formation. The Legislative, Executive, and Judicial branches of the US government all permit the use of force, as long as the threat is imminent. Moreover, the US government maintains that its drone operations are consistent with the core value of the rule of law. This demonstrates its subjectivity as a morally warring nation. However, the world does not view this American subjectivity in the expected way. The US expresses itself in the symbolic order like a child in the immature stage and it necessarily faces objections from the symbolic order, in this case, the TBIJ's and NAF's reports on the number of civilian causalities that have occurred as a result of drone attacks. The symbolic order reflects the true self of American subjectivity, effectively disrupting the fantasy and misidentification of the infant. This may allow for the "American gestalt" to emerge, but it will require the US to embrace the alienated self, that is, the US as an imperialist aggressor. Only then will the US enter the mature stage of development, that is, becomes both a morally warring nation and at the same time an imperialist aggressor, the latter is the self that the US does not want. According to Lacan, and as described earlier, the child in the immature state shows their desires, fantasies, and thoughts in "a primordial form". Once the child entered in the symbolic order, such primordial form is objected and castrated by others, and the child becomes alienated to their own selves in consequence. This Lacanian account is considerable to American subjectivity. By the time that the US views themselves as a moral nation, such state of self-expression is a fantasy and desire in a primordial form, and this is concerned as similar as a child in the immature state. And when the US started drone attacks, such formation of a moral nation subjectivity is counterproductive because the US is more distinctive as an imperial aggressor, instead of being seen as a moral nation. Based on Lacanian psychoanalysis, it is observed the American identity is alienated. It is estranged from being a moral nation, analogous to a child viewing themselves in the immature (primordial) state, to another crucial state of self-formation in the symbolic order, that is, the US as an imperial aggressor. Thus, according to a paper by the Stimson Center, "the United States was founded upon rule of law principles and historically has sought to ensure that its own actions…are consistent with these principles…However…it would be difficult to conclude that US targeted strikes are consistent with core rule of law norms" (Jensen and Childs 2016, 23).

There Is No Master-Signifier

For the second consideration, it will be argued that drone attacks produce many scenarios of psychological trauma. Looking at this from a Lacanian perspective suggests that

trauma has no master-signifier to represent it in its full image. Lacan distinguishes between the Other and the other. The master-signifier aligns with the discourse of the Other whilst the other serves as a function of the lack of a master-signifier. There is no knowledge without a signifier; its function is to instill meaning into a system of knowledge. The signifier that produces and totalises the knowledge is the master-signifier (Lacan 2007, 16). As Lacan emphasises in the seminar, "From an Other to the other", the master-signfier is the Other's *jouissance* (a surplus of enjoyment). However, Lacan views the other as *the object petite a (the object small a)*, which is in opposition to the Other's *jouissance*, and does not signify a completion of knowledge. Thus, the master-signifier is unable to produce a totality of knowledge, leading Lacan to conclude that "something defined as a loss emerges from this trajectory. This is what the letter to be read as *object a* designates" (Lacan 2007, 21). Lacan explains the relationship between the Other and the other as follows:

> This other [the objet petit a informing a lack] signifier is not alone. The stomach of the Other, the big Other, is full of them. This stomach is like some monstrous Trojan horse that provides the foundations for the fantasy of a totality-knowledge. It is, however, clear that its function entails that something comes and strikes it from without, otherwise nothing will ever emerge from it. And Troy will never be taken. (Lacan 2007, 20)

In other words, the Other is replete with lack. The Other simply acts as the totality of knowledge. Yet, it is a fantasy that bears with the hole in the master-signifier of knowledge. The ontology of knowledge is the hole, something that is always already inside displacing the system. It is necessary in the beginning for the seeker of knowledge to identify with the master-signifier, which provides the foundation of knowledge. Hence, a paradox emerges sooner or later. It is impossible to acquire knowledge without the master-signifier and the master-signifier is a lack. This is why in the seminar *The Other Side of Psychoanalysis*, Lacan suggests that we must move from the Other to the other. The Other refers to the signifier that serves as the foundation of knowledge whilst the other is a critique of the Other (Lacan 2007, 23). This account differs from a previous seminar in which Lacan holds the Other in relation to *jouissance*. The other is *the objet a* whilst *jouissance* is a surplus and an excess. The master-signifier pertains to a lack of knowledge, yet it is only through this lack that we can expect to acquire a surplus of knowledge beyond the master-signifier. The lack that we realise that the Other, the master-signifier, serves as a means to acquire jouissance; in other words, this process involves moving from loss or lack to surplus (Lacan 2007, 23). Thus, one particular signifier

(S1) always suggests meaning that differs from its original signification. Discovering the true meaning of S1 requires looking at the meaning that S1 seeks to suppress, and that is where another signifier, or S2, emerges from S1, causing S1 to retreat (Lacan 2007).

Following Lacan, I argue that there is no master-signifier that can depict trauma in its full spectrum. Trauma influences human life in a multitude of ways. This is one reason why Lacan assumes that the master-signifier is untenable (Lacan 2007, 34). None of the subjects and objects can emerge from the position of language and speech to consolidate a foundation of knowledge. The master-signifier cannot stand as a whole aspect of knowledge. It is incapable of standing for the truth of an incident and is only a function of knowledge or meaning (Klepec 2016, 117). As long as subjects resisting the dominant position of knowledge, the master-signifier cannot sustain itself. This means that the master-signifier is simultaneously solid and untenable. Essential to this is the absolute negation of the master-signifier, which is central to the idea that nothing entering the symbolic order can fulfill our desire and fantasy (Klepec 2016, 199). Thus, I propose in relation to language and the justification of knowledge that the master-signifier has two primordial functions. On the one hand, it draws us in by way of creating proximity between our understanding of the world and what it represents to us, so as to hold us in the symbolic order. On the other, the master-signifier draws us out, that is, it disillusions us from our presupposed knowledge – an effect of knowledge is that the master-signifier is predominant over us – to envisage what remains unconsciously excessive in relation to that signifier, so as to traverse the fantasy.

By the same token, the Lacanian philosopher Slavoj Žižek explains the master-signifier by tethering to what Lacan calls the "point de capiton" or the "quilting point" (Žižek 2006, 36). Žižek sees the master-signifier as crucial in reproducing meaning, making all knowledge comprehensible (Žižek 2006, 36). However, seeking to traverse the fantasy means to turn a wrongdoing order into an optimistic disorder. It requires dissipating a stabilised positivism of meaning in order to anticipate what Jacques Alain-Miller calls "the ruptured images of the pure Real". I adopt Alain-Miller's "pure Real" to refer to the multiplicity unbounded to the master-signifier (Miller 2012). There is no master-signifier that can incorporate all the contents of the Real, which consists of multiple layers, some of them overlapping and supplementing each other. It is crucial to note that for Alain-Miller, the Real adheres to the symbolic order and is something that each individual must deal with differently (Briole 2014). At this point, the master-signifier gives way to the multi-layered Real, which is something largely inherent to the

symbolic order, imposing antagonism, overlapping, and supplementing the meaning. This is consonant with what I described earlier. Introducing the Other does not emphasise the positivism of knowledge, but instead raises awareness of the lack, allowing for anticipation of the surplus of knowledge excessive to the master-signifier.

Adopting this theoretical framework to the context of drone attacks, I argue that there is no master-signifier that can represent the entire spectrum of trauma. Trauma is a surplus. Trauma is a multiplicity in the same sense as Alain-Miller's proposition of the Real. Accordingly, we can assume that trauma is a surplus. There is no master-signifier or Other that can depict knowledge about trauma as a consequence of drone attacks as a whole. I now seek to understand the multiplicity of trauma by way of two scenarios relevant to drone attacks. These scenarios are consistent with the underlying assumption that trauma is a multiplicity. The analysis attempts to place all scenarios of trauma on the same level by not giving more weight to one over the other.

First, drone attacks have had a profound psychological effect on communities in north-west Pakistan. Numerous invisible drone strikes from the sky have hit residents, vehicles, and public spaces, threatening the lives of men, women, and children (Knowdrones 2012). The fact that Pakistani villagers cannot tell whether the hovering sounds are emanating from military drones or from civilian airplanes causes even more anxiety for the people living in areas subject to drone attacks. According to the report "Traumatising Skies: US Drone Operations and Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD)" by the human rights organisation Al Karma, civilians living in war zones often suffer from PTSD, psychological symptoms which include "deep emotional distress (94%), constant anxiety and fear (92%), sleep-related issues (83%), as well as clear signs of depression" (Alkarama 2015). The report states that "there is a heavy cost paid by the most vulnerable living under drones in Yemen. These civilians, who are already grappling with extreme poverty and are exposed to insecurities from diverse armed groups, are being further traumatized from the skies by a much more powerful actor. The most vulnerable people in the Yemeni society, namely women and children, are particularly at risk of suffering from severe psychological issues. Filled with anxiety, fear, depression, anger and frustration, both the young and old are craving justice and some for revenge against those operating the drones" (Alkarama 2015).

Living in areas where drone attacks occur causes a constant state of fear. The deaths of relatives leave those that remain in bereavement, while communities are destroyed. A report entitled Living Under Drones details the trauma that follows drone attacks, leading to a

disruption of normal life, or the so-called "jirga system":

> One of the most troubling community-wide consequences of the fear of gathering is, in several interviewees' views, the erosion of the jirga system, a community-based conflict resolution process that is fundamental to Pashtun society. Khalil Khan, the son of a community leader killed in the March 17, 2011 jirga strike, explained that "everybody after the strike seems to have come to the conclusion that we cannot gather together in large numbers and we cannot hold a jirga to solve our problems." Noor Khan, whose father Malik Daud Khan presided over that jirga and was killed, confirmed this account: Everybody is scared, especially the elders…They can't get together and discuss problems…If a problem occurs, they can't resolve it, because they are all scared that, if we get together, we will be targeted again...Everybody, all the mothers, all the wives, they have told their people not to congregate together in a jirga…They are pleading to them not to, as they fear they will be targeted (Cavallaro, Sonnenberg and Knuckey 2012).

The jirga system is vital to the communal and political life of Pashtun society. The system gives its members an opportunity to participate politically and socially. It allows them to solve political conflicts looming large over the society based on the principle of egalitarianism. It is not incorrect to claim that drone attacks have a catastrophic impact on communities. Some news agencies suspect the Central Intelligence Agency (CIA) of conducting drone attacks that terrorise local civilians. *The British Broadcasting Corporation* (2012) reported that "rescuers treating the casualties are also being killed and wounded by follow-up strikes." Drone attacks not only result in collective trauma, but also generate a desire for revenge against those who order and conduct drone strikes. However, our analysis does not seek to understand the emotional condition of those living in drone attack zones. In other words, our emphasis differs from a psychiatrist who wants to understand the psychological damage to survivors e.g. anger, revenge, guilt, etc. Our analysis assumes the impossibility of cataloging the impacts of trauma. Our core assumption here is that none of the incidents or painful memories of a particular group of people can represent the entire image of trauma following drone attacks. It must be emphasised that trauma is indeterminable and wide-ranging, consisting of multiple layers and images. As none of the groups of traumatised people can signify the whole image of trauma, this analysis follows Lacan's injunction that there is no master-signifier. Since there is no master-signifier, of course we can also say that there is no such thing as collective trauma within the Pashtun community itself. Drone violence may

be gendered since men of military age (MAM's) are especially targeted. Men and women are supposed to have an experience on trauma in a different way. According to this logic, there is no such thing as collective trauma. However, if the existence of collective trauma is assumed, such collective trauma is not coherent but generates multiple layers within it. Therefore, collective trauma can turn into a divided trauma based on the subjects' different experiences of trauma.

It will be shown next that drone attacks not only have psychological effects on the individuals of Pashtun society, but trauma is also implicit in the cultural productions of film and documentary makers in Europe as well as of the drone operators themselves. An example is the film *Good Kill* that displays the traumatic condition and moral concern of a drone pilot whose mission is to drop bomb in Afghanistan from a ditance. With respect to the documentary and filmmakers in Europe who look at the subject of drone attacks, the trauma seems to transcend the location where the violence occurs. What is most notable about the work is the filmmakers' refusal to insert their opinions and feelings about trauma. They take great pains to remain as neutral as possible as they go about the process of gathering information through interviews with the survivors and the drone operators. A good example of this is Sonia Kennebeck, whose Wim Wenders-produced film *National Bird* was screened at the Berlin Film Festival. In her film, she interviews three former United States Air Force personnel from the drone division who have been diagnosed with PTSD, namely, Lisa, Daniel, and Heather. Kennebeck is struck by the psychological trauma her interviewees have experienced.

However, the three dealt with their trauma in very different ways. Lisa returned to Afghanistan to meet a family who lost children in an airstrike. Daniel decided to become an anti-war campaigner. Heather, a former drone imagery analyst, eventually became the first veteran from the drone program to receive state support for her treatment. Prior to that, no psychiatric treatment for drone operators or analysts had been available for the combatants in this new type of war (Barnes 2016). Pratap Chatterjee, a writer for *Mother Jones* magazine, points out that "in theory, drone pilots have a cushy life. Unlike soldiers on duty in 'war zones,' they can continue to live with their families here in the United States. No muddy foxholes or sandstorm-swept desert barracks under threat of enemy attack for them. Instead, these new techno-warriors commute to work like any office employees and sit in front of computer screens wielding joysticks, playing what most people would consider a glorified video game" (Chatterjee 2015). Nonetheless, Chatterjee must realise that such a characterization does not tell the full story. Video games are different than the reality of war in that the former is not sufficient to cause PTSD,

in contrast to the latter. As one drone operator states, "in video games you have checkpoints and restarts but in drone war you do not" (Heller 2015).

However, what is most disturbing, and a crucial factor exacerbating the suffering that stems from PTSD, is that the US Air Force often treats drone operators as second-class citizens compared to combatants who see active duty on the ground. Nevertheless, in regard to drone operators, Chatterjee provocatively asks the following: "is it possible that a brand-new form of war—by remote control—is also spawning a brand-new, as yet unlabelled, form of psychological strain?" (Chatterjee 2015). Drone warfare is unlike traditional means of war in which soldiers fight on the battlefield, killing and defeating the enemy by virtue of strategic planning, skill, and strength. In this respect, drone war can be seen as a "coward's war", which may explain why drone operators are regarded as second-class citizens among military officers in the air force. In consequence, using a computer and remote control to attack people from afar leads to a shared feeling of shame and dishonour among drone warriors. Attacking people from a distance creates not only a moral dilemma in terms of the decision whether to kill or not to kill unidentified targets (often it is unclear whether the target is on the kill list or just a civilian), but also a feeling that drone operators are not as revered as combatants on the ground.

Despite being far removed from the battlefield, it is nonetheless evident that PTSD affects many drone operators. A drone instructor named Ryan confessed *to Mother Jones* magazine that "it is tough working night shifts watching your buddies do great things in the field while you are turning circles in the sky" (Chatterjee 2015). Brandon Bryant, a drone camera operator based at Nellis Air Force Base, confessed that "everyone else thinks that the whole program or the people behind it are a joke, that we are video-game warriors, that we are Nintendo warriors" (Chatterjee 2015). He also told *KNPR Radio* in Nevada that "it was horrifying to know how easy it was. I felt like a coward because I was halfway across the world and the guy never even knew I was there" (Schoenmann 2015). Elsewhere, he said that "I felt like I was haunted by a legion of the dead. My physical health was gone, my mental health crumbled. I was in so much pain I was ready to eat a bullet myself" (The Honor Society 2015). Heather Linebaugh wrote similarly in *The Guardian* that "when you are exposed to it over and over again it becomes like a small video, embedded in your head, forever on repeat, causing psychological pain and suffering that many people will hopefully never experience" (Linebaugh 2013).

In addition, *GQ* magazine published Matthew Power's article "Confessions of a Drone Warrior" (2013). Power interviewed Brandon Bryant, a drone operator, whom Power describes as "one of the first recruits for a new kind of warfare in which men and machine merge. He [Bryant] flew multiple missions, but he never left his computer. He hunted top terrorists, saved lives, but always from afar. He stalked and killed countless people, but could not always tell you precisely what he was hitting" (Power 2013). After several missions, Bryant began suffering from PTSD. Although he claimed he had no fear of going to battle, what troubled him was the moral dilemma of being forced to kill others from afar. In his words, "I really have no fear. It's more like I've had a soul-crushing experience, an experience that I thought I'd never have. I was never prepared to take a life" (Power 2013). A German newspaper described him as a "drone operator [who] followed orders to shoot a child…and decided he had to quit." In light of Bryant's confession, Power concluded that "drone operators can suffer from trauma" (Power 2013). And this shows that trauma occurs not only to victims of drone attacks, but also to people who are reluctant to operate drones to kill others.

To reiterate, in Lacanian psychoanalysis, subjects move from the master-signifier – a signal of the incompletion or the lack of knowledge – to the anticipation of *jouissance*, or the meaning that exceeds the master-signifier itself. The master-signifier, from the position of S1 transforms into S2, which highlights the multiple dimensions of the pure Real. According to Alain-Miller, the pure Real has no single discourse capable of sustaining the entire image and meaning. This is applicable to the case of trauma, a psychological catastrophe inflicted upon subjects engaging in drone attacks. Collective trauma serves as a function of the master-signifier as it represents the whole meaning or image of trauma. However, if we reduce our understanding of trauma to collective trauma by believing that the trauma of Pashtun society can represent its entire image, this then becomes fantasy. It was argued earlier that we need to assume a surplus of knowledge exceeding the master-signifier by resorting to the multifarious character of the Real. Connecting to the multiplicity of the Real is the crucial ground that allows us to traverse a fantasy. Thus, traversing the fantasy of the collective trauma by overemphasising the trauma of Pashtun individuals enables other scenarios of trauma to emerge. That is, the trauma of drone operators and implicitly of the European film and documentary makers whose artworks are influenced by the trauma resulting from drone attacks. This means that it is impractical to identify drone attack trauma by simply encapsulating it as a painful memory specific to one group. Beyond the master-

signifier lies the multiplicity of the Real; trauma that supplements, overlaps, and even adding to itself. When social transnational order or symbolic order (e.g. a drone strike in military warfare) is caught in conflict, a chain of multiple dimensions of trauma is already inherent to the symbolic order as well as the multiplicity of the pure Real, which lies inside the symbolic order.

The chain of trauma continues in an infinite cascade not limited to a specific group of people. As such, Slavoj Žižek's view that the pure Real allows us to evade the reality of social antagonism is misconstrued (Žižek 2017). The fact is that apart from the trauma of drone operators, multiple traumas emerge, which are both empirical and valid, such as in the case of Anwar al-Awlaki and Samir Khan. They were American citizens who died as a result of drone attacks authorized by President Obama. In a *New York Times* interview, Baher Azmy claimed that the American government lacked evidence that Mr. Awlaki was a terrorist (Salvage 2014b). Azmy told the *NYT* that "the Constitution cannot permit the killing of US citizens based on the government's untested claim of dangerousness" (Salvage 2014a). President Obama was accused of ordering drone attacks to kill American citizens without a trial (Salvage 2011). The situation was made worse for the relatives of the victims when judges dismissed a suit brought to court by Nasser al-Awlaki, the father of Awlaki with the assistance of the American Civil Liberties Union and the Center for Constitutional Rights. Thus, the Awlaki family not only experienced trauma due to the loss of life, but also from a loss of faith in the institutional framework of the US government. This latter dimension of trauma is reminiscent of what Jenny Edkins describes as the state's betrayal of its fundamental role of providing for the security of its citizens (Edkins 2006, 99-115).

The Sinthome

In this section, it will be shown that the term sinthome is conceptually practical for expressing the subjectivities of both the drone operators and the Pakistanis opposing the US government. For Lacan, the sinthome is the life that lies beyond fantasy (Derbyshire 2007, 95). The sinthome refers to the subject that realises its own fulfilment outside the symbolic order. It is the subject that leaves behind the imaginary function of fantasy. It is the subject that knows itself and can be independent without any social interference. The sinthome is a sublime subjectivity that emerges after the traverse of fantasy. Fantasy is realized to be a symptom, enabling the subject to abandon fantasy for the sake of self-fulfilment. Such subjectivity that exists after the decline of the fantasy function is life that rejects fixation and permanency, an emergence that Gilles Deleuze calls "becoming" (Zevnik 2016, 15). The sinthome is a becoming and another mode of life that confronts the Real,

ceasing to identify its imaginary reflection with the symbolic order. In other words, the sinthome no longer manifests its existence in the symbolic order; it is the subject that realises that the desire of the Other is false. It is a particular mode of being that unleashes itself as extraordinarily sublime where the tripartite Lacanian knot comes together at a single point; the Real (e.g. *jouissance*, trauma), the Symbolic Order (e.g. language, speech, the desire of the Other, fantasy), and the Imaginary (e.g. the body, the senses, and images) (Morel and Vegso 2006, 68). As a consequence of the traverse of fantasy, there is a point at which the subject encounters the Real, and what follows is disillusionment with fantasy. This is not only a symptom of the symbolic function, but also the self-fulfilment, *jouissance*, death drive, etc. of the subjects, allowing for a transformation into a new existence. Yet, it can also be argued that the sinthome is partial and fleeting rather than permanent and enduring since the subject cannot exist outside the boundary of symbolic order all the time.

Placing the sinthome in the context of drone attacks, I propose that the most substantiated form of the Lacanian sinthome pertains to the Pakistanis and drone operators who oppose the US government's drone operations. There are three explanations for why Pakistanis oppose such attacks. First, many Pakistanis consider the US's drone attacks in Fata as a violation of Pakistan's sovereignty and territorial integrity (International, The News 2010). The majority of people in Fata are true Pakistanis who serve in government departments and the armed forces. Thus, Pakistanis consider drone attacks to be disrespectful to Pakistani sovereignty (Masood and Mehsud 2013), although some news agencies contend that the Pakistani government has in fact consented to drone attacks (The British Broadcasting Corporation 2013). Second, the Pakistanis claim that drone attacks violate their human dignity. They condemn the US attacks for randomly killing innocent people, which is a clear violation of conventions on human rights and international laws (International, The News 2010). Third, Pakistanis claim that US drone attacks engender more counterattacks by terrorists rather than helping to stop them. In other words, drone attacks exacerbate the problem of global terrorism rather than mitigating it (International, The News 2010). Meanwhile, in the US, three former drone operators, namely, Brandon Bryant, Lisa Ling, and Cian Westmoreland, participated in bringing a lawsuit against President Obama over the deaths of innocent Yemenis in drone attacks (Middle East Eye 2016). These former drone operators share in the belief that the Obama administration misinformed the public regarding the negative impacts of drone warfare, specifically the deaths of many innocent people in Pakistan and Yemen (Middle East Eye 2016).

In retrospect, one may view the Pakistanis' and former American drone operators' political opposition to President Obama's decision on drone strikes from the perspective of postcolonialism and liberal democracy. The postcolonial perspective may see this opposition as empowering the voice of the subaltern. To be more specific, the subaltern can refer to the Pakistani protestors who attempt to strike back at the empire and defend the sovereignty of the nation. In an act of political resistance, they aim to speak out about the national loss and trauma resulting from the imperialist drone attacks. Meanwhile, from the perspective of liberal democracy, those who are cynical about the US government may take it to task for a lack of accountability and transparency. The fact that former drone operators brought a lawsuit against President Obama is evidence of his guilt with respect to committing illegal actions abroad that violated the principles of liberal democracy, most notably a failure to act in compliance with the principles of human rights, freedom of expression, freedom of speech, transparency, accountability, and respect the Constitution.

However, I argue that the perspectives of postcolonialism and liberal democracy leave the question of subjectivity unaddressed. These two perspectives do not sufficiently highlight how the subjects confronting trauma have transformed into another mode of life, or, into another mode of existence no longer trusting the symbolic order. Empowering the voice of the subaltern is a conception that does not afford access to the psychological condition of the subjects facing trauma. Rather than seeking to articulate the subjectivity of traumatised persons, the postcolonial perspective subverts imperial discourse by focusing on a Western country's technology in a colonial-military context. Meanwhile, liberal democrats who advocate for the right to know what actions President Obama executed abroad also leave aside the question of subjectivity. Thus, Lacanian psychoanalysis, with its emphasis on the sinthome – a mode of life following the encounter with the Real, which fulfills its own *jouissance* – differs from the perspectives of postcolonialism and liberal democracy.

Contending that the theoretical accounts of postcolonialism and liberal democracy ignore subjectivity in their analyses, I will outline two major arguments. First, I argue that opposition to US drone attacks shows that the subjects have separated their desire from the desire of the Other. Defending sovereignty as well as safeguarding human dignity for and by themselves suggests that such subjectivity is independent from the object of desire. The object of desire prescribes the subject as the fantasy, that is, the drone as a new technology that enables the killing of specific targets with discretion and discrimination. However, an

encounter with the Real, such as devastation, the deaths of many innocent people, and PTSD in drone operators, etc., urges the subjects to lift off the veil of fantasy. It must be noted that an encounter with the traumatic Real may lead to another consequence, that is, the subject's psychic breakdown following the killing of innocent victims, and this means that the veil of fantasy is not lifted off. Second, the subjects who separate from the desire of the Other, or that which Lacan calls the sinthome, pertain to the Pakistanis and former drone operators opposing the US government. They are the sinthome who can decide what to make of their existence. This is evidence of an alteration of their thinking; thus, they fulfil the metaphysical life of becoming. At the point where the Lacanian trinity (the Real, the Symbolic, and the Imaginary) converges, the subjects transform into the sinthome after encountering trauma, that is, the Real. Opposition to the government reflects that the sinthome has sought to fulfil its own *jouissance*. They no longer have faith in the meaning of the symbolic order, in this case, the desire of the Other, such as President Obama's orders and the military effectiveness of drone technology.

Conclusion

In summary, this article employs Lacanian psychoanalysis to produce a critical perspective on drone attacks, which the writer considers as one of the crucial scenarios in international politics. It is part of the writer's ongoing research that endeavours to make sense of global affairs with the aid of critical theory. This article views drone attacks through the prism of Lacan's psychoanalytic concepts of the mirror stage, the master-signifier, and the sinthome. Other concepts such as the desire of the Other, *jouissance*, the Real, the symbolic order, and the Imaginary also come into play. To integrate, the concept of the mirror stage suggests a misidentification of the subject when confronting the symbolic order. The subject faces rejection from the symbolic order, which contradicts the constructed self-mage and compels the subject to embrace the alienating characteristics of the self. As the US views itself as a morally warring nation, this self-imaginary construction collapses when faced with the reality of drone attacks.

There is no master-signifier that can confer absolute meaning to trauma, as trauma is comprised of multiple layers produced out of a single scenario of political violence such as a drone attack. Trauma is something that adds to and overlaps with itself. The assumption is that trauma is ontologically infinite. As trauma is not a painful experience specific to one group of people, the term collective trauma is inaccurate. Instead of resorting to the concept of collective trauma, I assert that trauma is a multiplicity and something that is uncountable. This avoids highlighting the ego-centrism of trauma, or

trauma that a specific group of people has to bear and express through activities such as commemoration and mourning. In the case of drone attacks, we can observe how trauma is wide spread and diverse, from Pashtun society to the trauma of American citizens whose family members must endure the pain of losing beloved relatives.

Lastly, the concept of sinthome refers to the subjects who, following the encounter with the Real, emerge as subjects who have shifted their imaginary perceptions toward the world. The sinthome is the existence of the subject that integrates the Lacanian trinity, namely, the Real, the Imaginary, and the Symbolic. The Pakistanis and former US drone operators are marvellous examples of the sinthome. The fear, anxiety, and rage that the subjects experience shatter the symbolic order and reveal it as fantasy, thereby enabling the sinthome embodied with *jouissance* and the death drive to traverse the fantasy by way of protesting the government. Hence, this Lacanian sinthome indicates the transformative aspect of (the becoming of) the self of the traumatised persons. Crucially, it stages the theoretical collusion of the Lacanian and Deleuzian perspectives, which produces critical thinking revolving around the interrelated issues of violence, trauma, technology, memory, and traumatised subjects in global affairs. This conceptual bloc of Lacan-Deleuze stakes out a theoretical position and which is the cornerstone of my ongoing research related to critical theory and global affairs.

Understanding trauma through the lens of Lacanian psychoanalysis allows us to discuss world politics in relation to political philosophy. This article should make scholars aware of the subjectivity formation that takes place in the context of war and violence. In some of the literature that combines political philosophy and world politics, the debate centers on the interrelationships between violence, the state, and sovereignty e.g. in Rengger and Latham. Consequently, this article endeavours to shed light on the subjectivity and mental condition of traumatised persons, thereby filling some of the lacunae left by the previous literature. The Lacanian perspective on trauma directs us to the psychical condition of the traumatised persons. Bringing this perspective to world politics reveals how those who have suffered from war try to renegotiate power relations. Some of the literature, e.g. the works of Rengger and Latham, strive to study world politics on the basis of political philosophy. This perspective sees the use of legally sanctioned, institutionalized war and violence by sovereign states as crucial for the maintenance of the international order. The analysis in this article, focusing on a Lacanian view of trauma and subjectivity as it relates to power relations, attempts to add some missing elements to this top-down approach.

References

Alexander, Jeffrey. 2012. ***Trauma: A Social Theory***. Cambridge: Polity.

Alkarama. 2015. "Yemen: Alkarama's Report 2015 – Traumatising Skies U.S. Drone Operations and Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) among Civilians in Yemen." Accessed May 31, 2017. https://www.alkarama.org/en/documents/yemen-alkaramas-report-2015-traumatising-skies-us-drone-operations-and-post-traumatic.

Anderson, Kenneth. 2013. "The Case for Drones." Accessed June 3, 2017. https://www.commentarymagazine.com/articles/the-case-for-drones.

Barnes, Henry. 2016. "'The PTSD Stems from This Dirty Work': New Film Documents Regretful Drone Pilots." Accessed June 18, 2017. https://www.theguardian.com/film/2016/feb/15/sonia-kennebeck-us-air-force-drone-war-home-roost.

Briole, Guy. 2014. "A Real for the 21st Century." Accessed May 31, 2017. http://www.congresamp2014.com/en/template.php?file=Textos/Un-reel-pour-le-XXIe-siecle_Guy-Briole.html.

-----. 2013. "Secret Memos 'Show Pakistan Endorsed US Drone Strikes'." Accessed June 5, 2017. https://www.bbc.com/news/world-asia-24649840.

-----. 2010. "Wikileaks US Diplomatic Cables: Key Pakistan Issues." Accessed August 2, 2017. https://www.bbc.com/news/world-south-asia-11886512.

Chamayou, Gregoire. 2015. ***Drone Theory***. Translated by Janet Llyod. London and New York: Penguin Books.

Cavallaro, James, Stephan Sonnenberg, and Sarah Knuckey. 2012. ***Living under Drones: Death, Injury, and Trauma to Civilians from US Drone Practices in Pakistan***. Stanford: International Human Rights and Conflict Resolution Clinic, Stanford Law School; New York: NYU School of Law, Global Justice Clinic.

Chatterjee, Pratap. 2015. "Drone Pilots Are Quitting in Record Numbers." Accessed June 18, 2017. https://www.motherjones.com/politics/2015/03/drone-pilots-are-quitting-record-numbers.

Crilly, Rob. 2016. "Why Many People in Pakistan Support American Drone Strikes." Accessed August 2, 2017. https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/19/why-many-people-in-pakistan-support-american-drone-strikes.

Derbyshire, Philip. 2007. "Lacan and Ethics." In ***Origins and Ends of the Mind: Philosophical Essays on Psychoanalysis***, edited by Christian Kerslake and Ray Brassier. Leuven: Leuven University Press.

Di Gregorio, Michael. 2014. "Reviews: Just War and International Order: The Uncivil Condition in World Politics." ***The Review of Faith & International Affairs*** 12(3): 78-79.

Edkins, Jenny. 2006. "Remembering Relationality: Trauma Time and Politics." In ***Memory, Trauma and World Politics***, edited by Duncan Bell, 99-115. New York: Palgrave Macmillan.

Heller, Jake. 2015. "Former Drone Pilots Denounce 'Morally Outrageous' Program." Accessed June 19, 2017. https://www.nbcnews.com/news/us-news/former-drone-pilots-denounce-morally-outrageous-program-n472496.

Holder, Eric. 2012. "Speech Delivered at Northwestern University School of Law, Chicago, Illinois." Accessed June 1, 2017. https://www.justice.gov/opa/speech/attorney-general-eric-holder-speaks-northwestern-university-school-law.

International, The News. 2010. "Why Pakistanis Oppose US Drone Attacks." Accessed June 22, 2017. https://www.thenews.com.pk/archive/print/276944-why-pakistanis-oppose-us-drone-attacks.

Jensen, Wollom, and James Childs. 2016. ***Moral Warriors, Moral Wounds: The Ministry of the Christian Ethic***. Eugene: Cascade Books.

Klepec, Peter. 2016. "On the Mastery in the Four 'Discourses'." In ***Jacques Lacan: Between Psychoanalysis and Politics***, edited by Samo Tomšic and Andreja Zevnik, 115-130. London and New York: Routledge.

Knowdrones. 2012. "Trauma in Drone Attack Zones." Accessed June 1, 2017. https://www.knowdrones.com/trauma-in-drone-attack-zones.

Knuckey, Sarah. 2015. ***Drones and Targeted Killings: Ethics, Law, Politics***. New York: International Debate Education Association.

Lacan, Jacques. 2001. ***Écrits*: *A Selection.*** Translated by Alan Sheridan. London and New York: Routledge.

-----. 2007. ***The Seminar of Jacques Lacan, Book XVII, The Other Side of Psychoanalysis***. Translated by Russell Grigg. New York: W.W. Norton Press.

Latham, Andrew. 2012. ***Theorizing Medieval Geopolitics: War and World Order in the Age of the Crusades***. London: Routledge.

Linebaugh, Heather. 2013. "I Worked on the US Drone Program: The Public Should Know What Really Goes On." Accessed June 14, 2017. https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/29/drones-us-military.

Malsen-Casey, Stuart, Mazir Homayounnejad, Hilary Stauffer, and Nathalie Weizmann. 2018. ***Drones and Other Unmanned Weapons Systems under International Law (International Humanitarian Law)***. Brill: Leden.

Masood, Salman, and Ihsanullah Tipu Mehsud. 2013. "Thousands in Pakistan Protest American Drone Strikes." Accessed June 15, 2017. http://www.nytimes.com/2013/11/24/world/asia/in-pakistan-rally-protests-drone-strikes.html?mcubz=0.

Mayer, Jane. 2009. "The Predator War: What Are the Risks of the C.I.A.'s Covert Drone Program?" Accessed June 1, 2017. https://www.newyorker.com/magazine/2009/10/26/the-predator-war.

Middle East Eye. 2016. "US Drone Operators Join Lawsuit against Obama over Yemen Strike." Accessed June 22, 2017. https://www.middleeasteye.net/news/us-drone-operators-join-lawsuit-against-obama-over-yemen-strike-1795617396.

Miller, Jacques-Alain. 2012. ***The Real in the 21st Century*: *Paper Presented at the Theme of the IXth Congress of the World Association of Psychoanalysis, Buenos Aires, April 27th.*** Buenos Aires: The Association.

Morel, Genevieve, and Roland K. Vegso. 2006. "The Sexual Sinthome." ***Umbr(a): Incurable*** (1): 65-83.

Oosterhoff, Richard. 2014. "Reviews: Theorizing Medieval Geopolitics: War and World Order in the Age of Crusades." ***The Review of Faith & International Affairs***. 12(3): 80-82.

Power, Matthew. 2013. "Confessions of a Drone Warrior." Accessed June 20, 2017. https://www.gq.com/story/drone-uav-pilot-assassination.

Rengger, Nicholas. 2013. ***Just War and International Order: The Uncivil Condition in World Politics***. Cambridge: Cambridge University Press.

Salvage, Charlie. 2014a. "Judge Dismisses Suit Against Administration Officials Over Drone Strikes." Accessed June 20, 2017. https://www.nytimes.com/2014/04/05/world/judge-dismisses-suit-against-administration-officials-over-drone-strikes.html?_r=0.

-----. 2014b. "Relatives of Victims of Drone Strikes Drop Appeal." Accessed June 20, 2017. https://www.nytimes.com/2014/06/04/us/relatives-of-victims-of-drone-strikes-drop-appeal.html?_r=0.

-----. 2011. "Secret U.S. Memo Made Legal Case to Kill a Citizen." Accessed June 18, 2017. https://www.nytimes.com/2011/10/09/world/middleeast/secret-us-memo-made-legal-case-to-kill-a-citizen.html.

Schoenmann, Joe. 2015. "Former Nellis AFB Drone Operator On First Kill, PTSD, Being Shunned By Fellow Airmen." Accessed June 18, 2017. https://knpr.org/knpr/2015-01/former-nellis-afb-drone-operator-first-kill-ptsd-being-shunned-fellow-airmen.

The British Broadcasting Corporation. 2012. "Drones in Pakistan Traumatise Civilians, US Report Says." Accessed June 5, 2017. https://www.bbc.com/news/world-asia-19704981.

The Honor Society. 2015. "Drones: A Blind Intelligence." Accessed June 20, 2017. https://www.Honorsociety.org/articles/drones-blind-intelligence.

Weber, Cynthia. 2006. ***Imagining American at War: Morality, Politics, and Film***. London and New York: Routledge.

Zevnik, Andreja. 2016. ***Lacan, Deleuze and World Politics: Rethinking the Ontology of the Political Subject***. London and New York: Routledge.

Žižek, Slavoj. 2017. Critiquing J. A. Miller's Real in 21st Century. Accessed June 21, 2017. https://www.youtube.com/watch?v=06uTYhYcoqI.

-----. 2006. ***The Parallax View***. Cambridge, MASS: MIT Press.

Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.2 (2019): 173-190
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Hydroelectricity Generation and the Dynamics of India-Bhutan Relations**

Suppawit Kaewkhunok*

Abstract

This study of the relations between India and Bhutan after the renegotiation of the India-Bhutan Friendship Treaty in 2007 seeks to show that India's investment in hydroelectricity generation in Bhutan is an important key to good relations between the two countries. The study does so by examining primary sources, namely, official documents and speeches, and secondary ones, namely, texts, books and newspaper items, in term of policy and organizational structure related to hydroelectricity generation. The findings are that while HEP generation in Bhutan contributed to India's energy security, it in turn made Bhutan more dependent on India's economy and investment. Cooperation in this field is found to have been an important part of India's foreign policy of maintaining ties with its neighbours, especially Bhutan. Bhutan in turn extended to India a special relationship. Yet, Bhutan's change of regime from Absolute Monarchy to democracy in 2006, as well as shifts in the international environment, notably China's expanding role in the region, occasion Bhutan to seek to adjust its relations with India to give it, as an independent state, room to manouver such that its best interests are served. India thus needs to in turn adjust the nature of development assistances extended to Bhutan if it wishes to retain the special relationship.

Keywords: *Bhutan, hydroelectricity generation, India's foreign policy, Indo-Bhutan Relations*

*Master's Degree student in International Relations and Area Studies, School of International Studies, Jawaharlal Nehru University, Jawaharlal Nehru University, New Mehrauli Road, New Delhi 110067. Email: suppawit.kaew@gmail.com

**Received April 4, 2018; Revised June 22, 2018; Accepted August 9, 2018

วารสารสังคมศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (2562): 173-190
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไฟฟ้าพลังงานน้ำ และพลวัตความสัมพันธ์อินเดีย-ภูฏาน**

ศุภวิชญ์ แก้วคูนอก*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและภูฏานภายหลังทบทวนสนธิสัญญาพันธมิตรในปี 2550 ผ่านระเบียบวิธีวิจัยแบบคุณภาพ การลงทุนในไฟฟ้าพลังงานน้ำของอินเดียถือเป็นกุญแจสำคัญในภาคส่วนเศรษฐกิจที่ส่งเสริมและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอินเดียและภูฏาน การลงทุนนี้ยังช่วยให้อินเดียมีความมั่นคงทางด้านพลังงานเพิ่มขึ้นและส่งผลให้ภูฏานพึ่งพิงเศรษฐกิจและการลงทุนจากอินเดีย ฉะนั้นการพัฒนาไฟฟ้าพลังงานน้ำในภูฏานจึงไม่ใช่เพียงนโยบายเศรษฐกิจของอินเดียหากเป็นนโยบายต่างประเทศที่มีต่อภูฏาน การศึกษาเน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์อินเดีย-ภูฏานผ่านโครงการไฟฟ้าพลังงานน้ำ ทั้งในเชิงนโยบายและการจัดโครงสร้างองค์การในฐานะปัจจัยเชื่อมโยงสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ลักษณะพิเศษที่ภูฏานมีให้อินเดีย โดยอาศัยข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิในการศึกษา บทความชิ้นนี้ต้องการนำเสนอให้เห็นว่าโครงการไฟฟ้าพลังงานน้ำในภูฏานนั้นมีความสำคัญในฐานะสัญลักษณ์ซึ่งสะท้อนภาพความสัมพันธ์ลักษณะพิเศษที่อินเดียมีต่อภูฏาน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อแนวนโยบายการพัฒนาโครงการไฟฟ้าพลังงานน้ำในภูฏานจึงสะท้อนภาพความสัมพันธ์กับอินเดียที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: *ภูฏาน, ไฟฟ้าพลังงานน้ำ, นโยบายต่างประเทศอินเดีย, ความสัมพันธ์อินเดีย-ภูฏาน*

*นักศึกษาปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและอาณาบริเวณศึกษา สำนักวิชาการศึกษาระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยเยาวหร์ลาลเนห์รู อีเมล suppawit.kaew@gmail.com

**ได้รับบทความ 4 เมษายน 2561; แก้ไขปรับปรุง 22 มิถุนายน 2561; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 9 สิงหาคม 2561

Introduction

The relationship between India and Bhutan under the modern state concept can be traced back to the 19th century when the British colonial government established a treaty with Bhutan in 1865 known as Treaty of Sinchula after the victory of the British in the war between British India and Bhutanese Kingdom. This treaty has resulted in a more tangible border between British India and Bhutan. However, the treaty was in place until Bhutan established a monarchy and King Ugyen Wangchuck succeeded in integrating the land in 1970. This new situation led to a change in the treaty between Bhutan and British India in 1910 at Punakha. According to the new treaty, the British government undertook that it would not interfere with the internal affairs of Bhutan. Meanwhile, the Bhutanese government agreed to provide Britain with assistance and advice on external affairs. Therefore, this treaty was a sign of the relationship between the British Indian and Bhutanese government. Political relations between India and Bhutan grew in terms of economics and politics. Bhutan has become a major hub for trade on routes between British India and Tibet. It was a major contributor to British India's supply of forest products and transportation to Tibet.

The nature of relations between India and Bhutan changed again after India's independence in 1947, which led to the formation of the "Republic of India". The Government of India under the leadership of Prime Minister Nehru decided to review the relationship with Bhutan, then under the rule of the Second King, in 1949. This led to the signing of a treaty of friendship between the two countries, modifying some details in the previous treaty. However, the overall content was not altered, especially provisions regarding external relations whereby Bhutan's foreign policy was to remain under the guidance of India (Walcott 2011, 253-254). However, the new treaty contributed greatly to Bhutan's consolidation of its sovereignty. It signified that India recognized Bhutan's independence. A major turning point for India's further expansion of its relationship with Bhutan was the annexation of Tibet into China in 1950 because India saw a greater threat from China in the Himalayan region (Rathore 1974, 61-64). The changing circumstances resulted in dramatic changes in the attitude of India to the Himalayan countries. In addition, the Cold War made India's policy towards Bhutan one of coalition-building. India offered several benefits to Bhutan to prevent it from becoming under Chinese influence. For example, India offered a grant to the Bhutan and

supported it to become the member of United Nations in 1971 (The Permanent Mission of the Kingdom of Bhutan to the United Nations 2017).

Economic cooperation, especially in the form of finance for economic development is an important matter that strengthens cooperation between India and Bhutan. India plays a very pivotal role in driving the development of the Bhutanese economy. As a result, Bhutan's economy is tied to the economy of India. India has been instrumental in setting the framework for Bhutan's economic development since 1961. It also provided financial support for Bhutan's five-year plan to drive internal change (Mehra 1981, 129). The key economic sector, which symbolizes the relationship between India and Bhutan, is hydroelectric power generation (Royal Bhutanese Embassy, New Delhi 2016). Bhutan is assessed to have the potential to generate electricity from hydropower up to 30,000 MW (International Hydropower Association 2017). India has invested in hydroelectric power in Bhutan. The first HEP dam project began in the 1970s under the name Chukka Hydropower Project.

In addition, India has many hydroelectricity projects under construction within Bhutan such as Tala Hydroelectric, Punatsangchu-I, Punatsangchu-II, Mangdechu, Chamkarchu, etc. (Royal Bhutanese Embassy, New Delhi 2016). This is a result of the 1949 Treaty of Friendship. According to the Treaty, Bhutan's foreign policy was under the guidance of the Government of India. In addition, the treaty also provides for free trade between the two countries. However, the internal political situation in Bhutan has continued to change. One of the major changes was the change of regime from monarchy to democracy in 2006. This phenomenon has prompted Bhutan to negotiate with India to amend the treaty of friendship, particularly its section two, which stipulated India's great influence on Bhutan's foreign policy. These led to the revision of the treaty of friendship between India and Bhutan in 2007. As a result, Bhutan has become more independent in external affairs. This trend of changing relationships between these two countries is the subject of this study. The main question is how India's investment of hydroelectricity project in Bhutan symbolizes Bhutan-India Relations? Thus, the paper focuses on the cooperation between India and Bhutan in hydroelectricity generation since 2007 and analyses information in terms of policy and organizational structure related to hydroelectricity generation. In this regard, the study posits that cooperation between India and Bhutan in hydroelectricity generation is an important part of India's Foreign Policy toward Bhutan. The study examines primary and secondary data. The primary data are governmental documents searched through the websites of both Bhutanese and Indian

governments, such as the 1949 Treaty of Friendship, the 2007 Treaty of Friendship. Secondary sources are articles, books, and news and comments items on Bhutan-India relations.

Hydroelectricity Cooperation: The Role of India's Investment in Bhutan

Since India gained independence from Britain in 1947, the expansion of its international political role has been increasing through many foreign policies such as in the Non-Aligned Movement and the Five Principles of Peaceful Coexistence (Fraser, Bhattacharya and Bhattacharya 2001, 18-19). However, India's approach and structure of foreign policy largely adhered to the framework of the colonial era because of limited human resource. This meant that there was little change in Indian foreign policy (Mahajan 2015, 91-92). Most foreign policy operated in the same way as during the colonial era, such as building relations with neighbouring countries or maintaining a treaty that the British had made. As a result, India after Independence had good relations with its neighbours, such as Nepal, Bhutan, Myanmar, Sri Lanka, and China, except for Pakistan. India did not become a member of United Nations Security Council and supported China to be the only representative of the south countries (Kennedy 2015, 129-131). Although Indian foreign policy as a whole has not changed much, great efforts were made to stay away from the colonial government's legacy. Bhutan depended on India for its defence, especially in the western part of the country, and Bhutan is in turn privileged to pass through India (Kharat 2016, 96-98). Between 1949 and 2007, India was a country that played a significant role in Bhutan's foreign policy. The Treaty of Friendship indicated that Bhutan must seek advice from India in external affairs. It is safe to say that India was the main actor in defining Bhutan's foreign policy throughout that period. Although the treaty specified that Bhutan must seek foreign policy advice from India, this is not to say that Bhutan lost its sovereignty because Bhutan could choose not to follow that advice. For example, Bhutan voted against India on the case of Cambodia's seat in the United Nations in 1979 (Stobdan 2017).

Moreover, India is one of the countries that has employed economic activities as instruments of foreign policy with great efficiency, especially with neighbouring countries, so that they become dependent on the Indian economy such as for consumption, investment, loans, etc. Bhutan is highly dependent on India as a market for exports, financial assistance for development, and investment in a wide range of industries (Rajput 2011, 126-128). Economic assistance is a main plank of India's foreign policy to reinforce

Indo-Bhutan relationship. These involve the provision of subsidies in various forms, such as grants, loans, and investments to develop transportation, education, and electricity. These financial and economic policies have made the relationship between India and Bhutan more intimate and special. Bhutan's hydroelectric power scheme is an economic unit in which Bhutan gives many privileges to India. India's investment in Bhutan's hydropower industry is the important sector because these investments are not open to other countries.

The growth of India's hydroelectric power investments in Bhutan started in 1961 under Bhutan's first five-year plan, with the government contributing over Nu. 107.2 million (1.6 million USD) to the plan. In 1961, the government of India and Bhutan signed the construction of Jaldhaka hydroelectric power project in the south-western region, which was the first time that Bhutan could generate electricity. It exports electricity to India's West Bengal, which had its first electricity supply in 1968. Following the success of the above-mentioned project, India has invested in two more Bhutanese hydroelectric power projects to increase energy security in Bhutan. India provided 89.8 percent of the operating funds of more than 475.2 million rupees (6.9 million USD) of Bhutan's third five-year plan, 1971-1976. This five-year plan led to the large-scale hydroelectric power agreement that India signed with Bhutan in 1974. The Chukha Hydroelectric Power Project has a capacity of 336 megawatts. India has invested over Rs. 2,040 million, of which 60 percent as a grant and 40 percent as a loan (Kharat 2005, 106-107). In this regard, the Chukha Hydropower Project is being implemented through the full ownership of the Bhutanese Government's Chukha Project Authority. However, the agreement stipulated that the Chukha Project Authority be under the advisory authority of the Water and Power Development Consultancy Services (India) Ltd. This meant that Chukha Hydropower exported the electricity to India only.

From 1961 until 2007, there were three major investment projects that were implemented through the agreement system in the same way as the Chukha project (Kharat 2009, 163-165). India thus receives low-cost electricity from Bhutan. A study on the development of hydroelectric power in Bhutan found interesting information that all projects were invested by India and that India largely benefited from it rather than Bhutan (Gupta 1999, 96-97). However, Bhutan accepted this problem because she also benefited from this kind of development such as free electricity, hydroelectricity development knowhow. India has become a very privileged country for the development of hydroelectric power in Bhutan and is the only country that imports electricity produced by the projects. For these reasons,

Bhutan has largely acquiesced to India's foreign policy towards it that had the extension of economic assistance as its core.

Electricity has become an important commodity enabling India to have a special relationship with Bhutan because it generates revenue for Bhutan. Economic figures show that more than 75 percent of electricity produced in Bhutan is exported to India and account for more than 40 percent of national budget revenue. In this regard, the Asian Development Bank estimates that the hydropower sector will grow to 50 percent of GDP and 75 percent of its budget revenues by 2020 (Mitra and Jeong 2017, 382-383). Bhutanese hydroelectricity development is not only economic investment but contributes also to the economic stability of Bhutan. India's role in this industry is not only economic but is also part of India's foreign policy influence on Bhutan. In the same way, Bhutan's Investment privileges in hydropower projects reflect the changing dynamics of Bhutan's foreign policy.

Since the negotiation of a new friendship treaty in 2007, Bhutan has changed its stance on investment in developing hydroelectric power. Bhutan's hydroelectric power industry has undergone a major structural change and is now independent of the advice of the Water and Power Development Consultancy Services (India) Ltd. The organisational reform of many mega hydropower projects on the Bhutan side began in 2008, particularly this involved the integration of hydropower companies such as Chukha, Kurichhu and Basochhu Hydropower Corporation under a single organisation known as Druk Green Power Corporation Limited (DGPC) (Ebinger 2011, 123-124). Although the partnership between India and Bhutan has not changed significantly, a large amount of information suggests that Bhutan has increased its own investment to reduce its dependence on Indian capital (Mitra and Jeong 2017, 208-210). Bhutan's democratic government has set up a company for asset management and investment under the name of Druk Holding and Investments Limited. DGPC is a State-Owned Enterprise. It is responsible for the development of hydropower projects on its own or as joint ventures with external investment (Jain and Saini 2016, 8). The increased autonomy of the agencies responsible for managing all hydropower projects within Bhutan is a significant risk to India. Greater privatization of Bhutan's hydroelectric power management would mean greater focus on operating for profit rather than to privilege India. India has to accept the risk of rising electricity prices in the future. Bhutan is also very likely to seek external investment alternatives to that from India, as China is interested in importing electricity from Bhutan. So, the relationship between India and Bhutan after the 2007 treaty is changing,

especially given Bhutan's greater freedom in foreign affairs. Meanwhile, the treaty allows Bhutan to extend its foreign policy to neighbouring countries like China. If it is considered that the investment in Bhutan's hydroelectric power is an element of foreign policy, the opportunity for China to invest in this sector will be a key indicator of a decline in India's influence over Bhutan. As a matter of fact, Bhutan's hydroelectric power policy is not just an investment and economic policy, namely an internal one, it is also a foreign policy of Bhutan in which was India accorded a very important role. Therefore, changes in the hydropower sector of Bhutan signifies of only a change in domestic policy but also changes in the relationship between India and Bhutan.

India's Constituent States and Policy Decision-Making towards Bhutan: Costs and Benefits from Hydro-Electricity Projects

Bhutan is one of India's neighbouring countries located near the north-eastern part of India. In this regard, the western part of Bhutan is connected with the state of Sikkim and West Bengal, the south is connected with Assam, and the east is connected with Arunachal Pradesh. Sikkim is one of the states with the most obvious relationship with Bhutan, as it was considered by British India as a buffer state along with Bhutan. In addition, the Bhutanese dynasty also had close ties with the Sikkimese dynasty (Phuntsho 2016, 572-573). These meant that the two states enjoyed good relations in the past. This was until India annexed the kingdom of Sikkim in 1975, leading to the collapse of its monarchy. Thus, the relationship between neighbouring Sikkim and Bhutan has changed to one based on the national interests rather than on traditional kinship. Bhutan and the Himalayan state were very close in the past because of similarities in language and culture its influenced by Tibet (Coelho 1971, 1-9). In the case of West Bengal, impact on the Indo-Bhutan relationship derives from its access to the sea and thus as a trade channel for Bhutan (Mohapatra 2008, 59-60). Therefore, West Bengal is geo-economically strategic for Bhutan, affording it access to markets. The relationship between West Bengal and Bhutan can be traced back to the colonial period when Bhutan was a viable trade route between British India and Tibet. This relationship ended after the Chinese occupation of Tibet. It is particularly interesting that West Bengal is the first area to benefit from the hydroelectric power project between Bhutan and India because the first hydroelectric dam generates electricity for this state that is the main border between India and Bhutan.

Figure 1: A map of Bhutan and India's states

Source: Google map

On the other hand, the relationship between Bhutan and Assam was in the past ridden with disputes and warfare until the British occupation. Therefore, the Bhutanese government had to negotiate with the British Indian government until Indian independence. The major problem that embroiled Assam and the Indian government was terrorism, whereby Bhutan was used by terrorists as a base for hiding and operating. This problem resulted in the Government of Bhutan, the state government of Assam and the Government of India to work together to solve concretely and eventually destroyed the separatist groups. Apart from security issues, Assam is also a major export destination for Bhutan.

In the case of Arunachal Pradesh State, the nature of the relationship is related to based on the fact that Bhutanese people have the same ethnic and linguistic characteristics as the people in that state, especially in its eastern part. In sum, the relationship and cooperation between Bhutan and the states of India is another form of relationship that is important for India's foreign policy orientation towards Bhutan.

One of the interesting aspects of Indian foreign policy is the states' influence on foreign policy. For example, the Chief Minister of West Bengal would greatly influence the dialogue between India and Bangladesh (Staniland and Narang 2015, 263-264). Although they as stakeholders contribute to India's foreign policy framework, they are less active in terms of

relations between India and Bhutan. Bilateral relations between the two countries are conducted by the Indian national government and the diplomatic missions. The states neighbouring Bhutan only indirectly influence foreign policy decisions by giving interviews critical of the government more than as contributors to foreign policy decisions. This is differs from the significant role played by the Kerala government has in the development of relations with Gulf countries. (Malone, Mohan and Raghavan 2015, 208-209). It can safely be said that the establishment and implementation of India's foreign policy toward Bhutan is a monopoly of the Indian Ministry of Foreign Affairs, without the involvement of the constituent states which may be affected by the policy. This is a reflection of the fact that the HEP Projects' benefits accrue mainly to the northern areas such as Uttar Pradesh, Bihar and Jharkhand, etc. Adjoining Indian states like West Bengal and Assam are merely transmission routes of electricity or only partially benefit from the electricity generated (Alam et al. 2017, 589-590). This situation is a result of economics and politics. The states which benefits from electricity are major political power bases and constitute a large proportion of parliamentary seats. In addition, the import of electricity to these states is also necessary to maintain the level of electrical security necessary for the special economic zone being promoted.

In fact, Assam and West Bengal continue to experience significant inaccessibility to electricity, which is vital to economic development at the state level. But with centralized policy and legal issues, the central government does not allow the state governments to negotiate with foreign countries. These states are thus unable to negotiate direct purchase of electricity from Bhutan. This situation shows the states neighbouring Bhutanese, such as West Bengal and Assam, have no role to play in the relationship between the two countries. However, we must acknowledge that the construction of a hydroelectric power plants has significantly led to changes in the ecology of water resources flowing through Bhutan to India, especially in the Assam area. Although the development of the hydropower projects in Bhutan is while water flow is not blocked, the point needs to be made that. There has been no environmental impact assessment in both the upstream and downstream areas (Premkumar 2016, 30-31). This scenario could lead to further changes in food and agricultural production, especially in the lowlands of Assam, which is a major source of crops in north-eastern India. Moreover, this phenomenon has resulted in developmental gaps that have contributed to the problem of water supply to the neighbouring states of India, as the rivers flowing from Bhutan affect agricultural systems in Assam and West Bengal.

The lack of India's constituent states' involvement in the formulation of the Indian national government's policy towards Bhutan is having a major impact on the way of life in India. While the roles of Sikkim and Arunachal Pradesh are not different from those states, the central government remains the main actor in foreign policy decisions. The difference is that only two states have the potential to produce electricity to meet the needs of the state. This has resulted in access to electricity without the need to import. This paper found that in planning for the development of a hydro-power plant project, a government-affiliated partnership did not appear to consult neighbouring state governments but based its decisions on the political interests of the dominant party in the national parliament. This is top-down policy decision-making. While the neighbouring Indian states gain little benefit from foreign policy on hydropower development in Bhutan, they nonetheless must bear the negative impacts of the project's implementation. Therefore, it can be concluded that the relationship and cooperation between India and Bhutan have not drawn Indian's constituent state actors into the decision-making process. Given that they are receiving negative impacts or should receive some benefits, they should be given channels of participation in decisions about the future development of foreign relations and economic cooperation.

A New Relationship between India and Bhutan?

Having dealt with the relationship between India and Bhutan in relation to the development of the hydroelectric power, we now move on to consider more fully how the relationship is likely to change and why. Bhutan's current of forts to reengineer the structure management and organisation of hydroelectricity projects indicate that the relationship is taking on a new direction. As said, the new Bhutan-India Friendship Treaty of 2007 rendered Bhutan free to work with other countries than India (Kharat 2015, 92-93). Rather than continuing to depend solely on India for investment in HEP generation, Bhutan is now earnestly putting in its own investment and is also negotiating electricity export to Bangladesh. Should this become reality, India would no longer be the only foreign importer of Bhutan's electricity. This economic more symbolizes change in Bhutan's foreign policy stance. The landlocked country is seeking more options in foreign investment and trade in order to ensure the stability of its economy and independence of action. With China's inroads into the region, Bhutan now locks to China in its rebalancing of relations. Yet, China's trade and investment in Bhutan remains very limited, so its influence on Bhutan's foreign policy remains unclear

when compared to that of India. And since the possibility of exporting electricity to Bangladesh is still being negotiated, thus rebalancing is likely to be gradual.

In the past, cooperation between Bhutan and India was carried out through the national government, with the prime minister of India and the monarch of Bhutan being a very active actors. As Bhutan has transformed itself into a democracy since 2008, the prime minister now represents the people and is in charge of managing the interests of the country. However, the attitude of the Indian government in negotiating the relationship has not changed. It remains focused on negotiating with the monarch rather than with the prime minister. This is a major problem in India's foreign policy conduct of and is creating internal problems for Bhutan, because it promotes confusion over the status of the democratic government. Constitutionally, this latter now makes policies. Bhutan's foreign policy can be changed at any time without the need to adhere to the recommendations of the monarch or follow Indian foreign policy. We have seen more dialogue between Bhutan and China, which is a bad sign for India since 2007 (Singh 2014, 13-17). India's failure to adjust its conduct of foreign policy in this changed situation is clouding Indo-Bhutan relations. The Indian government has expressed a hostile stance towards Bhutan's democratic government through its emphasis on the monarch over the government. For example, the Indian government chose to invite the Bhutanese king as an honorary guest at the Indian National Day and to negotiate political and economic issues with him (Ministry of External Affairs, Government of India 2012). In fact, the 2008 Bhutanese constitution gives the monarch has no power to interfere with policy.

China's political and economic growth factor is another important variable that could lead to a change in Bhutan's foreign policy towards India. At present, it must be acknowledged that the broader influence of China has transformed the dynamics of the international arena. The rapid economic growth followed by the political influence of China has become a major factor that is contributing to the global balance of change. China has begun to spread its influence to the major US power areas such as Southeast Asia, Central Asia, Africa, West Asia, Eastern Europe, and South Asia. This growth has contributed to a change in India's power status in South Asia. China has invested enormously in Sri Lanka, Maldives, Nepal and Pakistan. China's One Belt One Road strategy accords importance to South Asia as a major economic and political maritime hub. In mid-2017, China held a forum to discuss the strategy, inviting many countries around the world to participate. Nearly all South Asian countries attended the meeting except India and Bhutan. Both countries are neighbours of China

which have not yet resolved border problems with it. The main reason why India does not accept China's strategy is its claim to sovereignty over Kashmir, an important economic development area under this strategy. Although Bhutan does not have official relations with China, Chinese tourists are the main tourist groups in Bhutan. At the same time, Bhutan has opened an honorary consulate in Hong Kong to facilitate Chinese tourists. In addition, China and Bhutan have been negotiating border issues continuously since 2007 to seek common grounds in conflict resolution. These phenomena bodes for India's reduced influence on Bhutan, which is expected to strengthen relations with China in the future (Roy 2018). China's developing relations with Bhutan is a new threat to India's foreign policy that needs to be re-examined to maintain its special relationship status with Bhutan. Nepal and Sri Lanka should be a key lesson for India in designing foreign policy in order not to repeat history.

With the changing circumstances, India needs to change its foreign policy stance towards Bhutan. At present, the relationship covers military, political, economic, culture and tourism matters (Kathuria 2007, 263-265). India is Bhutan's only major trading destination, while India is the main importer of electricity which generates substantial revenue for Bhutan. India's foreign policy towards Bhutan needs to be broadened in the economic aspect in order to retain Bhutan's dependence on India while helping Bhutan to gain more economic growth. Hydropower is a major source of revenue for Bhutan today. As Bhutan has adopted the Gross National Happiness, economic development model, which focuses on the balance between the environment and the economy and which has made it impossible for Bhutan to expand its economic base to other sectors such as heavy industry (Kinga, Galay, Rapten and Pain 1999, 24-29), India can provide additional assistance to Bhutan to further strengthen its relationship through the development of renewable energy to generate electricity for export such as Wind energy and Solar energy. This is a sector where India has the potential to help because Bhutan also has the potential to be a major producer of solar, wind, and biogas. By signing of the Paris Climate Change Agreement, India is playing a key role in reducing greenhouse gas emissions in the country, including carbon dioxide. A carbon credit is another way Western countries have chosen to maintain their greenhouse gas emissions by buying natural areas to store greenhouse gases. Bhutan is a country that has a negative carbon emission. Therefore, the promotion and investment of carbon credits in Bhutan will play an important role in enhancing Bhutan's economic development paths in order to be more closely linked to the development of India. This will help India maintain good relations with Bhutan, even though Bhutan has expanded

its cooperation to other countries. India also has tremendous technological potential that can help boost development within Bhutan. Shifting to environmental, green economy, and technology would help strengthen cooperation between the two countries while spreading the benefits more equally. These are the new areas of cooperation that India can build on and work with Bhutan to maintain the special relationship from which both countries can benefit.

Conclusion

Historical relations between India and Bhutan have been close-knit through political, economic, social and cultural ties. At present, the relationship is expanding, covering many sectors, especially economic. Bhutan is a country with very limited development and is also a landlocked country. These factors have made neighbouring countries very important for economic and social development, which India can effectively assist through bilateral economic cooperation. One of the most important sectors in Bhutan's economy is hydroelectricity, which generates revenue for the country and is a key export commodity. The development of hydroelectric power is an indicator of Bhutan's foreign policy since investment in this sector is only open to countries with special relations. This privilege falls to India only. Therefore, the policy related to Bhutan's hydroelectric power projects is not only an economic policy but also a significant part of foreign policy.

The changes in investment privileges, management, and organizational structure in this sector demonstrate Bhutan's changing its foreign policy towards India which is the only country with investment privileges. While India's foreign policy design on Bhutan is monopolized by the central government, this pattern has meant that actors in its constituent states lack foreign policy involvement. This is particularly so in the case Bhutanese hydropower development projects, which directly impact those states as downstream areas. India's constituent states' low participation in setting India's foreign policy framework for Bhutan is one important gap. The needs of the constituent states' are not taken into account. Although the India-Bhutan relationship remains good today, both internal and external factors of the two countries are significantly impacting the special relations. The new Treaty of Friendship in 2007, the change in Bhutan to a democratic regime in 2008, and the growing Chinese influence are challenging India to adjust its foreign policy towards Bhutan. So, expanding the scope of economic cooperation, to make Bhutan more dependent on India, in new areas of green economy, renewable energy, and technology is suggested as key to India and Bhutan maintaining special relations. India has to admit that both the internal and external

contexts of the two countries are changing rapidly. India has to adjust its foreign policy to maintain a good and special relationship because Bhutan is an independent state that can strike up with other countries to maximise its national interest. India needs to modify its stance towards Bhutan and to extend equal trade and investment benefits. The special relationship may be waning when neighbouring countries such as China can offer better deals, and Bhutan is free to take that advantage. Finally, one final note is that the conduct of foreign policy is not only through diplomatic relations and treaties. In the India-Bhutan case where economic matters has been the cornerstone, it is through imaginative changes in this area that India-Bhutan foreign relations can be enhanced.

Acknowledgements

I would like to express my very great appreciation to Associate Professor Happymon Jacob, who taught me about India's Foreign Policy and inspires me to work on India-Bhutan Relations. His willingness to give his time so generously to guide this article has been very much appreciated.

References

Alam, Firoz, Quamrul Alam, Suman Reza, S.M. Khurshid-ul-Alam, Khondkar Salequeb, and Harun Chowdhurya. 2017. "Sourcing Green Power in Bhutan: A Review." ***Energy Procedia*** 110(March): 586-591.

Coelho, V. H. 1971. ***Sikkim and Bhutan***. Delhi: Vikas.

Ebinger, Charles K. 2011. ***Energy and Security in South Asia Cooperation or Conflict?*** New Delhi: Cambridge University Press India.

Fraser, Neil, Anima Bhattacharya, and Bimalendu Bhattacharya. 2001. ***Geography of a Himalayan Kingdom: Bhutan***. New Delhi: Concept.

Gupta, Bhabani Sen. 1999. ***Bhutan towards a Grass-Root Participatory Polity***. New Delhi: Konark Publishers PVT LTD.

International Hydropower Association. 2017. "Bhutan." Accessed July 24, 2018. https://www.hydropower.org/country-profiles/bhutan.

Jain, Gaurav, and Vinay Kumar Saini. 2016. ***Impact of Cross-border Electricity Trade on Bhutan (Country Series): Working Paper***. New Delhi: Integrated Research and Action for Development. Accessed February 25, 2018. https://sari-energy.org/publications-list/6126.

Kathuria, Anil. 2007. ***Encyclopaedia of Nepal, Bhutan and Tibet: Volume 2 Bhutan***. New Delhi: Anmol Publications.

Kennedy, Andrew B. 2015. "Nehru's Foreign Policy: Realism and Idealism Conjoined." In ***The Oxford Handbook of Indian Foreign Policy***, edited by David M. Malone, C. Raja Mohan and Srinath Raghava, 126-140. Oxford: Oxford University Press.

Kharat, Rajesh S., ed. 2016. ***Bhutan: Contemporary Issues and Perspectives***. New Delhi: Adroit Publishers.

-----. 2005. ***Foreign Policy of Bhutan***. New Delhi: Manak Publications.

-----. 2009. “Indo-Bhutan Relations: Strategic Perspectives.” In ***Himalayan Frontiers of India Historical, Geo-politics and Strategic Perspectives***, edited by K. Warikoo, 137-166. New York: Routledge.

-----. 2015. “The Significance of SAARC for Bhutan.” ***India International Centre Quarterly*** 41(3): 86-98.

Kinga, Sonam, Karma Galay, Phuntsho Rapten, and Adam Pain. 1999. ***Gross National Happiness Discussion Papers***. Thimphu: The Centre for Bhutan Studies.

Mahajan, S. 2015. “The Foreign Policy of the Raj and Its Legacy.” In ***The Oxford Handbook of Indian Foreign Policy***, edited by D. M. Malone, C. R. Mohan and S. Raghava, 78-94. Oxford: Oxford University Press.

Malone, David M., C. Raja Mohan, and Srinath Raghavan. 2015. ***The Oxford Handbook of Indian Foreign Policy***. Oxford: Oxford University Press.

Mehra, G. N. 1981. ***Bhutan Land of the Peaceful Dragon***. New Delhi: Vikas Publishing House PVT LTD.

Ministry of External Affairs, Government of India. 2012. “India – Bhutan Relations.” Accessed November 1, 2018. https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bhutan-February-2012.pdf

Mitra, Sabyyasachi, and Hoe Yun Jeong. 2017. ***Bhutan New Pathways to Growth***. New Delhi: Oxford University Press.

Mohapatra, Anil Kumar. 2008. ***Small States in South Asia: A Security Perspective of the Himalayan States***. Orissa: Panchashila.

National Legislative Bodies / National Authorities. 1949. “Treaty of Friendship between India and Bhutan.” Accessed July 24, 2018. https://www.refworld.org/docid/3ae6b4d620. html.

Phuntsho, Karma. 2016. ***The History of Bhutan***. Haryana: Random House Publishers India Private Limited.

Premkumar, Lakshmi. 2016. ***A Study of the India-Bhutan Energy Cooperation Agreements and the Implementation of Hydropower Projects in Bhutan***. New Delhi: Vasudha Foundation.

Rajput, Madhu. 2011. ***Indo-Bhutan Relations through Prism of History***. New Delhi: Manak Publication.

Rathore, Laxman Singh. 1974. ***The Changing Bhutan***. New Delhi: Jain Brothers.

Roy, S. 2018. "China Minister Arrives in Bhutan on First Top-Level Visit after Doklam." Accessed July 24, 2018. https://indianexpress.com/article/india/china-minister-arrives-in-bhutan-on-first-top-level-visit-after-doklam-5272450.

Royal Bhutanese Embassy, New Delhi. 2016. "Bhutan-India Hydropower Relations." Accessed July 24, 2018. https://www.mfa.gov.bt/rbedelhi/?page_id=28.

Singh, Mithilesh Kumar. 2014. ***Increasing Diplomatic Relations between Bhutan and China a Great Concern for India***. New Delhi: Prashant Publishing House.

Staniland, P., and V. Narang. 2015. "State and Politics." In ***The Oxford Handbook of Indian Foreign Policy***, edited by D.M. Malone, C.R. Mohan and S. Raghava, 259-275. Oxford: Oxford University Press.

Stobdan, P. 2017. "India's Real Problem Lies in Its Bhutan Policy, Not the Border." Accessed July 24, 2018. https://thewire.in/diplomacy/india-china-doklam-real-problem-bhutan.

The Permanent Mission of the Kingdom of Bhutan to the United Nations. 2017. "Bhutan and the UN." Accessed July 24, 2018. https://www.mfa.gov.bt/pmbny/?page_id=174.

Walcott, Susan M. 2011. "One of a Kind: Bhutan and the Modernity Challenge." ***National Identities*** 13(3): 253-265.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความวารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 49 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562)

ศาสตราจารย์ ดร.จรัส	สุวรรณมาลา
รองศาสตราจารย์ ดร.สังศิต	พิริยะรังสรรค์
รองศาสตราจารย์ วิทยากร	เชียงกูล
รองศาสตราจารย์ ดร.พิชาย	รัตนดิลก ณ ภูเก็ต
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา	หวันแก้ว
รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย	ตรีรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพวรรณ	หล่อสุวรรณรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์	ปรกติ
รองศาสตราจารย์ ดร.จักษ์	พันธุ์ชูเพชร
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ	นกสวน สวัสดี
รองศาสตราจารย์ ดร.จุลนี	เทียนไทย
รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์	มหัทธโนบล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวิกา	ศรีรัตนบัลล์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์	สุพุทธิกุล
อาจารย์ ดร.วงอร	พัวพันสวัสดิ์
อาจารย์ ดร.ธร	ปีติดล
อาจารย์ ดร.กนกรัตน์	เลิศชูสกุล
อาจารย์ ดร.กีรติ	ชื่นพิทยาธร

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความวารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต บุญบงการ
ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์
ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ภคภาสวิวัฒน์
รองศาสตราจารย์ แล ดิลกวิทยรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชนินทร์ มีโภคี
รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ตรีรัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดี
รองศาสตราจารย์ สรวิศ ชัยนาม
รองศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มหัทธโนบล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณา ติระสังขะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ธร วราศัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ
Assistant Professor Dr.Carl Middleton
อาจารย์ จุฑาพร อลิซาเบธ เกตุราทร
อาจารย์ สุทธิชัย งามชื่นสุวรรณ

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ
เพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารสังคมศาสตร์ (Journal of Social Sciences) พิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษประเภทบทความวิจัย (research article) บทความปริทัศน์ (review article) และบทวิจารณ์หนังสือ (book review) ที่มีเนื้อหาวิชาการทางรัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในสิ่งพิมพ์วิชาการใด

รายละเอียดบทความ ประกอบด้วย

1. ข้อมูลทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** ประกอบด้วย ชื่อบทความ // ชื่อ-สกุล // ชื่อหน่วยงานที่สังกัด // คำสำคัญ (keyword) ไม่เกิน 5 คำ // Email
2. รูปแบบตัวอักษร Cordia New ขนาดตัวอักษร 16 pt. ระยะระหว่างบรรทัด 1 บรรทัด (single space)
3. ขนาดความยาวของเนื้อหารวมภาคผนวกและส่วนอ้างอิงของบทความ (article) ระหว่าง 15-25 หน้า และบทวิจารณ์หนังสือ (book review) ความยาวระหว่าง 2-3 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word
4. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วางตำแหน่งของบทคัดย่อภาษาอังกฤษก่อนบทคัดย่อภาษาไทยจำนวนไม่น้อยกว่า 150 คำ และไม่เกิน 200 คำ
5. ถ้ามีเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลเป็นภาษาอังกฤษและระบุในวงเล็บว่า (in Thai) และเรียงรวมกับเอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ และส่วนที่เป็น in-text citation เขียนเป็นภาษาอังกฤษ
6. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
7. ต้นฉบับที่มีตาราง ต้องระบุชื่อตาราง คำอธิบายตารางและที่มาด้วย สำหรับต้นฉบับที่มีภาพประกอบของผู้เขียนหรือได้รับสิทธิ์ตามกฎหมายให้ตีพิมพ์ได้ โปรดส่งไฟล์ภาพแยกต่างหากจากต้นฉบับโดยให้แนบเป็นไฟล์สกุล .jpg หรือ .gif หรือ .png เป็นต้น โดยมีความละเอียดอย่างน้อย 150 dpi. เพื่อความคมชัดในการพิมพ์
8. ส่งต้นฉบับโดยกรอกแบบฟอร์มการส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์พร้อมผลงานได้ทาง https://mc03.manuscriptcentral.com/poljss

เกณฑ์การพิจารณา บทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์จะได้รับการ

1. พิจารณาเบื้องต้นโดยกองบรรณาธิการภายใน 1 เดือนหลังจากได้รับต้นฉบับ
2. ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2-3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาและตรวจสอบคุณภาพทางวิชาการภายใน 1 เดือนหลังจากได้รับต้นฉบับ

การอ้างอิง

ใช้การอ้างอิงแบบนาม-ปี (author-date citation system) และการเขียนเอกสารอ้างอิง (reference) แบบ The Chicago Manual of Style ตัวอย่างเช่น

(Wilson 2011, 261)

(Norris-Tirrell and Clay 2010, 237)

(Chuncharee Ketmaro 2014, 113)

(Pasuk Phongpaichit and Baker 2003, 97)

(Raco, Imrie and Lin 2011, 275)

(Fazey et al. 2007, 49) กรณีผู้เขียนมากกว่า 4 คน ในส่วน reference ต้องระบุชื่อและนามสกุลผู้เขียนทุกคน

หนังสือ

Norris-Tirrell, Dorothy, and Jay A. Clay. 2010. ***Strategic Collaboration in Public and Nonprot Administration: A Practice-Based Approach to Solving Shared Problems.*** Boca Raton, FL: CRC Press.

Pasuk Phongpaichit, and Chris Baker. 2003. ***Setthakit Kan Mueang Thai Samai Krungthep***. [Thailand: Economy and Politics]. 3rd ed. Chiang Mai: Silkworm Books. (in Thai)

วารสาร

Somkiat Wanthana. 2015. **"**Kamnued Lae Khwam Yonyang Khong Seriprachatippatai.**"** [Origins and Paradox of Liberal Democracy]. ***Journal of Social Sciences*** 45(2): 127-145. (in Thai)

Wilson, James Lindley. 2011. **"**Deliberation, Democracy, and the Rule of Reason in Aristotle**'**s Politics.**"** ***American Political Science Review*** 105(2): 259-274.

นิตยสาร/หนังสือพิมพ์

Giglio, Mike. 2011. **"**The Facebook Freedom Fighter.**"** ***Newsweek***, February 21, 22-25.

Hookaway, James. 2011. **"**Hanoi Detains Critic after Uprising Call.**"** ***The Wall Street Journal,*** March 1, 3.

วิทยานิพนธ์

Gonsrud, Lars Siland. 2009. **"**Market Capitation and Interstate War: Limits to University in International Relations.**"** Master**'**s thesis, Sociology and Political Science, Norwegian University of Science and Technology.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

Blanev, Dallas. 2010. **"**Understanding Global Civil Society: Theory, Governance and the Global Water Crisis.**"** Ph.D. diss., Colorado State University. ProQuest Dissertations and Theses. Accessed August 26, 2011. http://proquest.uni.com/pqderb?did.

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

References

Bercovith, Jacob, and Mikio Oishi. 2010. ***International Conict in the Asia-Pacic: Patterns, Consequences and Management.*** London: Routledge.

Bodaar, Annemarie. 2008. **"**Cities and the **'**Multicultural State**'**: Immigration, Multi-Ethnic Neighborhoods, and the Socio-Spatial Negotiation of Policy in the Netherlands.**"** Ph.D. diss., The Ohio State University.

Breslin, Shaun. 2007. ***Theorising East Asian Regionalism(s): New Regionalism and Asia's Future(s).*** London: Routledge.

Chuncharee Ketmaro. 2014. ***Archewa Anamai.*** [Occupational Health]. 2nd ed. Bangkok: Ramkamhaeng University. (in Thai)

Declaration on ASEAN Unity in Cultural Diversity. 2011. Accessed December 15, 2014. http://www.asean.org/archive/documents/19th%20summit/Culture.pdf.

Fazey, Ioan, John A. Fazey, Joern Fischer, Kate Sherren, John Warren, Reed F. Noss, and Stephen R. Dovers. 2007. **"**Adaptive Capacity and Learning to Learn as Leverage for Social-Ecological Resilience.**"** ***Frontiers in Ecology and the Environment*** 5(7): 375-380.

Ramesh, M. 2010. **"**Reasserting the Role of the State in the Healthcare Sector: Lessons from Asia.**"** In ***Reasserting the Public in Public Services: New Public Management Reforms***, edited by M. Ramesh, Eduardo Araral and Xun Wu, 101-112. London: Routledge.

Smith, Patriann. 2013. **"**Accomplishing the Goals of Multicultural Education.**"** ***Curriculum and Teaching Dialogue*** 15(1): 27-40.

Somkiat Wanthana. 2015. **"**Kamnued Lae Khwam Yonyang Khong Seriprachatippatai.**"** [Origins and Paradox of Liberal Democracy]. ***Journal of Social Sciences*** 45(2): 127-145. (in Thai)

Wahdah, Raihani. 2011. **"**Education for Multicultural Citizens in Indonesia: Policies and Practices.**"** Accessed June 18, 2015. http://socsc.smu.edu.sg/sites/default/les/socsc/pdf/raihani.pdf.

The United Church of Canada. 2014. **"**Dening Multicultural, Cross-Cultural, and Intercultural.**"** Accessed December 16, 2014. http://www.unitedchurch.ca/les/intercultural/Multicultural-crosscultural-intercultural.pdf

Author Guidelines
Journal of Social Sciences, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Manuscript Submission

The Journal of Social Sciences seeks original and academic papers, namely research articles, review articles, book reviews and other types of academic articles written in Thai or English that fall within the scope of political science, government, international relations, sociology, anthropology, public administration and related elds. Articles submitted to *Journal of Social Sciences* should be original contributions and should not be under consideration by any other publication at the same time.

Instructions to Contributors

1. All manuscripts must include: the title of the manuscript; the author's name, academic position (if applicable), afliated institution and email; and up to ve keywords.
2. Research and review articles in principle must be no more than 8,000 words in length, including references. The length of book reviews must be no more than 3,000 words. Articles must be in MS Word format, using the 12-point Times New Roman font, and single spaced.
3. All manuscripts must include an abstract that is between 200 and 500 words in length.
4. Articles translated or excerpted from foreign language texts must obtain a written permission from the copyright holder.
5. When tables are used, the title, description and source must be clearly stated. Any pictures or photographs included must not infringe on copyright laws. Pictures or photographs should be sent in separate les saved in .jpg, .gif or .png format. The image resolution should be at least 150 dpi.
6. All manuscripts and completed Manuscript Proposal Forms must be submitted electronically as separate attachments to https://mc03.manuscriptcentral.com/poljss
7. In the case that the author wishes to withdraw from publication an approved article, the request must be expressed in writing to the editorial board within at least 7 days after the approval of the said article.

Evaluation Process

1. The Editorial Board will give a preliminary review of all received manuscripts within one month of their submission.
2. Accepted manuscripts will then be peer-reviewed by 2-3 reviewers. This process will take approximately one month. Manuscripts will then be returned to the authors for any necessary correction.

Parenthetical Citation

Use the basic author-date citation system.

Examples:

(Wilson 2011, 261)

(Norris-Tirrell and Clay 2010, 237)

(Fazey et al. 2007, 49)

References

Use The Chicago Manual of Style.

Examples:

Book

Norris-Tirrell, Dorothy, and Jay A. Clay. 2010. ***Strategic Collaboration in Public and Nonprot Administration: A Practice-Based Approach to Solving Shared Problems.*** Boca Raton, FL: CRC Press.

Pasuk Phongpaichit, and Chris Baker. 2003. ***Setthakit Kanmueang Thai Samai Krungthep***. [Thailand: Economy and Politics]. 3rd ed. Chiang Mai: Silkworm Books. (in Thai)

Journal

Wilson, James Lindley. 2011. **"**Deliberation, Democracy, and the Rule of Reason in Aristotle**'**s Politics.**"** ***American Political Science Review*** 105(2): 259-274.

Rachain Chintayarangsan. 2011. **"**Khunnaphap Cheewit Kap Kan Terbto Tang Setthakit Lae Kan Krachai Raidai.**"** [Economic Growth, Income Distribution and Quality of Life]. ***NIDA Development Journal*** 51(1): 1-18.

Magazine/Newspaper

Giglio, Mike. 2011. **"**The Facebook Freedom Fighter.**"** ***Newsweek***, February 21, 22-25.

Hookaway, James. 2011. **"**Hanoi Detains Critic after Uprising Call.**"** ***The Wall Street Journal,*** March 1, 3.

Dissertation

Gonsrud, Lars Siland. 2009. **"**Market Capitation and Interstate War: Limits to University in International Relations.**"** Master**'**s thesis, Sociology and Political Science, Norwegian University of Science and Technology.

Electronics Sources

Blanev, Dallas. 2010. **"**Understanding Global Civil Society: Theory, Governance and the Global Water Crisis.**"** Ph.D. diss., Colorado State University. ProQuest Dissertations and Theses. Accessed August 26, 2011. http://proquest.uni.com/pqderb?did.

Example

References

Bercovith, Jacob, and Mikio Oishi. 2010. ***International Conict in the Asia-Pacic: Patterns, Consequences and Management.*** London: Routledge.

Bodaar, Annemarie. 2008. **"**Cities and the **'**Multicultural State**'**: Immigration, Multi-Ethnic Neighborhoods, and the Socio-Spatial Negotiation of Policy in the Netherlands.**"** Ph.D. diss., The Ohio State University.

Breslin, Shaun. 2007. ***Theorising East Asian Regionalism(s): New Regionalism and Asia's Future(s).*** London: Routledge.

Chuncharee Ketmaro. 2014. ***Archewa Anamai.*** [Occupational Health]. 2nd ed. Bangkok: Ramkamhaeng University. (in Thai)

Declaration on ASEAN Unity in Cultural Diversity. 2011. Accessed December 15, 2014. http://www.asean.org/archive/documents/19th%20summit/Culture.pdf.

Fazey, Ioan, John A. Fazey, Joern Fischer, Kate Sherren, John Warren, Reed F. Noss, and Stephen R. Dovers. 2007. **"**Adaptive Capacity and Learning to Learn as Leverage for Social-Ecological Resilience.**"** ***Frontiers in Ecology and the Environment*** 5(7): 375-380.

Ramesh, M. 2010. **"**Reasserting the Role of the State in the Healthcare Sector: Lessons from Asia.**"** In ***Reasserting the Public in Public Services: New Public Management Reforms***, edited by M. Ramesh, Eduardo Araral, and Xun Wu, 101-112. London: Routledge.

Smith, Patriann. 2013. **"**Accomplishing the Goals of Multicultural Education.**"** ***Curriculum and Teaching Dialogue*** 15(1): 27-40.

Somkiat Wanthana. 2015. **"**Kamnued Lae Khwam Yonyang Khong Seriprachatippatai.**"** [Origins and Paradox of Liberal Democracy]. ***Journal of Social Sciences*** 45(2): 127-145. (in Thai)

Wahdah, Raihani. 2011. **"**Education for Multicultural Citizens in Indonesia: Policies and Practices.**"** Accessed June 18, 2015. http://socsc.smu.edu.sg/sites/default/les/socsc/pdf/raihani.pdf.

The United Church of Canada. 2014. **"**Dening Multicultural, Cross-Cultural, and Intercultural.**"** Accessed December 16, 2014. http://www.unitedchurch.ca/les/intercultural/Multicultural-crosscultural-intercultural.pdf.

ใบสมัครสมาชิก
วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

◯ สมัครสมาชิกใหม่

◯ ต่ออายุ หมายเลขสมาชิก.....

วารสารสังคมศาสตร์ เป็นวารสารราย 6 เดือน ตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม)

กรุณากรอกรายละเอียด

ชื่อ-สกุล (นาย/นาง/นางสาว).....

หน่วยงานสังกัด.....**ตำแหน่ง**.....

ที่อยู่สำหรับจัดส่งวารสาร.....

.....

.....

โทรศัพท์.....**โทรสาร**.....**Email**.....

สนใจสมัครสมาชิกวารสารในรูปแบบ

◯ ฉบับพิมพ์ 200 บาท/ปี สมัครสมาชิกปีที่..... ฉบับที่.....

ชำระค่าสมาชิกวารสารโดย

◯ โอนเงิน

ชื่อบัญชี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขที่บัญชี 045-2-06661-0
ธนาคาร ไทยพาณิชย์ สาขาสภากาชาดไทย
(กรุณาส่งหลักฐานการโอนเงินโดยแฟกซ์มาที่ 02-218-7331 หรือส่ง Email: cusocscij@gmail.com)

.....

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนอังรีดูนังต์ แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 02-218-7333 โทรสาร 02-218-7331
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2 / Email: cusocscij@gmail.com